

**DOKTORI (Ph.D.)
ÉRTEKEZÉS**

KENESEY ZSÓFIA

Soproni Egyetem

Sopron

2021

Soproni Egyetem
Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola
Nemzetközi gazdaság és gazdálkodás alprogram

**A NEMZETKÖZI BANKSZABÁLYOZÁS VÁLTOZÁSÁNAK HATÁSAI
MAGYARORSZÁG, VALAMINT AZ EURÓPAI UNIÓ BANKRENDSZERÉNEK ÉS
BETÉTBIZTOSÍTÁSI RENDSZERÉNEK MŰKÖDÉSÉRE**

Doktori (PhD) értekezés

Készítette:

Kenesey Zsófia

Témavezető:

Dr. Pataki László

Sopron

2021

**A NEMZETKÖZI BANKSZABÁLYOZÁS VÁLTOZÁSÁNAK HATÁSAI
MAGYARORSZÁG, VALAMINT AZ EURÓPAI UNIÓ BANKRENDSZERÉNEK ÉS
BETÉTBIZTOSÍTÁSI RENDSZERÉNEK MŰKÖDÉSÉRE**

Értekezés doktori (PhD) fokozat elnyerése érdekében

Készült a Soproni Egyetem
Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola
Nemzetközi gazdaság és gazdálkodás alprogramja keretében

Írta:

KENESEY ZSÓFIA

Témavezető: Dr. Pataki László

Elfogadásra javaslom (igen / nem)

.....
(alíírás)

A jelölt a doktori szigorlaton %-ot ért el.

Sopron,

.....
a Szigorlati Bizottság elnöke

Az értekezést bírálóként elfogadásra javaslom (igen /nem)

Első bíráló (Dr.) igen /nem

.....
(alíírás)

Második bíráló (Dr.) igen /nem

.....
(alíírás)

A jelölt az értekezés nyilvános vitáján %-ot ért el

Sopron,

.....
a Bírálóbizottság elnöke

A doktori (PhD) oklevél minősítése:

.....
Az EDHT elnöke

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS.....	1
1.1. A témaválasztás indoklása, aktualitása, jelentősége.....	1
1.2. A kutatás célkitűzései.....	3
1.3. Az értekezés hipotézisei.....	4
1.4. Az értekezés szerkezeti felépítése.....	7
2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS	9
2.1. Az Európai Unió bankrendszerének bemutatása.....	9
2.1.1. A hitelintézetek számának változása az Európai Unió tagállamaiban.....	11
2.1.2. A bankfiókok számának változása az Európai Unió tagállamaiban.....	13
2.1.3. A banki alkalmazottak számának változása az Európai Unió tagállamaiban.....	15
2.1.4. A banki eszközállomány változása az Európai Unió tagállamaiban.....	16
2.2. A banki tőkeszabályozás bemutatása.....	19
2.2.1. A globális banki tőkeszabályozás kialakulása.....	24
2.2.2. Az európai bankfelügyeleti intézményrendszer megújítása.....	28
2.2.3. A Bázel I. és Bázel II. javaslatcsomagok fontosabb elemei.....	30
2.2.4. A Bázel III. javaslatcsomag legfontosabb elemei.....	32
2.3. A rendszerkockázati intézmények szabályozásának fontossága.....	38
2.4. A digitalizáció előretörése a bankszektorban.....	44
3. A BANKUNIÓ INTÉZMÉNYRENDSZERE	49
3.1. A bankunió létrejötte.....	49
3.2. A bankunió pillérei.....	51
3.2.1. Egységes Felügyeleti Mechanizmus.....	52
3.2.2. Egységes Szanálási Mechanizmus.....	54
3.2.3. Egységes Betétbiztosítási Rendszer.....	58
3.2.3.1. A betétbiztosítás rendszerek típusai.....	60
3.2.3.2. Az Országos Betétbiztosítási Alap működése.....	64
4. A KUTATÁS TARTALMA, MÓDSZERE	69
4.1. A kutatás hipotézisei.....	69
4.2. A kutatás során alkalmazott módszerek.....	70
4.2.1. A kérdőíves kutatás bemutatása.....	71
5. A KUTATÁS EREDMÉNYEI.....	79
5.1. A kutatás során megfogalmazott hipotézisekhez kapcsolódó eredmények.....	79
5.2. Új és újszerű tudományos eredmények.....	113

6. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK.....	118
7. ÖSSZEFOGLALÁS.....	123
SUMMARY	127
MELLÉKLETEK
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....

TÁBLÁZATJEGYZÉK

1. táblázat: A kutatás során megfogalmazott célok és azok igazolásához kapcsolódó adatbázisok, módszerek	8
2. táblázat: A mikro- és makroprudenciális szabályozás jellemzői.....	21
3. táblázat: A szavatoló tőke szintjei	33
4. táblázat: A Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság ajánlásainak jellemzői	37
5. táblázat: A világ 10 legnagyobb bankjának rangsora eszközállomány alapján 2008-ban és 2019-ben.....	41
6. táblázat: A világ legnagyobb bankjainak tőkeszükséglete	43
7. táblázat: A bankunió előnyei és hátrányai.....	50
8. táblázat: A betétbiztosítási alapok létrejötte az Európai Unió tagországaiban.....	61
9. táblázat: Az EU tagországok betétbiztosítási rendszereinek csoportosítása funkció szerint.....	64
10. táblázat: Az OBA által kártalanított hitelintézetek legfontosabb adatai	67
11. táblázat: A kérdőívet kitöltők életkora és megtakarítása közti kapcsolat keresztábra elemzése (fő).....	73
12. táblázat: A kérdőívet kitöltők végzettsége és megtakarítása közti kapcsolat keresztábra elemzése (fő)	74
13. táblázat: A betétbiztosítási értékhatár változása hazánkban.....	76
14. táblázat: Az NPL és RoE mutatók közti kapcsolat Pearson-féle korrelációs számítás eredménye	92
15. táblázat: Az MNB által elvárt és a hazai bankrendszer által teljesített mutatók értékei	98
16. táblázat: Az életkor és az OBA ismertsége közti összefüggés keresztábra elemzése (fő)	106
17. táblázat: A végzettség és a kártalanítási értékhatár közti összefüggés keresztábra elemzése (fő).....	108
18. táblázat: A kártalanításban részesültek és a kártalanítás határidejének keresztábra elemzése (fő).....	109
19. táblázat: A kártalanításból való részesedés és egy jövőbeni hitelintézeti csőd esetén várható betétes magatartás keresztábra elemzése (fő)	111
20. táblázat: A kutatás során megfogalmazott célok és azok igazolásához kapcsolódó módszerek, eredmények	117

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: A hitelintézetek számának változása az Európai Unióban 2008-2019. (db)	11
2. ábra: Az Európai Unió tagállamaiban működő hitelintézetek számának megoszlása 2019. (%)	12
3. ábra: A bankfiókok számának változása az Európai Unióban 2008-2019. (db).....	13
4. ábra: A bankfiókok lakosságszámra vetített száma az Európai Unió tagállamaiban 2019. (db).....	14
5. ábra: A bankrendszer alkalmazottainak száma az Európai Unió tagállamaiban 2014-ben és 2019-ben (fő)	15
6. ábra: A banki eszközállomány alakulása a tagállamok GDP-jéhez viszonyítva 2019. (%).....	17
7. ábra: Az uniós banki eszközállomány megoszlása az Európai Unió tagállamaiban 2019. (%)	18
8. ábra: Pénzügyi Felügyeleték Európai Rendszere	28
9. ábra: A banki alapvető tőke átlag értékének alakulása az Európai Unió tagállamaiban 2010-ben és 2019-ben (%).....	34
10. ábra: A világ 20 legnagyobb bankjának mérlegfőösszege az anyaország GDP-jéhez viszonyítva 2019. (%).....	40
11. ábra: Az online banki szolgáltatást használó ügyfelek aránya az adott ország teljes lakosságához viszonyítva az Európai Unióban 2012-ben és 2019-ben (%).....	47
12. ábra: A bankunió pillérei	51
13. ábra: Az Európai Unió legnagyobb bankjainak mérlegfőösszege és a székhelyül szolgáló ország GDP-je 2018. (milliárd euró)	53
14. ábra: Az Európai Központi Bank által felügyelt bankok tagállamok szerinti megoszlása 2020. (%)	54
15. ábra: Az Országos Betétbiztosítási Alap fedezettségi mutatójának alakulása 2008-2019. (%)	65
16. ábra: A fedezettségi mutató változása az Európai Unió tagállamaiban 2018- 2019 (%)	66
17. ábra: A kérdőívet kitöltők életkor szerinti megoszlása (%).....	72
18. ábra: A megtakarítással rendelkező kérdőívet kitöltők megtakarítási típusok szerinti megoszlása (%).....	73
19. ábra: A tőke megfelelési mutató átlag értéke az Európai Unió tagállamaiban 2019. (%).....	80
20. ábra: Az unió átlag tőke megfelelési mutatójának alakulása 2008-2019 (%)	81
21. ábra: A tőkeáttételi mutató átlag értéke az Európai Unió tagállamaiban 2019. (%)	82
22. ábra: A hitel/betét arány mutató átlag értéke az Európai Unió tagállamaiban 2019. (%)	83

23. ábra: Az LCR mutató átlag értéke az Európai Unió tagállamaiban 2016-2018 (%)	84
24. ábra: A RoE mutató átlag értéke az Európai Unió tagállamaiban 2008-ban és 2019-ben (%)	87
25. ábra: A RoE mutató átlag értéke az Európai Unióban 2008- 2019. (%)	88
26. ábra: A RoA mutató átlag értéke az Európai Unió tagállamaiban 2008-ban és 2019-ben (%)	89
27. ábra: Az NPL mutató átlag értéke az Európai Unió tagállamaiban 2008-ban és 2019-ben (%)	90
28. ábra: A nemteljesítő hitelek és a saját tőke arányos jövedelmezőség közti kapcsolat az Európai Unió tagállamaiban 2019.	91
29. ábra: A RoE mutató és az NPL állomány átlag értéke az Európai Unió tagállamaiban 2019 (%)	92
30. ábra: A magyar bankrendszer átlag RoE és RoA mutatójának alakulása 2008-ban és 2019-ben (%)	94
31. ábra: A magyar bankrendszer átlag tőke megfelelési és tőkeáttételi mutatójának alakulása 2008-2019 (%)	95
32. ábra: A magyar bankrendszer átlag nemteljesítő hitelállományának alakulása 2008-2019. (%)	97
33. ábra: A bankfiókok számának változása az Európai Unió tagállamaiban 2008-2011 és 2014-2019 (db)	99
34. ábra: A teljes banki eszközállomány alapján számított átlag Herfindhal-Hirschmann-index az Európai Unió tagállamaiban 2008-ban és 2019-ben	100
35. ábra: A magyar bankrendszer teljes banki eszközállománya alapján számított átlag HHI-indexe 2008-2019	101
36. ábra: A tagállamokban működő 5 legnagyobb bank piaci részesedésének alakulása 2008-ban és 2019-ben (%)	102
37. ábra: A magyar hitelintézeti szektor koncentrációjának alakulása a legnagyobb hitelintézetek piaci részesedése alapján 2008-2018. (%)	103
38. ábra: Az OBA ismertségének korcsoportok szerinti megoszlása	107
39. ábra: A kártalanítás értékhatárának végzettség szerinti megoszlása	108
40. ábra: A kártalanítás határidejének a kártalanításban való részesedés szerinti megoszlása ...	110
41. ábra: Bankcsőd esetén tanúsítandó magatartásnak a kártalanításban való részesedés szerinti megoszlása	111

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

BCBS Basel Committee on Banking Supervision – Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság

BEVA Befektető Védelmi Alap

BIS Bank for International Settlements - Nemzetközi Fizetések Bankja

BRRD Bank Recover and Resolution Directive – a bankok helyreállításáról és szanálásáról szóló irányelv

CAR Capital Adequacy Ratio – tőkemegfelelési mutató

CRAR Capital to Risk weighted Assets Ratio – tőkemegfelelési mutató

CRD Capital Requirement Directive – Tőkekövetelmény Irányelv

CRR Capital Requirement Regulation – Tőkekövetelmény Rendelet

DGSD Deposit Guarantee Schemes Directive – Betétbiztosítási Irányelv

D-SIB Domestic Systemically Important Bank - Nemzeti szinten rendszerkockázatos bankok csoportja

EBA European Banking Authority - Európai Bankhatóság

EBF European Banking Federation – Európai Bankszövetség

ECB European Central Bank - Európai Központi Bank **EKB**

EDIS European Deposit Insurance Scheme – Európai Betétbiztosítási Rendszer

EFDI European Forum of Deposit Insurers – Betétbiztosítók Európai Fóruma

EFSM European Financial Stability Mechanism - Európai Pénzügyi Stabilizációs Mechanizmus

EIOPA European Insurance and Occupational Pensions Authority - Európai Biztosítási és Foglalkoztatói-nyugdíj Felügyeleti Hatóság

ESAs European Supervisory Authorities - Európai Felügyeleti Hatóságok

ESFS European System of Financial Supervisors - Pénzügyi Felügyeletek Európai Rendszere

ESM European Stability Mechanism - Európai Stabilitási Mechanizmus

ESMA European Securities and Markets Committee - Európai Értékpapíri Felügyeleti Hatóság

ESRB European Systemic Risk Board - Európai Rendszerkockázati Testület

EU European Union – Európai Unió

FED Federal Reserve System – Egyesült Államok központi banki rendszere

FDIC Federal Deposit Insurance Corporation – Szövetségi Betétbiztosító Társaság

FSB Financial Stability Board – Pénzügyi Stabilitási Tanács

G-SIB Globally Systemically Important Bank – Nemzetközi szinten rendszerkockázatot hordozó bankok csoportja

HQLA High Quality Liquid Assets – magas minőségű likvid eszközök

IADI International Association of Deposit Insurers - Betétbiztosítók Nemzetközi Szövetsége

IMF International Monetary Fund – Nemzetközi Valutaalap

KBB Konzolidált Biztosított Betét

LCR Liquidity Coverage Ratio – likviditás fedezeti mutató

LoLR Lender of Last Resort – jegybank végső hitelezői funkciója

M&A Mergers and Acquisitions – egyesülés és felvásárlás

MNB Magyar Nemzeti Bank

NCWO No creditor worse off

NINJA No Income No Job No Assets – Se jövedelem, se állás, se fedezet típusú hitelek

NPL Non Performing Loans – nem teljesítő hitelek

NSFR Net Stable Funding Ratio – stabilforrás ellátottsági mutató

OBA - Országos Betétbiztosítási Alap

PSZÁF – Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete

RoA Return on Assets – eszköz arányos jövedelmezőség

RoE Return on Equity – saját tőke arányos jövedelmezőség

RWA Risk-weighted Assets – kockázattal súlyozott eszközök

SIFI Systemically Important Financial Institution – Rendszerkockázati szempontból fontos intézmény

SRF Single Resolution Fund – Egységes Bankszanalási Alap

SPSS Statistical Package for the Social Sciences – Statisztikai Programcsomag

SSM Single Supervisory Mechanism – Egységes Felügyeleti Rendszer

SRM Single Resolution Mechanism – Egységes Szanalási Rendszer

SZHISZ - Szövetkezeti Hitelintézetek Integrációs Szervezete

TBTF too big to fail – túl nagy a csódhöz

TBTS too big to save – túl nagy a megmentéshez

ABSZTRAKT

A 2008/2009-es gazdasági válság világméretűvé válásának egyik oka a pénz-, és tőkepiaci szereplők közti szoros kapcsolat volt. A fertőzési hatás következtében a különböző pénzügyi csatornákon a probléma gyorsan áterjedt az egymással összeköttetésben álló intézményekre, amelyek ezt a negatív hatást továbbörökítették a velük kapcsolatban álló kisebb partnereikre is. A rendszerkockázatot jelentő bankok a nagyobb bevétel reményében kockázatos eszközökbe fektettek, a korábbi gyakorlatot feltételezve tudták, úgymint megmentik őket. A válság viszont tovább mélyítette a problémát, és amikor már az állami beavatkozás sem segített vagy nem volt rá lehetőség, a bankcsődök száma megnövekedett. Napvilágra kerültek a bankszabályozás hiányosságai, amelyekre mihamarabb megoldást kellett találni. Ekkor kapott kiemelkedő szerepet a betétbiztosítási rendszer, amely a bankcsődök következtében bajba jutott betétesek kártalanítását látta el.

A doktori kutatásom fő célja, hogy bemutassam az Európai Unió bankrendszerét, a bankrendszer működését meghatározó szabályokat és a betéteseket védő betétbiztosítás működését. Az értekezésben vizsgálom, hogy a válságot követően bevezetett szabályozói változtatások valóban elérték-e a várt eredményt, és ha nem, akkor milyen jövőbeni változtatásokra lenne szükség a biztonságosabb banki működés megteremtése érdekében. A kutatásomban kiemelten foglalkozom a betétbiztosítással, mint a pénzügyi védőháló ezen kevésbé ismert területével, amelynek a lakosság szélesebb körében való ismerete fontos lenne egy esetleges jövőbeni bankpánik megelőzése szempontjából.

ABSTRACT

The close connection between the money and capital market operators was one of the reasons of the world-wide spread of the economic crisis of 2008/2009. As a results of the infection, the problem rapidly spread via the various financial channels to the closely connected institutions, which further transferred the negative effect to their small-scale partners associated with them. Expecting higher incomes, systematically important banks made investments in risk-bearing instruments, assuming that on the basis of the previous practice they would have been saved if they failed. However, the crisis further deepened the problem, and when even state intervention could not help, or it was not available, the number of bank failures increased. The deficiencies of banking regulation became publicly known, to which solutions had to be found as soon as possible. This is when the deposit guarantee system had a central role, which indemnified the depositors falling into distress due the bank failures.

The main purpose of my doctoral research is to present the banking system of the European Union, the rules specifying the operation of the banking system and the operation of the deposit guaranty system protecting the depositors. I examine in the thesis if the changes in regulations introduced after the crisis have really achieved the expected results, and if not, then what future changes would be necessary to ensure safer operation of banks. The research gives priority to the deposit guarantee as a less known area of the financial safety net, the wider knowledge of which to the public would be important for the prevention of any future bank panic.

1. BEVEZETÉS

1.1. A témaválasztás indoklása, aktualitása, jelentősége

Minden válságból lehet tanulni, a legutóbbi válságra pedig lehetőségként kell tekinteni abból a szempontból, hogy az adatok megfelelő feldolgozásával olyan információkhoz juthatunk, amelyek egy újabb válságra való felkészülésben és annak megelőzésében, a szabályozók segítségére lehetnek (Borio, 2013).

A 2008-as gazdasági válság a pénzügyi szektor valamennyi területét érintette és számos ember életét befolyásolta. A világ különböző pontjain bekövetkező bankcsődök felhívták a figyelmet a szereplők összekapcsoltságára, a pénzügyi problémák egyik intézményből másikba történő áttérjedésének gyorsaságára, összességében a bankszabályozás hiányosságaira. Az események igazolták, hogy a nemzeti szintű szabályozás válság idején nem elégséges, szükséges egy átfogóbb, országhatáron kívüli, globális szintű szabályozás is, amely segíteni tudja az államokat a problémák megelőzésében, vagy ha az elkerülhetetlen, akkor a problémák megoldásában. Az értekezésben a hazánk bankszabályozását is meghatározó Európai Unió (EU) által véghezvitt szabályozói változtatásokat veszem számba, ugyanis a hiányos, nem eléggé szigorú, kikapukat engedélyező korábbi szabályozás reformja a válságot követően elkerülhetlenné vált. A leggyorsabb és leghatékonyabb eredmény elérése érdekében a szabályozók elsőként a tőkeszabályokat szigorították, valamint a bankok likviditását biztosító előírásokat vezettek be, amelyeket az uniós tagállamok bankjaira kötelezően érvényes Egységes Szabálykönyvben foglaltak össze. Az uniós tagállamok bankrendszerének összekapcsoltsága miatt közös bankfelügyeleti és szanálási rendszer kialakítására került sor.

A válság a nemzeti betétbiztosítási rendszerek működésére is hatással volt, amely eredményeként az elmúlt években változások történtek a pénzügyi szektor ezen területén is. A betétbiztosítás fontos része mindennapi életünknek, ennek ellenére ritkán hallunk róla. Létezéséről a lakosság túlnyomó része a hitelintézetnél történő bankszámlanyitás, hitelfelvétel vagy a bank által minden évben kötelezően megküldött tájékoztató levél útján értesül. Legrosszabb esetben káresemény bekövetkeztekor, a hitelintézet fizetéseképtelensége esetén kerül a társadalmi érdeklődés középpontjába.

Ezért is mondják, hogy a betétbiztosítási rendszer egyfajta láthatatlan védőhálót képez a hitelintézet és a betétes/megtakarító között. A válság kapcsán bekövetkezett tömeges banksődök miatt bezárt hitelintézetek és az ezen intézmények előtt hosszú sorokban kígyózó betétesek látványa, sok ember emlékezetében megmaradt. Azokban az országokban, ahol betétbiztosítási rendszer működött, ennek jelenléte nagyban meggátolta a válság további mélyülését és a hitelintézetek csődje miatt kialakult pánikhelyzet továbbterjedését.

2010 és 2015 között hazánkban 10 hitelintézet került felszámolás alá¹, amely történések a közvéleményben is fokozott figyelmet kaptak. A hazai betétbiztosító ezen esetek kapcsán csaknem 150 ezer betétest kártalanított közel 260.000 millió forint összegben (OBA, 2018). Ahhoz, hogy a betétbiztosító hozzá tudjon járulni az ország gazdasági stabilitásához, szükség van egyrészt a bankok működésének jogi szigorítására és ellenőrzésére, másrészt fontos a betétesek és befektetők részéről a tudatosság. Az ügyfél és a hitelintézet között fennálló információs aszimmetria (Fama, 1985, Miles, 1995) ellenére lényeges, hogy a megtakarításait a hitelintézetre bízó személy igényelje a minél közérthetőbb és pontosabb információt a banki termékekről, valamint szükséges a hitelintézet megfelelő hozzáállása annak érdekében, hogy a különböző anyagi háttérrel rendelkező fogyasztók az igényeiknek és lehetőségeiknek leginkább megfelelő konstrukciót tudják kiválasztani (Kovács - Marsi, 2018).

Jelen doktori értekezés előzménye a Nyugat-magyarországi Egyetem² Közgazdaságtudományi Karán megrendezett 2013. évi Tudományos Diákköri Konferenciára írt dolgozat, amely szekciójában első helyezést ért el és diplomadolgozatként elfogadásra került. A dolgozatban a 2008-as gazdasági válságot követően a bankszabályozásban bekövetkezett változások közül az akkoriban még csak formálódó bankunió elemeit mutattam be. A pillérek közül a betétbiztosítási rendszer működését részletesen is tárgyaltam, elemezve a hazánkban egyre gyakoribb takarékszövetkezeti csődök miatti kártalanítás folyamatát.

A dolgozatban 2013 év őszeig vettem számba az eseményeket és előrevetítettem a következő évek fontos lépéseit, amelyek a rendszer bevezetésével kapcsolatos előírásokat, a bankokra vonatkozó szabályozások módosítását és egy egységes uniós bankfelügyeleti, szanálási és betétbiztosítási intézményrendszer kialakításának szükségességét tartalmazták.

¹ A DRB bankcsoport tagjai (BRB Buda Regionális Bank, ÉRB Észak-magyarországi Regionális Bank, DRB Dél-Dunántúli Regionális Bank, Dél-Dunántúli Takarékszövetkezet) egy hitelintézetként kerültek figyelembe vételre.

² A Soproni Egyetem jogelődje.

Az azóta eltelt időszakban érdekes volt figyelemmel kísérni, hogy a diplomadolgozatban leírt jövőre vonatkozó elképzelések hogyan formálódtak az uniós döntéshozók körében, bizonyos elképzelések hogyan valósultak meg és alakultak át a gyakorlatban.

Úgy gondolom, hogy a téma az eltelt 7 év óta sem veszítette el aktualitását, sőt, a jövőre tekintettel további kutatási témák alapjául szolgálhat, hiszen a gazdasági környezet folyamatosan változik, a szanálási mechanizmus véglegesítése a következő évek feladata, a bankunió harmadik pillére, az egységes betétbiztosítási rendszer létrehozása pedig további uniós tárgyalások témája.

1.2. A kutatás célkitűzései

A 2008-as pénzügyi válság a bankszabályozás több problémájára és hiányosságára is felhívta a figyelmet, ezért az elmúlt években az Európai Unió jelentős változtatásokat hajtott végre a bankok biztonságosabb működésének megteremtése érdekében. A pénzügyi élet meghatározó szereplői a válság következtében komoly veszteségeket szenvedtek el, egyes intézmények csődtől való megmentésére csak állami segítségnyújtással kerülhetett sor, ezért a rendszerkockázati szempontból fontos pénzügyi intézmények kontrollja is fontos szemponttá vált. Több ország (pl.: Írország, Nagy-Britannia) esetében adófizetői pénzből tőkésítették fel a gazdaság szempontjából fontos bankokat, viszont ahol erre nem volt lehetőség ott a bankszűkös számának növekedése a figyelem középpontjába helyezte a betétbiztosítási rendszert. Ezzel egyidőben, a bankoknak nyújtott állami segítségek következtében, egyes országok államadóssága olyan mértékben növekedett meg, amely a nemzetközi intézményektől való hitelfelvételt tette szükségessé. Ezt nevezzük a bankrendszer ördögi körének.

Azért, hogy a fent leírt folyamatok a jövőben ne történjenek meg és a kialakult ördögi körből kilehessen törni, szükséges az intézmények szigorú szabályozása és felügyelete nemzeti, valamint a határon átnyúló banki kapcsolatok miatt, uniós szinten is. Az európai bankunió három eleme, a közös bankfelügyeleti, szanálási és betétbiztosítási rendszer egyaránt a betétesek korábbinál nagyobb védelmét és a szektor stabilitását szolgálja.

A kutatásban a következő célkitűzéseket fogalmazom meg:

- Igazolni kívánom az Európai Unió által hozott szigorú szabályozói intézkedések pozitív hatásait és azok létjogosultságát.
- A bankunió elemeit elemezve bemutatom az olvasó számára az Európai Unió új intézményi struktúráját.
- A primer kérdőíves kutatás adatai alapján a betétbiztosítás ismertségét vizsgálom és javaslatokat fogalmazok meg a rendszerrel kapcsolatos ismeretek további bővítésére vonatkozóan.

A doktori értekezés a 2008-tól 2019-ig terjedő időszakra vonatkozó banki adatokat tartalmazza. Ezen időszak során, 2013 júliusában, Horvátország csatlakozott az unióhoz, emiatt az elemzés bizonyos mutatók esetében 2008-tól 2012 év végéig 27 tagállam, majd 2013-tól 28 tagállam adatainak vizsgálatára vonatkozik. Az Egyesült Királyság 2020 februárjában vált ki az unióból, így ezen tagállam adatai is felhasználásra kerültek a kutatás során.

Az értekezésben az egyes európai uniós országok bankrendszerét külön-külön nem elemzem, hiszen ez már túlmutat az értekezés terjedelmi korlátain, viszont a téma alapja lehet egy jövőbeni kutatásnak. Minden egyes ország bankrendszere más és más, meghatározza az adott ország történelmi múltja, gazdasági kapcsolatai, a világgazdaságban betöltött szerepe. Az Európai Unió speciális helyet foglal el a világgazdaság egészében, hiszen nincs még egy olyan gazdasági közösség, amely tagállamainak bankrendszerét ennyire átfogóan szabályozná. A szabályozás egységként tekint az unióra, így jelen értekezésben is ez a fajta egységes szemléletmód köszön vissza.

Összességében doktori kutatásom fő célja annak bemutatása, hogy a 2008/2009-es válságot követően bevezetett új banki tőke- és likviditási szabályok hatására hogyan alakult át az Európai Unió bankrendszere (tőkehelyzete, likviditása, jövedelmezősége), stabilabbá vált-e működése, valamint a bankszűkítés számának növekedése miatt előtérbe került betétbiztosítási rendszer társadalmi megítélése hogyan változott meg az elmúlt időszakban.

1.3. Az értekezés hipotézisei

A témában korábban már elvégzett kutatások alapján, valamint a szakirodalom áttanulmányozását követően állítottam fel az értekezés végső hipotéziseit. A felvetések bizonyos szempontból egyértelműnek és evidenciának tűnhetnek, ezért arra kerestem a választ, hogy

- a bankszabályozásban bekövetkezett változtatások ténylegesen pozitív hatással voltak-e a bankrendszer működésére,
- a szektor szereplői körében valóban megfigyelhető volt-e bizonyos átrendeződés, illetve
- a betétbiztosítási rendszer ismertségével kapcsolatban valóban beszélhetünk-e a társadalom bizonyos szempontok alapján differenciált csoportjairól.

Mindezek alapján kutatásomban a következőkben felsorolt hipotéziseket fogalmaztam meg.

H1: Az európai bankszabályozás területén bekövetkezett szigorítások javították a tagállami bankrendszerek tőkehelyzetét és likviditási pozícióit.

A 2008-as válságot követően az uniós bankrendszer biztonságosabb működésének érdekében olyan szabályozói döntések születtek, amelyek a bankok tőkéjének új szempontok alapján való tartalékolását és felhasználását írták elő. A tőkeszabályoknak való megfelelés nagy kihívás elé állította a bankokat, viszont elsődleges cél volt a tőkeelemekkel való biztonságosabb gazdálkodás, valamint a rövid és hosszú távú likviditás biztosítása, amelyek egy stabil bankrendszer alapját jelentik. A H1 állítás alapját az Európai Központi Bank és az Európai Bankszövetség által évente kiadott elemzések képezik. A hipotézis a tőke- és likviditási helyzetet elemző mutatók segítségével kerül vizsgálatra.

H2: A 2008/2009-es válságot követő szabályozói rendszerbeli szigorítás, egyéb más tényezők mellett, hozzájárult ahhoz, hogy az Európai Unió országaiban ugyan különböző mértékben, de általában negatív irányban változott a hitelintézetek jövedelmezősége.

A minél nagyobb jövedelmezőségi szint elérése a bank, mint vállalkozás részéről, a legfőbb szempont, viszont a szabályozás a válságot követően a kockázatok csökkentésére helyezte a hangsúlyt, amely korlátozta a bankok befektetési tevékenységét és csökkentette a jövedelmezőséget. A válságot megelőző jelentős banki jövedelmezőségi szint elsősorban a kockázatos befektetésekből eredő magas tőkeáttétel eredménye volt, amelynek leépítése a válság kirobbanását követően elkerülhetetlenné vált. Mindez a jövedelmezőség csökkenését is magával vonta. A jövedelmezőséget számos tényező befolyásolja, köztük a szabályozás, ezért a hipotézis vizsgálata során azt elemzem, hogy az unió tagállamainak banki jövedelmezőségi szintje milyen irányba változott a válság után és ez a változás a tőkeszabályok szigorításának is betudható-e.

H3: A bázeli és hazai előírások szigorításának pozitív hatásai a hazai hitelintézetek gazdasági paramétereiben és a hitelkockázat csökkenésében is megmutatkoznak.

A válság legyengült állapotban érte a hazai gazdaságot és bankrendszert. A jelentős külföldi deviza kintlévőségek következtében megnőtt a nemteljesítő hitelállomány, amelynek hatására a magyar bankrendszer történetének egyik legnagyobb veszteségét volt kénytelen elkönyvelni. Az unió által meghozott szigorú szabályok mellett a nemzeti kormány is kénytelen volt szigorításokat (bankadó, végtörlesztés) bevezetni, mindez nemcsak régiós, de uniós szinten is kiemelten hátrányosan érintette a szektort. Mindezek ellenére a H3 hipotézisben megfogalmazott pozitív állítás alapját a Magyar Nemzeti Bank által évente közzétett pénzügyi stabilitási jelentésekben leírtak, valamint az Európai Központi Bank adatbázisában szereplő adatok adják, amelyek alapján jelenleg hazánk az unió egyik legstabilabb pénzügyi rendszerével rendelkezik.

A hipotézis igazolása során a rendelkezésre álló adatokból számított mutatók segítségével kívánom igazolni, hogy miként változott pozitív irányba a hazai szektor megítélése.

H4: A 2008/2009-es gazdasági válságot követő években az Európai Unió szintjén és hazánkban is koncentráltabbá vált a bankszektor.

A válságot követően számos hitelintézet jutott csődbe szerte a világon annak ellenére, hogy sok esetben az állam is jelentős anyagi támogatást nyújtott az intézmények megmentéséhez. Részben már ekkor elkezdődött a koncentrációs folyamat, de ekkor még nem tervezett szinten zajlott, viszont a piac zsugorodását már előidézte. Az uniós szintű koncentráció abban is megfigyelhető, hogy a legnagyobb bankok piaci részesedése az elmúlt években még nagyobb lett, növelve ezzel a szektor kockázatosságát. A koncentrációs folyamatok felgyorsulásához olyan hétköznapi tényezők is hozzájárulnak, mint a banki digitalizáció fejlődése, a bankfiók nélküli bankok megjelenése vagy a betétesek változó ügyintézési szokásai.

Hazánkban a válság elsősorban a takarékszövetkezeti szektort érintette. 2010 és 2014 között 8 db ilyen típusú intézmény jutott csődbe. Ezen események hatására kezdődött meg a szektor legnagyobb volumenű szerkezeti átalakulása, amely eredményeként létrejött a szövetkezeti hitelintézeti rendszert összefogó integráció. A hipotézis az előzőekben leírt okokból következtetve került megfogalmazásra és a rendelkezésre álló banki adatokból számított mutatók segítségével kerül elemzésre.

H5: A lakosság bizonyos jól körülhatárolható, differenciált ismeretekkel rendelkező csoportjaira jobban jellemző a hazai betétbiztosítási rendszer ismerete.

A betétbiztosítás rendszere a banki működés egyik legfontosabb eleme, hiszen általa van garantálva bizonyos feltételek teljesülése mellett, hogy a betétes a bank fizetési képtelensége esetén is hozzájuthat megtakarításaihoz. Annak ellenére, hogy a betétvédelemnek milyen fontos szerepe van, a lakosság általi ismerete az Országos Betétbiztosítási Alap által végzett felmérés alapján, igen alacsony.

Mindezek alapján a betétbiztosítás legfontosabb jellemzőiről az ügyfelek birtokában lévő információk is igen eltérőek lehetnek, ezért a hipotézis vizsgálata során arra kerestem a választ, hogy a lakoságnak meghatározható-e egy bizonyos szempont alapján megnevezett csoportja, akik a betétbiztosítási rendszer egyes elemeit jobban ismerik. Az elemzéshez a kutatás során készített kérdőíves felmérés adatait használtam fel.

1.4. Az értekezés szerkezeti felépítése

Az értekezés öt nagyobb szerkezeti egységből épül fel.

Az **első részben**, mint az értekezés központi témáját és az elemzés alapját jelentő, az uniós tagállamok bankrendszerének struktúráját mutatom be a bankok, bankfiókok és banki alkalmazottak számának elemzésével a 2008-tól 2019 év végéig terjedő időszakra vonatkozóan. Az értekezés témájához kapcsolódóan feldolgozott hazai és nemzetközi szakirodalom segítségével a bankszabályozás elméleti hátterét, a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság ajánlásait, valamint az Európai Unió bankszabályozásra vonatkozó rendeleteit és irányelveit ismertetem, illetve bemutatom az unió pénzügyi felügyeleti rendszerének felépítését, ezzel kapcsolatban külön kiemelem a rendszerkockázati bankok szabályozásának és a banki digitalizáció fejlődésének fontosságát.

A **második részben** bemutatom az Európai Unió által, a 2008-as válságot követően a rendszerkockázati bankok egységes ellenőrzése érdekében létrehozott egységes felügyeleti, valamint egységes szanálási mechanizmust, illetve a bankunió harmadik, még a tárgyalások alapját képező betétbiztosításra vonatkozó pillérének jelenleg ismert elemeit.

A hazai betétbiztosítási alap a létrejötte óta eltelt több mint 25 év során számos esetben kártalanította a bajba jutott betéteseket, tevékenységével nagyban hozzájárult a bankrendszer stabilitásának biztosításához, ezért a betétbiztosítás elméleti hátterét, valamint a hazai betétbiztosítási alap tevékenységét részletesebben is elemzem.

A **harmadik rész** az elméleti részhez kapcsolódó kutatási hipotézisek ismertetését, az alkalmazott módszereket, illetve a kutatás során készített kérdőíves felmérés felépítését, a hipotézis igazolásához szorosan nem kapcsolódó, de elemzésre alkalmas tartalommal bíró kérdésekre adott válaszok ismertetését tartalmazza. Ezt követően a hipotézisek állításainak igazolását alátámasztó elemzések (adatelemzések, mutatószám elemzések, statisztikai elemzések) levezetésére kerül sor.

A **negyedik részben**, az értekezés kutatási eredményei alapján megfogalmazom a felállított hipotézisekkel kapcsolatos téziseket. A bankszabályozás és betétbiztosítás területét érintő, jövőre vonatkozó lehetséges szabályozói döntéseket is előrevetítek, valamint a kutatási eredmények alapján következtetéseket, javaslatokat, jövőbeni kutatási lehetőségeket is ismertetek.

Az értekezésben, a fentiekben leírt gondolatmeneten végighaladva, mutatom be az Európai Unió és így Magyarország bankrendszerére vonatkozó legfontosabb szabályokat, valamint a rendszerkockázatot jelentő intézmények tevékenységének korlátozása következtében létrejött európai bankunió tevékenységét, illetve hangsúlyozom a betétbiztosítási rendszer kiemelkedően fontos szerepét.

Az értekezés a téma rövid összegzésével zárul.

Az 1. táblázat összefoglalóan mutatja be az értekezés célkitűzései alapján meghatározott hipotézisek igazolásához felhasznált adatok forrásait, valamint az elemzés során alkalmazott módszertant. A kutatás során elért eredményeket, a hipotézisek teljesülését, az értekezés összefoglalás része tartalmazza.

1. táblázat: A kutatás során megfogalmazott célok és azok igazolásához kapcsolódó adatbázisok, módszerek

CÉL	HIPOTÉZIS	ADATBÁZIS	MÓDSZER
Szigorú szabályozói intézkedések létjogosultságának, pozitív hatásainak igazolása	H1, H2, H3	Az Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa, az Európai Bankszövetség adatai, a Magyar Nemzeti Bank adatai, egyéb elemzések	Mutatók (tőke megfelelés, tőkeáttétel, LCR mutató, NPL mutató, Hitel/betét arány mutató, RoE, RoA mutatók) elemzése
A bankszektorban jelenlévő szereplők koncentrációjának igazolása	H4	Az Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa, az Európai Bankszövetség adatai, egyéb elemzések	Mutatók (HHI-index, koncentrációs arányszám, hitelintézeti szám változás) elemzése
A társadalom differenciált csoportjainak a betétbiztosítási rendszerrel kapcsolatos eltérő ismereteinek igazolása	H5	Primer kérdőíves kutatás eredményei, az Országos Betétbiztosítási Alap éves jelentései, egyéb elemzések	Keresztábra-elemzés, függetlenségvizsgálat, Pearson-féle KHI-négyzet próba, Cramer V együttható számítás és elemzés

Forrás: Saját szerkesztés

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1. Az Európai Unió bankrendszerének bemutatása

A pénzügyi szektorból kiindult válság sok millió ember életét érintette és ezáltal sokak gondolkodását átformálta a pénzügyi kérdésekkel kapcsolatban. A 2008 óta eltelt időszak alatt jelentős változások történtek a bankrendszer egészében. Az értekezés a válság óta bevezetett szabályozói változásokat, azok hatásait elemzi, amelyek a rendszer jelenlegi működési kereteit meghatározzák. Itt elsősorban a Nemzetközi Fizetések Bankjának (BIS) égisze alatt működő Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság (BCBS) iránymutatásaira (Bázel III.) és az Európai Unió által felállított új intézményi struktúrára helyeződik a hangsúly, viszont a szabályok egymásra épülése miatt a válságot megelőzően bevezetett Bázel I. és Bázel II. javaslatcsomagok ismertetése is szerepel az értekezésben.

A téma szempontjából elsőként célszerű a bank fogalmát körülhatárolni. Mivel az elemzés tárgya az Európai Unió bankrendszere, ezért elsősorban a közösségen belül használt banki definíciót fontos meghatározni. Az Európai Parlament és Tanács 2013/36/EU irányelvének 19. cikke a hitelintézetek nevével kapcsolatban úgy fogalmaz, hogy egy intézménynek ugyanazt a megnevezést (bank vagy takarékszövetkezet) kell használnia az unió egészében, mint amit abban a tagállamban használ, ahol központja található. Magyarországon a hitelintézetek szabályozásáért a Magyar Nemzeti Bank, mint a monetáris politika legfőbb alakítója a felelős. A bankrendszerre vonatkozó szabályok alapját a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény jelenti. Az egyes országok bankokra vonatkozó fogalom meghatározásai között vannak különbségek, ugyanakkor nemzetközileg egységesen elfogadott tény, hogy a bankok tevékenységének közös jellemzője a betétgyűjtés, a hitelnyújtás és a fizetési forgalom lebonyolítása (Kovács - Marsi, 2018). A hitelintézet ez utóbbi tevékenység nyújtására nem köteles.

Az értekezésben a hitelintézet megnevezést a bankéval azonos fogalomként kezeltem és tartalmát tekintve a kettő között nem teszek különbséget. A bankok többféle típusát is elkülöníthetjük, de az értekezésben nem különböztetem meg az egyes banktípusokat, a bank szó használatakor a banki intézményekre gyűjtőfogalomként tekintek.

Az Európai Uniót 28 tagállama³ a világgazdaság meghatározó szereplőjévé teszi. Bankrendszerének mérete Kína és az Egyesült Államok bankrendszeréhez hasonlóan óriási, kiterjedt fiókhálózatának köszönhetően az európai bankok a világ szinte minden pontján megtalálhatók. Az euró övezetben a bankfiókok száma 10 ezer före vetítve 44 db, az USA-ban 26 db. Mindezek ellenére az euró övezet jövedelmezősége csak 50%-a az USA bankjainak jövedelmezőségéhez képest. Az euró övezet és az Egyesült Államok bankrendszer adatainak összehasonlítása alapján látható, hogy az euró övezet bankrendszerének nagysága jóval meghaladja az Egyesült Államokét, mérete a GDP %-ában 280%, az Egyesült Államoké 91%. (Restoy, 2018).

Ahhoz, hogy az Európai Unió bankrendszerének a világgazdaság egészében betöltött meghatározó szerepét igazolni lehessen, elsőként, mint az elemzés tárgyát jelentő szerkezeti egység, az EU tagállamok bankrendszerének méretét leginkább jellemző adatok elemzésére kerül sor. Az elemzéshez az adatokat az Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa (Statistical Data Warehouse), valamint az Európai Bankszövetség által évente közzétett elemzés szolgáltatta. Az adatbázis az Európai Unió valamennyi tagállamának konszolidált banki adatait tartalmazza, amelyek a jövedelmezőségről, likviditásról, a mérleg összetételről adnak információt, valamint a bankrendszer általános jellemzőit (hitelintézetek száma, bankfiókok száma, alkalmazottak száma) mutatja be. Az időtávot tekintve a 2008-tól 2019-ig terjedő időszak adatai kerültek elemzésre, de egyes esetekben ennél rövidebb időszakra vonatkozóan álltak rendelkezésre adatok. Ilyen tagállam Horvátország, amely 2013. július 1-jével lett az Európai Unió tagja, így ezt a dátumot megelőző 2008-2012 közötti időszakra vonatkozó adatok bizonyos esetekben hiányosak.

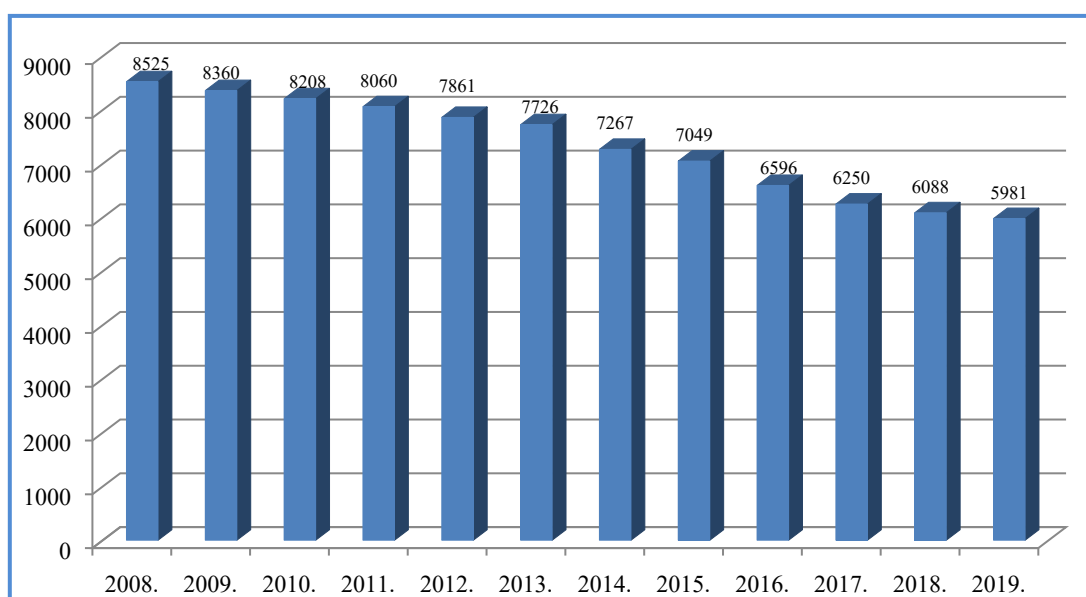
Az Európai Központi Bank adatbázisában rendelkezésre álló adatok a hitelintézetek (Credit Institutions, CI's) és pénzügyi intézmények (Monetary Financial Institutions, MFI's) adatait tartalmazzák. Az Európai Központi Bank megfogalmazásában hitelintézet, amely betétet gyűjt, illetve ügyfelei részére hitelt nyújt. A pénzügyi intézmény az unióban működő pénzt kibocsátó intézmények közös formája, amelyek szintén betétgyűjtésre és hitelnyújtásra jogosultak. A pénzügyi alapok is ebbe a csoportba tartoznak (EBF, 2020).

³ A vizsgált időszakban, 2008 – 2013. június 30. között az Európai Uniónak 27 ország, majd 2013. július 1 - 2019 között 28 ország volt a tagja. 2021. január 1-jével lezárult az a 2020. január 31-étől tartó átmeneti időszak, amelynek következtében 2021-től az Egyesült Királyság véglegesen kilépett az unióból, ezt követően rá az uniós jog nem alkalmazható.

2.1.1. A hitelintézetek számának változása az Európai Unió tagállamaiban

A hitelintézetek száma az Európai Unió tagállamaiban az utóbbi években fokozatos csökkenést mutat. A negatív tendencia a válságot követően kezdődött és azóta is tart. Okai között a gyorsan és kedvezőtlen irányba változó gazdasági környezet hatására az egyes országok bankrendszerében bekövetkező szerkezeti átalakulások, fúziók és felvásárlások (M&A) is megtalálhatók. A bevezetett szigorítások hatására, amelyek a tőkeállomány összetételére, a rövid és hosszú távú fizetőképesség biztosítására és az adatszolgáltatásra is vonatkoznak, elterjedt a „too small to survive”, vagyis a „túl kicsi, hogy túléljen” elv. A túlzott követelmények hatására a kisebb bankok könnyen csődbe juthatnak, hiszen rájuk is ugyanazok a szigorú adminisztratív és tőkeszabályok vonatkoznak, mint nagyobb társaikra. Napjainkban gyakori, hogy ezen intézmények vagy csődöt jelentenek, vagy jobb esetben egy nagyobb piaci szereplő felvásárolja őket és így további működésük biztosítottá válik.

A 2008-tól 2019-ig terjedő időszakban a hitelintézetek száma közel 3.000-rel csökkent az EU-ban, ami azt jelenti, hogy a válság óta minden 3. hitelintézet csődbe jutott vagy beolvadt egy másik intézménybe. Ezt ábrázolja az 1. ábra.

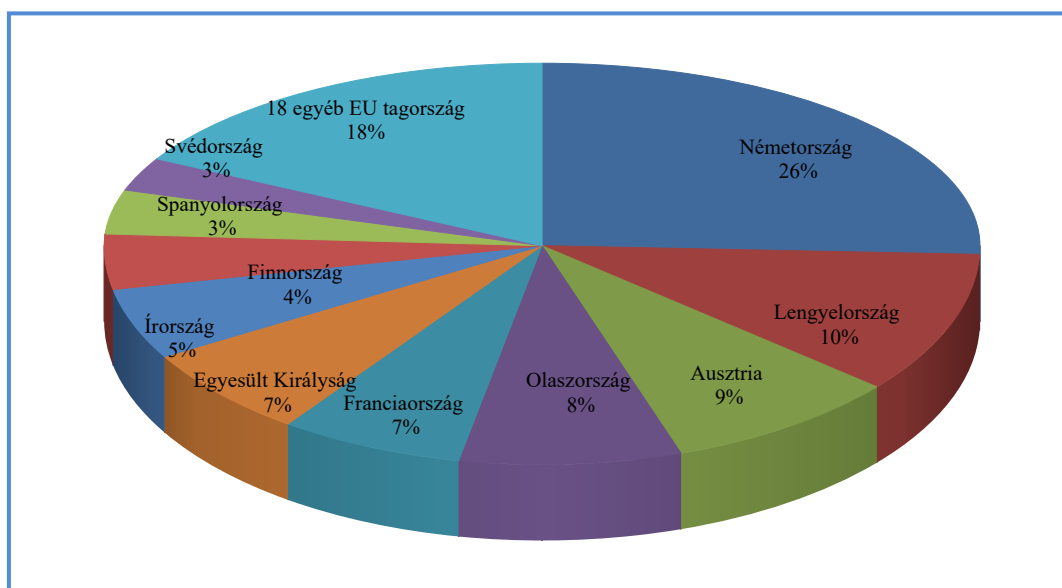
1. ábra: A hitelintézetek számának változása az Európai Unióban 2008-2019. (db)

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés⁴

⁴ A részletes adatokat az értekezés 2. számú melléklete tartalmazza.

Össességében nézve az Európai Unió tagországaiban 2013 évről 2014 évre vonatkozóan történt a legnagyobb mértékű változás, közel 500-zal csökkent a hitelintézetek száma. 2018 évhez képest 2019-ben 16 országban csökkent a hitelintézetek száma, legnagyobb mértékben Németországban (-51 db), Ausztriában (-23 db), Olaszországban és Lengyelországban (-18 db), Finnországban, Írországon és Magyarországon (-13 db) (EBF, 2020). Ezzel szemben növekedés is megfigyelhető volt Romániában, ahol 41 db, az Egyesült Királyságban 10 db, Portugáliában pedig 8 db új hitelintézet jött létre.

A 2019-es évet kiemelve a 2. ábra az unióban működő 5.981 hitelintézet tagállamonkénti megoszlását ábrázolja.

2. ábra: Az Európai Unió tagállamaiban működő hitelintézetek számának megoszlása 2019. (%)

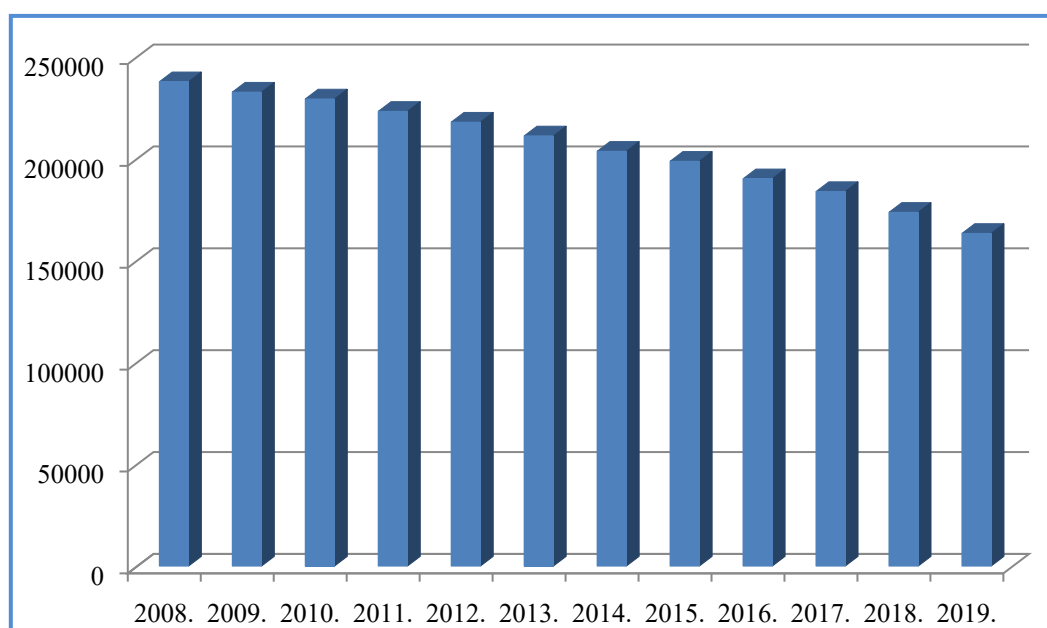
Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés

Jól látszik, hogy a 28 tagállam közül a legtöbb hitelintézet Németországban (26%) működik, majd öt követi Lengyelország (10%), Ausztria (9%), Olaszország (8%), Franciaország (7%), az Egyesült Királyság (7%) és Írország (5%). Össességében elmondható, hogy 2019-ben a felsorolásban szereplő első négy tagállamban működött az unió 5.981 bankjának több mint 50%-a. A legalacsonyabb a hitelintézetek száma Szlovéniában, Horvátországban, Máltán, Bulgáriában, Szlovákiában, Cipruson és Görögországban.

Az elmúlt években jelentős koncentrációs folyamat játszódott le a bankrendszer egészében, amelynek következtében a bankok száma csökkent, ugyanakkor az egyesülések és felvásárlások hatására méretük növekedett. Ennek hatására olyan jelentős bankcsoportok jöttek létre, amelyek szerepe a világ pénzügyi rendszerében egy-egy ország gazdasági befolyását is meghaladják. Méretük révén a gazdasági sokkoknak és válságoknak fokozottan ki vannak téve, emiatt is fontos, hogy a szigorú szabályok keretet adjanak a biztonságos működésüknek.

2.1.2. A bankfiókok számának változása az Európai Unió tagállamaiban

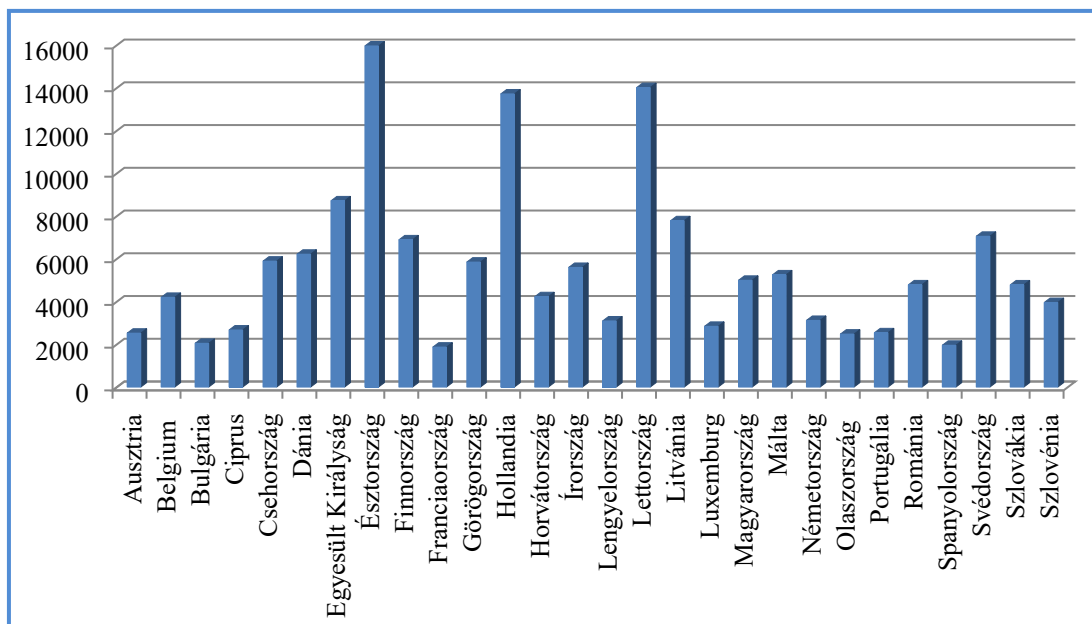
Az Európai Unióban az elmúlt években a bankok számának csökkenésével együtt járt a bankfiókok számának a csökkenése is. Ez részben az egyesülések és felvásárlások következménye, de nagyban hozzájárult a folyamathoz az elektronikus banki szolgáltatások egyre nagyobb térnyerése, illetve a bankfiók nélküli online bankok megjelenése. A 3. számú ábra alapján a 2008-as 237.723 db fiókhálózati számot követően 2019-ben közel 70.000-rel kevesebb fiók működött az unión belül. Jelenleg a legtöbb bankfiók Franciaországban, Németországban, Spanyolországban és Olaszországban működik.

3. ábra: A bankfiókok számának változása az Európai Unióban 2008-2019. (db)

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés

A 4. ábra az egyes országok lakosságára vetítve ábrázolja az országokban működő bankfiókok számát 2019-ben.

4. ábra: A bankfiókok lakosságszámra vetített száma az Európai Unió tagállamaiban 2019.
(db)

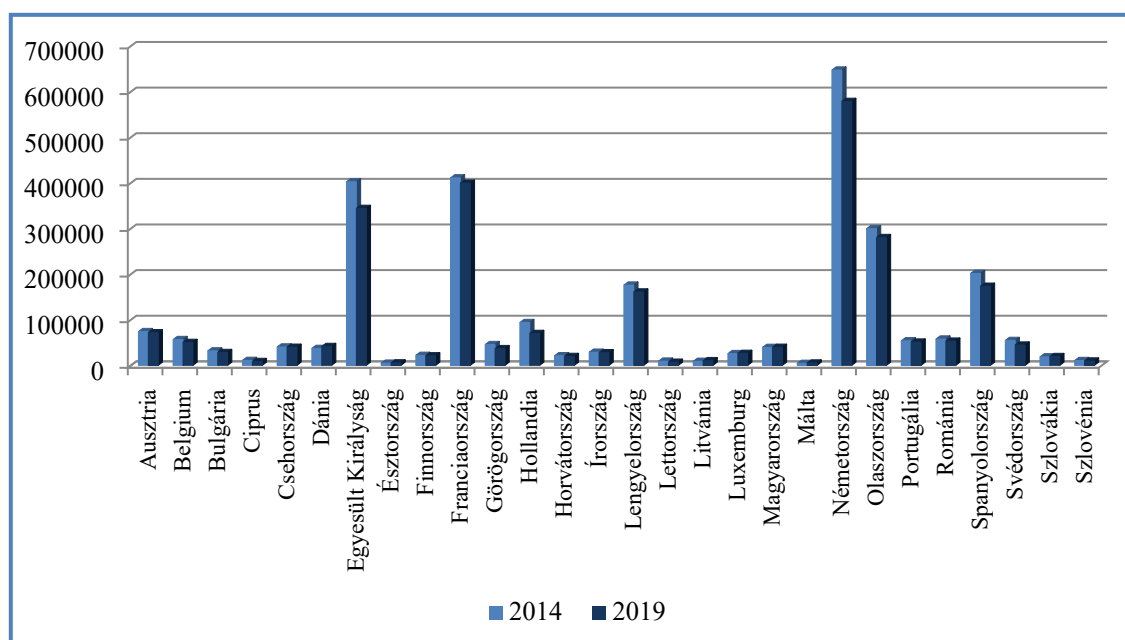
Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés és saját számítás⁵

Az adatok alapján 2019-ben a bankfiókok száma lakosságszám arányosan a legmagasabb Észtországban, Lettországbban és Hollandiában, a legalacsonyabb Spanyolországban, Franciaországban és Bulgáriában volt. Ha a bankfiókok számának változását elemezzük, akkor a tendencia azt mutatja, hogy valamennyi tagállamban csökkent a számuk a vizsgált időszak két végpontjához viszonyítva. A legnagyobb mértékű változás Spanyolországban, Németországban, Olaszországban, az Egyesült Királyságban és Romániában történt.

⁵ A részletes adatokat az értekezés 3. számú melléklete tartalmazza.

2.1.3. A banki alkalmazottak számának változása az Európai Unió tagállamaiban

A bankszektor hatékonyságának két fontos tényezője a szektor nagysága és a foglalkoztatottak száma, amely tényezők szoros kapcsolatban állnak egymással (Gál, 2010). A bankok számának zsugorodása a dolgozók létszámának a csökkenését is eredményezte. 2019 év végén a szektor 2,6 millió embert foglalkoztatott az unióban. A magas számhoz képest ez 36.000 fő csökkenést jelent a 2018-as évhez viszonyítva és a csökkenés, ahogyan azt az 5. ábra is szemlélteti, szinte valamennyi tagállamban megfigyelhető, kivételt képez Csehország, Litvánia és Svédország. Németország (578.596 fő), Franciaország (399.374 fő), az Egyesült Királyság (344.076 fő), Olaszország (280.219 fő) és Spanyolország (173.447 fő) 2019-ben együttesen az unió banki alkalmazottainak közel 67%-át foglalkoztatták (EBF, 2020).

5. ábra: A bankrendszer alkalmazottainak száma az Európai Unió tagállamaiban 2014-ben és 2019-ben (fő)

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés⁶

Az országok lakosságához viszonyítva a legtöbb banki alkalmazott Romániában (egy lakosra jutó banki alkalmazottak száma 366 fő), Litvániában, Szlovákiában, Görögországban és Finnországban, míg a legkevesebb Dániában, Ausztriában, Cipruson, Máltán és Luxemburgban (egy lakosra jutó banki alkalmazottak száma 23 fő) dolgozott (EBF, 2020).

⁶ A részletes adatokat az értekezés 4. számú melléklete tartalmazza.

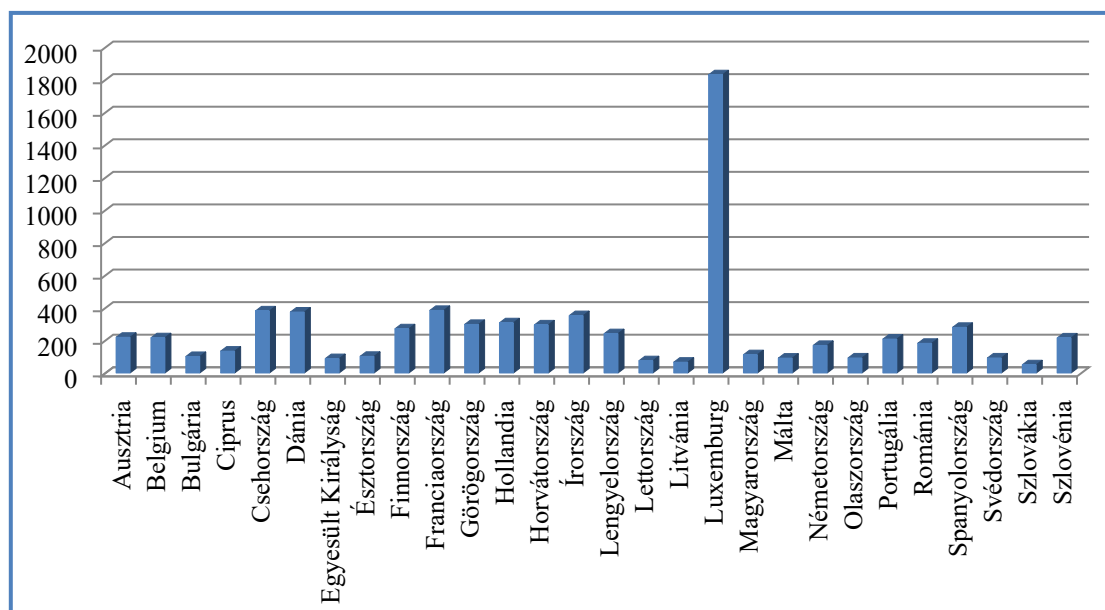
Az 5. ábra alapján látható, hogy a 2014 és 2019 között eltelt időszakban az alkalmazottak száma jelentősen csökkent, 2019. év végén 266.652 fővel kevesebben dolgoztak az unió tagállamainak bankszektorában, mint 2014 év végén. A legjelentősebb csökkenés, az elemzett időszakban, Németországban és az Egyesült Királyságban volt megfigyelhető. Kivételek azonban jelen esetben is vannak. Többek között Dániában és Litvániában is nőtt a banki foglalkoztatottak száma. A fiatal generáció online bankolási igényeinek kiszolgálása a digitalizációra fordított informatikai kiadások növekedését, ezen keresztül pedig az alkalmazottak számának csökkenését, munkakörük átalakulását idézte elő. Az online térben is elérhető szolgáltatások az utóbbi években egyre közkedveltebbé váltak az ügyfelek körében, amelynek következtében a piacon egyre jelentősebb számban vannak jelen az úgynevezett fiók nélküli, digitális bankok.

A banki ügyintézését mindig is számos kritika érte és éri napjainkban is. A bankfiókok nyitva tartása jellemzően arra az időszakra esik, amikor a legtöbb ember dolgozik, a várakozási idő általában hosszú. Ezzel szemben az online banki szolgáltatások bárhol és bármikor elérhetők, szükség esetén az ügyfél a banki alkalmazott segítségét is igénybe tudja venni. A 2020-as év az ismert okok miatt, a bankrendszert is jelentős kihívások elé állította. A világméretű járvány egyik következménye a szektor strukturális átalakulása, amely az online bankolás még nagyobb körben való térnyerését és a bankfiók látogatás csökkenését eredményezte. Az események a jövőre vonatkozóan a fentiekben már bemutatott bankfiók és banki alkalmazotti létszám drasztikus csökkenését irányozzák elő. Ugyanakkor a banki termékek szabályozása nagyon bonyolult, ezek értelmezésének, a minél pontosabb és részletesebb információk megszerzésének érdekében a legtöbb ügyfél még mindig fontosnak tartja a személyes kapcsolatot és a bankfiókban való ügyintézését.

2.1.4. A banki eszközállomány változása az Európai Unió tagállamaiban

A banki eszközállomány a hitelintézetek gazdasági súlyának egy fontos mérőszáma. 2019-ben az unió 28 tagállamának GDP-je 16.488.624 millió euró volt, szemben a banki eszközállomány 45.552.324 millió euró, ami közel háromszoros érték (EBF, 2020). A banki eszközállomány nagysága az egyes tagállamokban jelentős eltéréseket mutat. A legmagasabb értékkel az Egyesült Királyság, Franciaország, Németország, Olaszország és Spanyolország bankrendszere rendelkezik. 2019-ben ez az öt ország adta az unió banki eszközállományának 74%-át, szemben a legkisebb értékekkel rendelkező balti államok, Észtország, Lettország és Litvánia csupán a 0,18%-át. A banki eszközállomány és a tagállam GDP-jének hányadosa megmutatja a bankrendszer súlyának nagyságát az adott országban.

Ha a tagállamok GDP-jéhez mérten vizsgáljuk a bankrendszer eszközállományát a következő ábrát kapjuk a 2019-es évre vonatkozóan.

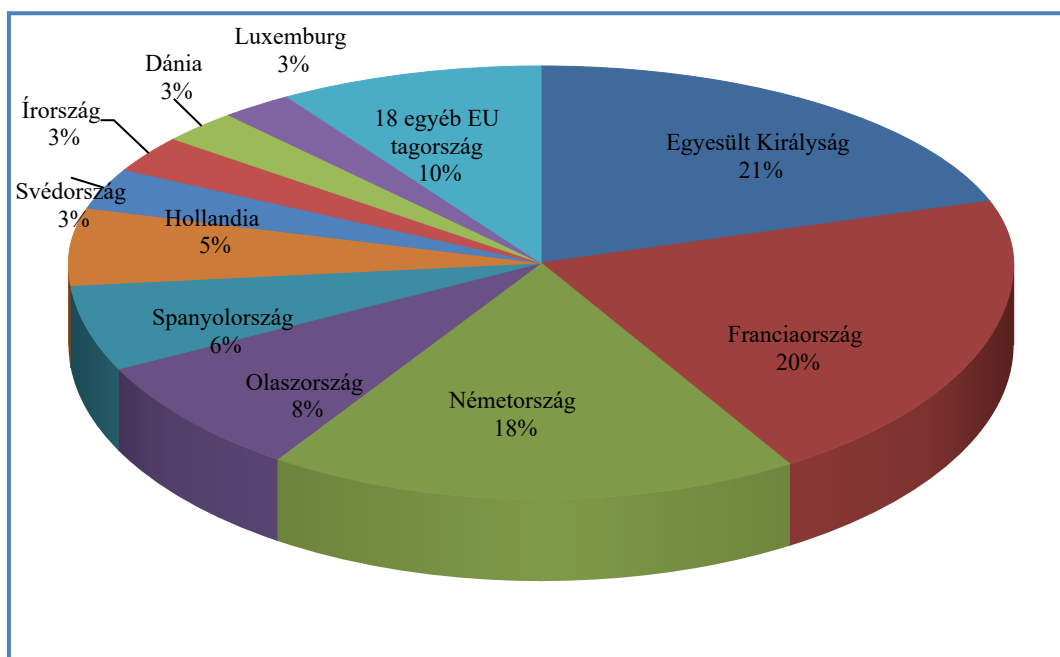

6. ábra: A banki eszközállomány alakulása a tagállamok GDP-jéhez viszonyítva 2019. (%)

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés és számítás

A 6. ábra is jól szemlélteti, hogy a mutató Luxemburgban messze a legmagasabb a vizsgált időszak egészét tekintve. 2011-ben az érték elérte a 2.552%-ot, amely 2019-re 1.831%-ra csökkent. Az eszközállomány GDP-hez mért aránya jelentős Franciaországban (384%), Dániában (381%), az Egyesült Királyságban (374%), Írországban (352%), és Máltán (308%). Viszonylag alacsony az érték Romániában (50%), Litvániában (66%), Lettországban (75%), Szlovéniában (88%) és Szlovákiában (92%), de hazánk is ebbe a csoportba tartozik a 91%-os értékkel.⁷ A számok igazolják, hogy az egyes tagállamok bankrendszere az anyaország GDP-jéhez viszonyítva jelentős méretű. A vizsgált időszakban az értékek a legtöbb esetben csökkentek, de így is minden esetben az anyaország GDP-jének 50%-át meghaladó értékkel rendelkeztek az országok. Németország (50,4%), Franciaország (56,5%) és az Egyesült Királyság (57,2%) bankjainak eszközállománya pedig az uniós GDP-hez viszonyítva is meghaladta az 50%-os értéket. A bankrendszer ilyen mértékű súlya a gazdaságban egyértelművé teszi, hogy a szektor megfelelő szabályozottsága nemcsak az adott ország, hanem a bankok fiókjainak több tagállamban való jelenléte miatt is, az unió egésze szempontjából fontos. A 7. ábra az unió 2019. évi banki eszközállományának tagállamonkénti megoszlását mutatja.

⁷ A részletes adatokat az értekezés 5. számú melléklete tartalmazza.

**7. ábra: Az uniós banki eszközállomány megoszlása az Európai Unió tagállamaiban
2019. (%)**

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés

A 28 tagállam adatait elemezve elmondható, ahogy a gazdaság más területein, úgy a bankszektorban is a meghatározó szerepet az unió történelme szempontjából, az országok méretéből és lakosságszámából adódóan is a legnagyobb országok bankrendszerei töltik be. Az Egyesült Királyság, Németország és Franciaország gazdasági és pénzügyi súlya messze meghaladja a többi tagállam befolyását.

Kiemelendő az országok közül Luxemburg, amely kis területének és alacsony lakosságszámának ellenére a világ egyik meghatározó banki központjává nőtte ki magát a kedvező pénzügyi és adózási feltételeknek köszönhetően. Ezt leginkább az eszközarányos GDP kiugróan magas értéke igazolja.

Az előzőekben vizsgált adatok a 2019-es évet követően minden bizonnyal merően más képet fognak mutatni. Ha a 2019. évi uniós banki eszközállomány adatokból az Egyesült Királyság adatait nem vesszük figyelembe, akkor a jövőben az uniós banki eszközállomány 20%-os csökkenéséről beszélhetünk. Az Egyesült Királyság Európai Unióból való kilépésével az unió egészének és így a bankrendszerének szempontjából is egy meghatározó szereplője távozott a közös piacról. Az ország fővárosa London számos külföldi bank, biztosító és pénzügyi vállalkozás központja, amelyek székhelyüket elsősorban az egységes piachoz való hozzáférés miatt alakították ki a szigetországban.

A brexit kapcsán valószínűsíthető, hogy ezek közül a bankok közül egyesek áthelyezik székhelyüket az euró övezet valamelyik országába, annak érdekében, hogy csökkentsék az unióban működő versenytársaikkal szembeni lemaradásukat. A brexit hatására a jövőben nemcsak a pénzügyi globalizáció folyamata lassulhat, hanem az unió globális pénzügyi piacokon meglévő pénzügyi jelentősége is csökkenhet. Mindezek következtében Németország gazdasági és politikai súlya valószínűleg növekedni fog az EU-ban (Losoncz, 2017), valamint részben az erőviszonyok is áthelyeződhetnek a kelet-európai, egyre stabilabb gazdasági, politikai és pénzügyi rendszerrel rendelkező tagállamok irányába.

2.2. A banki tőkeszabályozás bemutatása

Hétköznapijainkat szabályok által meghatározott keretek között éljük, amelyek hiánya munkahelyünkön, lakóhelyünkön, családi életünkben számos nehézséget tud okozni. Ezek a szabályok jellemzően szokások, tapasztalatok, megfigyelések alapján kerültek kialakításra azért, hogy általuk könnyebb és biztonságosabb legyen mindennapi életünk. A bankszabályok is hasonló célból jöttek létre, viszont jelentőségük jóval nagyobb. A bankok nemzetgazdaságban betöltött kiemelt szerepe miatt fontos, hogy nemcsak szabályok, de egy hagyományos értelemben vett vállalkozáshoz képest sokkal szigorúbb szabályok vonatkozzanak rájuk. A szabályokat az adott ország történelme, kultúrája is meghatározza. Teljesen más bankszabályok vannak érvényben az Egyesült Államokban és Európa különböző országaiban. Az USA-ban a kereskedelmi banki és befektetési tevékenység különválasztása már 1933-ban megtörtént a Glass-Steagall-törvény keretében (Pál, 2009), ezzel szemben Európában ilyen jellegű szabályozásról nem beszélhetünk.

A bank egy speciális vállalkozás, amely a központi bank felügyelete alatt különféle pénzügyi szolgáltatásokat nyújt ügyfeleinek. Bevételeinek többsége a betétesek befektetéseiből származik, az általuk rábízott pénzzel gazdálkodik, amelyet hitelek és egyéb banki termékek kibocsátása révén visszaforgat a gazdaságba. A bankok kezében összpontosuló tőke megfelelő felhasználása a gazdaság működésének egészét meghatározza. Mindezek következtében Botos (2012) szerint olyan szabályozásra van szükség, amely mögött az állam által nyújtott garanciák nem találhatók meg, ha egy szereplő hibázik, akkor tisztában kell, hogy legyen azzal, annak költségei őt terhelik.

A szabályozás tárgya szerint a szakirodalom megkülönböztet szűkebb és tágabb értelemben vett bankszabályozást. Előbbi szabályozási forma középpontjában az egyes intézmények prudens működésére vonatkozó szabályozás áll, míg utóbbi ezen túl, a bankok működését meghatározó egyéb tényezőket, mint a szanálást, az állam végső hitelező funkcióját (LoLR) vagy a betétbiztosítást is figyelembe veszi (Erdős - Mérő, 2010).

Erdős és Mérő (2010) Mishkin alapján a prudenciális szabályozás nyolc formáját különbözteti meg:

- az eszközök tartására és a tevékenységekre vonatkozó korlátozások,
- a banktevékenység egyéb pénzügyi tevékenységektől való elkülönítése, mint például a biztosítási szolgáltatás,
- versenykorlátok, mint például a piacra lépés korlátozása,
- tőkeszabályok,
- a betétbiztosítás kockázati alapú árazása,
- az adatok nyilvánosságra hozatalának fontossága,
- engedélyezési előírások,
- a szabályozói előírásoknak való megfelelés folyamatos ellenőrzése.

A felsoroltak közül napjainkban elsősorban a hitelintézetek tőkekövetelmény szigorítása kap kiemelt szerepet, hiszen legkönnyebben a számszerűsíthető mutatószámok segítségével lehet az intézmények méretét és kockázatvállalását ellenőrizhető keretek között tartani. Megfigyelhető, hogy a korábbi kockázatalapú szabályozás napjainkban szabályalapúvá vált és kiegészült a rendszerkockázatok szabályozásával (Mérő, 2018).

A tőke fontosságát Lind tanulmánya alapján Széles et. al. (2016) a következők szerint összegzi:

- A megfelelő mennyiségű tőke csökkenti a kockázatát annak, hogy a bank jövedelmezőségének ingadozása csődhelyzetet eredményezzen.
- Pénzügyi problémák esetén a tőke szolgál első helyen a sokk elnyelésére.
- A tőkére vonatkozó előírások növelik a tulajdonosok óvatosságát, nagyobb kockázatvállalás esetén több tőkét kell tartalékolniuk.
- A tőkeszabályok megfelelő kockázatvállalási stratégiára ösztönöznek.
- Az egységes tőkeszabályok a bankcsoporton belüli közös kockázatkezelési rendszerek kifejlesztésére ösztönözhetnek.

A bankszabályozás további két nagy csoportra osztható, a mikro- és makroprudenciális szabályozásra. Míg a mikroprudenciális szabályozás egyedi szinten felelős a szektor intézményeinek szabályos működéséért, addig a makroprudenciális szabályozás a bankrendszer egészére fókuszál. A célnak viszont közösnek kell lennie, egy esetleges válság bekövetkezési valószínűségének csökkentése a bankok szigorú szabályozása révén.

A 2. számú táblázat e két politika jellemzőit, a különbségeket és kapcsolódási pontokat mutatja be.

2. táblázat: A mikro- és makroprudenciális szabályozás jellemzői

Megnevezés	Makroprudenciális szabályozás	Mikroprudenciális szabályozás
Közbenső cél	A teljes pénzügyi rendszert érintő rendszerkockázat csökkentése	Az egyedi csőd valószínűségének csökkentése
Végső cél	Költségek csökkentése	Fogyasztók/betétesek védelme
A kockázat típusa	Endogén (részben)	Exogén
Intézmények közti kapcsolatok	Fontos	Lényegtelen
Prudenciális ellenőrzés	A szektor egészét érintő, fentről lefelé irányuló (top down)	Az egyedi intézményeket érintő alulról felfelé irányuló (bottom up)

Forrás: Borio (2003)

Baker (2013) véleménye szerint a 2008-as válságot megelőzően a szabályozás csupán az egyes intézményekre, nem pedig a rendszer egészére vonatkozott, vagyis hiányzott a makroprudenciális szint. A rendszerben magától értetődőnek tekintették a pénzügyi stabilitást, ezért a szabályozás egy ettől eltérő állapotra vonatkozó előírásokat nem tartalmazott. A 2008-as válságot követő szabályozás egyik fontos eleme, hogy előtérbe helyezi a makroprudenciális szabályokat, hiszen a globalizáció következtében kiemelten fontos az egymástól ugyan földrajzilag távol levő, de az azonos fogyasztók, termékek, piaci szegmensek szoros kapcsolata miatti szereplők szabályozása. Napjainkban a makroprudenciális kockázatot és a rendszerkockázatot azonos fogalomként is szokták használni, hiszen a makroszintű szabályozás elsősorban az országhatárokon átnyúló és emiatt rendszerkockázatot jelentő bankok esetében jelenik meg.

A válságot követően a makroprudenciális szabályozás szükségessége egyértelművé vált és megkezdődött a hozzá kapcsolódó törvények kidolgozása és intézmények felállítása. A mikroprudenciális szint továbbra is fontos eleme maradt a bankszabályozásnak, viszont a tágabb, rendszerszintű szabályozás a szektor globalizálódása miatt elkerülhetetlenné vált. Baker (2013) véleménye szerint a válságot megelőzően a piac a bankrendszer hatékony működését feltételezte és az intézmények egyedi szabályozását előtérbe helyező mikroprudenciális szabályozásra épült. Azonban a válság felszínre hozta a rendszer problémáit és így a szigorúbb, a pénzügyi rendszer egészét átfogó makroprudenciális szabályozás, valamint állami beavatkozás szükségességére is felhívta a figyelmet (Mérő - Piroska, 2017). Az Európai Parlament és Tanács 1092/2010/EU rendelete hozta létre az Európai Rendszerkockázati Testületet (ESRB), amelynek feladata a pénzügyi rendszer makroprudenciális felügyelete, valamint a rendszerszintű kockázatokra való figyelmeztetés. Az, hogy a makroprudenciális szabályozás előtérbe kerülése segíti-e a rendszer ellenállóbbá válását a gazdasági sokkokkal szemben vagy újabb kockázatok felépülése kezdődik meg, mindezek a kérdések a jövőbeni gazdasági helyzet alakulásától függenek, de az irány egyértelmű előrelépést jelent a korábbi mikroprudenciális központú szabályozáshoz képest (Mérő, 2017). Borio (2014) véleménye szerint ugyanakkor a makroprudenciális szabályozás önmagában nem elegendő, a gazdaság ciklikusságát nem tudja korlátozni, csupán a rendszer ellenálló képességét tudja növelni, ezért továbbra is fontos a mikroprudenciális szint fejlesztése is.

A válság óta több mint tíz év telt el és számos elemzés született azzal kapcsolatban, hogy mely kiváltó okok vezettek a problémához. Itt elsősorban az ingatlanpiaci buborék kipukkanását szokták megemlíteni, amelynek előzménye az amerikai jegybank (FED) által folytatott laza monetáris politika volt. Az amerikai jegybank által alacsonyan tartott jegybanki alapkamat hatására a hitelezés az Egyesült Államokban fellendült, a bankok között verseny alakult ki a minél nagyobb profit elérése érdekében. Ennek következtében sokan komolyabb ügyfélminősítés nélkül jutottak hitelhez, amely kockázatos termékeket a bankok kötvény formájában továbbértékesítették a piac más szereplőinek. Mint az várható volt, az ingatlanpiaci kínálat idővel utolérte a megnövekedett keresletet, majd az árak zuhanni kezdtek, a jelzáloghiteleket tartalmazó papírok pedig elértéktelenedtek. A bankok könyveiben nagy arányban voltak jelen az ilyen típusú termékek, így azok rövid időn belül fizetéképtelenné váltak. A hitelderivatívák következtében a szektorban megnövekedett a fertőzésveszély (Haldane - May, 2011) a válság pedig a gazdaság egészére áttért.

A laza monetáris politika mellett meg kell említeni a banktulajdonosok felelőtlen magatartását is, akik a minél nagyobb nyereség elérése érdekében hibás döntéseket hoztak. Komoly felelőssége van a hitelminősítőknek is a probléma kialakulásában, hiszen figyelmeztetniük kellett volna a gazdasági szereplőket a túlzott likviditás és tőkeáttétel kialakulására. Becker és Milbourn (2010) tanulmánya alapján a hitelminősítők közti verseny, illetve az attól való félelem, hogy a rossz minősítést követően elveszítik vezető szerepüket a piacon, fontosabbnak bizonyult, mint a bankok valós pénzügyi állapota alapján való minősítés.

Európában, az Egyesült Államokból érkező fertőzési hatáson túl, a válságnak két fő kiváltó oka volt. Az egyik a megnövekedett lakossági deviza hitelállomány, a másik pedig a banki bizalom csorbulása volt (Buda, 2017) azáltal, hogy egyes intézményeket csak állami segítségnyújtás révén lehetett életben tartani. A válság futótűzként terjedt a bonyolult és átláthatatlan kapcsolatokkal rendelkező pénzügyi szereplők között, emiatt a legutóbbi pénzügyi válság rendszerszintű válságnak tekinthető, hiszen a probléma nemcsak egyetlen intézményt érintett (egyedi válság), hanem a vele kapcsolatban álló valamennyi szereplőre káros hatással volt. Mivel a probléma nemcsak országhatáron belül jelentkezett, ezért annak kezelése sem volt megoldható kizárólag nemzetállami szinten. Bizonyos bankok esetében a csőd elkerülése állami érdek volt azért, hogy a gazdaság ne szenvedjen el még nagyobb veszteséget és ehhez ne az adófizetők pénzét kelljen felhasználni.

A bankszabályozás nem volt felkészülve egy ilyen méretű válság kezelésére. A Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság által megalkotott és a szabályozás alapjának tekinthető ajánlások közül a Bazel II. javaslatcsomag 2006-ban vált véglegessé, viszont előírásai csupán a korábbi szabályok kiegészítését szolgálták, válság esetén szükséges intézkedéseket nem tartalmazott. A bankokra vonatkozó korábbi tőkekövetelmény előírások elveszítették létjogosultságukat, a válság megmutatta, hogy a bankszabályozás számos területen hiányos. A bankok likviditására vonatkozó elvárások egységes szinten nem kerültek szabályozásra, az intézmények növekedésének nem volt korlátja, a rendszerkockázatot jelentő intézmények szabályozása korábban nem történt meg.

Michel Barnier az Európai Unió belső piacért és szolgáltatásokért felelős egykori biztosa a következőképp fogalmazta meg a bankszabályozás megújításának szükségességét.

„A pénzügyi válság nagyon sokba került az adófizetőknek... Megfelelő eszközöket kell adnunk az állami hatóságok kezébe ahhoz, hogy kezelni tudják a jövő bankválságait. Máskülönben újfent az állampolgárokra marad majd a számla kifizetése, miközben a kimentett bankok a korábbiak szerint folytathatják tevékenységüket, tudván azt, hogy úgyis újból kimentik majd őket.”
(PSZÁF Hírlevél, 2012)

Ezen események hatására indult meg az egyeztetés a bankrendszer átfogó reformjáról, amelynek elsődleges célja új és szigorúbb tőkeszabályok kidolgozása volt, hiszen elsősorban ezen szabályok révén lehet korlátok közé szorítani a banki működést. A határokat nem ismerő bankrendszer kontrollja nemzeti szinteken már nem volt megoldható, szükségessé vált az uniós szintű szabályozás, amelynek legfőbb célja a szektor stabilizálása és a betétesek bankrendszer iránti bizalmának helyreállítása. A bankszabályozás ellenzői, vagyis a free banking hívei szerint a bankoknak a hagyományos vállalkozásokhoz hasonlóan kellene működniük, a központi bank jelenlétére nincs szükség, hiszen a szereplőknek tisztában kell lenniük tevékenységük következményeivel. A bankszabályozás elemei közül egyedül a szolvencia biztosítására vonatkozó előírást tekintik elfogadhatónak (Zsolnai, 2012).

Míg a válságot megelőzően bizonyos piaci szereplők körében elterjedt volt az a nézet, hogy a bankok szabályozás nélkül is képesek ellátni feladatukat, addig mára szinte egyértelmű konszenzus van azzal kapcsolatban, hogy a banki szabályozás és tőkeszabályozás nemcsak szükséges, de kötelező eleme is a pénzügyi rendszernek.

Az értekezésben a bankok működését meghatározó egyéb szabályok, mint például a tulajdonosok magatartása és javadalmazása, a bankok adatszolgáltatási kötelezettsége, nem kerülnek bemutatásra. A bankok működését és tevékenységük nemzetgazdaságra gyakorolt hatását elsősorban a tőkeszabályok határozzák meg, azok folyamatos kontrollja elsődleges a prudens működés megteremtése szempontjából, ezért a következőkben az elemzés szempontjából fontos banki tőkeszabályok kialakulását, legfontosabb elemeit és a 2008-as válság hatására bevezetett új szabályokat, azok hatásait mutatom be.

2.2.1. A globális banki tőkeszabályozás kialakulása

A második világháború után létrejött Bretton Woods-i rendszer tekinthető az első olyan monetáris rendszernek, amely egymástól független államok pénzügyi rendszereit kívánta szabályozni. Fennállásának közel 30 éve alatt olyan, napjainkban is működő intézmények jöttek létre, mint a Világbank vagy a Nemzetközi Valutaalap (Simai, 2007). A rendszer 1973-ban a dollár aranyra való átválthatóságának megszüntetésével összeomlott, amelynek hatására egyre több országban alakultak ki bankválságok, szükségessé vált a pénzügyi intézmények nemzetközi szabályozásának kialakítása.

A bankválságok mellett a pénzügyi piacok globalizációjának hatására az egységes elveken alapuló, harmonizált szabályok létrehozása is elkerülhetetlenné vált, ugyanis ezek hiányában a kockázatos tevékenységek olyan országokban kerültek átcsoportosításra, ahol kevésbé szigorú szabályok vonatkoztak az intézményekre. Ennek következtében az egyes országok bankrendszerei között jelentős különbségek alakultak ki. A nagyobb tőkekövetelmény kritériumot előíró országok bankjainak versenyképessége romlott, hiszen a szigorú szabályok hatására kevesebb hitelt tudtak nyújtani. Ezen országok bankjai a jövedelmezőségük növelése érdekében kockázatosabb eszközökbe fektettek, amely ügyletek hatására, ha azok nem hozták meg a várt bevételt, akkor előfordult, hogy az intézmények tömegesen mentek csődbe. Ezen időszakra jellemző volt, hogy az országok között amiatt alakult ki verseny, hogy melyikük tud minél kedvezőbb szabályozói feltételeket biztosítani a bankok számára (Erdős – Mérő, 2010).

Az Európai Gazdasági Közösség létrejöttével a korábban nemzeti hatáskörbe tartozó bankszabályozással kapcsolatos kérdések az unió szintjén is jelentkeztek. A tagállamok eltérő tőkeszabályozása egyenlőtlen versenyfeltételeket teremtett a bankok számára, egyes országok a szabályok lazításával versenyelőnybe hozták a bankokat, amelynek következtében a tagállamok között konfliktusok alakultak ki (Seregdi, 2013). Emiatt is vált fontossá, hogy a banki tőkeszabályok tekintetében az unióban egységes szabályok kerüljenek kialakításra. Az Európai Unió bankokra vonatkozó szabályai két csoportra oszthatók. Megkülönböztetjük az irányelvek és rendeletek szerinti szabályozást. Míg az irányelveket a tagállamok szabadon ültethetik át jogrendjükbe, addig a rendeletek kötelező érvényűek.

Az európai bankszabályozás történetében az Európai Tanács 1973-as irányelve mérföldkőnek tekinthető, ugyanis ez már tartalmazta a nemzeti felügyelet európai szinten való együttműködésének szükségességét (73/183/EEC irányelv). E feladatot a Bankügyi Tanácsadó Bizottság elsősorban a tagállamok közti különbségek azonosítása révén látta el.

Az egységes európai szervezet kialakítása többek között Lámfalussy Sándor nevéhez is köthető, aki a Bölcsék Tanácsának elnökeként az egységes szabályozási rendszer kidolgozásában is komoly szerepet vállalt. Munkássága során olyan új szervezetek jöttek létre, mint az Európai Bankbizottság vagy az Európai Bankfelügyelők Bizottsága (Kreis, 2014).

A Nemzetközi Fizetések Bankja a nagy gazdasági világválság idején, 1930-ban jött létre. Mára az egyik legrégebb óta működő pénzügy intézmény a világon, amely a jegybankok közti együttműködés és információcsere legfőbb közvetítője. A BIS keretei között működő, a jelenlegi bankszabályozás alapjait megalkotó Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság 1974-ben alakult azzal a céllal, hogy együttműködési fórumként segítse a banki szereplőket a pénzügyi stabilitás biztosítása érdekében. Létrejötté óta számos olyan intézkedést dolgozott ki, amely napjaink bankrendszerének működési alapjait jelentik (Széles – Baranyi, 2016). A bizottság tevékenységét mindeztáig három fő szabályozói csomag határozta meg, amelyek Bazel I., Bazel II. és Bazel III. egyezményként élnek a köztudatban. Ezek közül az első, a Bazel I. ajánlás 1988-ban került kidolgozásra, amely egységes tőkekövetelmény alkalmazást írt elő a bankok számára. Az uniós bankszabályozás alapját is a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság által lefektetett ajánlások jelentik, amelyek a biztonságos banki működést meghatározó szabályokat tartalmazzák. Ugyan nem kötelező érvényűek, ennek ellenére az Európai Unió figyelembe veszi a BCBS ajánlásait (Sereg, 2019), amelyek elsőként az Európai Unió szabályozásába kerülnek átültetésre, majd ezt követően válnak a szabályok a nemzeti jogrend részeivé (Mérő, 2012).

A Bazel I. ajánlás véglegesítésével egyidőben az unióban megjelentek azok az első direktívák, amelyek a prudenciális szabályozásra vonatkozó előírásokat is megfogalmazták. A befektetési vállalkozások és hitelintézetek tőke megfeleléséről szóló 93/6/EEC irányelv egységes tőkekövetelmény meghatározási elveket rögzített (Tajti, 2011).

1996-ban a Bazel I. ajánlást több területen is módosítottak, az Európai Unióban pedig a korábban megalkotott, a hitelintézetek szabályozásával kapcsolatos direktívák hatályukat veszítették és helyüket a hitelintézetek tevékenységének megkezdéséről és folytatásáról szóló 2000/12/EC direktíva vette át.

2006-ban került sor az uniós direktívák minden korábbinál jelentősebb módosítására, amikor az unió megalkotta a CRD (Capital Requirement Directives) irányelveket (2006/48/EK irányelv) a hitelintézetek és befektetési vállalkozások tőkekövetelmény számításával kapcsolatban, amely a Bazel II. javaslatcsomag uniós adaptációjának tekinthető. A szektor átalakulása következtében a CRD irányelvek folyamatos felülvizsgálatra szorultak (CRD II. (2009/111/EK), CRD III. (2010/76/EU)).

A 2008-as válság hatására elkészült a Bazel III. javaslatcsomag, az unió pedig a CRD IV. (2013/36/EU irányelv) irányelvben és a CRR (575/2013/EU rendelet) rendeletben implementálta a változtatásokat. 2019. május 20-án a bázeli szabályok további implementálására került sor és kiadásra került a CRD V. (2019/878/EU irányelv) irányelv és a CRR II (2019/876 rendelet) rendelet.

A szabályok egységesítése érdekében alkotta meg az unió 2009-ben az Egységes Szabálykönyvet (Single Rulebook), amely valamennyi tagállamban kötelezően alkalmazandó előírásokat tartalmaz. A szabálykönyv célja egy ellenálló, átlátható és hatékonyan működő bankrendszer megteremtése, amely a fogyasztók azonos szintű védelme, a bankok azonos szabályok és versenyfeltételek szerinti működése révén kívánja a bankrendszer stabilitását biztosítani.

Az első lépés, amelyet az unió a bankrendszer válságot követő megújítása érdekében tett, a de Larosière-csoport által készített jelentés elrendelése volt. A csoport felmérte az Európai Unió bankszabályozásának hiányosságait és javaslatokat fogalmazott meg a fejlesztéssel kapcsolatban. A jelentésben felvázolt és azóta a szabályozás során is figyelembe vett szempontok a következők voltak:

- magasabb tőkekövetelmények meghatározása,
- kockázatvállalással kapcsolatos átláthatóság növelése,
- új felügyeleti rendszer létrehozása makro- és mikroprudenciális szinten egyaránt (de Larosière-csoport jelentése, 2009).

A Bázeli III. szabályozás végül 2017-ben vált véglegessé és Bázeli IV. szabályként is hivatkoznak rá. Amíg a Bázeli II. ajánlás átültetése az uniós jogrendbe még irányelv formájában történt és így számos lehetőséget nyújtott a tagállamoknak, hogy attól eltérjenek, addig a jogharmonizációra való törekvés érdekében a Bázeli III-as szabályok már rendelet formájában is bevezetésre kerültek. Az Európai Bankhatóság (EBA) által kiadott sztenderdek szintén kötelező érvényűek a tagállamok számára. Összességében elmondható, hogy valamennyi javaslatcsomag középpontjában a tőkeszabályozás áll, amely a bankok által vállalt kockázatokhoz számszerűsíthető tőkekövetelményeket rendelt és rendel hozzá azért, hogy prudens működésük biztosított legyen.

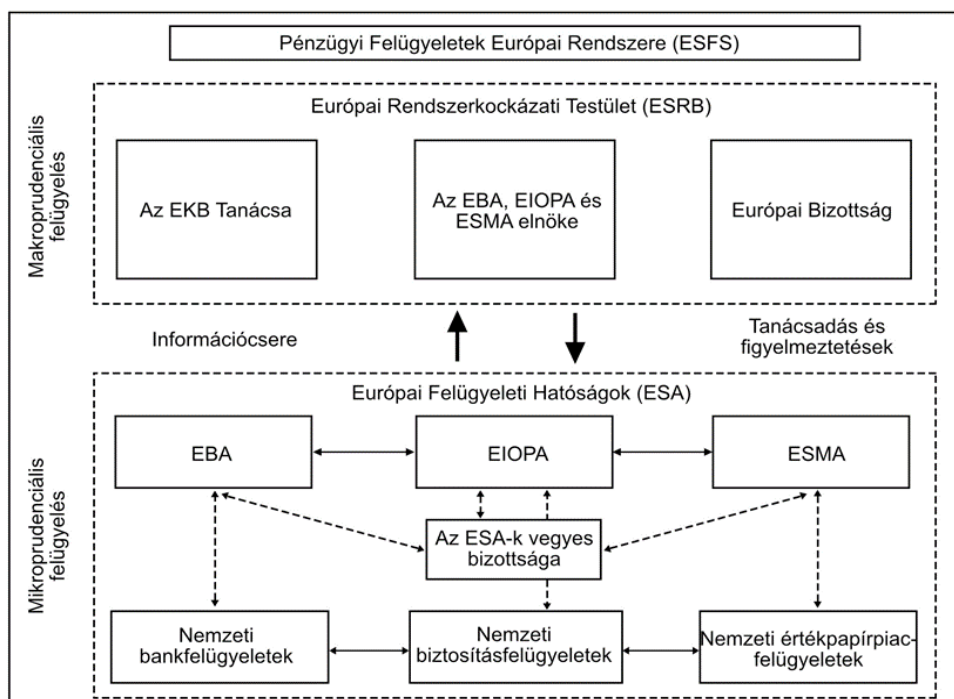
Az unió belső piaca a 2000-es évek végére elveszíteni látszott népszerűségét, ugyanakkor nagyobb szükség volt rá, mint korábban valaha (Szegedi, 2012). A gazdasági és politikai környezet átalakulása, az újabb és újabb tagállamok csatlakozása határozta meg a napjainkban ismert Európai Unió struktúráját. Ha csak az elmúlt közel 13 év (2008-2020) eseményeit nézzük akkor olyan, korábban nem tapasztalt kihívásokkal kellett és kell szembenéznie az EU tagállamainak, mint a 2008-as gazdasági világválság, a migrációs válság, az Egyesült Királyság unióból való kilépése vagy az egészségügyi világjárvány. A felsorolt problémák az unió egységének csorbulása, a tagállamok közti ellentétek éleződése mellett a gazdaság állapotára is negatív hatással vannak. A 2008-as krízis egyfajta választóvonalat jelentett, azóta beszélhetünk a válság előtti és az azt követő gazdasági időszakról, valamint bankszabályozásról.

2.2.2. Az európai bankfelügyeleti intézményrendszer megújítása

A tőkeszabályok szigorításán túl a válságot követően az uniós pénzügyi piacot felügyelő intézményrendszer szervezeti struktúrájának átalakítására is sor került a bankrendszer egységesebb és hatékonyabb ellenőrzése érdekében. A bankfelügyelet legfőbb célja az intézmények szolvenciájának biztosítása, anélkül, hogy ezt teljes biztonsággal garantálni tudná részükre (Wymeersch, 2006). A bankfelügyeleti rendszer fejlődésének szakaszait a szakirodalom három csoportba sorolja:

- a Bankügyi Tanácsadó Bizottságtól az első Lámfalussy Bizottságig,
- a Lámfalussy Bizottságtól a Pénzügyi Felügyelet Európai Rendszeréig,
- a Pénzügyi Felügyelet Európai Rendszerétől az Európai Bankunió létrejöttéig tartó korszakokra (Kreisz, 2014).

A 2009. február 25-én nyilvánosságra hozott de Larosière-jelentés jelentette a kezdetét az új uniós bankfelügyeleti rendszer létrehozásának, amely új jogszabályok kidolgozását, azok tagállami szinten való implementálását és az uniós intézményi struktúra átalakítását célozta meg. 2011 januárjától az Európai Unió keretein belül megkezdte működését a Pénzügyi Felügyelet Európai Rendszere (ESFS), amelynek szervezeti felépítését a 8. ábra szemlélteti.

8. ábra: Pénzügyi Felügyelet Európai Rendszere

Forrás: Kovács - Marsi (2018) a de Larosière-jelentés alapján

A rendszeren belül olyan új intézmények jöttek létre, mint

- az Európai Bankhatóság (EBA),
- az Európai Biztosítási- és Foglalkoztatóinyugdíj-hatóság (EIOPA), és
- az Európai Értékpapír-piaci Hatóság (ESMA).

Ezen intézmények az uniós szintű átfogó, makro- és mikroprudenciális felügyeletért tartoznak felelősséggel, viszont tagállami szinten továbbra is működnek a nemzeti hatóságok, a két terület között pedig folyamatos az információcsere és tanácsadás (Buda, 2015).

A mikroprudenciális felügyelet a pénzügyi piaci szereplők (bankok, biztosítók, nyugdíjalapok) felügyeletét látja el a különböző Európai Felügyeleti Hatóságok (ESA's) révén. Az uniós pénzügyi stabilitás fenntartása szempontjából kiemelkedő szerepet tölt be az Európai Bankhatóság, amely a bankrendszer szabályos működéséért felel. Hazánkban e feladat a Magyar Nemzeti Bank és a Pénzügyi Stabilitási Tanács hatáskörébe tartozik.

Az Európai Központi Bankot is számos új feladattal ruházták fel, amelyek közül a bankunió keretein belül létrejött egységes felügyeleti mechanizmus alapvető fontosságú a bankrendszer biztonságos működése érdekében.

Az unió makroprudenciális felügyeletéért az Európai Rendszerkockázati Testület (ESRB) a felelős, amely a rendszerkockázati szinten fontos pénzügyi intézmények (SIFI's) tevékenységét is figyelemmel kíséri, ajánlásokat dolgoz ki prudens működésük biztosítása érdekében, valamint kockázatos esemény bekövetkezése esetén figyelmeztetéseket ad ki.

Az Európai Pénzügyi Stabilitási Eszközzel (EFSF) már létrehozásakor is tudni lehetett, hogy csupán egy ideiglenes pénzügyi alapként fog működni a válság által súlyosan érintett tagállamok finanszírozása érdekében. A mechanizmus révén Írország és Portugália is jelentős támogatáshoz jutott. 2011 júliusában az euró övezeti tagállamok döntöttek az Európai Stabilitási Mechanizmus (ESM) létrehozásáról (407/2010/EU rendelet és 2015/1360 EU rendelet), majd az EFSF 2013. júliusi megszűnését követően a korábbi hitelnyújtó tevékenységét az ESM vette át (Nyikos, 2013).

2.2.3. A Bázeli I. és Bázeli II. javaslatcsomagok fontosabb elemei

A Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság 1988-ban alkotta meg a Bázeli I. tőkeegyezményt, amellyel a jogszabályalkotók a nemzetközi bankszabályozás alapjait fektették le. A bizottság célja kezdetben nem a korábbi szabályozás hiányosságainak pótlása volt, hanem az, hogy egy nemzetközileg egységes tőkekövetelmény rendszer jöjjön létre (Seregdi, 2015).

Az egyezményben meghatározásra került a szavatoló tőke fogalma, amely a banki saját tőkét és azokat a forrásokat foglalja magában, amelyek a hitelintézzel szemben fennálló követelések kielégítésébe tőkeként bevonhatók. Megfogalmazásra került a máig érvényben levő 8%-os tőkemegfelelési szint előírás vagy más néven, a bizottság akkori elnökéről elnevezett Cook-ráta (Király, 2002), amely a szavatoló tőke és a kockázattal korrigált eszközérték hányadosaként számítható. A 8%-os szint meghatározását számítás nem támasztotta alá, kijelölésének lényegében az volt az oka, hogy ezt az értéket az európai és amerikai bankok is teljesíteni tudták (Tarullo, 2008). További jelentősége abban áll, hogy elsőként teremtett kapcsolatot a bankok által vállalt kockázat és a prudens működés által megkívánt tőkeszint között (Székely, 2002). A szabályozás előnye volt, hogy a tagállamok könnyen alkalmazni tudták, viszont túlzott hangsúlyt helyezett a hitelkockázatra, az egyéb kockázatokra vonatkozó előírásokat nem tartalmazta.

Az Európai Gazdasági Közösség, mint az Európai Unió elődje 1989-ben, hazánk pedig 1991-ben emelte át az ajánlásokat saját jogrendjébe. A bizottság több módosítást is közzétett a kockázatok számítására vonatkozóan, viszont az 1994-ben ismertté vált J.P. Morgan által megalkotott VAR elemzés széles körű elterjedése lehetővé tette, hogy a bankok egyéb módszerek segítségével is meghatározzák a piaci kockázatok miatti tőkekövetelmények értékét (Radnai - Vonnák, 2010) és ennek következtében a szabályozás háttérbe szorult. 1996-ban az egyezmény a tőkével fedezhető kockázatok körét kibővítette a piaci kockázatok körével (Csere – Quirin, 2013).

1999-ben hozták nyilvánosságra a Bázeli II. tőkeegyezményt, viszont a szabályok csak 2005-ben váltak véglegessé és végül 2006 júniusában publikálták.

A Bázeli II. három fő pillére:

- a kockázatokra előírt minimális követelmény biztosítása,
- a bankok felügyelete, saját kockázati kitettséjük ismerete érdekében stressztesztekkel történő vizsgálata,
- az információk nyilvánosságra hozatalának szabályozása a bankrendszer átláthatósága, valamint a bank és az ügyfél között meglévő információs asszimetria csökkentése érdekében (Kovács - Marsi, 2018, valamint Baranyi – Széles, 2010).

A három tényező közül a legfontosabb elem a minimális tőkeszükséglet bevezetése volt, amelynek értelmében, ha egy bankban nőnek a kockázatok, akkor tőkét kell emelnie, az előírt tőkemennyiségnek pedig folyamatosan rendelkezésre kell állnia.

A tagállamoknak 2008-tól kellett alkalmazniuk a szabályokat, amelyek alapján az unió kidolgozta az előzőekben leírt tőkekövetelmény irányelvet (CRD). Az irányelv alapvetően a bázeli ajánlásokat tartalmazza, de amíg azok csak az aktív nagybankokra érvényesek, addig az Európai Unió szabályozása minden hitelintézetre és befektetési vállalkozásra vonatkozik (Radnai – Vonnák, 2010). Mivel az intézmények méretét, hitelezési és betétgyűjtő képességét a szabályozók nem vették figyelembe, ezért az egységes szabályozás hátrányosan érintette a kisebb intézményeket (Zsolnai, 2012).

A Bazel II. előnyeként említhető, hogy részletesebb szabályokat tartalmazott a bankok működésével kapcsolatban, a hitel és piaci kockázat mellett a működési kockázatra is meghatározott előírásokat, viszont a bankrendszer prudens működését biztosító likviditást és likviditási kockázatot nem vette figyelembe. Ezen kívül a bankok tulajdonosainak jövedelme, a hitelminősítések sem kerültek szabályozásra, valamint az alkalmazott módszerek közti választás szabadsága tovább növelte a szektor kockázatosságát.

A 2008-as válság megmutatta, hogy az érvényben levő szabályozásnak nem sikerült a bankrendszer változását lekövetnie, az addig biztonságosnak és stabilnak vélt bankrendszer, a szabályok ellenére, hatalmas veszteségeket szenvedett el. A bankok csődje kihatott a gazdaság szinte valamennyi szereplőjére és hosszú éveken át recesszióba taszította számos ország gazdaságát. Jelen esetben is igaz az a mondás, amely szerint a banki szabályok többségét a bankválságok írják annak érdekében, hogy a korábbinál nagyobb védelmet nyújtsanak a felmerülő kockázatok ellen. Az Európai Unió bankrendszerén belül a változás egyrészt a szabályozás, másrészt az intézményrendszer átalakításán keresztül valósult meg.

A legfőbb szempontok a rendszer megújítása érdekében a következők voltak:

- A válság kapcsán a bankszektor jelentős veszteségeket szenvedett el a bankok határokon átnyúló túlzott forrásszerzési és hitelkihelyezési tevékenysége révén. A kockázatok csökkentése érdekében szükségessé vált a bankrendszer uniós szintű szabályozásának újragondolása, amely a szigorú tőkeszabályok révén az intézmények prudens működését biztosítja.
- Az Európai Unió tagállamainak bankrendszerei között jelentős különbségek találhatók a bankok száma, mérete, működésük hatékonysága tekintetében. A létrehozni kívánt szabályokkal csökkenteni kívánták az egyes tagországok közti eltéréseket a bankok tőkéjére vonatkozóan.

- Az egész uniót érintő válság rávilágított arra, hogy tagállami szinten már nem elegendő megoldást találni a kialakult problémára, a bankok unión belüli jelentős kapcsolati hálójá miatt közös összefogásra és új intézményi struktúra létrehozására van szükség. A világgazdaság sokkal stabilabbá válhat azáltal, hogy a nemzeti szabályozást a nemzetközi együttműködés eredményeként megalkotott iránymutatások határozzák meg, amelyek a jövőben remélhetőleg sokkal ellenállóbbnak bizonyulnak a gazdasági sokkoknak (Helleiner, 2010). Az új intézmények tevékenysége szempontjából a legfontosabb a megelőzés, vagy ha a probléma már elkerülhetetlenné válik, akkor annak a lehető leggyorsabb és leghatékonyabb módon történő megoldása. A pénzügyi intézmények vezetőinek felelősségvállalására és javadalmazására vonatkozó szabályok újragondolása is szükségessé vált, hiszen túlzott kockázatvállalásuk miatti felelőségük egyértelmű.
- Előtérbe kellett, hogy kerüljön a bankrendszer legfontosabb szereplőinek, a betéteseknek a védelme, a bankrendszerbe, ezen kívül pedig a betétbiztosítási rendszerbe vetett bizalmuknak a megerősítése. Fontos, hogy a betétes tudja, a hitelintézetben elhelyezett megtakarítása biztonságban van és egy kedvezőtlen banki esemény kapcsán hozzájuthat pénzéhez.

2.2.4. A Bázeli III. javaslatcsomag legfontosabb elemei

Napjaink pénzügyi szabályozását a Bázeli III. intézkedéscsomag határozza meg. A Bázeli II. a bevezetését követően csak rövid ideig volt érvényben. A 2008-as válság olyan helyzetet teremtett, amely a korábbi szabályozás újragondolását igényelte. 2010-ben hoztak döntést a Bázeli III. tőkeegyezmény megalkotásáról, amellyel mikro szinten, de leginkább a korábban hiányos makroprudenciális szinten is új szabályokat kívántak létrehozni. Az előírások 2017-ben váltak véglegessé, bevezetésük napjainkban is zajló folyamat, az intézményeknek fokozatosan kell megfelelniük az elvárt követelményeknek. A Bázeli III. ajánlás elsősorban a tőkekövetelmények szigorítása révén kívánja megerősíteni és felkészültebbé tenni a bankrendszert arra az esetre, ha egy újbóli válság bekövetkezne.

Mivel a bank nemcsak a tulajdonosainak tőkéjét, hanem a nála elhelyezett betétesek megtakarításait is kockáztatja, ezért a tőkekövetelmény előírások elsődleges szempontja, hogy a bankok mindig elegendő tőkét tartsanak veszteségeik fedezésére. Az ehhez szükséges tőke nagyságát a kockázattal súlyozott eszközök százalékos aránya fejezi ki, vagyis minél kockázatosabbak egy bank eszközei, annál több tőkét kell tartalékolnia.

Jelenleg a bankokra vonatkozó tőkekövetelmény előírás három pillérből tevődik össze:

- minimum szabályozói tőkekövetelmény: a szavatoló tőke szintjeihez előírt minimumértékek teljesítése,
- pótlólagos tőkekövetelmény: a bank és a felügyeleti hatóság által meghatározott tőke mértéke,
- addicionális tőkepufferek: váratlan események bekövetkezése esetén felhasználható tőkemennyiség (Kovács - Marsi, 2018).

A banki szavatoló tőkét a szabályozás különböző csoportokba sorolja és minden egyes tőkeelemre külön minimum tőkekövetelmény szintet határoz meg.

3. táblázat: A szavatoló tőke szintjei

Elsődleges alapvető tőke (CET1)	Kiegészítő alapvető tőke (AT1)	
Alapvető tőke (T1 vagy Tier 1)		Járulékos tőke (T2 vagy Tier 2)
Teljes szavatoló tőke (T1+T2 vagy Tier1+Tier2)		

Forrás: MNB adatok alapján saját szerkesztés

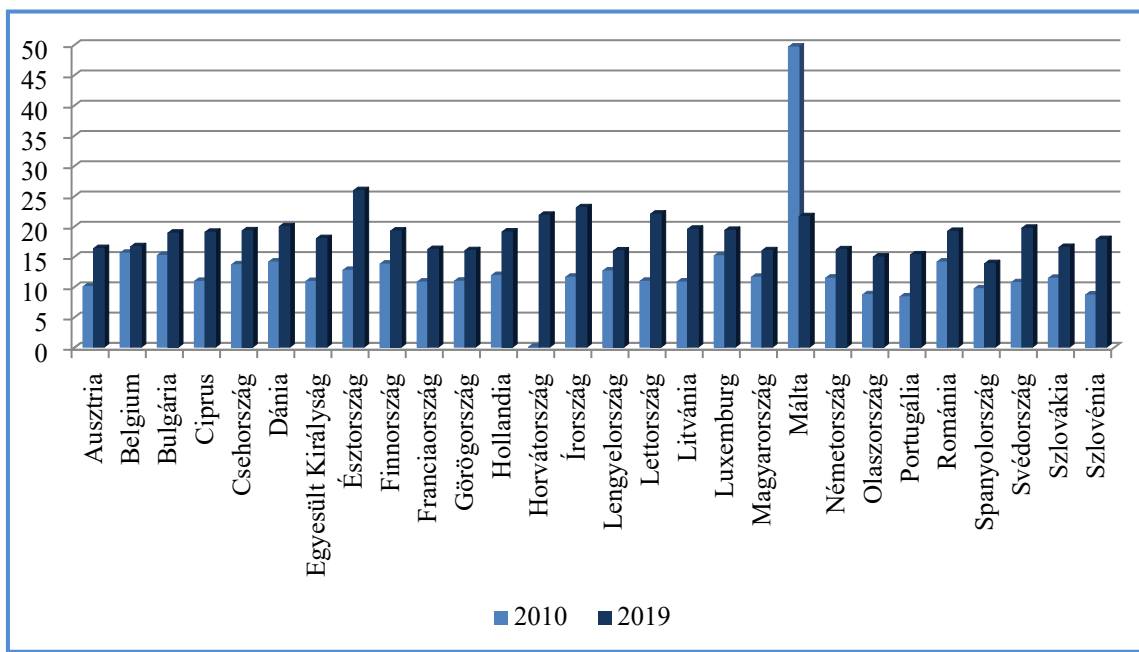
A legfontosabb tőke az alapvető tőke (T1), amely a bank működését biztosítja. Ezen belül elkülönül az elsődleges alapvető tőke (CET 1) és a kiegészítő alapvető tőke (AT1). A járulékos tőke (T2) a bank fizetéképtelensége esetén a hitelezők és betétesek kifizetését szolgálja. A szabályozás az egyes tőkeelemek nagyságát a teljes kockázati kitétséggértékhez (piaci kockázat, hitel kockázat és működési kockázat) viszonyítja. Az így számított mutatók és elvárt értékük a következők (Seregdi, 2015):

$$\text{Elsődleges alapvető tőkemegfelelési mutató} = \frac{\text{Elsődleges alapvető tőke (CET1)}}{\text{Teljes kockázati kitétséggérték}} > 4,5\%$$

$$\text{Alapvető tőkemegfelelési mutató} = \frac{\text{Alapvető tőke (T1)}}{\text{Teljes kockázati kitétséggérték}} > 6\%$$

$$\text{Teljes tőkemegfelelési mutató} = \frac{\text{Szavatoló tőke (T1 + T2)}}{\text{Teljes kockázati kitétséggérték}} > 8\%$$

A korábbi szabályozáshoz képest a tőke megfelelés elvárt 8%-os értéke ugyan nem változott, viszont minősége javult. Az elsődleges alapvető tőke értéke a korábbi 2%-ról 4,5%-ra emelkedett, az alapvető tőke megfelelési mutató értéke pedig 4%-ról 6%-ra változott (Radnai – Vonnák, 2010). Ez utóbbi mutató értéke 2010-ben és 2019-ben a következőképp alakult a tagállamokban a 9. ábra alapján.

9. ábra: A banki alapvető tőke átlag értékének alakulása az Európai Unió tagállamaiban 2010-ben és 2019-ben (%)

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés

Az 9. ábra alapján látható, hogy a 2010-ben elvárt 4%-os, illetve a 2019-ben teljesítendő 6%-os minimum értéket valamennyi tagállam teljesíteni tudta. A mutató értékének tendenciáját tekintve elmondható, hogy a válságot követően sem volt megfigyelhető a negatív irányú változás a tagállamokban. A mutató értéke egyetlen évben sem csökkent az előírt érték alá, sőt jóval meghaladta azt.⁸

Az elsődleges alapvető tőke és az átlagos konszolidált eszközállomány hányadosa fejezi ki a bank tőkeáttételét. A tőkeáttételi mutató újbóli előtérbe kerülésére a Bázeli III. szabályozás keretében került sor, amely egyfajta alternatív mutató.

⁸ A részletes adatokat az értekezés 6. számú melléklete tartalmazza.

A válság megmutatta, hogy a magas tőkeáttétellel rendelkező intézményeket a krízis súlyosabban érintette, mint a többi, alacsonyabb mutatóval rendelkező bankot. Erre példa, hogy a csődhelyzetbe került nagy amerikai bankok közül a Lehmann Brothers esetében a tőkeáttétel mértéke 60-szoros volt a 8%-os tőkemegfelelési szint mellett elfogadható 20-25-szörös tőkeáttételi szinthez képest (Bóta et. al., 2019). A magas tőkeáttétel fő okaként az értékpapírosítás és az ahhoz kötődő szabályozói arbitrázs jelölhető meg (Acharya - Schnabl, 2009). Míg a tőkemegfelelési mutató a bankok eszközeit kockázatukkal súlyozva osztályozza, addig a tőkeáttételi mutató ezt figyelmen kívül hagyja és kizárólag a kockázattal nem súlyozott kitétségeket veszi figyelembe. Elvárt értéke minimum 3%, bevezetésére 2018-ban került sor (Széles et. al., 2016). A kockázattal súlyozott eszközök (RWA) számításával kapcsolatban a Bazel III. irányelv módosítása előírja, hogy a belső modellek által meghatározott RWA érték nem lehet kevesebb, mint a sztenderd módszerrel számított érték 75%-a. Az úgynevezett tőkepadló (output floor) szabályt 2027. január 1-jétől kell figyelembe venniük az intézményeknek (Sironi, 2018).

A bankoknak az alapvető tőkeelemek szigorítása mellett tőkájükből új típusú tartalékokat is képezniük kell, amelyek a következők:

- A tőkefenntartási puffert a bankoknak kötelezően a teljes kockázati kitétségük 2,5%-ban kell képezniük. Célja a bank tőkájének megőrzése.
- Az anticiklikus tőkefenntartási tartalék nem kötelező jellegű. Lényege, hogy a bankoknak a teljes kockázati kitétségük maximum 2,5%-ának megfelelő puffert kell létrehozniuk, ezzel biztosítva a tőke megőrzését. Célja, hogy azokban az években, amikor a bank nagyobb nyereséget ér el, bevételeinek egy részét tartsa vissza, annak érdekében, hogy megerősödjön.
- A rendszerkockázati tőkepuffer képzését a tagállamok saját hatáskörükben eljárva írhatják elő a bankoknak legalább 1%-os mértékben a gazdaságban bekövetkező váratlan, negatív irányú események kompenzálása érdekében.

A tőketartalékokon kívül fontos elem a rendszerkockázati szintű intézmények működésének szabályozása és az ehhez kapcsolódó többlettőke követelmény szabályok bevezetése, amelyeknek célja, hogy ezen intézmények stabilabb tőkeállománnyal rendelkezzenek egy jövőbeni válság bekövetkezése esetén. Mindezen szabályok mellett a globálisan, rendszerszinten jelentős intézmények és egyéb rendszerszinten jelentős intézmények számára is előírhatók további pufferek alkalmazása (Bóta et.al., 2019).

A szabályozás egyik új eleme a likviditási mutatók bevezetése. A likviditás fedezeti mutató (LCR) a harminc napon belüli, a nettó stabil forrás ellátottsági mutató (NSFR) a harminc napon túli likvid eszközök arányát mutatja (Szombati, 2013).

Az LCR mutató bevezetésére 2015-ben került sor. Lényege, hogy egy banknak annyi jó minőségű likvid eszközzel kell rendelkeznie, amellyel egy esetleges egy hónapos likviditási sokkot is túl tud élni. A mutató számlálójában a bank jó minőségű likvid eszközei szerepelnek. Itt megkülönböztet a szabályozás elsődleges és másodlagos likvid eszközöket. A nevezőben a kiáramló források kapnak helyet.

$$LCR = \frac{\text{Likvid eszközök}}{\text{Nettó kumulált pénzkiráramlás a következő 30 napon}} \geq 100\%$$

A szabályozók a kezdeti elvárt értéket 60%-ban határozták meg, majd 2018-tól írták elő a kötelező 100%-os érték teljesítését. A szabályozás szerint a bank likvid eszközeinek számításakor a pénzkiráramlások csupán 75%-át lehet figyelembe venni, vagyis a fennmaradó 25%-ot a bank köteles likvid eszközökkel fedezni.

Az NSFR mutató 2019-től került bevezetésre, számlálójában az elérhető stabil források, nevezőjében pedig a szükséges stabil források szerepelnek.

$$NSFR = \frac{\text{Elérhető stabil források}}{\text{Szükséges stabil források}} \geq 100\%$$

Azok a források tekinthetők stabilnak, amelyeket a bank stresszhelyzetben akár egy éven túl is felhasználhat. A szükséges stabil források azok a tételek, amelyek finanszírozásához stabil források szükségesek.

A mutató értékének az előírások szerint 100% felett kell lennie azért, hogy hosszú távon biztosítsa a bank likviditás finanszírozását. A mutatók bevezetésére szükség volt, ugyanis a válságot megelőzően a bankok nem szenteltek kellő figyelmet likviditáskezelésükre, azt a jegybank és a betétbiztosítási rendszer által kezelendő tényezőnek tekintették. Tarullo (2019) véleménye szerint a bankok likviditásszabályozása még jelenleg sem megoldott. Az LCR mutató hátránya, hogy a bankoknak nyugalmas időszakban likvid tőkéjük egy részét tartalékolniuk kell, az NSFR mutató véleménye szerint pedig szükségtelen tényező.

A Bázeli III. szabályozói csomag utolsó kiegészítésére 2017 decemberében került sor, elsősorban a tőkekövetelmények szigorítása és a szabályok egységesítése miatt (Seregdi, 2019b).

A végleges javaslatcsomagra, a többszöri változtatás miatt, sokszor Bázeli IV-ként is hivatkoznak. Az új szabályok bevezetésével, az előrejelzések szerint, a gazdasági növekedés és a hitelkihelyezés kezdeti csökkenésével kell majd számolni, az így elkönyvelt veszteség viszont még mindig kisebb, mint egy bekövetkező bankcsőd gazdasági és társadalmi hatásai.

A Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság által 1988-tól egészen napjainkig létrehozott ajánlások legfontosabb jellemzői az alábbi táblázat alapján foglalhatók össze:

4. táblázat: A Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság ajánlásainak jellemzői

	Bázeli I.	Bázeli II.	Bázeli III.
Létrehozás dátuma	1988.	1999.	2013.
Véglegesítése	1996.	2005.	2017.
Fő eleme	Szavatoló tőke fogalmának bevezetése, 8%-os tőkemegfelelési szint meghatározása	Szabályozói tőkekövetelmény, működési kockázat megjelenése	Tőkeáttételi korlát bevezetése, likviditási mutatók bevezetése
Kritika	Kizárólag a piaci kockázatra koncentrált	Likviditási kockázatot nem vette figyelembe	Bevezetése folyamatban van, az előírt tőketartalékok alacsonyan tartják a bankok jövedelmezőségét
A szabályozás területe	Mikroprudenciális szabályozás	Mikroprudenciális szabályozás	Makroprudenciális szabályozás
A szabályozás típusa	Szabályalapú	Kockázatalapú	Szabályalapú

Forrás: Saját szerkesztés

A leírt tőkeszabály szigorítások és a bankrendszer felügyeleti irányvonalát meghatározó intézményi átalakítások a bankrendszer stabilitásának és biztonságos működésének megteremtése érdekében hozott intézkedések. Egyes vélemények szerint a szabályozás túlzottan bonyolult és nehezen átlátható, a jelenleg meghatározott tőkekövetelmények pedig válság idején nem lennének elegendőek a probléma kezeléséhez (Admati, 2019). Számos kérdés merül fel azzal kapcsolatban, hogy meghatározható-e az optimális tőkeszint. Admati és Hellwig (2013) szerint a Bázeli III. tőkekövetelmények legnagyobb hibája, hogy nem a bank teljes vagyonához, hanem a kockázattal súlyozott vagyonhoz viszonyítva határozzák meg az elvárt tőkeszintet, kérdéses, hogy az így számított tőke megfelelő védelmet tud-e nyújtani a szektor számára.

Az Európai Unió által a bankrendszer reformja érdekében létrehozott 2014/59/EU irányelv a hitelintézetek és befektetési vállalkozások helyreállítását és szanálását célzó keretrendszer létrehozásáról (BRRD irányelv) egyértelműen új szintre emelte a válságkezelést, célja innovatív, újszerű és a harmonizációt szem előtt tartó eszközökkel megújítani a szektor működését (Boccuzzi, 2016).

Baker (2013) a válság előtti időszakot régi bázeli konszenzusunak hívja, ahol a legfőbb cél a rendszer átláthatóságának és hatékonyságának fejlesztése volt. A válságot követő új bázeli konszenzus, Baker szerint, a bankszabályozás alapvető kérdéseinek átgondolását eredményezte, amelynek hatására a válságkezelő intézkedések helyébe a válságmegelőző szabályozások kerültek. A Bazel III. javaslatcsomag a korábbi ajánlásokhoz képest abban is különbözik, hogy alkalmazása nemcsak a bázeli tagországok és az Európai Unió tagállamai számára kötelezőek, hanem válság által felszínre hozott problémák hatására világszinten elfogadott standardokká váltak (Szombati, 2013).

2.3. A rendszerkockázati intézmények szabályozásának fontossága

A fejlett országok közötti gazdasági együttműködés eredményeként kezdődött meg a pénzügyi termékek és szolgáltatások deregulációja (Papp, 2015), majd a pénzügyi rendszer és ezen belül a bankrendszer nemzetköziesedése, a globalizáció hatására pedig az egész világot átszövő bankhálózatok jöttek létre. Az 1990-es években a közép- és kelet-európai országok piaci nyitását követően a bankok száma ezekben az országokban jelentős mértékben megemelkedett.

Egyes országokban a piaci részarányuk az 50%-ot is meghaladta a szektorban jelen lévő szereplők között. A nyugati országokhoz képest viszonylag fejletlen bankrendszerrel rendelkező országokban az új banki termékek, banki irányítási eszközök és szemléletmód megjelenése jelentősen növelte a működés hatékonyságát, ezáltal a gazdaság fejlődését is segítette. A pozitív hatások mellett azonban ma már láthatók az így kialakult pénzügyi rendszer árnyoldalai is. A földrajzi korlátok nélküli bankrendszer olyan jelentős intézményeket hozott létre, amelyek méretük és így a világgazdaság egészére gyakorolt hatásuk révén számos országot megelőznek gazdasági befolyásukkal. Ezeket az intézményeket nevezi a szakirodalom rendszerkockázati szinten fontos pénzügyi intézményeknek.

Lublóy (2003) szerint a rendszerkockázat szűkebb értelemben azt jelenti, hogy egy negatív esemény, amely a gazdaságnak csak egy szűk részét érintette, időközben a gazdaság más területein is érezteti hatását. Tágabb értelemben viszont ez a negatív esemény a piac egészére is hatással lehet.

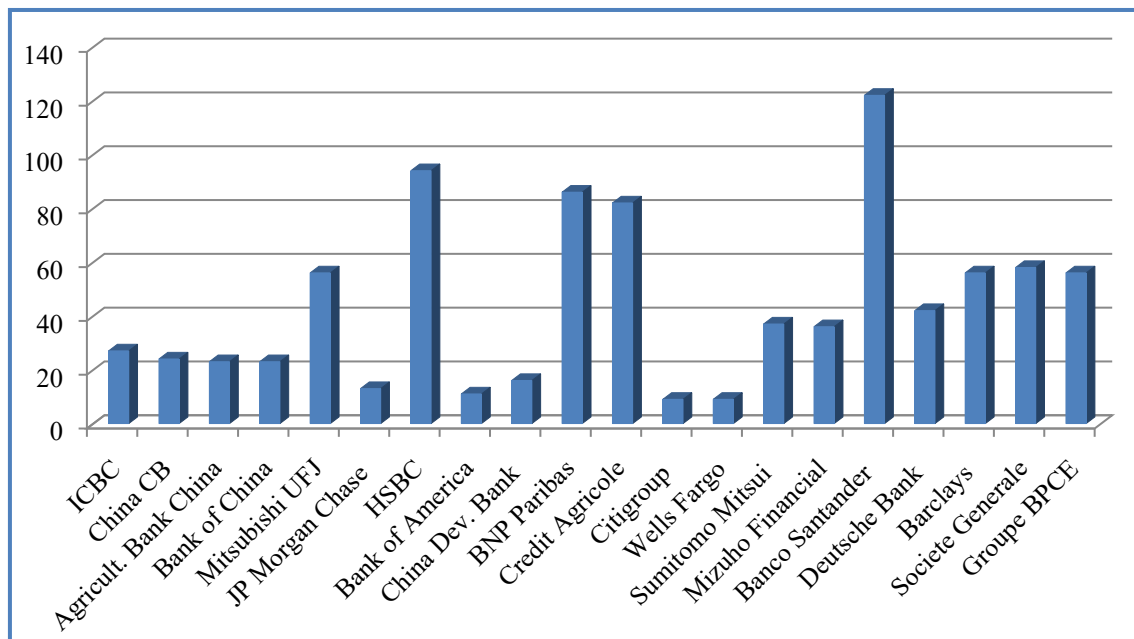
Az esemény, akkor gyenge, ha a sokk következtében nem jut csődbe egyetlen intézmény sem, erős viszont, ha akár egyetlen intézmény is csődbe megy, de mindez a sokk hatására nem történt volna meg. Scott (2010) szerint a rendszerkockázat az, amely nemcsak a nemzeti, de a globális gazdaságot is romba döntheti.

Az Egyesült Államok bankszabályozásában az 1929-33-as gazdasági válságot követően alkották meg a Glass-Steagall törvényt, amely különválasztotta a kereskedelmi és befektetési banki tevékenységet (Seregdi, 2019a). A döntéshozók a szabályozással kordában akarták tartani az intézmények túlzott kockázatvállalásának és növekedésének lehetőségét. Eközben számos országban a banki és a biztosítási tevékenységek összefonódásának eredményeként óriásvállalatok jöttek létre, amelyekkel szemben az Egyesült Államok kezdett versenyhátrányba kerülni. Mindezek hatására 1999-ben a Glass-Steagall törvényt a Gramm-Leach-Bliley néven ismertté vált törvény felülírta és engedélyezte a szereplők koncentrációját. A szabályozói engedély hatására olyan bankóriások és pénzügyi szolgáltatók jöttek létre, amelyekkel kapcsolatban a szakirodalomban, a rendszerkockázatot jelentő intézményekre utalva, megjelent a „too big too fail”, vagyis a „túl nagy a csődhez” elnevezés (Biedermann - Orosz, 2015).

Demirgüç-Kunt és Huizinga (2010) elemzése alapján 2008-ra 30 olyan bankcsoport működött a világ 19 különböző országában, amelyeknek forrásállománya meghaladta a székhelyül szolgáló ország GDP-jének a felét.

Az ilyen típusú intézmények esetében felmerül az erkölcsi kockázat kérdése, hiszen vezetőiknek tisztában kell lenniük az általuk vállalt kockázat nagyságával, mégis tovább növelik befektetéseiket, probléma esetén az állam úgyis megmenti őket. A válságot megelőzően ez a fajta gondolkodásmód vált elterjedtté a nagybankok körében és sajnos be is bizonyosodott, hogy az országoknak nem volt más választásuk, mint adófizetői pénzből feltökésíteni a bajba jutott bankokat, így védve a gazdaság egészét. A 2008-as kimutatásban szereplő 30 rendszerkockázati bankcsoport csődje esetében viszont az országok nem lettek volna képesek mentőövet nyújtani, hiszen az intézmények gazdasági súlya jelentősebb volt az állam befolyásánál. Ezen okból napjainkban a „too big too fail” elv (TBTF) mellett megjelent a „too big to save” (TBTS) elnevezés, vagyis az, hogy egyes bankok mára olyan méreteket öltöttek, amelyek túl nagyok a megmentéshez (Mérő, 2012).

A 10. ábra 2019. évi adatok alapján a világ 20 legnagyobb bankjának az anyaország GDP-jéhez mért eszközállomány arányát ábrázolja. A bankok méretének növekedésével egyidőben megfigyelhető azok térbeli koncentrációja. A 20 legnagyobb bank közül 8 ázsiai (kínai és japán), 8 európai, 4 amerikai székhelyű volt. Az európai bankok közül 4 francia, 2 brit, 1 német és 1 spanyol bank. A spanyol Banco Santander a spanyol GDP 100%-át meghaladó eszközállománnyal rendelkezett, de az 50%-os GDP értéket 7 bank eszközállománya is meghaladta.

10. ábra: A világ 20 legnagyobb bankjának mérlegfőösszege az anyaország GDP-jéhez viszonyítva 2019. (%)

Forrás: Realbank (É.n.) és a Világbank (É.n.) adatai alapján saját szerkesztés

A válság óta a világgazdaságban bekövetkezett változásokat jól szemlélteti a legnagyobb bankok eszközállományának növekedése, illetve a bankok székhelye alapján az egyes országok világgazdasági súlyának a megváltozása. Ezt a változást szemlélteti az 5. táblázat, ahol a világ 10 legnagyobb bankjának 2008-as és 2019-es évek év végi eszközállománya alapján került sor a rangsor meghatározásra.

5. táblázat: A világ 10 legnagyobb bankjának rangsora eszközállomány alapján 2008-ban és 2019-ben

2008.			2019.		
Rangsor	Bank	Eszközállomány (ezer milliárd dollár)	Rangsor	Bank	Eszközállomány (ezer milliárd dollár)
1.	Royal Bank of Scotland Group (GBR)	3.514,58	1.	Industrial & Commercial Bank of China (CHN)	3.912,56
2.	Barclays (GBR)	3.004,33	2.	China Construction Bank Corp. (CHN)	3.382,52
3.	Deutsche Bank (GER)	2.895,50	3.	Agricultural Bank of China (CHN)	3.293,10
4.	BNP Paribas (FRA)	2.729,23	4.	Bank of China (CHN)	3.241,97
5.	HSBC Holdings (GBR)	2.527,47	5.	Mitsubishi UFJ Financial Group (JPN)	2.846,07
6.	JP Morgan Chase (USA)	2.175,05	6.	JP Morgan Chase & Co (USA)	2.727,38
7.	Credit Agricole (FRA)	2.173,89	7.	HSBC Holdings (GBR)	2.658,98
8.	Citigroup (USA)	1.938,47	8.	Bank of America (USA)	2.395,89
9.	Mitsubishi UFJ Financial (JPN)	1.922,18	9.	China Development Bank (CHN)	2.356,62
10.	ING Group (NED)	1.858,31	10.	BNP Paribas (FRA)	2.332,68

Forrás: Realbank (É.n.) adatok alapján saját szerkesztés

A 2008-as válság következtében az európai és amerikai bankok eszközállománya jelentős mértékben csökkent. Amíg a 2008-as rangsorban az első tíz között kínai bankok egyáltalán nem szerepeltek, addig 2012-re az első helyet Kína legnagyobb bankja foglalta el.

Újabb négy év elteltével, 2016-ban a rangsor első négy helyén kizárólag kínai bankok szerepeltek, amelyeknek eszközállománya már elérte a válság előtti szintet. 2019-re a 10 legnagyobb bank rangsorában csupán 2 európai bank szerepelt a 7. és a 10. helyen, ezzel szemben 2008-ban még 7 európai székhelyű bank helyezkedett el a listán. 2019-ben az öt kínai bank eszközállománya meghaladta az első 10 helyen szereplő többi öt ország eszközállományát együttesen (Realbank, É.n.).

A kínai gazdaság és a kínai bankszektor előretörése a 2000-es években felgyorsult, viszont ezzel egyidőben az Egyesült Államokból kiindult válság az USA bankrendszerét legyengítette. Az amerikai bankok európai intézményekkel való szoros kapcsolata következtében az európai bankszektor is jelentős veszteségeket szenvedett el, amelyek a mai napig hatással vannak működésükre.

A fenti folyamat vezetett odáig, illetve járult hozzá ahhoz, hogy a 2008-ban kirobbant válság hatására a döntéshozók szükségesnek tartották a bankszabályozás e szempontból való módosítását. Az Egyesült Államokban a Dodd-Frank törvény 2010-ben került elfogadásra, amely célul tűzte ki a „too big to fail” elv felszámolását („to end too big to fail”) (Mérő, 2013). Előírta, hogy a bankoknak tőkét kell képezniük arra az esetre, ha egy újabb válság bekövetkezne, vagyis rendelkezzenek elegendő forrással a veszteségek finanszírozásához. A törvény kiegészítéseként tekinthető az úgynevezett Volcker-szabály, amely részben visszaállította a kereskedelmi és befektetési banki tevékenység szétválasztását azáltal, hogy megtiltja a bankoknak a saját számlás kereskedést.

Az Európai Unióban a korábbiakban leírt tőkeszigorítások révén igyekeznek a döntéshozók a nagybankok működését biztonságosabbá tenni. Legfőbb célok a rendszerkockázati státusz elérésére tett törekvések csökkentése, a nemzeti és globális szinten kockázatos (D-SIB, G-SIB) bankok csődvalószínűségének csökkentése, illetve egy esetleges csőd esetén az adófizetők terheinek mérséklése (Mérő - Piroška, 2013).

A pénzügyi szereplők a különböző fizetési rendszereken keresztül szoros kapcsolatban állnak egymással. Ha közülük valamelyik intézményben likviditási problémák jelentkeznek, akkor rajta keresztül nagy valószínűséggel, érintve lesz valamennyi vele kapcsolatban álló intézmény is. Ezt hívják fertőzési hatásnak, amikor az egyetlen szereplőnél kialakult probléma végül az egész pénzügyi rendszerben komoly válságot okoz.

A bankok globális tevékenysége miatt jelentősen megnőtt a pénzügyi fertőzés veszélye, a pénzügyi sokkok rendkívül gyorsan terjednek a pénzügyi hálózatokon keresztül (Papp, 2015). Az egyik oldalról nézve egy országban jelen levő külföldi bank kevésbé van kitéve a helyben kibontakozó gazdasági sokknak és ezáltal továbbra is biztosítani tudja tevékenységével a gazdaság stabilitását. A másik oldalról viszont a negatív eseményt továbbítani tudja a fogadó ország felé, ezáltal ott is növelve egy esetleges gazdasági válság kialakulásának veszélyét.

A Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság a globális szinten rendszerkockázatot jelentő pénzügyi intézmények (G-SIFI) azonosítására kidolgozott egy kritériumrendszert, amely alapján meghatározható, hogy az intézmények globálisan milyen szerepet töltenek be a szektorban.

A kategóriák az országok közötti aktivitás (nemzetközi hatás), az intézmény mérete, az összekapcsoltság, a helyettesíthetőség és a komplexitás (Lentner, 2013). Ezen tényezők alapján a BCBS meghatározta, hogy a különböző intézményeknek milyen mértékű szavatoló tőkeemelésre lenne szükségük a biztonságos működés érdekében. A Financial Stability Board (FSB) ezen tőkekövetelmények alapján 2011 novemberétől minden évben közzé teszi a G-SIFI intézmények rangsorát, amelyek alapján ezen bankoknak 1% és 3,5% közötti többlet tőkét kell képezniük.

6. táblázat: A világ legnagyobb bankjainak tőkeszükséglete

Tőkeszükséglet	Bank
3,5%	-
2,5%	-
2,0%	Citigroup (USA) HSBC (GBR) JP Morgan Chase (USA)
1,5%	Bank of America (USA) Bank of China (CHN) Barclays (GBR) BNP Paribas (FRA) China Construction Bank (CHN) Deutsche Bank (GER) Industrial and Commercial Bank of China (CHN) Mitsubishi UFJ FG (JPN)
1,0%	Agricultural Bank of China (CHN) Bank of New York Mellon (USA) Credit Suisse (SUI) Goldman Sachs (USA) Group BPCE (FRA) Group Credit Agricole (FRA) ING Bank (NED) Mizuho FG (JPN) Morgan Stanley (USA) Royal Bank of Canada (CAN) Banco Santander (FRA) Société Générale (FRA) Standard Chartered (GBR) State Street (USA) Sumimoto Mitsui FG (JPN) Toronto Dominion (CAN) UBS (SUI) UniCredit (ITA) Wells Fargo (USA) ⁹

Forrás: Financial Stability Board (2020) adatai alapján saját szerkesztés

⁹ A bank székhelyül szolgáló országok rövidítései: CAN: Kanada, CHN: Kína, FRA: Franciaország, GBR: Egyesült Királyság, GER: Németország, ITA: Olaszország, JPN: Japán, NED: Hollandia, SUI: Svájc, USA: Egyesült Államok

A 2020 novemberében közzétett lista alapjával a 2019. év végi adatok szolgáltak.

2019-ben 30 db rendszerkockázati típusú bank működött a világon, amely bankokat és a szükséges tőkeemelés mértékét a 6. számú táblázat tartalmazza. Míg 2018-ban a legnagyobb mértékű tőkeemelésre egyetlen intézménynek sem volt szüksége, a 2,5%-os tőkeemelésre pedig csak a JP Morgan Chase-nek, addig 2019-ben ezekben a kategóriában nem szerepelt egyetlen bank sem. A 30 bank közül 8 amerikai, 5 francia, 4 kínai, 3 japán, 3 angol, 2 svájci, 2 kanadai, 1 német, 1 holland és 1 olasz székhellyel rendelkezik (FSB, 2020).

2.4. A digitalizáció előretörése a bankszektorban

Az egyre részletesebb és szigorúbb tőkeszabály előírások szükségessé teszik, hogy a bankok fejlesszék informatikai rendszereiket, hiszen a nagymennyiségű adathalmaz kezelése megköveteli a fejlett technológiák alkalmazását.

A 2000-es évek elején bekövetkezett digitalizációs hullám (okos telefonok, laptopok, táblagépek megjelenése, internet terjedése) a bankszektorra is elérte és a technikai újítások immár nemcsak a háttérben működő rendszerek fejlesztésében merültek ki, hanem az ügyfelek számára érzékelhető folyamatokban is megmutatkoztak.

Egy bank sikerességét lényegében három fő tényező határozza meg:

- az ügyfelek a bank felé tanúsított bizalmukkal mutatják ki elégedettségüket,
- az alkalmazottak hűségükkel fejezik ki elkötelezettségüket,
- a tulajdonosok a bank által termelt profit alapján értékelik annak eredményes működését (Schenk, 2018).

Ezen csoportok szempontjait figyelembe véve szükséges a bankok digitalizációját végrehajtani. Az utóbbi években az egyre intenzívebbé váló technológiai fejlődés életünk valamennyi területét érinti. Nincs ez másként a bankszektorban sem, amely jelentős informatikai változásokon ment keresztül, azonban a szektor gazdaságban betöltött meghatározó szerepe ellenére, nem tekinthető a digitalizáció szempontjából leggyorsabban fejlődő területnek.

Schenk (2018) által felsorolt tényezők alapján az, hogy a digitális fejlődés lassabban éri el a bankszektorra, mint a gazdaság más területeit, a következőknek tudható be:

- A bankoknak a jövedelemtermelés szempontjából legfontosabb ügyfélcsoportja jelenleg az 50-60 év közötti, úgynevezett felső középkorúak csoportja, akik viszonylag jelentős megtakarítással rendelkeznek. Többségük számára a technológiai újítások kevésbé fontosak, ezért a bankok számára sem volt mindezidáig sürgető a fejlesztések bevezetése.
- A bankszektor által bevezetett technológiai újításokra nem vonatkozik szabadalmi védelem, ezért a szektor kevésbé érdekelt a saját fejlesztésekben, inkább átveszi más szereplőktől az általuk már kifejlesztett és kipróbált rendszereket.

- A bankok szempontjából kiemelt fontosságú a rendszerek biztonságos működése, az ügyfelek adatainak védelme, emiatt a rendszerek fejlesztése lényegesen hosszabb időt vesz igénybe.

A technológiai fejlődés mellett számos tényező teszi szükségessé, hogy a bankok folyamatosan fejlesszék tevékenységüket. Kerényi és Müller (2019) szerzőpáros a napjainkban lezajló technológiai változást negyedik ipari forradalomnak nevezi és a változás okaiként a következő tényezőket sorolja fel:

- a mobil eszközök nagymértékű penetrációja,
- a bankoló, fiatal generáció egyre nagyobb száma,
- a hagyományos bankokkal szembeni bizalomvesztés,
- az ügyfelek banki szolgáltatásokkal szembeni nagyobb elvárásai,
- annak igénye, hogy növekedjen a pénzügyi tudatosság és erősödjön a bekapcsolódás a pénzügyi folyamatokba,
- FinTech hubok, laborok, akceleratorok népszerűségének növekedése.

A mobiltelefonok fejlődésével és az internet térnyerésével az emberek számára idő és helykorlát nélkül elérhetővé váltak olyan banki szolgáltatások, amelyeket korábban csak személyes ügyintézésrel tudtak igénybe venni. A különböző elektronikai eszközökkel történő bankolás leginkább a fiatal generációra jellemző, akik számára kiemelten fontos az egyes szolgáltatások gyorsasága, funkcionalitása és vizuális megjelenése. Mivel egyre nagyobb lesz ezen felhasználóknak a száma a bankok ügyfélkörein belül, ezért az intézményeknek is alkalmazkodniuk kellett a megváltozott fogyasztói elvárásokhoz. A többi szektorban megvalósult technológia innováció megváltoztatta az ügyféligényeket, így a fejlesztések elkerülhetlenné váltak.

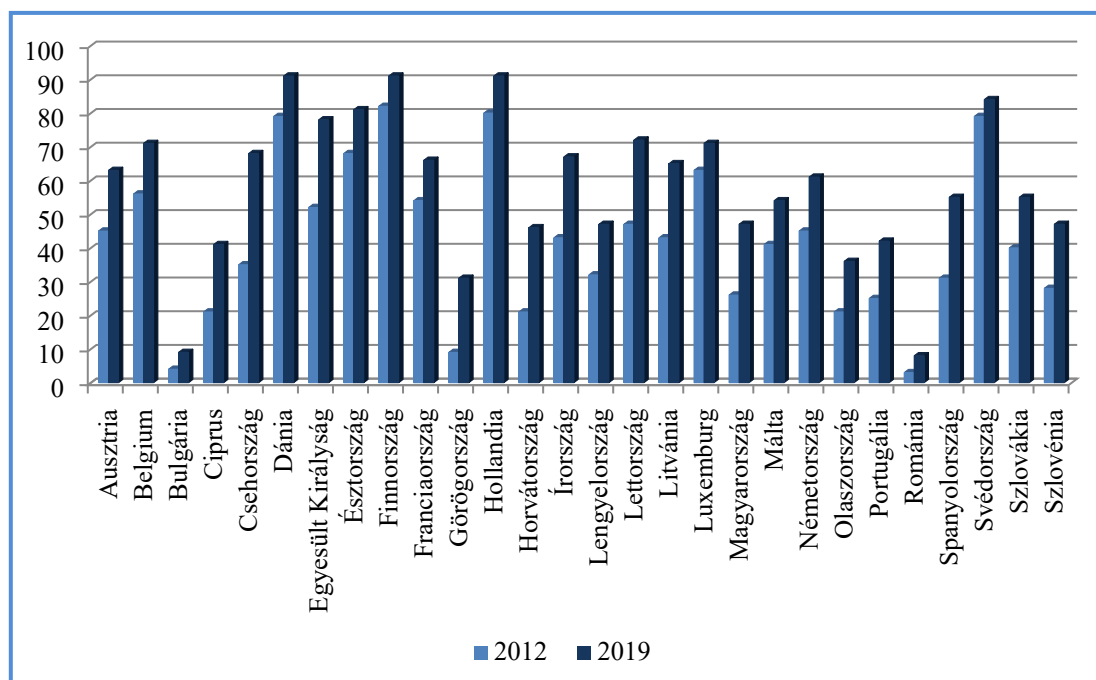
A 2008-as válságot követően a bankrendszer ügyfelei részéről egyértelműen megfigyelhető volt a bizalomvesztés. A bankok által tanúsított felelőtlen magatartás, a kockázatos termékek megfelelő ügyfélminősítés nélküli nyújtásának hatására a bankok olyan ügyfelek körében is elveszítették a bizalmat, akiket közvetlenül nem érintett a válság. A betétesek részéről ezt követően megnőtt a banki termékekkel kapcsolatos ismeretek iránti igény és megkezdődött az alapfokú oktatásban is a diákok pénzügyi tudatosságának növelése. A betétesek a válságot követően biztonságosabb és kiszámíthatóbb működést várnak el a bankoktól, valamint egyre nagyobb arányban követelik meg a részletes tájékoztatást a banki termékekről.

Bár a banki szolgáltatások többsége már most is elérhető online módon, az Európai Unió álláspontja szerint bizonyos esetekben a banki tanácsadók szerepe nem helyettesíthető, ezért a banki digitalizáció folyamata során, az online szolgáltatások fejlesztése mellett, meg kell tartani a képzett banki alkalmazottakat, akik személyesen, telefonon vagy online formában segítséget tudnak nyújtani az ügyfeleknek. Ezt az állítást támasztja alá az a szempont is, hogy bár az online térben otthonosan mozgó fiatal generáció aránya egyre nagyobb a bankszektoron belül, továbbra is jelen van az ügyfélkörnek egy olyan szegmense, akik banki ügyeiket kizárólag személyesen intézik, az online banki alkalmazásokat nem használják és inkább a készpénzhasználatot részesítik előnyben. E két csoportnak az egyidőben való jelenléte miatt is nehéz és mindezidáig időigényes, lassú folyamat volt a szektor digitális átalakulása. A 2020-as év járványügyi eseményeinek hatására azonban változás figyelhető meg a szektorban, hiszen jelentősen átalakult az ügyfelek banki ügyintézésrel kapcsolatos hozzáállása. Az egészségügyi korlátozások arra kényszerítették az idősebb korosztályt is, hogy igénybe vegyék az elektronikus banki lehetőségeket.

A 2.1. alfejezetben elemzésre került a bankok, bankfiókok és banki alkalmazottak számának változása. Az adatok alapján mindhárom területen megállapítható volt, hogy a 2008 és 2019 évek között az unió valamennyi tagállamában fokozatosan csökkent az intézmények száma és az ott dolgozók létszáma. A csökkenés betudható volt a válság okozta banki csődöknek, felvásárlásoknak és átszervezéseknek, de a szakirodalom (Divéki – Kajdi, É.n.) a digitalizációt is megemlíti lehetséges okként. A jelenlegi helyzetet látva a csökkenő tendencia bizonyosan tovább fog folytatódni. A jövőben a bankfiók szám csökkenése mellett a fennmaradó fiókok átalakulására lehet számítani. Az elképzelések szerint egyrészt úgynevezett önkiszolgáló zónákat hozhatnak létre, ahol az ügyfelek önállóan tudnak banki befizetéseket teljesíteni és készpénzfelvételt lebonyolítani. A bankfiók egy másik ügyfélterében a bonyolultabb és időigényesebb banki szolgáltatásokkal kapcsolatos ügyintézés történne.

A Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság tanulmányában felsorolta azokat a tényezőket, amelyek a hagyományos és digitalizált bankok kapcsolatait meghatározzák. Ezek között a biztonság és megbízhatóság, az együttműködés és az innovatív technológiák használata kiemelt szempontok. A Magyar Bankszövetség a szektor támogatása érdekében megfogalmazta, hogy a digitalizáció szempontjából melyek azok a területek, amelyek esetében cselekvésre van szükség a gazdasági növekedés támogatása érdekében. Ezek között megemlítik a még mindig magas szintű készpénzhasználat csökkentését, a papír alapú ügyintézés minimalizálását, a pénzügyi tudatosság fejlesztésének fontosságát (Becsei et. al., 2019).

A 11. ábra az Európai Unió tagállamaiban online banki szolgáltatást használók arányát mutatja a tagállamok lakosságához viszonyítva.

11. ábra: Az online banki szolgáltatást használó ügyfelek aránya az adott ország teljes lakosságához viszonyítva az Európai Unióban 2012-ben és 2019-ben (%)

Forrás: Eurostat adatai alapján saját szerkesztés

Az ábra alapján elmondható, hogy már a 2012-es évben is az észak-európai országok rendelkeztek a legmagasabb mutatóval. Finnország (82%), Hollandia (80%), Dánia (79%) és Svédország (79%) esetében kiemelkedően magas volt az érték még az euró zóna tagállamai között is. Érdekes, hogy a fejlett bankrendszerrel rendelkező Egyesült Királyságban 52%, Németországban 45% volt ez az érték. A lakosság a legkisebb arányban Romániában (3%), Bulgáriában (4%) és Görögországban (9%) vette igénybe az internetes banki szolgáltatásokat. 2019-re látványos javulás figyelhető meg valamennyi tagállamban.

A korábban élen végző országok tovább tudták javítani a teljesítményüket, így Finnország, Dánia és Hollandia esetében a lakosság 91%-a használta valamilyen formában a bankok online szolgáltatásait. A legjelentősebb a javulás Csehország esetében, ahol a korábbi 2012. évi 35%-ról 2019. évre 68%-ra emelkedett a felhasználók aránya. Hazánk a 2019. évi 47%-os adattal a sor végén, a 20. helyen található.¹⁰

¹⁰ A részletes adatokat az értekezés 7. számú melléklete tartalmazza.

Az elemzés ugyan a 2008-2019 közötti időszak adatainak vizsgálatára irányul, viszont az értekezés végleges lezárása 2021-ben történt, ezért nem lehet figyelmen kívül hagyni a 2020-as év banki digitalizációt befolyásoló eseményeit.

Egyes vélemények szerint a 2020-as év a világjárvány és a digitalizáció éve volt. A bankszektorban olyan volumenű technológia előrelépés játszódott le rövid időn belül, amelyre korábban nem volt példa. A kialakult helyzet a bankokat és az ügyfeleket is kihívások elé állította. Az emberek egészségének védelmében meghozott korlátozások ugyan engedélyezték a banki ügyintézés, viszont számos bank kérte ügyfeleit, hogy lehetőség szerint inkább otthonról intézzék ügyeiket. Így az online banki szolgáltatások egyre szélesebb körben váltak ismertté és valószínűsíthető, hogy akik egyszer már igénybe vették ezeket az alkalmazásokat és velük kapcsolatban pozitív tapasztalatuk volt, azok a jövőben sem fognak visszatérni a hagyományos ügyintézéshez. A kialakult helyzetben a korábbihoz képest nagyobb digitalizációs verseny indult meg a szereplők között és az egyre növekvő online felhasználói kör révén a fejlesztések minden bizonnyal tovább fognak folytatódni, hiszen általuk immár jelentős versenyelőny érhető el.

3. A BANKUNIÓ INTÉZMÉNYRENDSZERE

3.1. A bankunió létrejötte

Az egységes és uniós szintű bankszabályozás megteremtése érdekében új intézményrendszer került felállításra, amely a bankunió elnevezést kapta. A bankunió létrehozásának gondolata a 2008-as gazdasági válságot követően került előtérbe. A kezdeményezés előzménye a korábbiakban már említett Egységes Szabálykönyv megalkotása volt, amely a tagállamok közti szabályozói eltérések egységesítését célozta. A 2009-ben nyilvánosságra hozott de Larosière-jelentés még csak a nemzeti szintű felügyelet megerősítését tartotta fontosnak, viszont a dél-európai országokban kialakult bankválságok egyértelműen felhívták a figyelmet egy közös, uniós szintű bankfelügyeleti és ellenőrzési rendszer kidolgozására.

2012 novemberében került elfogadásra a „Négy elnök jelentése” más néven „A valódi, szoros gazdasági és monetáris unió tervezete” című dokumentum, amely megfogalmazta a bankunió létrehozásának gondolatát.

A bankunió célja az Európai Tanács megfogalmazás szerint a következő:

- biztosítani a bankok stabilitását a jövőbeni pénzügyi válságokkal szemben,
- biztosítani, hogy a csődközeli helyzetbe került bankok megmentése ne az adófizetők pénzéből történjen,
- a szabályok egységesítésével csökkenteni a piac széttöredezettségét, megerősíteni a pénzügyi stabilitást az Európai Unió egészében (Európai Tanács, É.n.).

Schoenmaker (2009) véleménye szerint a rendszer egy pénzügyi trilemmával áll szemben, amelynek elemei a pénzügyi stabilitás, a nemzetközivé vált bankrendszer és a nemzeti pénzügyi, felügyeleti politika. A bankunió létrehozásának szükségessége egyértelmű, hiszen napjainkban a bankok tevékenysége átnyúlik az országhatárokon, ezen kapcsolatok pedig jelentősen megnövelik a pénzügyi rendszer kockázatát. A pénzügyi stabilitás megteremtése érdekében a nemzeti szintű szabályozás és banki felügyelet már nem elégséges, az uniós tagállamok bankrendszerének működését egységesen szabályozó és felügyelő rendszer létrehozása alapvetően fontos volt a rendszer további biztonságos működése érdekében. Ugyanakkor a megvalósítás módja számos kérdést vetett fel. Ezek közé tartozott az Európai Unió euró zóna és nem euró zóna tagállamokra való osztottsága, a bankok határokon átnyúló tevékenysége miatti szabályozói problémák, az úgynevezett észak-európai feltőkésített és stabil pénzügyi rendszerrel rendelkező országok, valamint a dél-európai, jelentős veszteséget felhalmozó, sérülékeny uniós országok bankrendszere közti különbségek. Mindezek ellenére a rendszer felállítása tovább nem várathatott magára.

A bankunió alapvetően az euró zóna tagállamaira terjed ki, de tagja lehet bármely uniós ország, amely jelzi csatlakozási szándékát. A 28 tagállam közül hazánk, Csehország és Lengyelország kivár a csatlakozással kapcsolatban. Románia, Bulgária, valamint Dánia egyértelműen a csatlakozás pártján áll, szemben Svédországgal és az Egyesült Királysággal, amely országok jelezték a rendszertől való távolmaradási szándékukat (Kisgergely - Szombati, 2014). Mérő és Piroska (2017) véleménye szerint Bulgária és Románia csatlakozási szándékának oka, hogy nehezebben tudják biztosítani országuk pénzügyi stabilitását, ezért a bankunióhoz való csatlakozás számukra egyértelmű előnyökkel járna. Ezzel szemben hazánk, Csehország és Lengyelország viszonylag fejlettebb bankrendszerrel rendelkezik, így jelenleg nem elsődleges érdeke csatlakozni az új intézményrendszerhez. A 7. táblázat a bankunióhoz való csatlakozással kapcsolatos előnyöket és hátrányokat mutatja be.

7. táblázat: A bankunió előnyei és hátrányai

Előny	Hátrány
Jobb minőségű bankfelügyelet: a határon átnyúló bankcsoportok hatékonyabb felügyelete	A bankunió jövőbeni működésével kapcsolatos kérdések, magas fokú bizonytalanság
A bankok szabályozási költségeinek csökkenése	A szuverenitás elvesztése az egyedi tagállami szintű problémák kezelésével kapcsolatban
Nagyobb kockázatközösséghez való tartozás, szükség esetén a bankunió pénzügyi forrásaiból való részesedés	Az egyenlő jogok hiánya a kisebb bankrendszerrel rendelkező vagy euró zónán kívüli tagállamok esetében
Magasabb szintű pénzügyi stabilitás	A nemzeti, banknacionalista bankpolitika megőrzésének a hiánya
A betétesek nagyobb biztonsága	A döntéshozatal szintje (bankunió szintje) és a döntéshozatal költségeinek viselése (nemzeti szint) közti különbség

Forrás: Mérő (2019) alapján saját szerkesztés

Összességében elgondolkodtató, hogy az unió ugyan lehetővé teszi a nem euró zóna tagok számára is a csatlakozást, viszont egyáltalán nem ösztönzi őket arra, hogy minél hamarabb lépjenek be a rendszerbe (Mérő, 2019). Darvas és Wolff (2013) szerint a belépéssel egy stabilabb pénzügyi rendszer jönne létre, viszont így a nem euró zóna tagállamok úgy élveznék a csatlakozásból származó előnyöket, hogy bankrendszerük ellenőrzése nem az Európai Központi Bank felügyelete alatt áll.

Svédország bankunióból való távolmaradásának negatív hatását a Nordea Bank székhelyének Svédországból Finnországba való áthelyezése már jól mutatja. Ennek oka, hogy Finnország az euró zóna, így a bankunió tagja is, bankjai az EKB felügyelete alatt állnak. Mivel a Nordea Bank versenytársai az uniós jegybank ellenőrzése alá tartoznak, így a székhely áthelyezéssel a közös felügyelet és a szereplők közti verseny csökkentése volt a cél (Németh, 2019).

Hazánkban a felügyeleti feladatokat jelenleg a Magyar Nemzeti Bank látja el, amely folyamatosan figyelemmel kíséri és a tapasztalatok alapján értékeli az uniós rendszer munkáját, de jelenleg nincs napirenden a bankunióhoz való csatlakozás kérdése. Az indokok között jellemzően a 7. számú táblázatban szereplő, hátrányként felsorolt állítások szerepelnek.

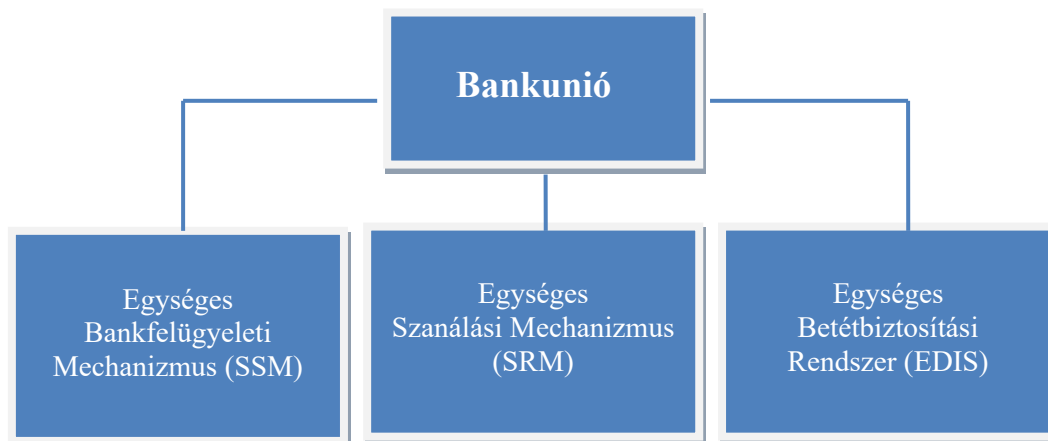
3.2. A bankunió pillérei

2012-ben az Európai Bizottság a bankunió kiépítését kezdeményező ütemtervet hozott nyilvánosságra, amely három fontos területet nevezett meg a tagállamok pénzügyi rendszerének stabilizációja szempontjából.

E három területet azóta a bankunió három pillérének nevezzük, amelyek:

- az egységes bankfelügyeleti mechanizmus,
- az egységes szanálási mechanizmus,
- az egységes betétbiztosítási rendszer (12. ábra).

Lényegében a bankunió elemei, a bankszabályozáshoz hasonlóan, két nagy csoportra oszthatók: a bankfelügyelet és bankszanálás feladta a válságmegelőzés, a betétbiztosítási rendszer pedig a válságkezelés során kap szerepet (Gros - Schoenmaker, 2014).

12. ábra: A bankunió pillérei

Forrás: Windisch (2014) alapján saját szerkesztés

E három terület külön-külön önálló intézményként is értelmezhető, ugyanakkor összekapcsolja őket az Egységes Szabálykönyv és a közös cél, vagyis a bankrendszer prudens működésének biztosítása és a betétesek védelme.

Az Egységes Szabálykönyv valamennyi pillérre vonatkozó előírásokat tartalmaz:

- szigorú tőkekövetelmény előírásokat a bankok számára (SSM),
- a bajba jutott bankok működésének helyreállítására vonatkozó elvárásokat fogalmaz meg (SRM), illetve
- a betétbiztosítási rendszerek továbbfejlesztésének szükségességét és a betétesek védelme érdekében a rendszer hatékonyságának növelését rögzíti (EDIS).

Az összekapcsoltság az egyes rendszerek tevékenységének egymás utániságából is következik, hiszen elsőként a felügyelet, vagyis az Európai Központi Bank jelzi a Szanálási Alapnak, ha a bank fizetéképtelenné válik. Ezt követően a Szanálási Alap továbbítja a problémát a jövőbeni, közös betétbiztosítási rendszernek abban az esetben, ha az intézmény megmentése nem lehetséges és a felszámolása szükséges, amelynek következtében a betétesek kártalanítása elkerülhetlenné válik. A következőkben a bankunió három pillérét mutatom be.

3.2.1. Egységes Felügyeleti Mechanizmus

A bankunió pillérei közül 2014. november 1-jén elsőként az egységes felügyeleti rendszer (SSM) kezdte meg működését. Ugyan szóba került egy új intézmény felállítása, amely a felügyeleti feladatokat látta volna el, azonban az idő rövideje miatt ez nem volt valós alternatíva. A választás végül az Európai Központi Bankra esett. Az EKB mellett szóló legfőbb érvek a rendelkezésre álló erőforrások mennyisége, végső hitelező funkciója, valamint hiteles és stabil működése volt (Móra, 2013). De Rynck (2016) szerint azzal, hogy az euró zóna tagállamok felügyelete egy uniós intézmény hatáskörébe került, egy új szakpolitikai modell jött létre.

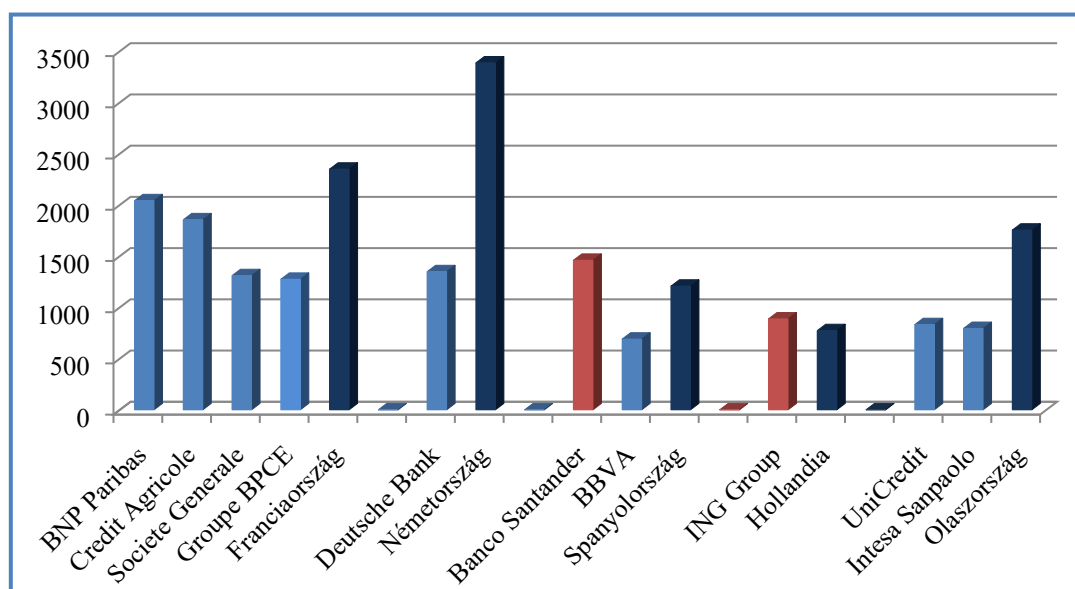
Az uniós döntéshozók úgy vélték, hogy kezdeti lépésként az unió bankrendszerének állapotfelmérését kell elvégezni ahhoz, hogy kellő képet kapjanak a legnagyobb bankok állapotáról, illetve meghatározzák a felügyelni kívánt intézményeket. Ennek érdekében az Európai Bankhatóság stressz teszt keretében vizsgálta az intézmények sokktűrő képességét és tőkehelyzetét, amelyhez az adatokat az intézmények 2013-as beszámolóit szolgáltatták. Az elemzésben résztvevő 22 ország 123 bankját 3 éves időhorizonton, azon belül pedig egy kedvező (alappálya) és egy kedvezőtlen (stressz pálya) gazdasági környezetben vizsgálta a bankhatóság (Kenesey - Pataki, 2015). Az első esetben az elsődleges alapvető tőke (CET 1) minimális értékét 8%-ban, a második esetben pedig 5,5%-ban határozták meg. Magyarországról egyedül az OTP Bank került be az ellenőrzött intézmények közé.

Az alapvető tőkeelemek és a kockázattal súlyozott eszközérték hányadosaként meghatározott alapvető tőkemutató az OTP Bank esetében jelentősen meghaladta az elvárt értékeket. Voltak viszont olyan intézmények, amelyeket az EBA azonnali tőkeemelésre szólított fel a biztonságos működésük érdekében.

Végül azok az intézmények kerültek ellenőrzés alá, amelyek:

- 30 milliárd eurónál több pénzügyi eszközt kezelnek, vagy
- teljes eszközállományuk meghaladja az 5 milliárd eurót és 20%-nál magasabb a határon átnyúló, legalább egy másik tagállamban levő eszközeinek és forrásainak a teljes eszköz- és forrásállományához viszonyított aránya, vagy
- ha egyik feltétel sem teljesül, akkor egy adott országban székhellyel rendelkező három legjelentősebb bank egyike.

A működés megkezdése óta eltelt több mint 6 évben a stressz tesztek révén folyamatosan ellenőrzés alatt álltak a tagállamok intézményei. A legnagyobb európai bankok mérlegfőösszegük alapján az utóbbi években sem lettek kisebbek, sőt. 2018. évi adatok alapján (13. ábra) a banki mérlegfőösszeg és a székhely ország nemzeti össztermékének nagysága alapján Spanyolország és Hollandia legnagyobb bankjai nagyobb eszközállománnyal rendelkeznek, mint az országuk nemzeti összterméke. Ezen bankok közül valamennyi rendszerkockázati szinten fontos pénzügyi intézmény, az Intesa Sanpaolo, valamint az BBVA kivételével szerepelnek az FSB többlettőke szükségletet előírányzó listáján.¹¹

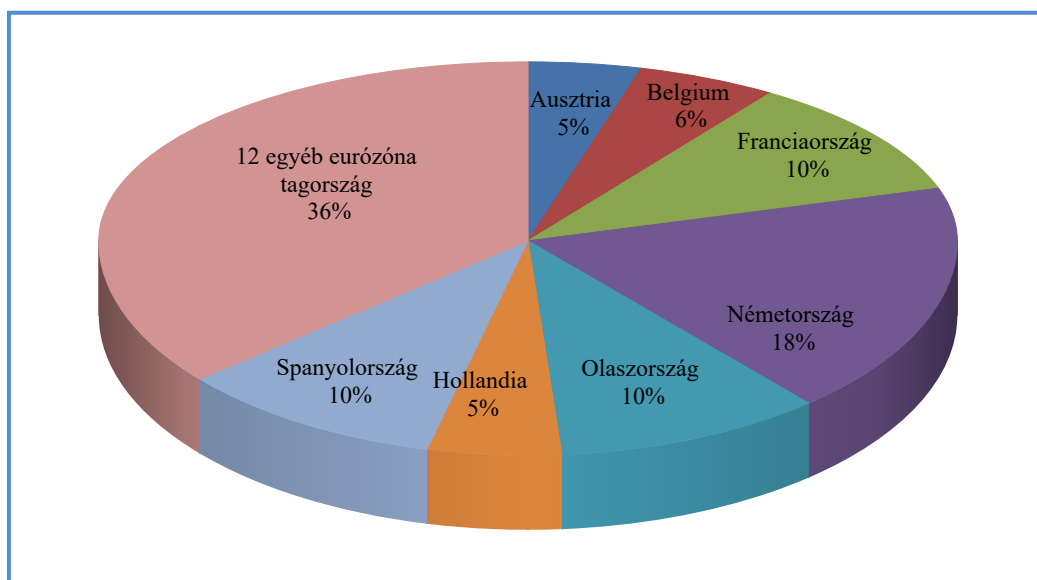

13. ábra: Az Európai Unió legnagyobb bankjainak mérlegfőösszege és a székhelyül szolgáló ország GDP-je 2018. (milliárd euró)

Forrás: Realbank (É.n.) és Világbank (É.n.) adatai alapján saját szerkesztés

¹¹ A részletes adatok az értekezés 2.3. fejezete tartalmazza.

Az unió egységes bankfelügyeleti mechanizmusának célja elsődlegesen az euró zóna tagállamok bankjainak felügyelete, amely feladatot az Európai Központi Bank lát el a nemzeti bankok közreműködésével. Ezen kívül a működés engedélyezése és visszavonása, újabb bankok ellenőrzés alá vonása tartozik a tevékenységei közé. 2020. január 1-jei adatok alapján az euró övezeti országok 117 intézményének ellenőrzését látta el az EKB, amelyek tagállami megoszlását a 14. ábra szemlélteti.

14. ábra: Az Európai Központi Bank által felügyelt bankok tagállamok szerinti megoszlása 2020. (%)

Forrás: Európai Központi Bank (2020) adatai alapján saját szerkesztés

A 117 bank közül a legtöbb hitelintézettel rendelkező Németország 21 bankja került ellenőrzés alá. Ezen kívül Spanyolország és Olaszország egyaránt 12 bankjának, valamint Franciaország 11 bankjának ellenőrzését látja el a központi bank. E négy ország bankjai adják az ellenőrzött intézmények közel 50%-át, illetve a 19 euró zóna tagállam összesen 117 bankja az euró zóna banki eszközállományának közel 80%-át fedte le (EKB, 2020).

3.2.2. Egységes Szanálási Mechanizmus

A szanálás a hazai Szanálási Alap (É.n.) megfogalmazása szerint a fizetéseképtelenné vált, vagy várhatóan fizetéseképtelenné váló intézmény szerkezetátalakítására irányuló eljárás, amely az intézmény alapvető funkciói folyamatosságának biztosítására, a rendszer stabilitásának megőrzésére irányul.

Létrehozása kiemelt jelentőségű, hiszen a bankok a továbbiakban az állami védőhálóra (bail-out) nem támaszkodhatnak, helyette a bail-in, vagyis a tulajdonosok és részvényesek általi feltőkésítés eszköze kerül előtérbe.

Az Európai Központi Bank felügyelete alatt álló intézmények szanálásának előkészítéséért és megmentésükért a Szanálási Testület a felelős. Az uniós szanálás intézményrendszere az Egységes Szanálási Testületből és a közös alapként létrehozott Egységes Szanálási Alapból (SRF) áll. Ezen kívül azokban a tagállamokban, amelyek a bankunióknak nem tagjai, nemzeti szanálási alapokat kellett kijelölni (Wiggins et. al., 2019).

Hazánkban a szanálási alap hatósága a Magyar Nemzeti Bank, de operatív feladatait az Országos Betétbiztosítási Alap látja el. Célja, hogy az adófizetők pénze helyett a szektor szereplői járuljanak hozzá a bajba jutott hitelintézetek megmentéséhez. Tagja minden magyarországi székhellyel rendelkező hitelintézet és befektetési vállalkozás. Az alap forrásai az intézmények által befizetett egyszeri csatlakozási díj, amely a jegyzett tőkéjük 0,05%-ának felel meg. A nemzeti szanálási alapot egy 10 éves átmeneti időszak alatt kell feltölteni minimum a biztosított betétek 1%-ának megfelelő mértékig. A hazai betétbiztosító mindezek mellett köteles hozzájárulni a szanálás költségéhez, mivel az alap révén mentesül a betétesek kártalanításának kötelezettsége alól.

A szanálás során kötelezően figyelembe veendő szanálási célok a következők:

- a pénzügyi közvetítőrendszer és a nemzetgazdaság működésének védelme,
 - a betétbiztosítási rendszer és a befektető védelmi alap által biztosított befektetések védelme,
 - a befektetők és betétesek bizalmának fenntartása,
 - a közpénzek, az ügyfelek pénzeszközeinek védelme,
 - a szanálás során felmerülő költségek minimális szinten tartása,
 - a kialakult helyzet ellenére a folyamatok folytonosságának biztosítása
- (Kómár, 2019).

Az uniós Szanálási Testület 2016-ban kezdte meg működését, amely 2023. december 31-ig, az úgynevezett átmeneti időszakban, nemzeti szintű alapokból fog állni, majd az Egységes Szanálási Alap teljes feltöltöttségét (55 milliárd euró) követően ezen nemzeti alapok megszűnnek és helyét az egységes uniós alap veszi át a bankunió tagállamaiban. 2019. június végéig a tagállamok bankjai 33 milliárd eurót fizettek be a közös Szanálási Alapba (Móra, 2019), viszont Tóth (2015) elemzése szerint az alap vagyona a befizetéseket és a biztosított betétállomány alakulását figyelembe véve meg fogja haladni a 2024. évre előírt szintet.

A szanálás azon intézmények esetében lehetséges, amelyeknél:

- a feltőkésítés adófizetői pénz bevonása nélkül lehetséges,
- az alapvető szolgáltatásnyújtás az ügyfelek részére a szanálás ideje alatt is biztosított,
- az intézmény szanálása nem okoz zavart a gazdaságban (Huertas, 2014).

A szanálási folyamat első lépéseként a bankfelügyeleti szervnek meg kell állapítania, hogy egy adott intézmény fizetéképtelen vagy a közeljövőben fizetéképtelenné fog válni és a betétesek megtakarításainak, illetve a gazdaság stabilitásának érdekében elkerülhetetlen a beavatkozás. Az uniós felügyeleti hatóság, vagyis az Európai Központi Bank jelzi a Szanálási Testületnek, hogy az adott bank csődközeli helyzetbe került és szanálása válik szükségessé. Ezt követően a testület eldönti, hogy a szanálási eszköztár melyik eleme alkalmazható az intézmény életképességének fenntartása, a betétesek védelme és a lehető legkevesebb forrás felhasználása érdekében. Ha a szanálás feltételei adottak, kidolgozásra kerül a szanálási terv, amelyet az Európai Bizottság hagy jóvá vagy elutasít, végül azt a nemzeti szanálási hatóságoknak kell végrehajtaniuk az uniós hatóság felügyelete alatt.

A szanálási irányelv a következő szanálási eszközöket határozza meg:

- vagyoneértékesítés: a szanálás alá vont intézmény egy részének vagy egészének hatósági értékesítése piaci szereplő részére,
- áthidaló intézmény alkalmazása: a szanálás alá vont intézmény egy részének vagy egészének hatósági értékesítése ideiglenes jellegű, áthidaló intézmény részére,
- eszköz elkülönítés: egyes vagyonelemek átruházása speciális szanálási vagyonekezelőre,
- hitelezői feltőkésítés: a hitelezőket bevonják a veszteségviselésbe és az intézmény feltőkésítésébe (Földényiné et. al., 2016). Ez utóbbi esetben a feltőkésítés a betétbiztosítás által védett betétekre nem, viszont az e feletti betétrészre vonatkozik.

Főszabály, hogy a szanálás nem okozhat nagyobb veszteséget ahhoz képest, mintha a szereplők a hitelintézet felszámolása során kapták volna meg a nekik járó kifizetést.

Szükség esetén a betétbiztosító hozzájárulhat a szanálás finanszírozásához, viszont a felelőssége nem haladhatja meg azt az összeget, amit az intézmény csődje esetén kártalanításként az ügyfeleknek kellett volna fizetnie. Ez az úgynevezett NCWO (No Creditors Worse Off) alapelv (Kómár - Sulyok, 2018).

Létrejötté óta voltak már olyan esetek, hogy az Egységes Szanálási Alapnak döntést kellett hoznia a tagállamok bankjainak további működéséről.

Az ABLV Lettország harmadik legnagyobb bankja volt, amely pénzmosás gyanújába keveredett és ezáltal tömeges betétkivonás kezdődött meg az ügyfelei körében. A banknak likviditási problémái keletkeztek, amelynek következtében kötelezettségeit nem tudta teljesíteni. A bank az Európai Központi Bank felügyelete alatt állt, amely fizetéseképtelenné nyilvánította az intézményt és így az Egységes Szanálási Testületnek kellett döntenie a szanálásról. Annak ellenére, hogy Lettország harmadik legnagyobb bankjáról volt szó, az SRB mégis úgy határozott, hogy szanálása nem szükséges, mivel a banknak más intézményekkel való kapcsolata nem jelentős, csődje a pénzügyi stabilitást nem veszélyezteti. Mindezek következtében a tulajdonosok a bank felszámolása mellett döntöttek. Hasonló folyamat játszódott le a szintén lett PNB Banka esetében is 2019-ben. Az indok ebben az esetben is ugyanaz volt, vagyis sem Lettország, sem pedig az Európai Unió bankrendszerének stabilitására nem volt veszélyes a bank csődje, ezért szanálására nem került sor (SRB, É.n.).

A spanyol Banco Popular esetében 2017 júniusában döntött úgy az Európai Központi Bank, hogy fizetéseképtelennek nyilvánítja. Az Egységes Szanálási Testület és a spanyol nemzeti szanálási hatóság úgy vélte, hogy a betétesek és az ország pénzügyi stabilitásának megőrzése szempontjából a közös érdek az intézmény szanálása, amely végrehajtásához a vagyonértékesítési szanálási eszközt alkalmazták. A bank eszközei ezt követően Spanyolország legnagyobb bankjához, a Banco Santander S.A bankhoz kerültek át, a Banco Popular pedig továbbra is önállóan folytathatta tevékenységét a Santander csoport tagjaként (SRB, É.n.).

A történetek miatt számos kritika érte a bankuniót. Kérdéses, hogy a jövőbeni esetleges szanálások milyen irányban fognak megvalósulni, ugyanis a tapasztalatok alapján úgy tűnik, hogy egy kisebb tagállam uniós szinten nem jelentős bankja kevesebb figyelmet érdemel, mint egy nagyobb tagállam hasonló tulajdonságokkal rendelkező ugyanolyan bankja (Németh, 2019).

Gyura (2014) szerint a szanálás összességében mindegyik fél részéről előnyös. A betétesek szempontjából a betétbiztosító által védve van megtakarításuk, ugyanakkor számukra is előnyösebb, ha a kifizetésre egyáltalán nem kerül sor és az intézmény a szanálás révén tovább tud működni. Ezen kívül az állami feltőkésítés eltörlésének eredményeként az adófizetői pénzek nem használhatók fel a bankok megmentésére. A szanálás kedvező a bankok számára is. Ugyan az azonnali állami segítségnyújtásra nem támaszkodhatnak, viszont az egész szektor működése szempontjából elvárt közös érdek a rendszer iránti betétesek bizalmának fenntartása.

3.2.3. Egységes Betétbiztosítási Rendszer

„Hozzávetőleg a 2002 körüli időszakra tehető, hogy lényegében eldőlt az az elsősorban angolszász közgazdasági iskolák által táplált hosszú ideje zajló elméleti vita, hogy szükség van-e betétbiztosításra, mi annak a lényege, mennyiben járul hozzá a fenntartható stabilitáshoz, ha igen milyen árazás mellett. Mára legfeljebb az árazásról folynak különböző viták, a szükségesség kérdése föl sem merül...”(OBA, 2018)

A 2008-as válság hatására, a világ különböző pontjain, számos hitelintézet került nehéz pénzügyi helyzetbe, amelynek következtében az intézmények betéteseinek körében pánikhangulat alakult ki. Az emberek érthető módon féltették megtakarításaikat és attól tartottak, hogy a bankcsődök miatt nem juthatnak azokhoz hozzá. A betétesek megkezdték pénzüket kivételként a bankfiókokból, amelynek hatására nőtt a bankrendszer irányába már korábban is fennálló bizalmatlanság. Kiss (2018) megfogalmazása szerint a válságok egyik leglátványosabb jelensége az, amikor a betétesek tömegesen veszik ki megtakarításaikat a bankokból (bankroham), amelynek hatására a rendszer stabilitása tovább romlik, a válság pedig tovább mélyül. A kutatás során készített kérdőíves elemzésben a válaszadók 36%-a nyilatkozott úgy, hogy elképzelhetőnek tartja hazánkban egy újabb bankcsőd bekövetkezését, 23% viszont egyáltalán nem tart ettől.

Diamond és Dybvig (1983) szerint a betétbiztosítási rendszer legfőbb szerepe a bankok csődjének megelőzésben van, azáltal, hogy megakadályozza a betétek tömeges kivonásának lehetőségét. Ennek oka, hogy a fentiekben leírt események mégis megtörténtek, a rendszerrel kapcsolatos ismeretek hiánya nagyban hozzájárulhatott. A megtakarításaikat hitelintézetekben elhelyező emberek jelentős része nincs tisztában a betétbiztosítás fogalmával, annak ellenére, hogy a betéteseket védő legfontosabb intézményről van szó.

A betétbiztosítás szűkebb értelemben a betétesek hitelintézeteknél elhelyezett megtakarításait védő rendszer, tágabb értelemben viszont hozzájárul egy ország gazdasági stabilitásának biztosításához azáltal, hogy működése révén a betétesek biztonságban érezhetik megtakarításaikat és tudják, hogy egy esetleges bankcsőd esetén kártalanítják őket.

A betétbiztosítás a hagyományos biztosítók tevékenységéhez hasonlóan működik. Mindkét esetben egy kockázatközösség befizetésüket teljesíti a biztosítás tárgya érdekében, a biztosító pedig a felhalmozott vagyonból, káresemény esetén, kártalanítja a tagokat. A két rendszer közti különbség, hogy amíg a biztosító profitot realizál, addig a betétbiztosító közérdeket szolgál (Kenesei, 2014).

A bankok számára a betétbiztosítás kötelező felelősségbiztosításként is értelmezhető, amelyet a betétesek javára kötnek. Viszont a bankok a betétbiztosítási rendszer működése miatt hajlamosak nagyobb kockázatot vállalni a nagyobb profit elérése érdekében. Az ügyfeleknek magasabb betéti kamatot kínálnak, akik ezért kockázatosabb ügyletekbe fektetnek. A betétesek így végeredményben egy kockázatosabb bankrendszer finanszírozásához járulnak hozzá (Kallóné Csaba, 2019). Mindezek miatt is fontos a megfelelő bankfelügyeleti rendszer kialakítása.

A bankunió harmadik pillérével, az egységes betétbiztosítási rendszer létrehozásával kapcsolatban még nem született meg a végleges döntés, bár több érv is a rendszer megvalósítása mellett szól. Ezek közül a legfontosabbak:

- az egységes betétbiztosítási rendszer képes lenne kezelni olyan rendszerkockázati szempontból fontos intézmények csődjét, amely tagállami szinten nem lenne lehetséges,
 - a teljes betétbiztosítási rendszert ellenállóbbá tenné a ciklikus változásoknak,
 - csökkentené a bankok és az állam közti öngerjesztő kapcsolat kialakulását
- (Vass - Kovács, 2019).

Jelenleg az Európai Parlament és Tanács 2014/49/EU irányelve tekinthető az EU aktuális harmonizációs előírásának a tagállamok számára. Az irányelvnek megfelelően a tagországok betétbiztosítási rendszereire vonatkozó legfontosabb előírások, mint a kártalanítási összeg felső értékhatára vagy a kifizetésre rendelkezésre álló határidő azonossá váltak. A betétbiztosítás uniós szintre emelésével a szabályozók egy nagyobb kockázatközösséget kívánnak létrehozni. Ha a nemzeti betétbiztosító forrásai nem elegendők, akkor ez a közösség segítséget tudna nyújtani a kártalanítások kifizetésében. Az Egységes Szanálási Alaphoz hasonlóan jelen esetben is egy közös alap létrehozásáról lenne szó, amelybe a tagállami betétbiztosítók befizetéseket teljesítenének. Az unió által létrehozni kívánt, több állam betétbiztosítását ellátó rendszerre már a gyakorlatban is van példa.

Ilyen a West African Monetary Union Deposit Insurance Fund, amely nyolc afrikai országban (Kómár - Sulyok, 2018), illetve a Central African Deposit Guarantee Fund, amely hat afrikai országban nyújt betétbiztosítást (IADI, É.n.).

A betétbiztosítási rendszerek működését olyan nemzetközi szervezetek is segítik, mint a 2002-ben létrejött Betétbiztosítók Nemzetközi Szövetsége (IADI) vagy a 2003-ban létrejött Betétbiztosítók Európai Fóruma (EFDI).

A 2014/49/EU irányelv 2. bekezdése szerint az uniós tagállamokban működő különböző típusú betétbiztosítási rendszerek harmonizációja szükséges az unión belüli egységes hitelintézeti tevékenység megkönnyítése érdekében. Ezen kívül a bankrendszer stabilitása, a kockázatok csökkentése és a betétesek védelme is kiemelten fontos szempont. A bankrendszer szereplőinek határokon átnyúló tevékenysége miatt fontos volt szabályozni a különböző országokban működő fióktelepek betéteseinek kártalanítását.

Az irányelv alapján az unióban működő betétbiztosítóknak a betétesek kártalanítását az anyaországban működő betétbiztosító irányításával, a befogadó ország betétbiztosítójának kell lebonyolítania. A hazai betétbiztosítónak tagja minden olyan külföldi székhelyű hitelintézet, amely magyarországi fiókteleppel rendelkezik, ezért káresemény esetén a kártalanítás ezen intézmények betéteseire is vonatkozik.

Az irányelv egyik legfontosabb eleme a nemzeti betétbiztosítási rendszerbe történő hitelintézeti befizetések meghatározása. Az irányelv 13. cikke alapján a befizetés alapját a hitelintézet biztosított betéteinek és a viselt kockázat mértékének megfelelően kell meghatározni. Az előírt kockázatalapú befizetés lényege, hogy a nagyobb és ezáltal kockázatosabb eszközökkel rendelkező hitelintézetek jelentősebb mértékben járulnak hozzá a betétbiztosítási rendszer működtetéséhez. A befizetések meghatározása során figyelembe kell venni a különböző üzleti modellek kockázati profilját, a mérleg eszközoldalát, a tőkemegfelelőséget, az eszközök minőségét és a likviditást. A kockázat alapú díjfizetésre vonatkozó modellt 2016. május 31-éig hatályba kellett léptetnie a tagállamoknak. Az új modell bevezetésével igazságosabbá vált a rendszer, hiszen azon intézmények járulnak hozzá nagyobb mértékben a kártalanítás finanszírozásához, amelyek működése kockázatosabbnak tekinthető.

3.2.3.1. A betétbiztosítás rendszerek típusai

Az első nemzeti betétbiztosítási rendszer az 1933-as nagy gazdasági világválság okán jött létre az Egyesült Államokban. Ekkor tagállami szinten New York államban már létezett egy, a betéteseket védő rendszer, viszont a létrejövő nemzeti szintű Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) egységes szinten írta elő valamennyi betétes védelmét (Kómár - Sulyok, 2018).

A 8. számú táblázat alapján elsőként az Európai Unió tagállamai közül Németországban, majd a fejlettebb nyugat-európai országokban jöttek létre betétbiztosítási rendszerek. Végül az uniós országok közül utoljára 2003-ban Máltán került sor erre.

8. táblázat: A betétbiztosítási alapok létrejötte az Európai Unió tagországában

Év	Ország	Év	Ország
1966.	Németország	1994.	Csehország
1969.	Finnország	1995.	Görögország
1974.	Belgium	1995.	Lengyelország
1977.	Spanyolország	1996.	Bulgária
1978.	Hollandia	1996.	Litvánia
1979.	Ausztria	1996.	Románia
1980.	Franciaország	1996.	Szlovákia
1982.	Egyesült Királyság	1996.	Svédország
1987.	Dánia	1997.	Horvátország
1987.	Olaszország	1998.	Észtország
1989.	Írország	1998.	Lettország
1989.	Luxemburg	2000.	Ciprus
1992.	Portugália	2001.	Szlovénia
1993.	Magyarország	2003.	Málta

Forrás: Kerlin (2017) alapján saját szerkesztés

Hazánkban a rendszerváltást követően, a volt szocialista tagállamok közül elsőként, jött létre nemzeti betétbiztosítási rendszer, viszont ezt megelőzően is létezett a betétesek védelmére vonatkozó szabályozás.

A betétbiztosítási rendszer hazai létrehozását az 1992-ben alapított, majd rövid időn belül csődbe jutott Ybl Bank állami felszámolás alá kerülése és adófizetői pénzből történő kártalanítása tette szükségessé. Ezen kívül számos külföldi bank jelent meg az országban, amelyek újfaja pénzügyi termékekkel és üzleti stratégiáikkal kockázatot jelentettek a betétesek, továbbá a gazdaság egésze szempontjából (OBA, 2003).

A hazai betétbiztosítási rendszer 1993-as megalakulását követően, 1994. május 30-án lépett érvénybe az Európai Parlament és a Tanács 94/19/EK irányelve a betétbiztosítási rendszerekről, amelynek értelmében az unió valamennyi tagállamában legalább egy betétbiztosítási rendszernek működnie kell, illetve a betétbiztosítási rendszerhez csak azok a hitelintézetek csatlakozhatnak, amelyek betétet gyűjtenek.

Az uniós előírásoknak megfelelően napjainkban valamennyi tagállamban működik betétbiztosítási rendszer, 7 tagállamban egyszerre több is. Németországban 4, Ausztriában 2019. január 1-jétől a korábbi 5 helyett 2, valamint Cipruson, az Egyesült Királyságban, Lengyelországban, Portugáliában és Olaszországban is 2 alap működik (EBA, É.n.), amelyek a különböző pénzügyi termékekre specializálódott hitelintézetek befektetéseit külön-külön biztosítják. Ezek alapján 2019-ben az unió 28 tagállamában összesen 37 betétbiztosítási alap állt a betétesek szolgálatában. Az Európai Bankhatóság adatai alapján 2016-ban az európai bankok biztosított betétállománya a 7.000 milliárd eurót is meghaladta (Banai - Lang, 2018).

A betétbiztosítás szabályainak egységesítése érdekében az utóbbi években ugyan történtek előrelépések az unió keretein belül, ennek ellenére különböző típusokat különböztethetünk meg az adott ország bankrendszerének sajátosságaihoz igazodva. A gazdaság fejlettségi szintje, a betétbiztosítási rendszer típusa és a gazdaság aktuális állapota mind meghatározzák, hogy a betétbiztosítás milyen mértékű erkölcsi kockázatot hordoz magában (Kallóné Csaba - Katona, 2019). Kutatások is igazolták, hogy a betétbiztosítási rendszernek válság idején stabilizáló szerepe van a gazdaságban (Anginer et. al., 2014), ezért érdemes létrehozásukra és fenntartásukra áldozni. A következőkben a betétbiztosítási rendszerek egyes típusait mutatom be.

A szabályozás jellege szerint

A szabályozás jellege szerint megkülönböztetünk implicit és explicit betétbiztosítási rendszereket. Implicit betétbiztosítás esetén a szereplők nem élveznek automatikus védelmet. Egy esetleges bankcsőd esetén az állam vagy az erre a célra létrehozott intézmény szabadon dönti el, hogy kártalanítja a betéteseket vagy sem, törvényi szabályozás erre vonatkozólag nincs (Csatai, 2012). Az explicit vagy intézményesített betétbiztosítás esetében törvény szabályozza a rendszer működését, előírja a kártalanítás menetét és összeghatárát, valamint a kártalanítottak körét. Vagyis ez utóbbi rendszer lényegesebb biztonságosabbnak és kiszámíthatóbbnak mondható. Demirgüç-Kunt és társainak (2008) elemzése alapján az explicit betétbiztosítási rendszerek száma már a válságot megelőzően növekedni kezdett. Míg 2003 év végén 84 ország rendelkezett ilyen rendszerrel, addig 2013-ra ez a szám 112-re emelkedett (Demirgüç-Kunt et. al., 2014).

A finanszírozás jellege szerint

A betétbiztosítási rendszerek bevételeit elsősorban a hitelintézetek tagdíjbefizetései jelentik. Ez származhat a tagok évenkénti befizetéseiből, amikor folyamatosan (ex ante) hozzájárulnak az alap működéséhez, vagy utólagosan (ex post), amikor a tagintézmények csak a bankcsőd bekövetkezése után, a betétesek kártalanítása érdekében fizetnek be az alapba. Az Európai Parlament és Tanács által kiadott 2014/49/EU irányelv 10. cikk (1) bekezdése a betétbiztosítók finanszírozásával kapcsolatban előírja, hogy az alap vagyona a tagoktól származó évenkénti, legalább egyszeri tagdíj befizetéséből, illetve egyéb kiegészítő forrásokból származhat.

Az Európai Unió tagállamaiban az ex ante típusú rendszerek túlsúlyban vannak. Ex post típusú rendszer csak Ausztriában, Olaszországban, Luxemburgban, Hollandiában, Szlovéniában és az Egyesült Királyság két betétbiztosítója közül az egyikben működik. Ezen kívül Írország és szintén az Egyesült Királyság egyik betétbiztosítója vegyes finanszírozású alapot tart fenn (EBA, É.n.). Az ex post típusú betétbiztosítás esetében félő, hogy a bankrendszer stabilitása károsul (Howarth - Quaglia, 2018). Az ex ante rendszer részben igazságosabbnak is tekinthető az utólagos befizetésű ex post rendszerhez képest, mivel így minden tagintézmény egyszerre teljesít befizetést az alapba, az is, amelyik később fizetéképtelenné válik. Így végeredményben a kifizetések nemcsak a jól működő hitelintézetek befizetéseiből történnek.

Funkció szerint

A betétbiztosítási rendszer által ellátott feladatok alapján négy típust különböztethetünk meg (9. táblázat):

- A kifizető kassza típusú rendszerben a betétbiztosító alapvető feladatát látja el, vagyis a káresemény bekövetkezése esetén a károsultak kifizetését végzi.
- A kifizető kassza plusz rendszerben a kártalanítások mellett a betétbiztosító már döntéshozatali szerepkörrel is rendelkezik, de csak szigorú keretek között.
- A kockázatminimalizáló típus tág hatáskörrel ruházza fel a betétbiztosítót. A betétbiztosító fontos feladatot lát el a káresemény megelőzése érdekében.
- A veszteségminimalizáló típus jellemzője, hogy a betétbiztosító már aktívan részt vesz a döntéshozatali kérdésekben (IADI, 2014).

9. táblázat: Az EU tagországok betétbiztosítási rendszereinek csoportosítása funkció szerint

Csoportok	Országok
Kifizető kassza	Ciprus, Dánia, Észtország, Írország, Lettország, Németország
Kifizető kassza plusz	Ausztria, Belgium, Bulgária, Csehország, Egyesült Királyság, Finnország, Görögország, Hollandia, Litvánia, Luxemburg, Magyarország, Málta, Németország, Portugália, Románia, Svédország, Szlovákia, Szlovénia
Kockázatminimalizáló	Spanyolország
Veszteségminimalizáló	Horvátország, Franciaország, Lengyelország, Németország, Olaszország

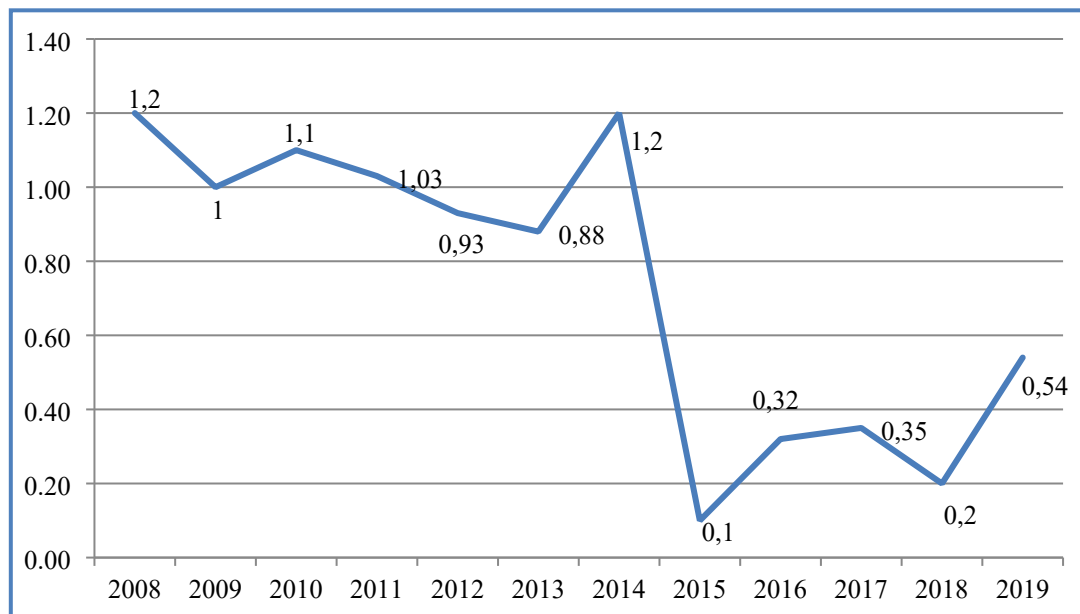
Forrás: Kerlin (2017) és Adema el. al. (2019) alapján saját szerkesztés

3.2.3.2. Az Országos Betétbiztosítási Alap működése

Magyarország betétbiztosítója 2018-ban ünnepelte fennállásának 25. évfordulóját. Az Országos Betétbiztosítási Alap 1993. március 1-jén, a hitelintézeti törvény módosításával jött létre. Az OBA kezdetektől tagja a 2002-től működő Betétbiztosítók Nemzetközi Szövetségének (IADI), valamint az egy évre rá megalakult Betétbiztosítók Európai Fórumának (EFDI). Munkájával ma is aktívan hozzájárul a kornak megfelelő szabályok, módszerek kidolgozásában, amelyek nemzetközi színterén is elismertté tették működését.

Az Országos Betétbiztosítási Alap tevékenységét a hitelintézeti törvény X. fejezete szabályozza. A törvény alapján a betétbiztosítási rendszer legfőbb feladatai a betétesek tájékoztatása, a hitelintézet felszámolása során a betétesek kártalanítása, illetve 2014-től a szanálás finanszírozásához való hozzájárulás. Az OBA-nak tagja valamennyi hitelintézet, amely betétgyűjtésre jogosult. Az alaphoz az induláskor összesen 40 bank és 255 takarékszövetkezett csatlakozott. A taglétszám az évek során folyamatosan változott a bankrendszer átrendeződésének hatására. Az OBA vagyona az újonnan csatlakozó intézmények egyszeri csatlakozási díjából, a tagintézmények évenkénti befizetéseiből, valamint a befektetett vagyon, jellemzően kötvény hozamából származik. Az egyszeri csatlakozási díj az OBA által az adott hitelintézet jegyzett tőkéjének 0,5%-ára terjed ki. Az évenkénti tagdíj alapja a hitelintézetnél év végén biztosított betétek meghatározott százaléka. Ezen kívül szükség esetén rendkívüli díj megfizetésére kötelezheti az alap a hitelintézetet (Katona, 2018).

A betétbiztosítási intézmények vagyoni helyzetének, feltöltöttségének nemzetközileg elterjedt mutatója a fedezettség, amely egyazon időpontban a tagintézeteknél levő védett betétek, illetve betétrészek állományát (a potenciális vagy elméleti kártalanítási kötelezettséget) a betétbiztosító likvid eszközállományával veti össze (OBA, 2003).

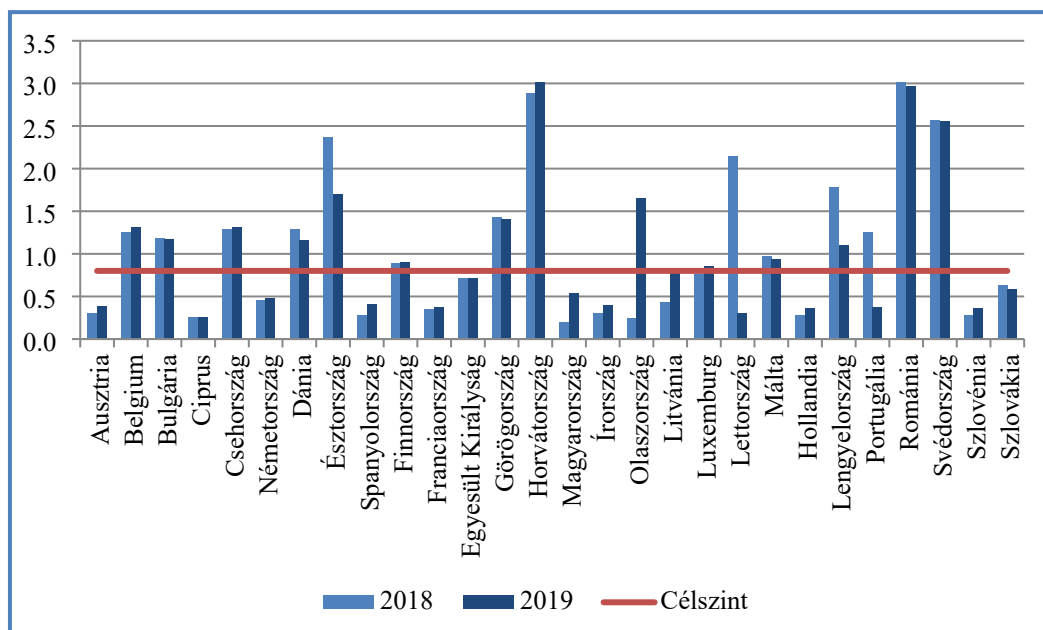
15. ábra: Az Országos Betétbiztosítási Alap fedezettségi mutatójának alakulása 2008-2019.
(%)

Forrás: OBA éves beszámolója alapján saját szerkesztés

Az OBA fedezettségi mutatójának alakulását a 15. ábra szemlélteti. A fentiekben leírtaknak megfelelően meghatározott százalékos minimum érték az európai uniós elvárásoknak megfelelően 0,8%, de minél magasabb a mutató mértéke, annál biztonságosabbnak tekinthető az alap működése. Az uniós irányelv szerint kitűzött célszintet a tagállamoknak 2024-ig kell teljesíteniük. Összehasonlításképp az amerikai betétbiztosító (FDIC) fedezettségi célszintje 2%-ban került meghatározásra, az 1,35%-os minimum érték teljesítése kötelező (Carmassi et. al., 2018).

Az OBA fedezettségi mutatója utoljára 2014-ben volt az elvárt 0,8%-os érték felett, majd a DRB Bankcsoport ügyfeleinek kártalanítása következtében az alap forrásai szinte teljesen kiapadtak. A törvényi előírásoknak megfelelően, ha a kártalanítási összeg meghaladja az alap rendelkezésére álló vagyont, akkor a betétbiztosítónak lehetősége van hitelfelvételre a Magyar Nemzeti Banktól, amelyre az állam készfizető kezességét vállal. Erre volt példa 2015-ben a DRB bankcsoporthoz tartozó intézmények betéteseinek kártalanítása érdekében felvett MNB hitel.

Az unió tagállamaiban működő 37 betétbiztosítási alpból 2019-ben 15 országban érte el a fedezettségi szint a 0,8%-os elvárt értéket. A 2018-as adatokhoz képest a változást a 16. ábra szemlélteti.

16. ábra: A fedezettségi mutató változása az Európai Unió tagállamaiban 2018- 2019 (%)

Forrás: EBA (É.n.) és OBA belső anyagok adatai alapján saját számítás és saját szerkesztés

A legjelentősebb emelkedés Olaszországot (+1,41 százalékpont) követően hazánkban történt (+0,34 százalékpont), a legnagyobb csökkenés pedig Lettországban (-1,84 százalékpont) volt megfigyelhető, az értekezés 3.2.2. pontjában leírt bankcsődök következtében. Kiemelkedően magas fedezettségi szinttel rendelkezett 2019-ben Horvátország, Románia és Svédország betétbiztosítási rendszere.

A hazai betétbiztosítási alap létrehozása óta több esetben is kártalanította a betéteseket a hitelintézetek csődjei kapcsán. A 10. táblázat összefoglalóan mutatja be az OBA által lebonyolított kártalanítások legfontosabb adatait.

10. táblázat: Az OBA által kártalanított hitelintézetek legfontosabb adatai

Hitelintézet neve	Káresemény dátuma (év)	Kártalanítás-ként kifizetett összeg (millió Ft)	Kártalanított betétek száma (fő)
Heves és Vidéke Takarékszövetkezet	1993.	262	3.191
Iparbankház	1995.	2	10
Reálbank Rt.	1998.	5.078	26.991
Rákóczi Hitelszövetkezet	2000.	291	1.834
Általános Közlekedési Hitelszövetkezet	2010.	3.185	1.176
Jógazda Szövetkezeti Takarékpénztár	2010.	9.010	6.028
Soltvadkert és Vidéke Takarékszövetkezet	2012.	33.532	15.335
Körmend és Vidéke Takarékszövetkezet	2014.	22.962	8.829
Orgovány és Vidéke Takarékszövetkezet	2014.	46.679	27.992
Alba Takarékszövetkezet	2014.	7.090	11.904
Széchenyi István Hitelszövetkezet	2014.	8.899	2.516
Széchenyi Kereskedelmi Bank	2014.	13.548	1.201
Tisza Takarékszövetkezet	2014.	8.531	6.839
DRB Bankcsoport	2015.	104.493	66.919
Növekedési és Hitelbank Zrt.	2019.	3.900	756

Forrás: OBA sajtóközleményei (2018, 2019) alapján saját szerkesztés

Az eltelt 25 év kárrendezési eseményei alapján három nagyobb korszakot különböztethetünk meg:

1. Az alap létrejöttét követően az EU csatlakozásig eltelt évek (1993-2003): kártalanított intézmények száma 4.
2. Az EU-hoz való csatlakozás és a gazdasági válság időszaka (2004-2010): kártalanított intézmények száma 2.
3. Hitelintézeti csődhullámok időszaka (2011-napjainkig): kártalanított intézmények száma 9.

A felsorolt intézményeken kívül az Innofinance Merchant Bank Rt. (1994.), az MHB-Silver Bank Rt. (1995.) az Első Polgári Takarékpénztár Rt. (1996.) és a Duna Befektetési és Forgalmi Bank Rt. (1997.) esetében az OBA csak a betétállomány felmérésében és a betétesek tájékoztatásában vett részt. A betétesek kártalanítására ezekben az esetekben nem volt szükség. Ezen kívül 1995-ben az Agrobank Rt. csendes kivezetését hajtotta végre a betétbiztosító (OBA, É.n.).

Fontos megemlíteni, hogy hazánkban a betétbiztosítási alapon kívül további két alap, a Befektető-védelmi Alap (BEVA), valamint a Szövetkezeti Hitelintézetek Tőkefedezeti Közös Alapja is védi a betétesek megtakarításait. Mivel az OBA védelme a részvényekre, befektetési jegyekre nem terjed ki, ezért az ilyen jellegű megtakarítások a BEVA védelme alatt állnak. A Befektető-védelmi Alap 1997-ben jött létre és tagja valamennyi befektetési tevékenységet végző hitelintézet és vállalkozás, amelyek szintén csatlakozási díjat és tagdíjat fizetnek. Az OBA és BEVA közti fontos különbség, hogy az OBA a hitelintézetnél elhelyezett betétet védi, addig a BEVA védelme az alap tagjával szerződést kötő és a szerződés alapján a letétben levő vagyon kifizetésére nem képes ügyfelek kártalanítására vonatkozik. A kártalanítási összeghatár a befektető védelem esetében is 100.000 euró, de az alap kártalanítási önrészt is alkalmaz. Az alapnak a kártalanítási kérelem benyújtásától számítva 90 napja van az elbírálásra, majd a pozitív elbírálást követően újabb 90 nap áll rendelkezésére a kifizetésre.

A kutatás elméleti háttérének szakirodalmi feldolgozását követően a következőkben az elemzés során alkalmazott módszertant és adatforrásokat mutatom be.

4. A KUTATÁS TARTALMA, MÓDSZERE

4.1. A kutatás hipotézisei

H1: Az európai bankszabályozás területén bekövetkezett szigorítások javították a tagállami bankrendszerek tőkehelyzetét és likviditási pozícióit.

A H1 hipotézis igazolásához az Európai Központi Bank statisztikai adatbázisának adatait és az Európai Bankszövetség elemzéseit használtam fel. Az elemzés a tőkemegfelelés, tőkeáttétel, hitel/betét és likviditásfedezeti mutatóval történt.

H2: A 2008/2009-es válságot követő szabályozói rendszerbeli szigorítás, egyéb más tényezők mellett, hozzájárult ahhoz, hogy az egyes európai unióbeli országokban különböző mértékben, de általában negatív irányban változott a hitelintézetek jövedelmezősége. A H2 hipotézis bizonyításához a jövedelmezőséget meghatározó mutatók elemzését végeztem el, valamint a nemteljesítő hitelek nagysága és a jövedelmezőségi szint alakulása közti összefüggés vizsgálatára is sor került.

H3: A bázeli és hazai előírások szigorításának pozitív hatásai a hazai hitelintézetek gazdasági paramétereiben és a hitelkockázat csökkenésében is megmutatkoznak.

A H3 hipotézis során felhasznált adatok az Európai Központi Bank és a Magyar Nemzeti Bank adatbázisaiból származnak. Az állítás igazolásához a magyar bankrendszer jövedelmezőségi adatait használtam fel.

H4: A 2008/2009-es gazdasági válságot követő években az Európai Unió szintjén és hazánkban is koncentráltabbá vált a bankszektor.

A H4 hipotézis esetében a koncentráció mérésére alkalmas számszerű adatokkal (hitelintézetek számának változása) és mutatókkal (koncentrációs mérőszám, HHI-index) került sor a hipotézis igazolására.

H5: A lakosság bizonyos jól körülhatárolható, differenciált ismeretekkel rendelkező csoportjaira jobban jellemző a hazai betétbiztosítási rendszer ismerete.

A H5 hipotézis igazolásához a primer kérdőíves kutatás eredményeit használtam fel. Az adatok feldolgozása keresztábra elemzéssel történt. A tényezők közti kapcsolat Pearson-féle KHI négyzet próbával, a kapcsolat erőssége Cramer V együtthatóval került meghatározásra.

A kutatás célja annak vizsgálata, hogy a válság hogyan formálta és alakította át a bankrendszert az Európai Unióban. Kérdés, hogy a szigorú tőkeszabályok, a jelenleg ismert adatok alapján, elérték-e a jogalkotók által várt hatást és biztonságosabbnak mondható-e a rendszer működése. A Financial Stability Board, a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság, az EU és a hazai jegybank is igyekszik stresszteszttek segítségével előre jelezni, hogy egy kedvezőtlen gazdasági esemény bekövetkezése milyen következményeket okozna a bankrendszerben, ugyanakkor minden válság más és más, ezért ennek igazolása számos bizonytalanságot tartalmaz (Banai et. al., 2013). A pontos válasz megadása csak egy újabb krízis esetén lehetséges, viszont joggal feltételezhető, hogy a 2008-as válság hatására hozott döntések felkészültebbé és ellenállóbbá tették a bankrendszert a gazdasági sokkokkal szemben. Az értekezésben a bankunió elemei közül kiemelttem a betétbiztosítás rendszerét és az intézmény alapvető jellemzőivel kapcsolatos kérdőíves kutatással arra kerestem a választ, hogy az emberek mennyire ismerik a rendszert, tisztában vannak-e azzal, hogy szükség esetén hazánkban rendelkezésre áll a pénzügyi védőháló ezen eleme.

4.2. A kutatás során alkalmazott módszerek

Az értekezés két központi témája a bankszabályozás és betétbiztosítás, amely területek szorosan kapcsolódnak egymáshoz, hiszen mindkettő szükséges a tagállami és az uniós gazdasági stabilitás biztosításához. Ha a szabályok kellően szigorúak, akkor a betétbiztosítónak nincs feladata, hiszen a rendszer biztonságosan működik. Ellenkező esetben a kedvezőtlen gazdasági helyzet vagy a tulajdonosok felelőtlen magatartása és túlzott kockázatvállalása idézheti elő a hitelintézet csődjét és ezáltal elkerülhetlenné válik a betétesek kártalanítása. Az értekezésben többször is hivatkozom a 2008/2009-es válságra, amely fordulópontot jelentett a bankok szabályozása szempontjából. Nyilvánvalóvá vált, hogy csakis a szigorú és egységes szabályok tudnak hozzájárulni ahhoz, hogy a hitelintézeti csődök elkerülhetők legyenek. Viszont, ha a bank megmentése nem lehetséges, akkor fontos a betétbiztosító, mint végső mentő szerepvállalása. Az értekezés harmadik részében az európai unió és azon belül a hazai bankrendszer jellemzőinek számszerűsített bemutatására kerül sor. A kutatás kvantitatív adatai lényegében a 2008-as gazdasági válság óta eltelt 12 éves időszakra vonatkoznak, de egyes esetekben, például a likviditási mutató esetében, a szabályozás későbbi bevezetése miatt, csak rövidebb időtávra álltak rendelkezésre adatok.

A válságot követő években az unió tagállamainak számában és összetételében változás történt. Horvátország 2013. július 1-jével vált az unió tagjává, az Egyesült Királyság EU tagsága pedig 2020. január 31-én szűnt meg. Az elemzett 2008-2019 közötti időszakban Horvátország esetében bizonyos adatok korlátozottan álltak rendelkezésre. Az Egyesült Királyság esetében az adatok teljes egészében figyelembe lettek véve, hiszen az ország ekkor még az unió tagja volt. Összességében a kutatás a 2008 és 2019 közötti időszakban az Európai Unió 28 tagországának adatelemzésére vonatkozik. A számítások alapját a tagállamok aggregált banki adatai adták, így minden egyes ország különálló egységként került figyelembe vételre.

A kutatás témájának elméleti bemutatásához a szakirodalom széles körű feldolgozására került sor, amely hazai és külföldi publikációkat, tanulmányokat, elemzéseket egyaránt magában foglalt. Ezen szekunder információk a kutatás gyakorlati részének magyarázatában, az összefüggések megtalálásában nyújtottak segítséget.

Az elemzéshez és a kutatási eredmények megfogalmazásához szükséges adatokat a Magyar Nemzeti Bank és az Európai Központi Bank hitelintézetekre vonatkozó adatbázisa, az Európai Bankszövetség elemzései, az Országos Betétbiztosítási Alap által rendelkezésre bocsátott belső anyagok biztosították. A primer kutatáshoz a kérdőív a Survio kérdőívszerkesztő program felhasználásával készült. A kérdőívek kitöltése online és papír alapon történt. A statisztikai elemzéshez az SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) statisztikai programcsomag (IBM SPSS Statistics 19), valamint a Sajtos és Mitev (2007) adatelemzési kézikönyv került felhasználásra, illetve az adatok feldolgozása a Microsoft Office Excel táblázatkezelő alkalmazásával történt.

4.2.1. A kérdőíves kutatás bemutatása

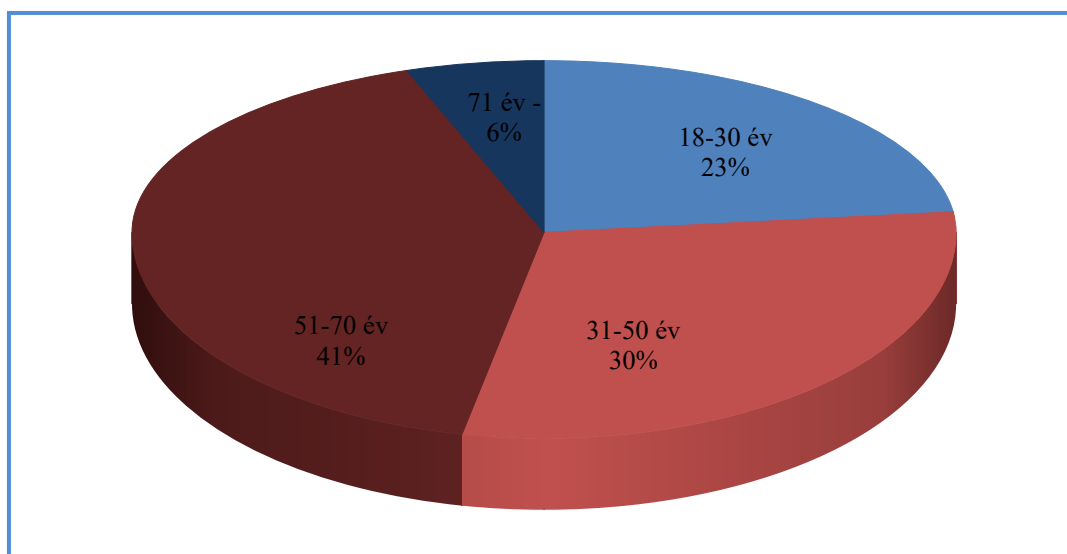
A betétbiztosítás legfontosabb jellemzőivel kapcsolatban kérdőíves felmérésre került sor, amelynek részletes eredményeit az értekezés 1. számú melléklete tartalmazza. A kérdőív a H5 hipotézis állításának igazolása érdekében került elkészítésre, amely szerint a betétbiztosítás ismertsége, a lakosság bizonyos szempontok alapján meghatározott csoportjaira, jobban jellemző.

A kérdőív a Survio kérdőívszerkesztő program felhasználásával készült. Kitöltése online és papír alapon történt. A kérdőív bevezetőjében tájékoztattam a kitöltőket arról, hogy a válaszadás önkéntes és anonim, valamint kértem, hogy a valós kép biztosítása érdekében, a kérdőív kitöltése során internetes és egyéb külső segítséget ne használjanak.

A kérdőív, egy kérdés kivételével, zárt kérdéseket tartalmazott, ugyanis nyitott kérdés esetén fennáll a veszély, hogy a válaszadó nem kívánja véleményét részletesebben kifejtteni és nem ad választ a kérdésre. Azért, hogy ez a helyzet ne forduljon elő és minél több értékelhető válasz álljon rendelkezésre, a program nem engedte továbblépni a kitöltőt a következő kérdésre, ameddig válaszát meg nem adta. Papír alapú kitöltés esetén a válaszadók figyelme erre külön fel lett hívva. Bizonyos kérdéseknél több válasz jelölésére is lehetőség volt, amely lehetőség szintén feltüntetésre került. A kérdőív utolsó két kérdésének (19. és 20. kérdések) megválaszolása csak abban az esetben volt kötelező, ha a kitöltő a 18. kérdésre igennel válaszolt. Nemleges válasz esetén a program szintén nem engedte továbblépni a kitöltőt. A mintavétel 2020 februárja és 2020 májusa közti időszakban zajlott és 2020. május 30-án zárult.

A kutatásban összesen 283 fő vett részt. A 283 válaszadás közül egy esetben a kérdőív nem volt értékelhető az adatok hiányos kitöltése miatt (papír alapon történt a kitöltés), ezért a vizsgálat összesen 282 fő válaszait vette figyelembe. Fontos hangsúlyozni, hogy a kérdőíves felmérés nem reprezentatív jellegű, az elemzés kizárólag a konkrét mintára vonatkozó állításokat fogalmaz meg, viszont alkalmas következtetések levonására. A válaszadók besorolása hat fő szempont (nem, életkor, lakóhely, iskolai végzettség, megtakarítással rendelkezik vagy sem, korábban részesült a betétbiztosító kártalanításából vagy sem) szerint történt. Az elemzésben figyelembe vett 282 válaszadó 62%-a nő, 38%-a pedig férfi volt.

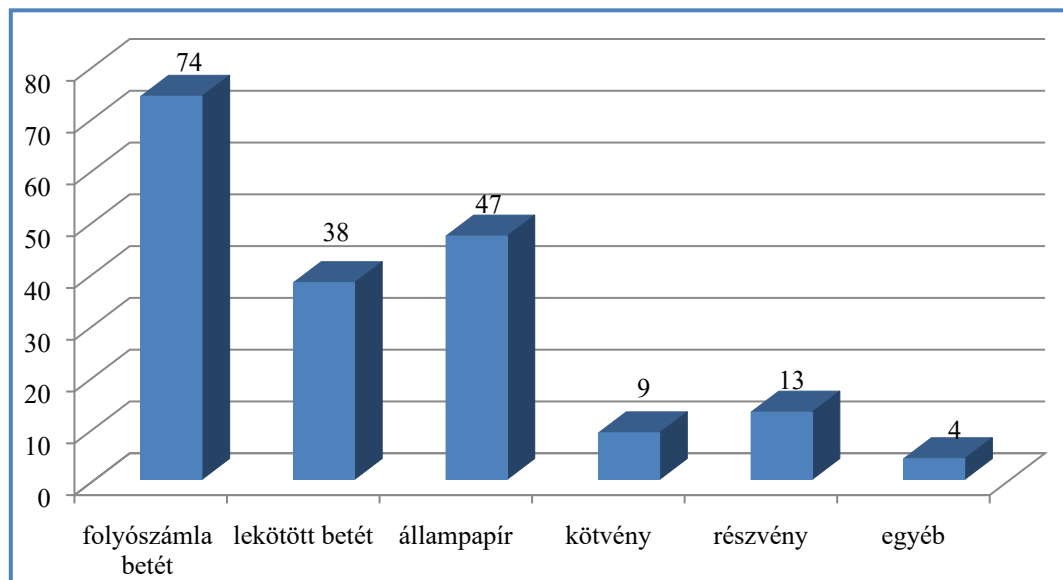
Az életkor tekintetében négy korcsoport került meghatározásra. A válaszadók életkor szerinti megoszlását a 17. ábra szemlélteti.

17. ábra: A kérdőívet kitöltők életkor szerinti megoszlása (%)

Forrás: Saját szerkesztés a primer kérdőíves kutatás eredményei alapján

A válaszadók magas aránya, 96%-a nyilatkozott úgy, hogy valamilyen jellegű megtakarítással rendelkeznek. A lehetséges megtakarítási típusok közül a válaszadó többet is megjelölhetett, egyéb megtakarítási formaként a biztosítás és lakástakarék pénztári megtakarításokat tüntették fel.

18. ábra: A megtakarítással rendelkező kérdőívet kitöltők megtakarítási típusok szerinti megoszlása (%)

Forrás: Saját szerkesztés a primer kérdőíves kutatás eredményei alapján

A kérdőívben szereplő kérdésekre adott válaszok révén olyan összefüggések elemzésére is lehetőség nyílt, amelyek ugyan szorosan nem kapcsolódnak a kutatott témához, viszont érdekes adatokkal szolgálnak a lakosság pénzügyeivel kapcsolatban. A válaszadások alapján az életkor és a megtakarítás közti kapcsolat az alábbi keresztábra elemzésben foglalható össze.

11. táblázat: A kérdőívet kitöltők életkora és megtakarítása közti kapcsolat keresztábra elemzése (fő)

		Életkor				Összesen
		18-30 év	31-50 év	51-70 év	71 év felett	
Megtakarítással rendelkezik	Igen	60	78	114	18	270
	Nem	6	6	0	0	12
Összesen		66	84	114	18	282

Forrás: Saját szerkesztés a primer kérdőíves kutatás eredményei alapján

A 282 válaszadó 41%-a az 51-70 év közti korcsoporthoz tartozik, közülük valamennyien úgy nyilatkoztak, hogy megtakarítással rendelkeznek. A nyugdíj előtt álló, illetve részben már nyugdíjas korcsoport számára kiemelten fontos a munkával töltött évek utáni időszakra való anyagi felkészülés, ezért nem meglepő körülményben a viszonylag magas megtakarítás állomány. A megtakarítás típusok közül a legnagyobb arányú a folyószámla betét és az állampapír volt. Érdeemes még kiemelni a pályakezdő és fiatal felnőttek magas megtakarítási hajlandóságát. Ehhez a két korcsoporthoz tartozó 150 válaszadó közül mindössze 12 fő válaszolt úgy, hogy nem rendelkezik semmilyen típusú megtakarítással, amely szám kiemelkedően jónak mondható. Az iskolai végzettség és a megtakarítás közti kapcsolatot a 12. táblázat szemlélteti.

12. táblázat: A kérdőívet kitöltők végzettsége és megtakarítása közti kapcsolat keresztábra elemzése (fő)

		Végzettség			Összesen
		Alapfokú	Középfokú	Felsőfokú	
Megtakarítással rendelkezik	Igen	42	84	144	270
	Nem	6	6	0	12
Összesen		48	90	144	282

Forrás: Saját szerkesztés a primer kérdőíves kutatás eredményei alapján

Az adatok alapján elmondható, hogy a 282 válaszadó több mint fele, 144 fő felsőfokú végzettségű és közülük valamennyien rendelkeztek megtakarítással. Magas volt az arány a középfokú és az alapfokú végzettségűek körében is, akik megtakarítással rendelkeznek. Előbbi csoport válaszadóinak 93%-a, az utóbbi csoportba tartozók 88%-a nyilatkozott úgy, hogy megtakarítással rendelkezik. A pozitív eredmények a válaszadók tudatos pénzügyi magatartását tükrözik. Az általános és csoportképző kérdések megválaszolását követően a konkrét, betétbiztosítási rendszerre vonatkozó kérdések következtek.

A primer kutatás kérdései a betétes szempontjából legfontosabb három tényező köré csoportosultak, amelyek a következők:

- a biztosítás tárgya, a biztosított betétek köre:

Mely banki termékekre vonatkozik a betétbiztosító védelme?

- a biztosítás értékhatára:

Milyen összeghatárig garantálja a betétbiztosító a megtakarítások kifizetését?

- a kifizetés módja és gyorsasága, a kártalanításra fordított napok száma:

A hitelintézet csődje esetén milyen formában és milyen gyorsan juthat pénzéhez a betétes?

A betétbiztosítás alapvető jellemzőivel kapcsolatos ismeretek a banki megtakarítással rendelkező betétesek birtokában kell, hogy legyenek, hiszen számlanyitáskor, betétlekötéskor vagy a betétes részére minden évben megküldött betétbiztosítási tájékoztató révén ezen információkat a bank köteles az ügyfelek tudomására hozni.

Az utóbbi években az egyre gyakoribb hitelintézeti káresemények hatására az alappal kapcsolatos hírek gyakran szerepeltek a híradásokban és a sajtóban, ezért a kérdőíves kutatás megkezdése előtt abból a feltételezésből indultam ki, hogy a lakosság viszonylag naprakész, pontos ismeretekkel rendelkezhet a témával kapcsolatban. A következőkben a felsorolt három tényező legfontosabb jellemzőit mutatom be.

A betétbiztosítás tárgya

Míg a rendszerváltást megelőzően a betétekre állami garancia vonatkozott, addig az új rendszerben a biztosított betétek köre kizárólag a névre szóló betétekre, vagyis azokra a megtakarításokra terjed ki, amelyek a hitelintézeti adatok alapján egyértelműen beazonosíthatóak. Lehetőség van viszont a nem névre szóló betétek kártalanítást megelőző névre szólóvá alakítására, így az OBA által is biztosítottá válnak.

Jelenleg nem vonatkozik a védelem a költségvetési szervek, tartósan 100%-ban állami tulajdonban levő gazdasági társaságok, helyi önkormányzatok, biztosítók, pénzügyi intézmények, befektetési vállalkozások, befektetési alapok, alapkezelők, nyugdíjbiztosítási alapok, tőzsdetagok és a Magyar Nemzeti Bank betétjeire, ugyanis ezek a szereplők az átlag betétesekhez képest több, pontosabb és naprakészebb információkkal rendelkezhetnek a gazdasági életben történő eseményekről (OBA, É.n.).

A kérdőívben a biztosítás tárgyára vonatkozóan, a teljesség igénye nélkül, négy megtakarítási forma közül lehetett választani (önkéntes nyugdíjpénztári megtakarítás, folyószámla betét, lekötött betét, értékpapír), amelyek közül a helyes válasz a folyószámla betét és lekötött betét volt. Az értékpapírokra 2015 júliusa óta nem vonatkozik az OBA védelem. A válaszadók legnagyobb része szerint a lekötött betétekre (98%) és a folyószámla betétekre (87%) egyértelműen vonatkozik a garancia. Ezt követte az értékpapír (43%) és az önkéntes nyugdíjpénztári megtakarítás (38%).

A betétvédelem forint és más devizában elhelyezett betétekre szintén érvényes. A válaszadók 64%-a válaszolt helyesen arra a kérdésre, hogy milyen típusú (forint, deviza vagy mindkettő) betétek védettek. A törvényben a kártalanítás értékhatára euróban van megállapítva, azonban a kifizetés forintban történik a kártalanítás napját megelőző napon érvényes MNB deviza középfolyam alapján. A kérdőívet kitöltők 36%-a jelölte meg a helyes 100 ezer eurós összeghatárt.

A betétbiztosítás értékhatára

A betétbiztosítás értékhatárának pontos ismerete fontos abból a szempontból, hogy a betétesek kellően diverzifikálni tudják a kockázatot és szükség esetén, ha az értékhatár feletti megtakarítással rendelkeznek, több hitelintézetben helyezték el pénzüket, azért hogy az a betétbiztosító teljes védelme alatt álljon. A hazai betétbiztosító esetében a kártalanítási értékhatár alakulását a 13. táblázat adatai tartalmazzák.

13. táblázat: A betétbiztosítási értékhatár változása hazánkban

Időszak	Betétbiztosítási értékhatár összege
1993. március 31. - 2002. december 31.	1 millió forint
2003. január 1. - 2004. április 30.	3 millió forint
2004. május 1. - 2008. október 14.	6 millió forint
2008. október 15. – 2009. június 29.	13 millió forint
2009. június 30. – 2010. december 31.	50 ezer euró
2011. január 1. - napjainkig	100 ezer euró

Forrás: Országos Betétbiztosítási Alap adatai alapján saját szerkesztés

Az OBA megalakulásától egészen 2002-ig a betétek 1 millió forint összegig voltak teljes körűen biztosítva, majd 2003-tól a biztosítás értékhatára 3 millió forintra emelkedett, 1 millió forint felett 10%-os önrésszel. Az önrész célja a betétesek biztonságosabb eszközökbe történő befektetésének ösztönzése volt.

Hazánk 2004. május 1-jei uniós csatlakozásával az összeghatár 6 millió forintra, majd 2008. október 15-étől 13 millió forintra emelkedett. Az uniós harmonizáció érdekében 2009 júniusától a tagállamok számára egységesen 50 ezer euróban, majd 2011. január 1-jétől a jelenleg is érvényben levő 100 ezer euróban szabták meg a biztosítás értékhatárát.

A kártalanítási értékhatár egységesítése fontos volt abból a szempontból, hiszen így az ügyfelek nem a tagállamok eltérő betétbiztosítási összege alapján helyezik el megtakarításaikat, egyenlő versenyfeltételeket teremt a szereplők között. Ugyanakkor az eltérő betétállományok miatt azokban az országokban, ahol az átlagos betétösszeg alacsonyabb, ott nagyobb a betétek biztosítottsága és ez növelheti az erkölcsi kockázatot (Kallóné Csaba, 2019). Bizonyos speciális esetekben, az értékhatárt meghaladó, további 50 ezer euró kifizetésére is lehetőség van. Ilyen esetben a betétesnek a kártalanítást megelőző három hónapban az összeget egy külön számlára kell elhelyeznie. A kifizetéshez igazolnia kell, hogy az összeg forrása lakóingatlan eladásából, kártérítésből, munkaviszony megszűnéséből származik vagy biztosítási összeg. Egy minimális érték is meghatározásra került, amelynek célja, hogy a kártalanítás költsége ne haladja meg a betétes számára kártalanítás jogcímen kifizetendő összeget. Ez a minimális érték a hazai szabályozásban a DRB Bankcsoport kártalanítása során 500 forint volt.

A betétesek a hitelintézetnél elhelyezett betétek vonatkozásában díjmentesen kérhetik a Konszolidált Biztosított Betétre (KBB) vonatkozó tájékoztatást, amely megmutatja, hogy a 100 ezer eurós értékhatárt figyelembe véve, milyen összegben van biztosítva megtakarításuk. Az OBA 2017. december 31-ei időpontra vonatkozó adatai alapján a lakossági betétesek 99,59%-ának hitelintézetekben elhelyezett megtakarítása a betétbiztosító védelme alatt állt (Kallóné Csaba - Vajai, 2017).

A pénzmosás a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2017. évi LIII. törvény értelmében a hazai hitelintézeteknek is el kellett végezniük az ügyfeleik minősítését. Fontos változás, hogy 2021. január 1-jétől azon ügyfelek betétei nem minősülnek biztosítottaknak, akiknek a hitelintézet által történt azonosítása elmaradt, vagyis egy adott hitelintézet csődje esetén hiába minősül a biztosítás tárgya és értékhatára alapján biztosítottak az ügyfél megtakarítása, ha a minősítése a kártalanítást megelőzően nem történt meg.

A kártalanítás határideje

Az OBA megalakulásától kezdődően a kártalanításra rendelkezésre álló határidő 3 hónap volt, majd 2001-től 90 napban maximalizálták, 2011-ben pedig 20 munkanapra csökkentették. Az Európai Parlament és Tanács 2014. évi irányelve alapján a betétbiztosítóknak 2019-től 15 munkanapra, 2021-től 10 munkanapra, 2024-től pedig mindössze 7 munkanapra kell csökkenteniük a kárrendezés lebonyolítását (Chesini - Giaretta, 2014).

Ez komoly kihívást jelent a hazai betétbiztosító számára is. A múlt tapasztalataiból kiindulva a hitelintézeti adatok pontatlansága jelentette a legnagyobb akadályt a kártalanítások kifizetése során. Ahhoz, hogy a kártalanításra előírt 7 munkanapos határidőt tartani lehessen, szükséges az informatikai háttér fejlesztése, a hitelintézetek ügyféldatainak rendszeres frissítése. A 2020 évben lefolytatott ügyfélminősítések eredményeként a jövőben a pontos ügyféladatok nagyban hozzájárulhatnak a betétbiztosító kártalanítási folyamata során végzett munkájának megkönnyítéséhez. A kérdőívet kitöltők 15%-a jelölte meg a helyes 15 napos kártalanítási határidőt.¹²

A betétesek megtakarításaikhoz különböző kifizetési formában juthatnak hozzá. Kisebb összegek esetében postai kifizetés vagy postai pénzfelvétel, nagyobb összegeknél az ügyfél részére megküldött OBA betétbiztosítási kártya segítségével, illetve átutalással részesülnek a kártalanításból.

Az elmúlt években, Ciprus és Görögország kivételével, nem találkozhattunk olyan esettel, amikor az emberek tömegesen vették volna ki pénzüket a bankokból. A betétesek bankrendszerbe vetett bizalma kezd visszatérni. Hazánkban a hitelintézetek csődjével kapcsolatos kártalanítási folyamatok gördülékenyen valósultak meg, csökkentve a pánik kialakulásának lehetőségét. Mindez köszönhető a hazai betétbiztosító felkészültségének és az adott bankkal való együttműködés gyorsaságának. Ezen események pozitív eredményei is a betétbiztosítási rendszer létjogosultságát és fontosságát mutatják, amely a kritikus helyzetekben is helyt tudott állni és az utóbbi években visszanyerte a betétesek bizalmát (Pataki, 2019).

¹² A kérdőíves felmérés 2020 februárja és 2020 májusa között zajlott. Az ezen időszakban érvényben levő kártalanítási határidő 15 nap volt.

5. A KUTATÁS EREDMÉNYEI

5.1. A kutatás során megfogalmazott hipotézisekhez kapcsolódó eredmények

H1: Az európai bankszabályozás területén bekövetkezett szigorítások javították a tagállami bankrendszerek tőkehelyzetét és likviditási pozícióit.

A korábbiakban ismertetett, az Európai Unió által a válságot követően megalkotott tőkekövetelmény irányelv, szigorú szabályokat ír elő a bankok tőke-, rendszer- és likviditási kockázataira vonatkozóan (Walter, 2016).¹³ A de Larosière jelentés hatására megindult bankrendszerbeli változtatások eredményeként a meglévő szabályok szigorítása, illetve új szabályok bevezetése jelentette a legfőbb irányvonalat a szektor stabilitásának biztosítása érdekében. A tőkeképzési és tőketartalékolási rendszer átstrukturálása napjainkban is nagy kihívást jelent a bankoknak, viszont a szabályok fokozatos bevezetése segíteni próbálja az intézményeket az átállásban. A Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság által kidolgozott és az Európai Unióban CRR/CRD csomag néven bevezetett előírások a bankok egyes tőkeelemeinek számítására, illetve új tőketartalékok képzésére vonatkozóan tartalmaz, számszerűen is meghatározott minimum értékeket, amely kritériumokat figyelembe véve jelen hipotézis is igazolásra került.

Az állítás megfogalmazásakor abból a feltételezésből indultam ki, hogy a tőkeszabályok szigorítása, valamint az újonnan bevezetett tőkekövetelmények következtében a bankok tőkehelyzete és ezen keresztül likviditása az Európai Unió tagállamainak jelentős részében javult. A banki pénzmozgásból kivont tőke elsőként a bank hitelkihelyezési tevékenysége során ugyan hiányként jelenik meg, ezzel párhuzamosan viszont nő a tőke és likviditási tartalékként felhalmozható vagyon.

Ezen állításból is következik, hogy a bankrendszer úgynevezett bővös háromszögét, vagyis a likviditás, a szolvencia és a jövedelmezőség hármását nehéz egyazon időben fenntartani, hiszen a likviditás és jövedelmezőség, valamint a szolvencia és jövedelmezőség is eltérő eszközstruktúrát követel a banktól (Erdős – Mérő, 2010).

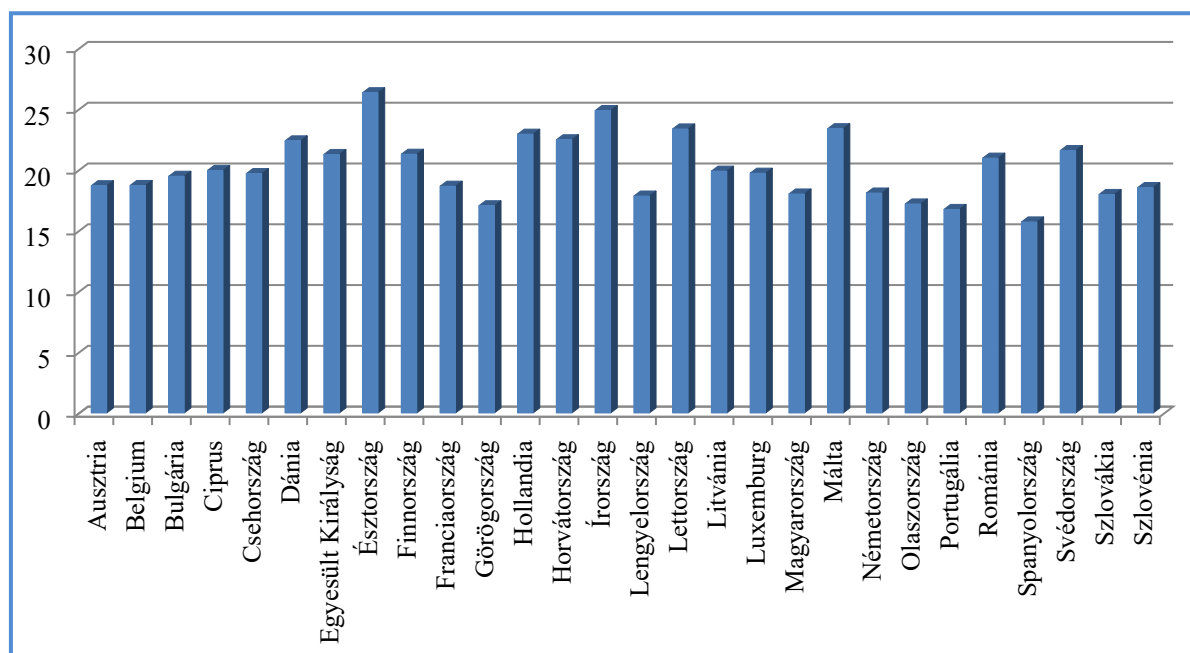
Az állítás igazolásához az Európai Központi Bank statisztikai adatbázisának adatait, illetve az Európai Bankszövetség elemzéseit használtam fel és ezen adatokból számított mutatók (tőkeegyelelési mutató, tőkeáttételi mutató, hitel/betét arány, likviditás fedezeti mutató) elemzésével támasztottam alá a hipotézist.

¹³ Az Európai Unió tőkekövetelmény irányelvének részletes elméleti bemutatására az értekezés 2.2. pontjában került sor.

Tőke megfelelési mutató vizsgálata

A tőkeszabályozás alapját jelentő szavatoló tőke fogalmába beletartoznak mindazon tőkeelemek, amelyek a banki veszteségviselés során felhasználhatók. Napjainkban a szavatoló tőke jelentősége megnőtt. A bankunió második pillérét képező szanalási rendszer az unió valamennyi tagállamban kiépítésre került és 2016-ban az egységes szanalási rendszer is megkezdte működését. Ebből következik, hogy pénzügyi nehézségek esetén ezentúl a bankoknak elsőként a szanalási eszköztárhoz kell nyúlniuk és ezek segítségével kell megoldaniuk fizetési nehézségeiket, nem számíthatnak az azonnali állami beavatkozásra és feltőkésítésre. Emiatt is szükséges, hogy a bankok, lehetőség szerint, minél több tőkét tartalékoljanak, amelyet ilyen helyzetben fel tudnak használni.

A tőke megfelelési mutató (Capital Adequacy Ratio (CAR) vagy Capital to Risk Assets Ratio (CRAR)) az elsődleges és másodlagos alapvető tőke összegének (Tier 1 + Tier 2), valamint a kockázattal súlyozott eszközértéknek (RWA)¹⁴ a hányadosa.

19. ábra: A tőke megfelelési mutató átlag értéke az Európai Unió tagállamaiban 2019. (%)

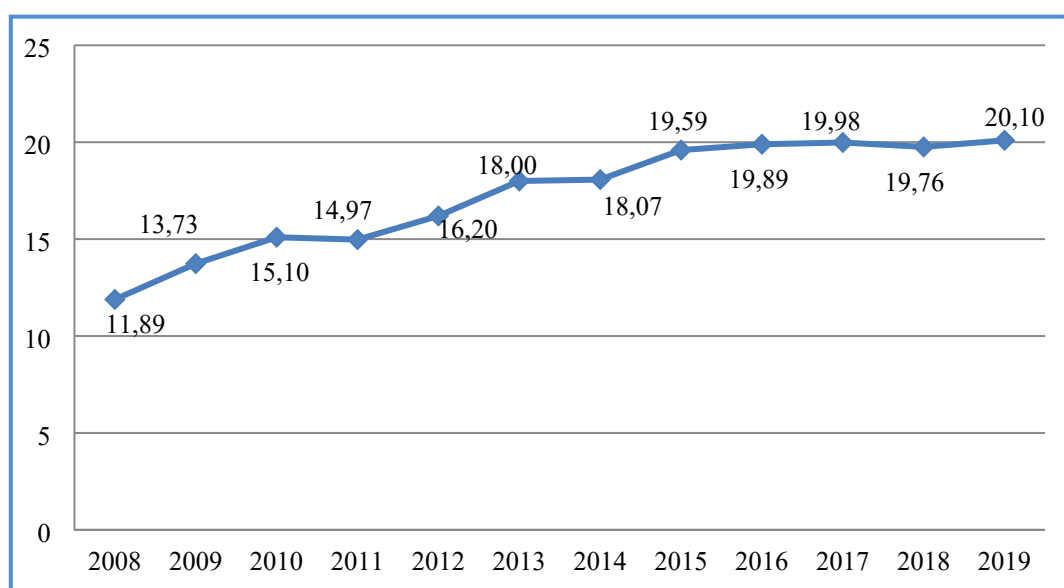
Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés

A nemzetközi szabályozás szerint minimum 8% kell, hogy legyen a mutató értéke, valamint a mutatón belül az alapvető tőkének a 6%-os, az elsődleges alapvető tőkének a 4,5%-os szintet kell elérnie.

¹⁴ A kockázattal súlyozott kitétség számításakor az egyes eszközelemek mérleg szerinti értékét szorozni kell az adott eszközök kockázatát kifejező szorzószámmal, valamint csökkenteni kell a hitelezési kockázat mérséklésre elfogadott értékkel.

A tőke megfelelési mutató értéke, a 19. számú ábra alapján, 2019-ben a többi tagállamhoz viszonyítva magas volt Észtországban (26,34%), de Írország (24,87%), Málta (23,38%), Lettország (23,36%) és Hollandia (22,93%) is kiemelkedő eredményt értek el. A legalacsonyabb értékkel jellemzően a dél-európai országok bankrendszerei rendelkeztek (Spanyolország 15,71%, Portugália 16,74%, Görögország 17,04%, Olaszország 17,19%), de ezek az adatok is messze meghaladták az elvárt 8%-os minimum értéket. Ha a 2008-tól 2019-ig terjedő időszakot elemezzük, akkor kiderül, hogy a válság kirobbanását követően is a déli tagállamok rendelkeztek a legalacsonyabb értékekkel, gazdasági problémáikat máig nem sikerült megoldaniuk, így nem meglepő, hogy továbbra is itt a legalacsonyabb a mutató értéke.¹⁵

A tőke megfelelési mutató átlag értékének változását uniós szinten a 20. ábra mutatja.

20. ábra: Az unió átlag tőke megfelelési mutatójának alakulása 2008-2019 (%)

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés

Az ábra alapján elmondható, hogy a mutató átlag értéke a vizsgált időszakban stabil szinten állt. Egyedüli visszaesés 2011-ben és 2018-ban volt megfigyelhető.

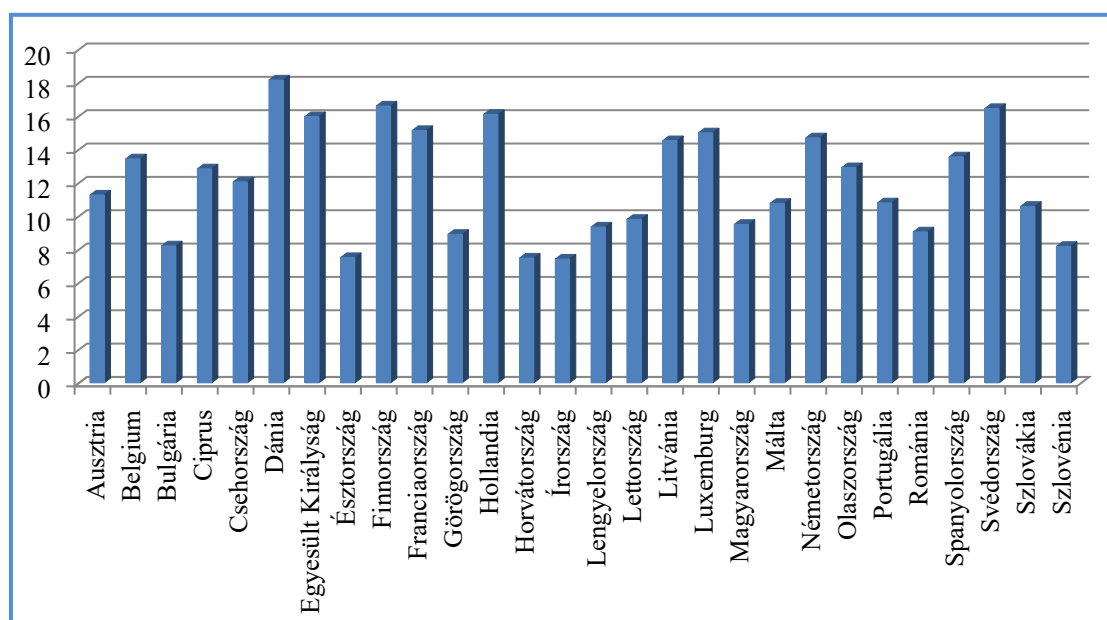
A G-SIFI intézmények esetében az elvárt minimum célszint felett további tőkekiegészítést vár el az unió. A Pénzügyi Stabilitási Tanács (FSB) által közzétett lista jelenleg 30 olyan intézményt tartalmaz, amelyeknek plusz tőkepuffert kell képezniük a biztonságos működés érdekében.¹⁶ Az érték a kockázattal súlyozott eszközérték 1%-a és 3,5%-a között lehet, amelyet 2022-től kell teljesíteniük a bankoknak a nemzetközi rendszerkockázatosságuk mértékétől függően (Mérő, 2018).

¹⁵ A részletes adatokat az értekezés 8. számú melléklete tartalmazza.

¹⁶ A részletes listát az értekezés 2.3. fejezete tartalmazza.

Tőkeáttételi mutató vizsgálata

A tőkeáttételi mutató számításakor az elsődleges alapvető tőkét (CET1) viszonyítjuk a bank eszközállományához, viszont a tőkemegfelelési mutatóhoz képest az eszközök súlyozása elmarad. Lényegében megmutatja, hogy mekkora a bank saját tőkéje a teljes mérlegállományhoz viszonyítva. Minimális értéke 3%-ban került meghatározásra. A válságot megelőzően a bankok jellemzően magas tőkeáttétellel dolgoztak, részben a korábbiakban már említett hitelderivatívák hatására, viszont veszteségeik miatt a szavatoló tőke nagysága csökkent, ezen keresztül pedig a tőkeáttétel is negatív irányú változást mutatott. A szakirodalom az elmúlt válságok adatai alapján igazolta a tőkeáttétel ciklikusságát, vagyis azt, hogy a válság kirobbanásakor értéke eléri a csúcspontot, majd az adósságleépítés során nagysága csökken (Berlinger et. al., 2012). Ezt a tagállamok adatai is igazolják.¹⁷

21. ábra: A tőkeáttételi mutató átlag értéke az Európai Unió tagállamaiban 2019. (%)

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés

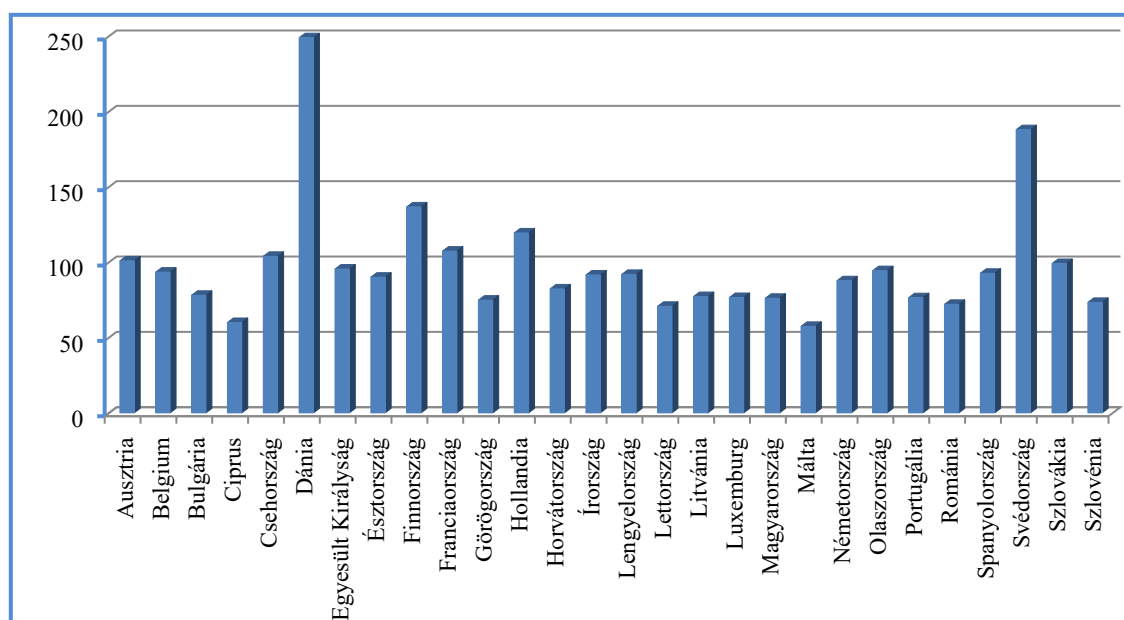
A 21. ábra alapján a 2019-es évben az Európai Unió által előírt minimum 3%-os értéket valamennyi tagállam bankrendszere elérte. A legmagasabb értékekkel az észak-európai országok rendelkeztek, közülük Dánia 18,16%-os, Finnország 16,6%-os, Svédország 16,45%-os, Hollandia 16,1%-os eredményt ért el, de bankrendszerükben korábban is jellemző volt a magas tőkeáttételi mutató érték. A legalacsonyabb értékekkel Írország (7,42%), Horvátország (7,48%), Észtország (7,51%), Szlovénia (8,18%) és Bulgária (8,21%) rendelkezett, de még ezen országokban is az elvárt százalék felett alakult a mutató értéke.

¹⁷ A részletes adatokat az értekezés 9. számú melléklete tartalmazza.

A tőkeáttétel csökkentése az egyes országokban különböző ütemben történt meg, de valamennyi tagállam esetében elmondható a csökkenő tendencia. Mindez azért is pozitív irányú változás, mert a magas tőkeáttétel révén a bankok idegen tőkével kívánnak magasabb nyereséget elérni. Ha a gazdaság stabil, akkor jelentős nyereség érhető el, ellenkező esetben, viszont az ilyen módon befektetett tőke nem térül meg és jelentős veszteséggel kell számolnia az intézménynek.

Hitel/betét arány mutató vizsgálata

A bankok hitel/betét aránya a finanszírozás szempontjából lényeges mutató, amely révén következtethetünk a bank működésének stabilitására. A hányados a bank teljes hitelállományát veti össze a teljes betétállománnyal. Lényegében azt mutatja meg, hogy a bank milyen mértékben finanszírozza működését külső forrásból.

22. ábra: A hitel/betét arány mutató átlag értéke az Európai Unió tagállamaiban 2019. (%)

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés

A 22. ábra is jól szemlélteti és alátámasztja a tőkeáttételi mutatónál leírtakat, mely szerint az észak-európai országok esetében a legmagasabb a tőkeáttétel és így a hitel/betét arány mutató értéke is (Dánia 248,94%, Svédország 187,92%, Finnország 136,67%, Hollandia 119,40%). Ezen országokon kívül még további 3 ország, Ausztria (100,85%), Csehország (103,87%) és Franciaország (107,34%) estében lépte át a mutató a 100%-os értéket. A mutató értékének alakulására vonatkozóan a 2014 és 2019 közötti időszakra álltak rendelkezésre az adatok.¹⁸

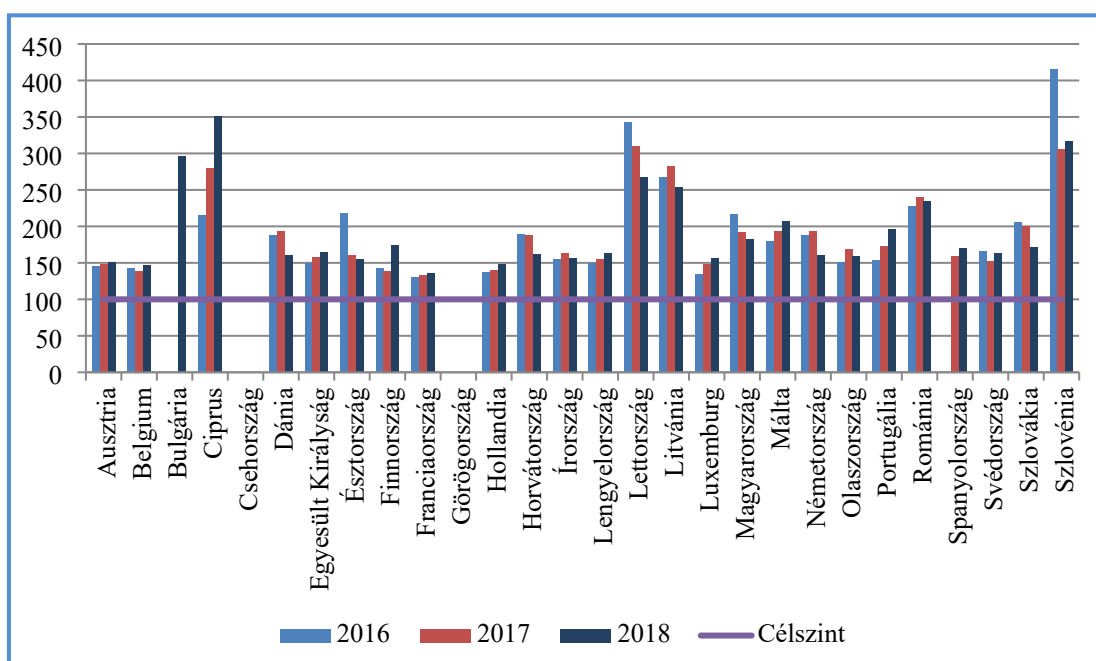
¹⁸ A részletes adatokat az értekezés 10. számú melléklete tartalmazza.

A mutató értékének változásában egyértelmű tendencia nem figyelhető meg. A 2019. év végi adatok vizsgálatát tekintve elmondható, hogy 19 országban növekedett és mindössze 9 országban csökkent a mutató értéke a korábbi, 2018-as évhez viszonyítva.

Likviditás fedezeti mutató vizsgálata

Banki likviditás alatt többféle fogalmat érthetünk. Létezik piaci likviditás (az eszközök rövid időn belüli értékesítése), illetve finanszírozási likviditás (a bank fizetési kötelezettségeinek teljesítése) (Kovács - Marsi, 2018). A Bázeli I. és Bázeli II. szabályozás a likviditás mérésére nem koncentrált hangsúlyosan. Szintén a válság hívta fel a figyelmet arra, hogy az eszközök és kötelezettségek lejáratú struktúrája eltért egymástól, amely egyensúly biztosítása és mérése érdekében új eszközökre van szükség. A bankok likviditási helyzetének értékelésére szolgáló új mutatók (LCR és NSFR) elsőként a Bázeli III. javaslatcsomagban jelentek meg. Ezt megelőzően a bankok fizetőképességének mérésére a hagyományos likviditási mutatószámok álltak rendelkezésre, ezzel szemben az új mutatók az eszközök és források különböző lejáratú közötti eltéréseket is figyelembe veszik.

A rövid távú likviditás fedezeti mutató (LCR) célja annak nyomon követése, hogy az intézmények mindig rendelkezzenek elegendő likvid eszközzel rövid távú, 30 napon belüli fizetési nehézségeik kezelésére.

23. ábra: Az LCR mutató átlag értéke az Európai Unió tagállamaiban 2016-2018 (%)

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés¹⁹

¹⁹ Csehország és Görögország esetében a vizsgált időszakot tekintve nem álltak rendelkezésre adatok. Bulgária esetében 2016-2017. évekre, Spanyolország esetében 2016. évre nem volt érvényes adat.

A mutató 2015-től került fokozatos bevezetésre. A bankoknak ettől az időponttól kezdődően kellett biztosítaniuk, hogy eszközeik 60%-a olyan magas minőségű likvid eszköz (HQLA) legyen, amelyből rövid távú fizetőképességüket kezelni tudják. Az előírásokban foglaltak szerint a mutató minimum értéke 2015-től minden évben 10%-kal emelkedett, így 2019-ben érte el a végleges 100%-os célértéket.

Az LCR mutató értéke már a 2015-ös bevezetést követően meghaladta az előírt 100%-os értéket valamennyi tagállamban. Ezt szemlélteti a 23. ábra. Kiemelkedően magas volt az érték 2018-ban Ciprus (351,41%), Szlovénia (317,24%) és Bulgária (296,17%) esetében. A legalacsonyabb érték 2018-ban Franciaországban (135,29%) volt megfigyelhető.²⁰ A meghatározott 100%-os minimum értéket a mutató bevezetése óta valamennyi tagállam bankrendszere stabilan teljesíteni tudta, vagyis a szabályozók által elvárt 30 napon belüli likviditás követelménye megvalósult.

A mutatók elemzését követően összességében elmondható, hogy a 2008-as válságot követően az unió bankrendszere komoly problémákkal küzdött. Számos esetben az állami beavatkozást sem lehetett elkerülni a nagyobb intézmények és így a gazdaság egészének megmentése érdekében. A tőke felhígulása mellett az intézményeknek likviditási gondokkal is szembe kellett nézniük, amelyek részben a piaci zavarok miatti árveszteséggel történő termékértékesítés (piaci likviditási kockázat), valamint az eszközök és források eltérő lejáratú struktúrája (finanszírozási kockázat) miatti problémákból fakadtak. A válságot megelőzően a bankok jelentős tőkeáttétellel dolgoztak a magasabb nyereség elérése érdekében, viszont a válság kirobbanását követően a túlzott kockázatvállalás nehéz helyzetbe hozta a szereplőket és a további veszteségek elkerülése érdekében szükségessé vált a mérlegösszetételük átalakítása. Az események következtében a korábbi élénk hitelezés visszaesett, a meglévő hitelek teljesítése pedig a gazdaságban bekövetkező vállalati csődök hatására elmaradt, a bankok likviditása csökkent. Ez a folyamat valamennyi uniós ország bankrendszerében megfigyelhető volt, viszont az is elmondható, hogy különböző ütemben és eltérő mértékben történt meg.

Az elemzést követően a hipotézis igazolása teljesül. Az adatok alátámasztják a feltevést, amely szerint a tagállami bankrendszerek tőke és likviditási helyzete a szabályozása révén az elmúlt időszakban pozitív irányba javult. Míg a tőkeáttételi mutató pozitív irányú változása, vagyis csökkenése, a kialakult gazdasági események következménye, addig a tőkemegfelelési mutató növekedése egyértelműen a szabályozás szigorításának köszönhető. A meghatározott minimum célszintek első olvasatra szigorúnak tűnhetnek, de az adatokból látható, hogy valamennyi tagállam bankrendszere teljesíteni tudta az elvárt értékeket.

²⁰ A részletes adatokat az értekezés 11. számú melléklete tartalmazza.

H2: A 2008/2009-es válságot követő szabályozói rendszerbeli szigorítás, egyéb más tényezők mellett, hozzájárult ahhoz, hogy az Európai Unió országaiban ugyan különböző mértékben, de általában negatív irányban változott a hitelintézetek jövedelmezősége.

Az értekezésben felállított hipotézis szerint, a válságot követő időszakban, az európai uniós tagállamok bankrendszerének jövedelmezősége összességében negatív irányú elmozdulást mutat. A bankok jövedelmezőségét számos tényező befolyásolja, mint például a gazdasági környezet, a tulajdonosok kockázatvállalási hajlandósága vagy az ügyfelek minősége. Ezen elemek nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy a bankok jövedelemtermelő képessége hogyan alakul. Jelen állítás azon a feltételezésen alapul, hogy a kötelezően előírt és alkalmazandó tőkeszigorítások a bankok biztonságosabb működését segítették elérni, ugyanakkor ezzel egy időben a magasabb tőketartalékolási és likviditásbiztosítási előírások hatására a bankok jövedelmezősége csökkent.

A jövedelmezőség a vállalkozások jövedelemtermelő képességét mutatja, lényegében azt, hogy a rendelkezésre álló eszközökkel milyen eredmény elérésére képesek. A bank, mint ahogy az a korábbiakban megfogalmazásra került, speciális vállalkozás, fontos szerepet tölt be a pénzügyi szektor működésében. Tevékenységük révén a megtakarítások eljutnak a befektetőkhez, akik ezeket a forrásokat visszajuttatva a gazdaságba élénkíteni tudják annak működését. A források hatékony felhasználása mutatja, hogy a bank az ügyfelek által rábízott megtakarításokkal milyen mértékű, a kiadásokat meghaladó bevételt képes elérni.

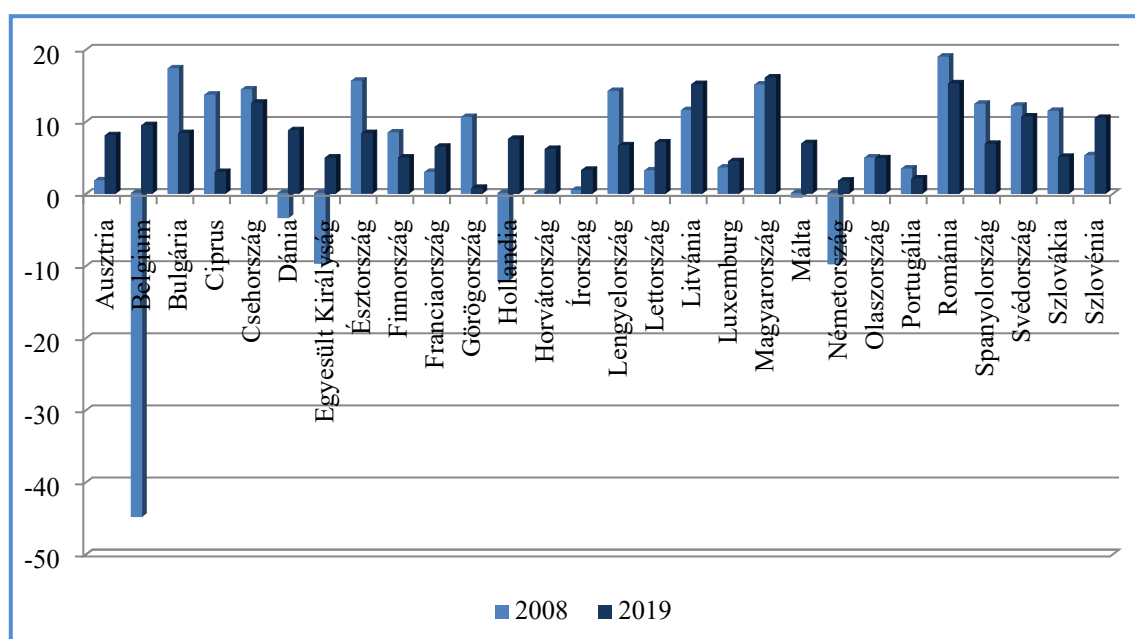
A bank elsődleges célja, hogy minél nagyobb profitot realizáljon, ezáltal biztosítva működését. Viszont amíg egy hagyományos vállalkozás a saját pénzét kockáztatja, addig a bank nem saját forrásból, hanem az ügyfelek által rábízott pénzből gazdálkodik. Azért, hogy a bankok tulajdonosai ne csak a saját profittermelő tevékenységüket tartsák szem előtt, hanem a betéteseket a saját érdekeik elé helyezték, fontos a banki jövedelmezőség szigorú szabályozása, amely gátat tud szabni a túlzott kockázatvállalásnak és a bank prudens működése révén, az ügyfelek betéteiket biztonságban tudhatják.

A következőkben a válság óta eltelt időszak jövedelmezőségi mutatóinak elemzése révén a felállított hipotézis igazolására kerül sor. Az elemzéshez az Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa és az Európai Bankszövetség elemzései szolgáltatták az adatokat.

Saját tőke arányos jövedelmezőség vizsgálata

A jövedelmezőség mérésére számos mutató áll rendelkezésre, amelyek közös jellemzője, hogy mindig egy bizonyos eredménykategóriához viszonyítják a forrásállományt. Elemzésük révén, egy adott ország bankrendszerét tekintve, megtudható, hogyan alakult annak gazdálkodása.

A leggyakrabban használt mutató a saját tőke arányos jövedelmezőség, vagyis a RoE (Return on Equity) mutató, amely a bank adózott eredményét viszonyítja a saját tőkéhez. Minél nagyobb az értéke, annál hatékonyabban használta fel a bank saját tőkéjét és annál nagyobb befektetés térült meg. A 24. ábra a 2008-as és a 2019-es évek tagállami eredményeit ábrázolja.²¹

24. ábra: A RoE mutató átlag értéke az Európai Unió tagállamaiban 2008-ban és 2019-ben (%)

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés

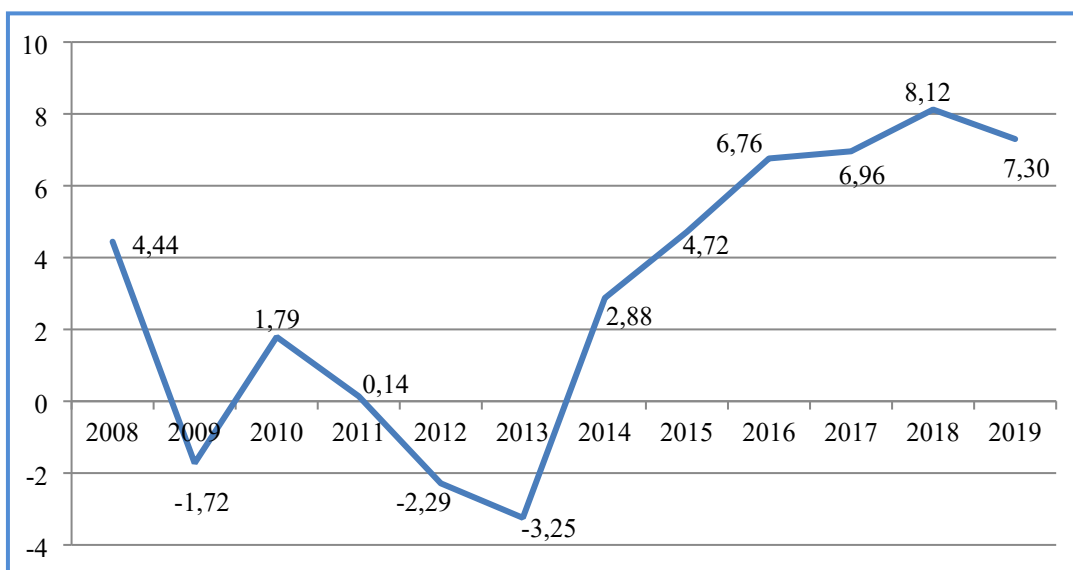
Az unió tagállamai közül 2019-ben a legmagasabb RoE értékkel, 16%-kal Magyarország rendelkezett, öt követte Románia (15,20%), Litvánia (15,10%), Csehország (12,50%) és Svédország (10,60%).²² A hazai bankrendszer összességében a leghatékonyabban tudott a rábízott erőforrásokból profitot realizálni, a mutató értéke a válság előtti szintet is túlszárnyalta. A legalacsonyabb mínusz értékkel a vizsgált 2008 és 2019 közötti időszakban, 2012-ben Ciprus rendelkezett (-100,83%), mivel bankrendszerének jelentős kitétségei voltak Görögországban, a görög bankrendszer válsága pedig magával rántotta a szigetország gazdaságát is.

²¹ Horvátország esetében az uniós csatlakozást megelőzően, 2008 és 2012 között, nem álltak rendelkezésre adatok.

²² A részletes adatokat az értekezés 12. számú melléklete tartalmazza.

Ez a negatív esemény egészen a mai napig érezteti hatását mindkét országban, olyannyira, hogy Görögország 2018-ban egyedülként negatív RoE értékkel rendelkezett (-0,36%). Az adatok jól mutatják, hogy a válság a nyugat-európai országok bankrendszerét már a 2008/2009-es években elérte, addig a közép-kelet-európai országokban csak ezt követően éreztette hatását.

A 25. ábra az Európai Unió tagállami adatokból számított RoE átlag értékeit szemlélteti a vizsgált időszakban. A 2013-as mélypontot követően a mutató értéke annak ellenére emelkedett, hogy a Bázeli III-as tőkeszabályok ezt követően kerültek bevezetésre. A pozitív irányú változás jelen esetben a saját tőke állomány növekedésének a következménye volt.

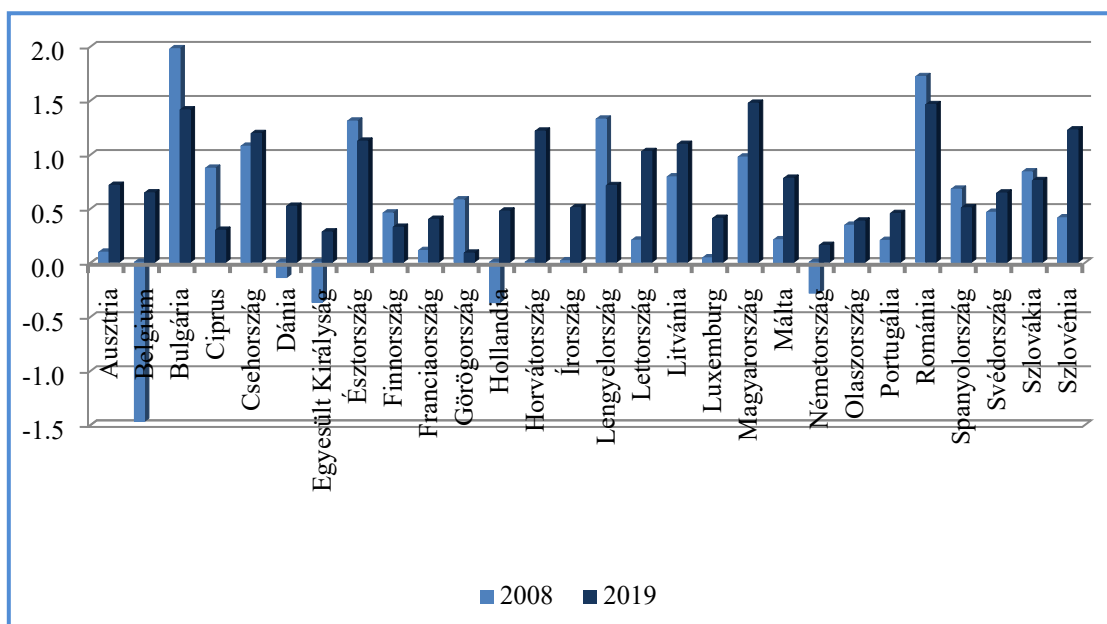

25. ábra: A RoE mutató átlag értéke az Európai Unióban 2008- 2019. (%)

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés és saját számítás

Eszközarányos jövedelmezőség vizsgálata

Az eszközarányos jövedelmezőség (Return on Assets, RoA) mutató a bank adózott eredményét viszonyítja a rendelkezésre álló összes átlagos eszközértékhez. Megmutatja, hogy a bank a rendelkezésre álló eszközökkel mekkora eredményt tudott elérni. Értéke minél nagyobb, annál nagyobb a rendelkezésre álló eszközökkel elért eredmény is.

26. ábra: A RoA mutató átlag értéke az Európai Unió tagállamaiban 2008-ban és 2019-ben (%)

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés

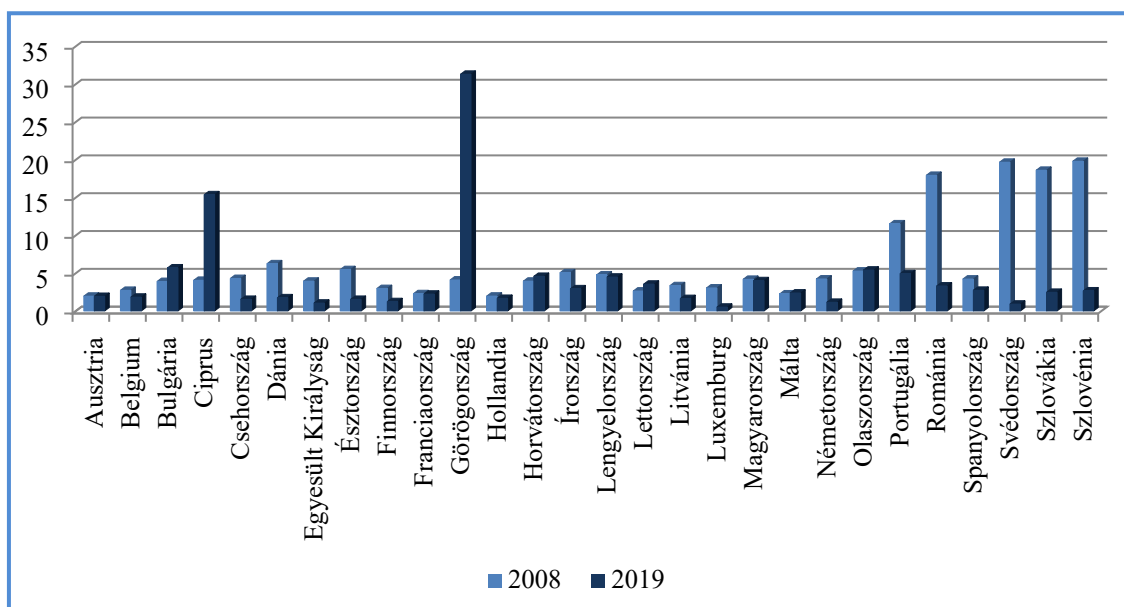
A tagállamok RoA adatait vizsgálva megállapítható, hogy a 2008-as válságot követően az akkor még 27 tagállam mindegyikében visszaesett a mutató értéke. A legjelentősebb negatív irányú változás Ciprus, Észtország, Lettország, Litvánia, Belgium, Spanyolország és Szlovénia esetében figyelhető meg.²³ 2019-re a mutató értéke mindegyik országban pozitív értékű volt.²⁴ A 26. ábra is jól szemlélteti, hogy a mutató értéke ugyan javult az elmúlt időszakban, viszont a szektort továbbra is jellemzi az alacsony jövedelmezőségi szint, amelynek oka, hogy egy esetleges jövőbeni válságra való felkészülés miatt a tőke és likviditási tartalékok jelenbeni felhalmozása, visszaveti a bankok jövőbeni jövedelemtermelő képességét.

Nemteljesítő hitelek arányának vizsgálata

Az Európai Unió megfogalmazása szerint nemteljesítő hiteleknek (NPL) tekintjük azokat, amelyek törlesztő részleteit több mint 90 napja nem fizetik. Minél nagyobb arányuk a bank eszközein belül, annál nagyobb a rossz minőségű eszközök aránya, amelynek következtében nő a bank kintlévőségeinek nagysága és romlik az eszközök jövedelemtermelő képessége.

²³ Horvátország esetében az uniós csatlakozást megelőzően, 2008 és 2012 között, nem álltak rendelkezésre adatok.

²⁴ A részletes adatokat az értekezés 13. számú melléklete tartalmazza.

27. ábra: Az NPL mutató átlag értéke az Európai Unió tagállamaiban 2008-ban és 2019-ben (%)

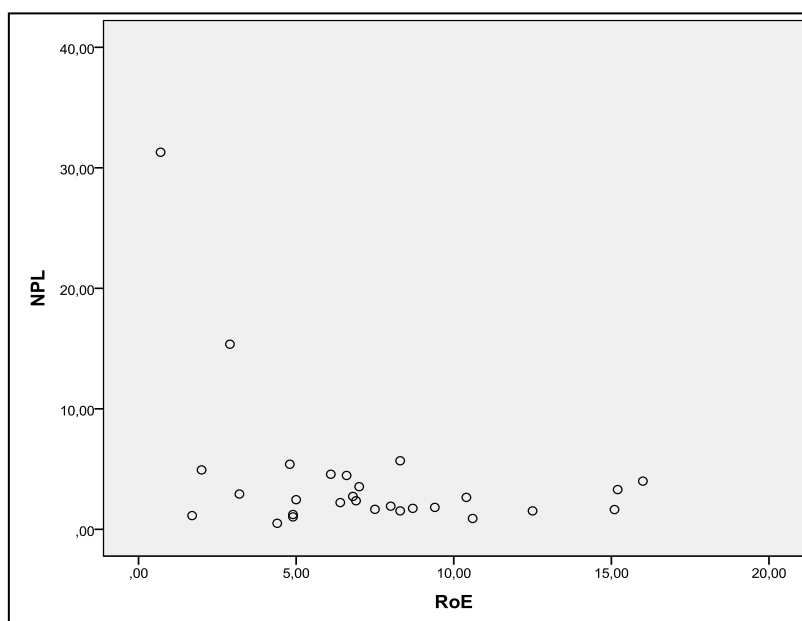
Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés

A 27. ábra alapján a legmagasabb NPL aránnyal 2019-ben Görögország (31,29%) és Ciprus (15,36%) rendelkezett, bár a 2018-as évhez képest a mutató értéke csökkent. Észtország és Málta kivételével valamennyi ország esetében megfigyelhető a korábbi 2018-as évhez viszonyított mutatóérték csökkenés. A legalacsonyabb értékekkel Luxemburg (0,50%), Svédország (0,90%), az Egyesült Királyság (1,03%) és Németország (1,14%) rendelkezett.²⁵ A válságot követően számos országban jelentős mértékű NPL hitelállomány halmozódott fel a magánszemélyek és vállalkozások oldalán egyaránt, akik a kialakult gazdasági helyzetben nem tudták tovább törleszteni adósságaikat. Az eltelt több mint 10 éves időszakban a nemteljesítő hitelek arányának csökkenése a teljes hitelállományon belül tagállami és uniós szinten is megkezdődött. Ennek érdekében az országok úgynevezett rossz bankokat hoztak létre, amelyekbe átcsoportosítják ezeket a tételeket, ezen kívül értékesíthetik is azokat a másodlagos piacokon értékpapírosított formában (Európai Bizottság, 2017). Az NPL magas aránya azért is káros, mert visszaveti a bankok hitelkihelyezését, amelynek hatására a gazdasági növekedés és jövedelmezőség is csökken, a gazdasági stabilitás pedig gyengül (Louri, 2017).

²⁵ A részletes adatokat az értekezés 14. számú melléklete tartalmazza.

Az NPL mutató csökkenése és a jövedelmezőség növekedése közti kapcsolat elemzéséhez a nemteljesítő hitelek aránya és a RoE mutató 2019. évi tagállami adatai kerültek összevetésre. Két tényező közti kapcsolat statisztikai elemzésére alkalmas a korrelációs számítás, amely két mennyiségi ismerv közti kapcsolat szorosságát mutatja.

Fontos kiemelni, hogy az elemzéssel csupán a kölcsönös kapcsolat vizsgálata lehetséges, ok-okozati kapcsolat meghatározására nem alkalmas (Sajtos - Mitev, 2007). Az SPSS programmal elsőként a szórásdiagram elkészítése történt meg, amely látványosan szemlélteti, hogy a magasabb NPL ráta mellett a RoE jövedelmezőségi mutató értéke alacsonyabb. Az ábrán szereplő két kiugró érték Görögországot és Ciprust jelöli.

28. ábra: A nemteljesítő hitelek és a saját tőke arányos jövedelmezőség közti kapcsolat az Európai Unió tagállamaiban 2019.

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés

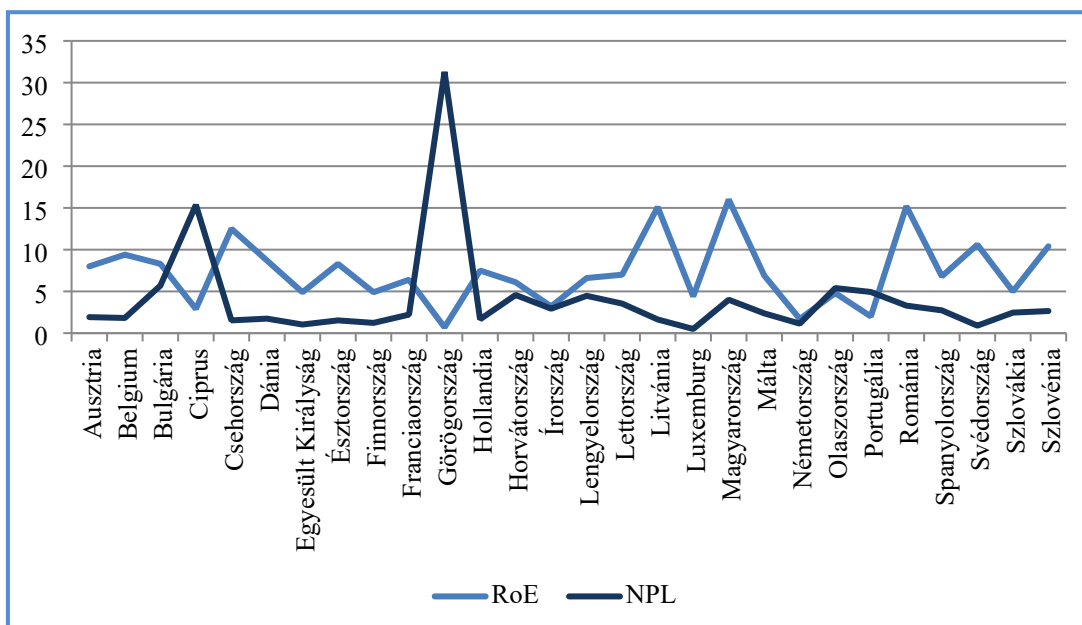
Mivel az elemzés érzékeny a kiugró adatokra, ezért a továbbiakban a vizsgálatból a két ország, Görögország és Ciprus adata kizárásra került. A változók közti összefüggés erőssége korrelációs együtthatóval számszerűsíthető, amely alapján a következő eredményt kapjuk.

14. táblázat: Az NPL és RoE mutatók közti kapcsolat Pearson-féle korrelációs számítás eredménye

Correlations		
	NPL	RoE
NPL	Pearson Correlation	1
	Sig. (2-tailed)	,860
	N	26
RoE	Pearson Correlation	-,036
	Sig. (2-tailed)	,860
	N	26

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés és számítás

A korrelációs számítás Pearson-féle együtthatója alapján a két tényező között gyenge negatív irányú kapcsolat áll fenn. A negatív előjel azt jelzi, hogy a változók közti összefüggés ellentétes, vagyis minél kisebb a nemteljesítő hitelek aránya annál nagyobb a jövedelmezőség és fordítva is igaz, minél kisebb a jövedelmezőség annál nagyobb az NPL ráta értéke. A leírtakat a 29. ábra szemlélteti.

29. ábra: A RoE mutató és az NPL állomány átlag értéke az Európai Unió tagállamaiban 2019 (%)

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés

Az ábra alapján elmondható, hogy a két mutató értéke ellentétes értékeket vesz fel a 2019-es évben, ami igazolja a statisztikai számítás eredményét is. Egyedül Írország, Németország és Olaszország esetében figyelhető meg, hogy a mutatók értékei közelednek egymáshoz, vagyis a két tényező közti kapcsolat, a nemteljesítő hiteleknek a jövedelmezőségre gyakorolt hatása, ezekben az országokban a legalacsonyabb.

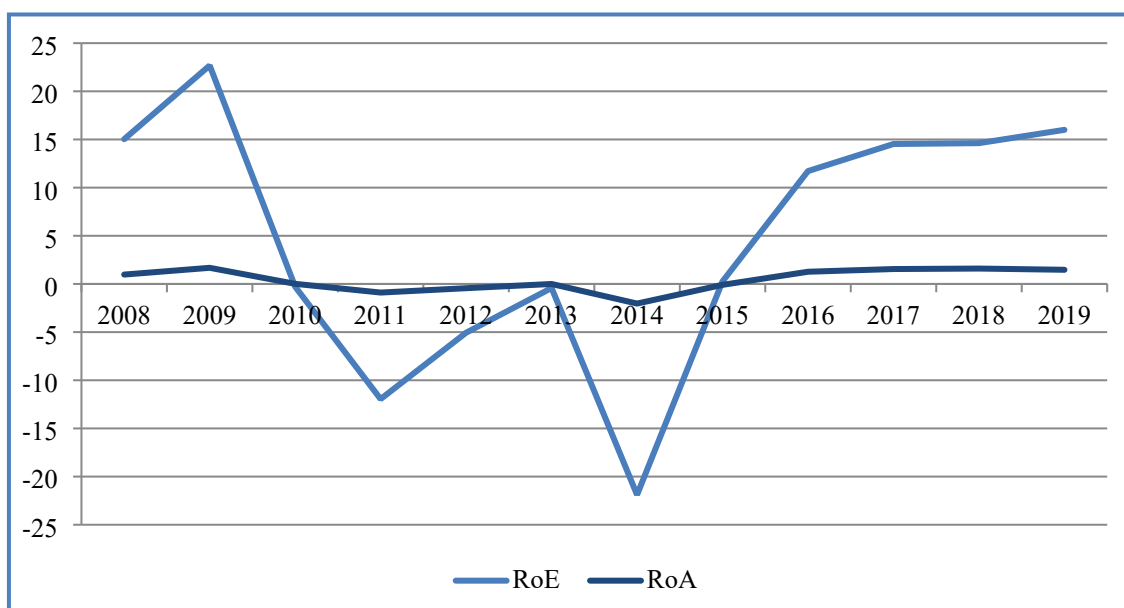
Az elemzés alapján megállapítható, hogy a válságot követően a bankok jövedelmezősége ugyan csökkent, viszont a vizsgált mutatók alapján a válság előtti vagy azt a szintet meghaladó szintre kezd visszatérni, de mindenféleképpen elmondható a pozitív irányú változás. A nemteljesítő hitelek nagyságának csökkenése, a bankok hitelfortfóliójának tisztítása révén hitelkihelyező képességük javulása hozzájárult a bankok jövedelmezőségének növekedéséhez is. Ennek ellenére alacsony banki jövedelmezőség jellemzi a szektort, mivel a tőke és likviditási követelmények teljesítése elvonja a befektetésre felhasználható és ezzel profitot termelő tőkét. A banki jövedelmezőséget számos tényező meghatározza, így az, hogy a mostani növekedés milyen mértékben tudható be a szabályozói változtatásoknak, egyértelműen nem jelenthető ki, viszont az biztos, hogy a szigorítások hatására kisebb mértékben tudott növekedni szektor.

Az első két hipotézisben szereplő hosszú és rövid távú likviditási előírások, valamint a jövedelmezőségre vonatkozó új szabályok közti ellentét a banki működés bűvös háromszögére utalnak, vagyis arra, hogy milyen nehéz ennek a három tényezőnek az egyszerre való teljesítése. A szigorú szabályok által megteremtett stabil tőketartalékok ugyan javították a bankok likviditási helyzetét, viszont ezzel együtt tőkét vonnak el a befektetésektől, ami csökkenti a jövedelmezőséget.

H3: A bankszabályozás területén bevezetett szigorítások pozitív hatásai a hazai hitelintézetek gazdasági paramétereiben és a hitelkockázat csökkenésében is megmutatkoznak.

A H1 és H2 hipotézisek vizsgálata a magyar bankrendszer tőkehelyzetére, likviditására és jövedelmezőségére vonatkozó adatokat is magába foglalt, viszont ezek részletes elemzésére jelen hipotézis keretein belül kerül sor, valamint a hitelkockázat csökkenésének igazolása is megtörténik.

A 2008-ban kirobbant válság a magyar gazdaságot legyengült állapotban találta, amely állapot a bankrendszerre is igaz volt. A megtakarítások növekedése nem tudott lépést tartani a hitelek nagyságának növekedésével (Banai et. al., 2010). A szektor az elmúlt időszak legnagyobb veszteségét volt kénytelen elszenvedni a bedőlt lakossági és vállalati bankhitelek, valamint hitelintézeti csődök miatt. A 30. ábra is jól szemlélteti, hogy a 2009-es évben még magas jövedelmezőségi adatokkal rendelkező hazai szektor 2014-ben elérte mélypontját.

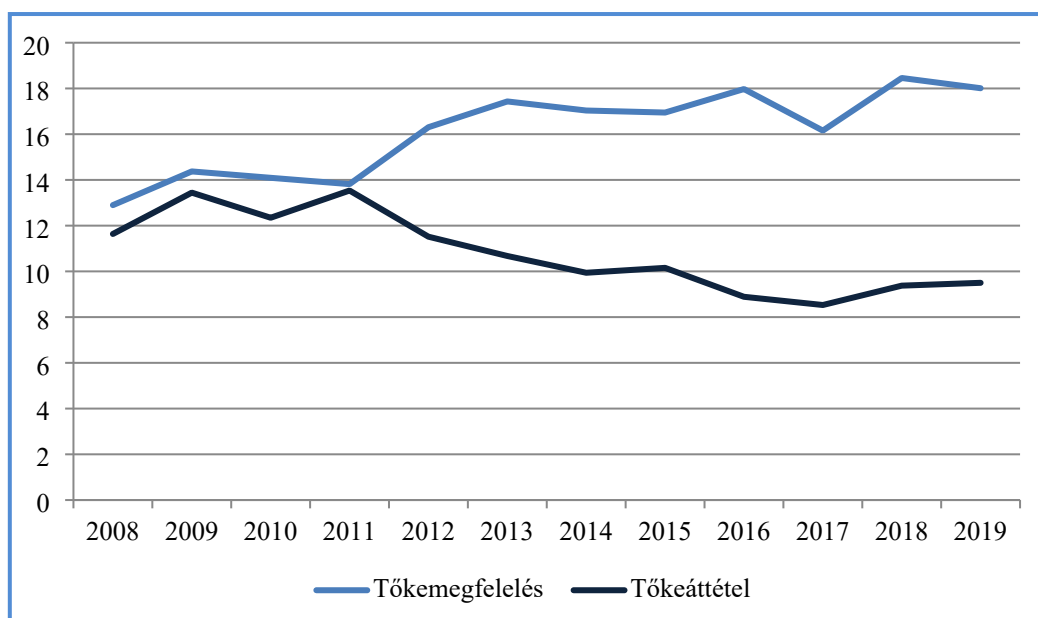
30. ábra: A magyar bankrendszer átlag RoE és RoA mutatójának alakulása 2008-ban és 2019-ben (%)

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés

Az eszközök esetében nagyságrendileg nagyobb változás nem volt megfigyelhető, így a RoA mutató a vizsgált időszakban konstans szinten, 0% körül maradt, ezzel szemben a saját tőke tekintetében jelentős visszaesés volt tapasztalható.

Az adózott eredmény drasztikus csökkenésének oka 2014-ben a lakossági devizahitelek forintosítása, vagyis a devizatartozások rögzített árfolyamon történő visszafizetése és az árfolyam-különbözet banki veszteségként történő leírása volt (Kolozsi et. al., 2015). Ezt követően a mutató értéke növekedésnek indult és a 2018-as évben elért 14,62%-os, majd a 2019-es évben elért 16,00%-os RoE érték a tagállamok között a legjobb eredmény volt szemben azzal, hogy ez az érték 2014-ben még a legalacsonyabb volt az unióban (-21,89%). A kiugróan magas javulás oka elemzők szerint elsősorban a jelentős mértékű céltartalék felszabadítás volt, ami javította a bankok tőkehelyzetét.

A bázeli szabályok uniós, majd nemzeti jogrendbe történő átültetése kapcsán hazánkban is megfigyelhető volt az az uniós szinten is megjelenő tendencia, amelynek hatására a tőke megfelelési mutató növekedésnek, a tőkeáttételi mutató pedig csökkenésnek indult a bankok portfóliójában képzett tőke és likviditási tartalékok következtében. Ezt szemlélteti a 31. ábra.

31. ábra: A magyar bankrendszer átlag tőke megfelelési és tőkeáttételi mutatójának alakulása 2008-2019 (%)

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés

A válságot megelőzően a hazai szektorban a tőkeáttétel mértéke uniós szinten is jelentős volt, majd a 2011 évi közel 14%-os érték elérését követően megkezdődött annak csökkentése. A tőke megfelelés tekintetében a bankrendszer az elvárt 8%-os szintet a vizsgált időszak egészében teljesíteni tudta, sőt a válságot követően, a 2014. évi megszorítások ellenére is, növekedni tudott.

A szabályozók által előírt tőkekövetelmények és a hitelintézetek által vállalt hitelezési kockázat között szoros kapcsolat áll fenn. Hitelkockázatról akkor beszélünk, amikor az adós részben vagy teljes egészében nem tudja törleszteni a felvett hitelt és annak kamatait. A hazai bankrendszerben, a válság kirobbanását megelőzően, jelentős mértékű volt a hitelkihelyezések száma, viszont ez a folyamat nemcsak hazai sajátosság, hanem a világ számos országában megfigyelhető tendencia volt. A minél nagyobb nyereség elérése érdekében a bankok sokszor az ügyfelek kellő alaposságú átvilágítása nélkül nyújtottak hiteleket, igaz volt ez a magánszemélyekre és vállalatokra egyaránt, mindez pedig a kockázatok növekedését vonta maga után. Ezen kívül probléma volt, hogy a hitelek többsége devizában került felvételre, ugyanis ebben az időszakban a forintHITELEK kamata lényegesen magasabb volt a svájci frank vagy euró alapú hitelek kamatainál. Mindezek alapján a lakosság szempontjából racionálisnak tekinthető devizahitel felvétellel szemben nem jelent meg a bankrendszer részéről a figyelmeztetés, amely az árfolyamkockázatnak való kitettség veszélyére hívta volna fel a betétesek figyelmét.

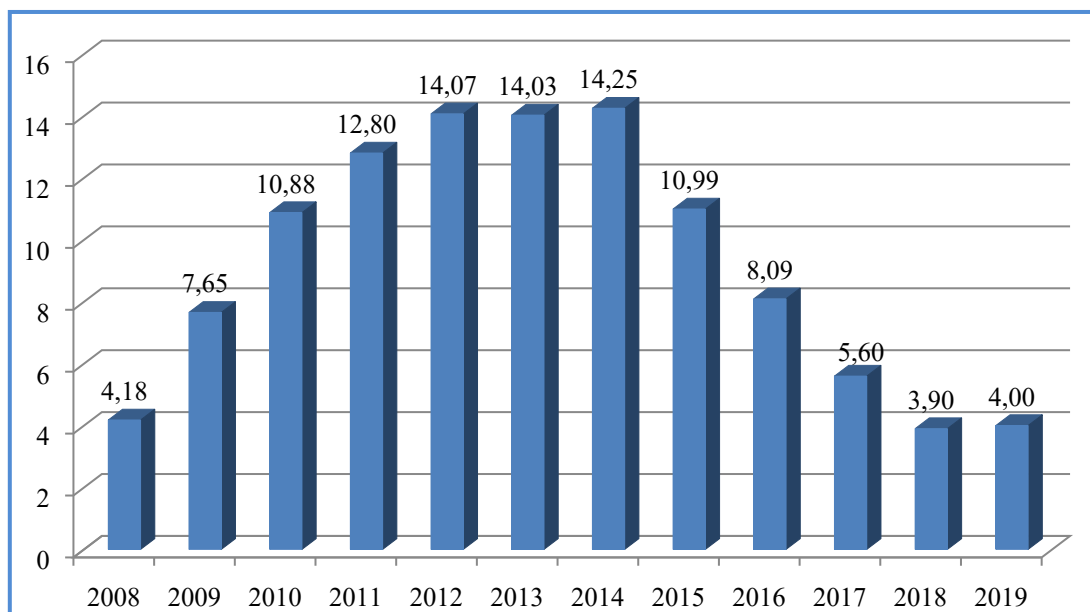
A bankok kockázatai közül a hitelezési kockázat kezelése kiemelten fontos, hiszen az ügyfelek hiteltörlesztésének elmaradása, a nemteljesítő hitelek arányának növekedése visszaveti a bankok jövedelmezőségét, amely összefüggés a H2-es hipotézis kapcsán igazolásra is került. A Magyar Nemzeti Bank 15/2019. számú ajánlása a hitelkockázat méréséről, kezeléséről és kontrolljáról úgy fogalmaz, hogy a hitelkockázat a szerződéses partnerek nem-, vagy nem a szerződési feltételek szerinti teljesítéséből ered, az ügyfelek kötelezettségeinek részleges vagy teljes mulasztásának, az ebből eredő veszteségeknek a veszélye. Lényegében a hitelezési kockázat annak veszélyét jelenti, hogy az adós nem a szerződésben meghatározott ütemezés szerint egyenlíti ki tartozását saját- vagy önhibáján kívül, illetve előfordulhat, hogy a hitel visszafizetésére egyáltalán nem képes (Illés, 2005).

A hitelvesztéshez a futamidő alatt bekövetkező mulasztási esemény vezethet, amely bekövetkezési valószínűségének (PD, probability of default) becslése kiemelten fontos. A pénzügyi kockázat ezen formája nehezebben mérhető, mint a kockázatok más típusai (Juhász - Kovács, 2016). A hitelezési kockázat mérséklése érdekében a hitelintézetek kötelesek limitrendszer kialakítani és hitelkockázati mérési technikákat alkalmazni. Ezek segítségével a bank könnyebben ki tudja alakítani hitelporfólióját.

A bankok által kidolgozott adósminősítési rendszerek segítségével az ügyfél egy előre meghatározott kockázati osztályba kerül besorolásra, de a pontos és hiteles ügyféladatok kezelése a későbbiekben is kiemelten fontos a hitel felvételére alkalmas, illetve alkalmatlan ügyfelek kiszűrésére (Bugár, 2015).

Fontos, hogy a minél korábban felismert problémák kezeléséhez szükséges cselekvési terv rendelkezésre álljon, ezzel is csökkentve egy esetleges fertőzés továbbterjedésének valószínűségét.

A hitelezési kockázat elemzésére alkalmas mutató a nemteljesítő hitelek aránya, amelynek alakulását a magyar bankrendszerben a 32. ábra szemlélteti. Az ilyen típusú hiteleket a szakirodalom NINJA (No Income, No Job, No Assets), hitelekként is szokta nevezni (Biedermann - Orosz, 2015).

32. ábra: A magyar bankrendszer átlag nemteljesítő hitelállományának alakulása 2008-2019. (%)

Forrás: Magyar Nemzeti Bank adatai alapján saját szerkesztés

A válság kirobbanását követően a nemteljesítő hitelek nagysága jelentősen megnőtt. A vállalati csődök hatására a munkanélküliség ugrásszerűen emelkedett, így a vállalati és lakossági hitelek törlesztése elmaradt. A probléma akkor jelentkezik, ha ez az arány elér egy olyan szintet, ahol a hitelintézetek már veszítenek nyereségükből. Emiatt kell a bankoknak céltartalékot képezniük, hogy ilyen esetekben hitelük egy részét vagy teljes egészét le tudják írni. A 2008-as 4,18%-os szintről a mutató drasztikus emelkedésnek indult és 2014-ben elérte a csúcspontját (14,25%).

A 2014-ben véghezvitt végtörlesztés hatására az állomány jelentősen lecsökkent és jelenleg uniós szinten hazánk rendelkezik az egyik legalacsonyabb értékkel. A csökkenés oka legnagyobb részben az adósságok átsorolása, az úgynevezett adósságszolgálati képesség tartós javulása, valamint a növekvő hitelkihelyezés volt (MNB, 2018). A megmaradt állomány legnagyobb részét a jelzálog és a szabad felhasználású hitelek adják. A hitelintézeti szektornak ezen eszközöktől való megtisztítása a következő évek feladata.

A Magyar Nemzeti Bank által 2014-ben közzétett tanulmány a jövő bankrendszerével kapcsolatos jövedelmezőségre, likviditásra és koncentrációra vonatkozóan megállapított elvárásokat és célkitűzéseket fogalmazott meg.

15. táblázat: Az MNB által elvárt és a hazai bankrendszer által teljesített mutatók értékei

Célváltozó	Válság előtti érték	2013. évi érték	Célérték	2019. évi érték
RoE mutató	21%	1,8%	10-12%	16%
Hitel/betét arány mutató	16%	110%	100%	76,02%
LCR mutató	n.a.	60%	100%	190%
NPL mutató	3,7%	14,7%	5% alatt	4%

Forrás: Magyar Nemzeti Bank adatai alapján saját szerkesztés

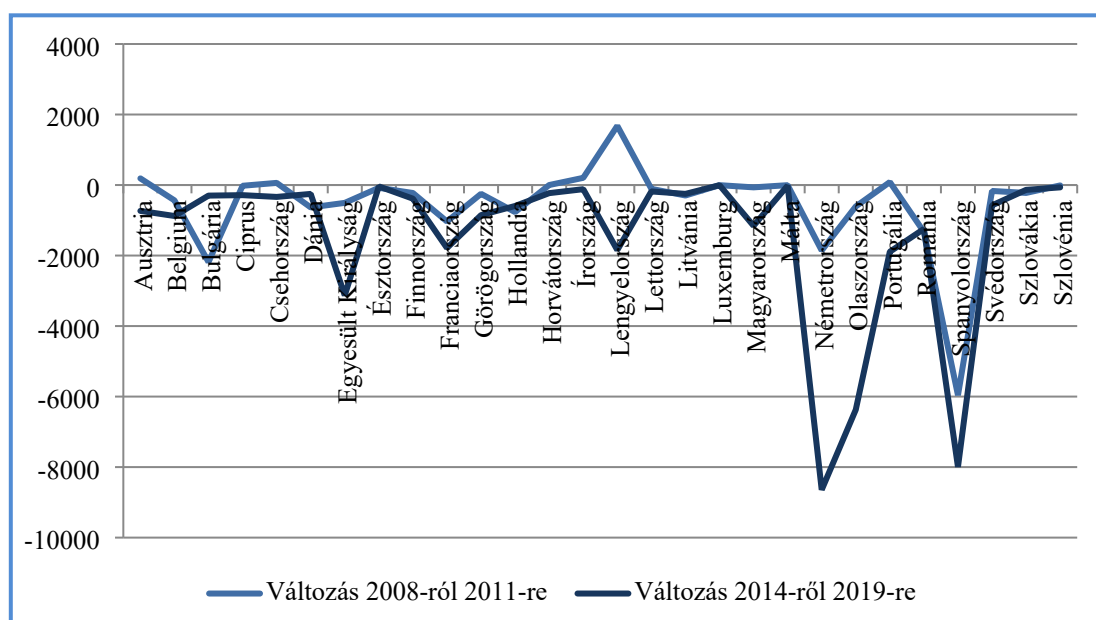
A 15. ábra adataiból látható, hogy a bankrendszernek sikerült növekedési pályára állnia és a jegybank által prognosztizált elvárásokat felülmúlva, a hitel/betét arány mutató értékének kivételével, uniós szinten is kiemelkedő adatokat elérnie. A hazai hitelintézetek gazdasági paramétereit tekintve elmondható, hogy az uniós tendenciához hasonlóan, tőkehelyzetük és jövedelmezőségük stabil, az NPL hitelek csökkenő tendenciája kedvez a banki jövedelmezőség emelkedésének. A bankok prudens működése szempontjából fontos, hogy felmérjék az általuk vállalt kockázat nagyságát és ehhez igazítsák tőkeszerkezetüket (Dömötör - Miskó, 2016). Ennek érdekében továbbra is fontos a bankok által kidolgozott hitelkockázati stratégia betartása és a változásokat szem előtt tartva azok további folyamatos kontrollja.

H4: A 2008/2009-es gazdasági válságot követő években az Európai Unió szintjén és hazánkban is koncentráltabbá vált a bankszektor.

Gál (2010) megfogalmazása szerint a koncentráció folyamata egy olyan, a térben is értelmezhető jelenség, amely során a földrajzilag közös piacokon elhelyezkedő bankok felvásárlásával csökken az önálló pénzügyintézetek száma és ennek következtében egyre kevesebb szereplő van jelen a piacon. A statisztikai megfogalmazás szerint a koncentráció az a jelenség, amikor a sokasághoz tartozó teljes értékösszeg meghatározó része a sokaság kevés egységére összpontosul. A bankrendszer koncentrációsági fokának elemzése szükséges a rendszer prudens működésének biztosítása szempontjából. A bankrendszer koncentrációjának mérésére többek között alkalmas a hitelintézeti szám alakulásának elemzése, a Herfindhal-Hirschmann-index (HHI) vagy a koncentrációs arányszám. A következőkben ezen mutatók segítségével kerül igazolásra az uniós és hazai bankrendszer koncentrációjának változása.

Hitelintézetek számának vizsgálata

Az uniós tagországok hitelintézeti szám alakulásának részletes elemzése az értekezés 2.1.1. pontjában történt meg, amely alapján megállapításra került, hogy a hitelintézetek és ezzel együtt a bankfiókok száma 2008 óta folyamatosan csökkent az unió tagállamaiban.

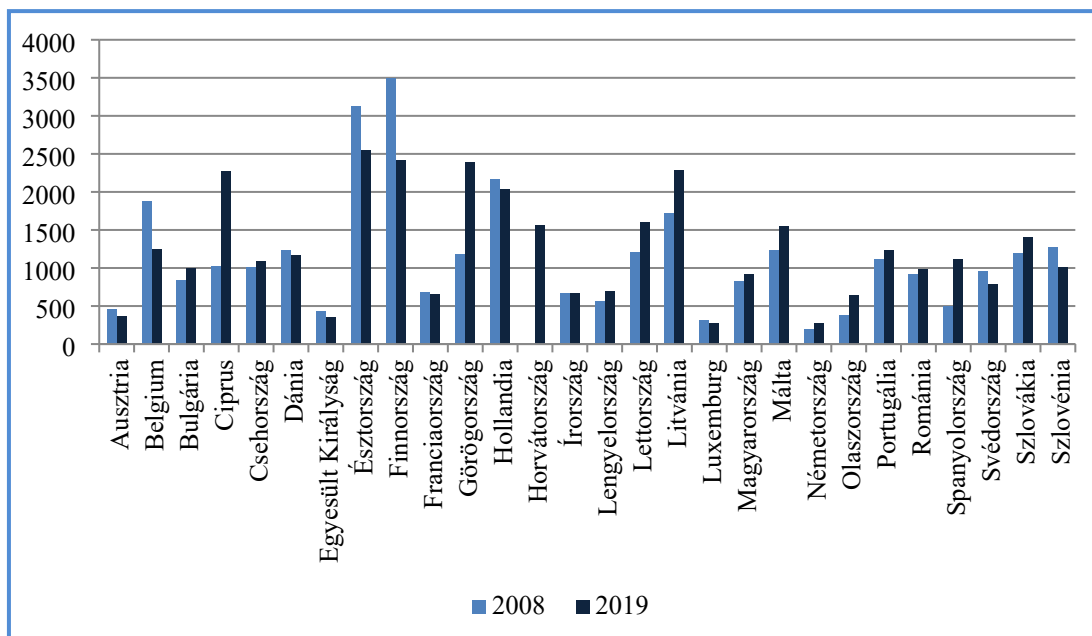
33. ábra: A bankfiókok számának változása az Európai Unió tagállamaiban 2008-2011 és 2014-2019 (db)

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés

A 33. ábra az Európai Unió tagállamaiban a bankfiókok számának változását mutatja. 2008 és 2011 között eltelt 4 év alatt összesen 8.672-vel csökkent a fiókok száma, ebből legnagyobb mértékű csökkenés Spanyolországban volt megfigyelhető (-5.962 db). Ebben az időszakban még voltak olyan országok (Ausztria, Csehország, Írország, Lengyelország és Portugália), ahol ugyan kis mértékben, de emelkedett a fiókok száma, viszont összességében a következő években is hasonló tendencia volt megfigyelhető, mint korábban. 2014-ről 2019-re 30.501 darabbal lett kevesebb a bankfiókoknak a száma. A legnagyobb csökkenés szintén Spanyolország (-7.995 db), valamint Németország (8.644 db) esetében volt megfigyelhető.

Herfindhal-Hirschmann-index vizsgálata

A HHI-index a vállaltatok piaci részesedésének négyzetösszege jellemzően százalékos értékben kifejezve, amely érték 0 és 10.000 között alakul. (Igua, 2013). Abban az esetben, ha a mutató értéke közel van a nullához, sok vállalat van a piacon, melyeknek a piaci részesedése miatt alacsony, a piaci verseny érvényesül. Ellenkező esetben viszont kevés szereplő van jelen a piacon, akár monopol helyzet is kialakulhat, emiatt megnő a kockázat a szektorban. Az Európai Központi Bank iránymutatása szerint a HHI 1.000 alatti értéke alacsony, 1.000-1.800 közötti értéke mérsékelt, 1.800-nál nagyobb értéke nagyfokú koncentrációt jelent (EKB, 2015).

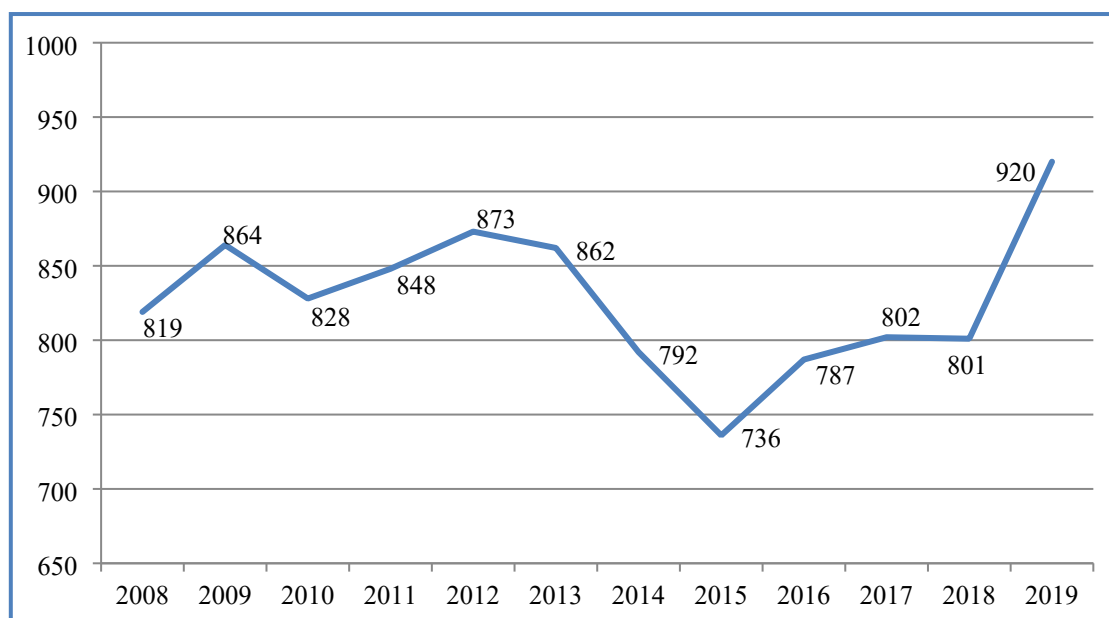

34. ábra: A teljes banki eszközállomány alapján számított átlag

Herfindhal-Hirschmann-index az Európai Unió tagállamaiban 2008-ban és 2019-ben

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés

Az EKB adatbázisa a Herfindhal-Hirschmann-index számításának alapjául az adott ország bankrendszerének teljes eszközállományát tekinti. A számítás során az egyes tagállamok banki eszközállományát az uniós banki eszközállományhoz viszonyítjuk, majd ezt az összeget négyzetre emelve megkapjuk a koncentrációs értéket. A 34. ábra alapján látható, hogy az egyes tagországok HHI-indexei között jelentős különbségek mutatkoznak. A legmagasabb értékkel a vizsgált 2008-2019 közötti időszakban jellemzően ugyanazon országok: Észtország (2.545), Finnország (2.420), Görögország (2.382), Litvánia (2.289), Ciprus (2.276) és Hollandia (2.039) rendelkeztek, vagyis ezekben az országokban nagyfokú koncentrációról beszélhetünk. 2019-ban ezek az országok adták az EU HHI-index értékének 40%-át. A legalacsonyabb koncentrációs értékkel Németország és Luxemburg (277-277) rendelkeztek a vizsgált időszak egészét tekintve. Hazánk a 900 körüli, alacsony koncentrációs értékkel, a középmezőnyben található, ezt ábrázolja a 35. ábra.

35. ábra: A magyar bankrendszer teljes banki eszközállománya alapján számított átlag HHI-indexe 2008-2019

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés²⁶

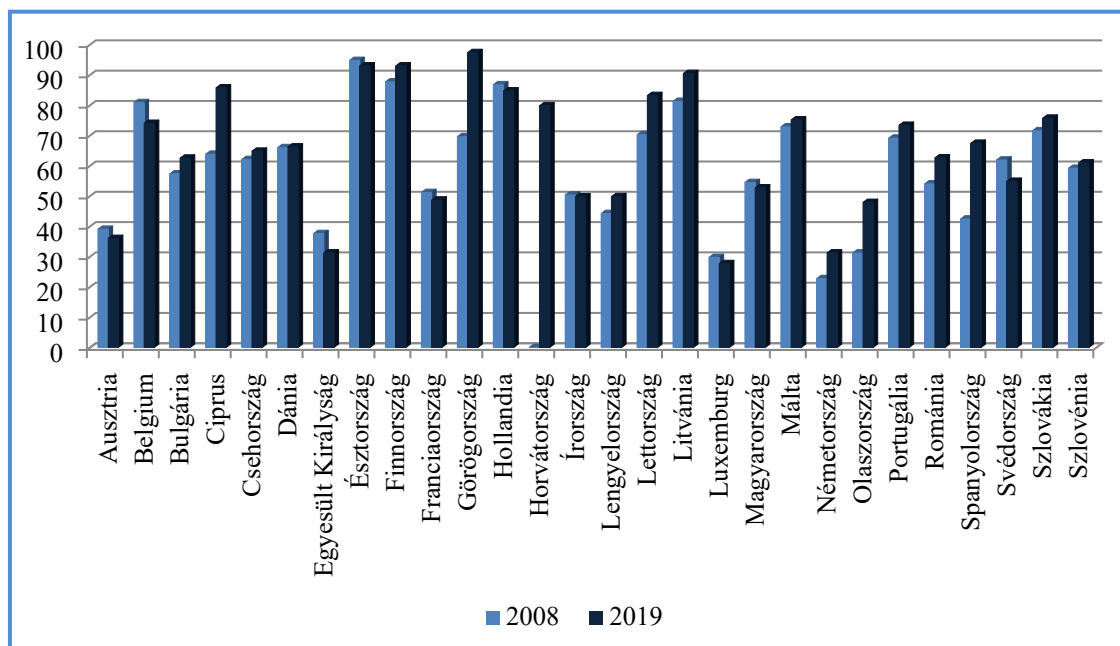
A hazai bankrendszer az elmúlt időszakban komoly változáson esett át, egyes vélemények szerint a kétszintű bankrendszer létrejötte óta nem történt olyan jelentős szerkezeti átalakulás, mint ami napjainkban lejátszódik. A takarékszövetkezeti szektor átalakulása 2015-ben kezdődött meg és 2020 júniusában zárult le.

²⁶ A részletes adatokat az értekezés 15. számú melléklete tartalmazza.

Ennek eredményeként létrejött integráció hatékonyabb működéssel és közös kockázatvállalással tudja ellátni feladatát. A takarékszövetkezeti integráció első lépéseként létrejött garanciaközösség a korábban működő intézményvédelmi alapokat egységesítette és így 2014-ben létrejött a Szövetkezeti Hitelintézetek Tőkefedezeti Közös Alapja. Az alapnak tagja a hazánkban működő valamennyi takarékszövetkezet, a Takarékbank, valamint a Szövetkezeti Hitelintézetek Integrációs Szervezete (SZHISZ). Lényege, hogy egy takarékszövetkezet esetleges csődje esetén a teljes garanciaközösség felelősséget vállal a kötelezettségeikért, vagyis a betétesek megtakarításai az OBA védelem mellett az alap védelme alatt is állnak, így az ügyfelek megtakarításaikat még nagyobb biztonságban tudhatják. Ennek alapján a védelem kiterjed az OBA és a BEVA által már nem védett (100.000 eurós összeghatár feletti) betét és befektetési összegekre, valamint azon befektetők betéteire is, amelyekre az OBA és BEVA védelem nem vonatkozik.

Koncentrációs arányszám vizsgálata

A koncentrációs arányszám a piacon jelenlevő legnagyobb bankok piaci részesedését mutatja.

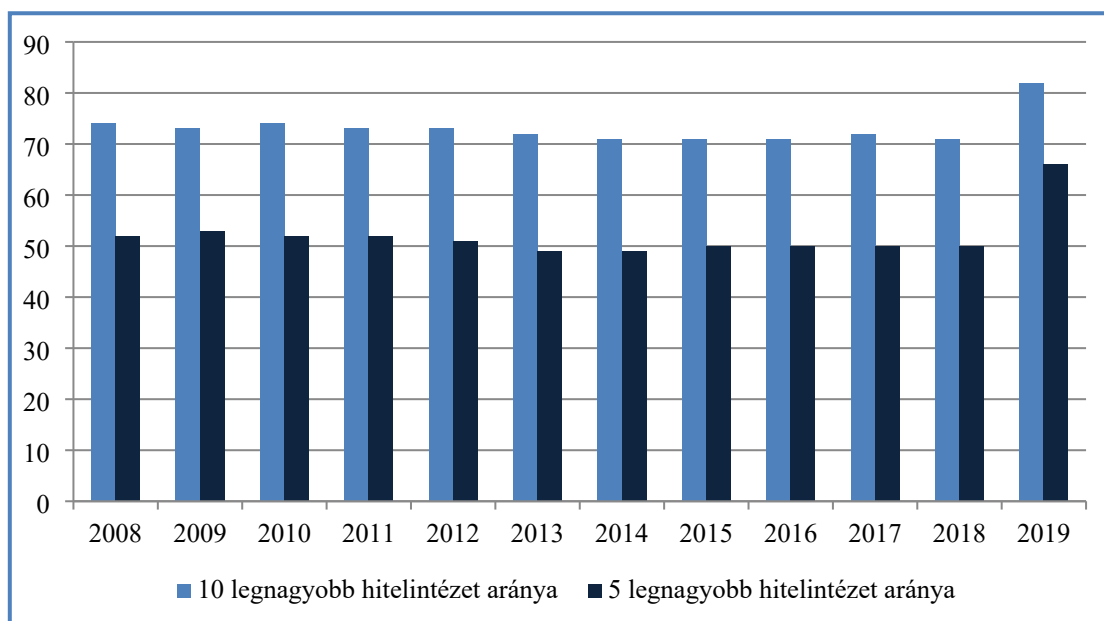
36. ábra: A tagállamokban működő 5 legnagyobb bank piaci részesedésének alakulása 2008-ban és 2019-ben (%)²⁷

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját szerkesztés

²⁷ Horvátország esetében az uniós csatlakozást megelőzően, 2008 és 2012 között, nem álltak rendelkezésre adatok.

A 36. ábra az unió tagállamaiban működő öt legnagyobb bank (CR₅) részesedését ábrázolja. 2019. évben a legmagasabb érték Görögország (97,35%), Észtország (92,95%), Finnország (92,95%) Ciprus (86,89%), Litvánia (90,44%), Hollandia (84,66%) és Finnország (81,61%) esetében volt. Ezekben az országokban az öt legnagyobb szereplő a szektor jelentős, Görögország esetében szinte teljes egészét lefedte. Magyarország ebben az esetben is a középmezőnyben található 52%-os értékkel. A legalacsonyabb, 30% körüli értékkel Németország és Luxemburg rendelkezik. A tendenciákat tekintve az 5 legnagyobb hitelintézet súlya a szektoron belül, a vizsgált időszakban, a déli országokban, Cipruson, Máltán, Görögországban, Olaszországban, Portugáliában, valamint Litvániában emelkedett.²⁸

A magyarországi szektor piaci koncentrációja az öt, illetve a tíz legnagyobb hitelintézetet figyelembe véve, a 2008 és 2018 közötti időszakban, csupán kis mértékben változott. Az öt legnagyobb bank koncentrációja 50% körüli, a tíz legnagyobb bank koncentrációja 70% körüli értéket mutat. Ezt ábrázolja a 37. ábra.

37. ábra: A magyar hitelintézeti szektor koncentrációjának alakulása a legnagyobb hitelintézetek piaci részesedése alapján 2008-2018. (%)

Forrás: Magyar Nemzeti Bank adatbázisa alapján saját szerkesztés

A koncentráció előnye hazánkban a szektorban végbement egyesülési folyamat, amelynek eredményeként a jövőben egy biztonságosabban és hatékonyabban működő takarékszövetkezeti szektor tudja ellátni a feladatát.

²⁸ A részletes adatokat az értekezés 16. számú melléklete tartalmazza.

Ugyanakkor a különböző fúziók eredményeként a válságot követően a bankok mérete tovább növekedett. Az Egyesült Államok legnagyobb bankja a JP Morgan Chase, ha ország lenne, akkor a világ 8. legnagyobb gazdaságával rendelkezne, megelőzve ezzel Brazíliát, Kanadát vagy Oroszországot (Andres, 2018). Vagyis a bankok növekedése és az ebből következő TBTF kockázat továbbra is jelen van a szektorban. A magasabb kockázat hatására megnő a veszélye a hitelintézet fizetéseképtelenségének, amely pánikot idézhet elő a szereplők körében és a megfelelő időben és megfelelő módon történő beavatkozás (tulajdonosi feltőkésítés (bail-in), eszközértékesítés, áthidaló intézmény létrehozása) hiányában a bank bezárására is sor kerülhet.

Napjainkban az Európai Unió által bevezetett irányelvek alapján az elsődleges cél a hitelintézet saját tulajdonosi forrásból történő megmentése, hogy ne az adófizetők pénzéből kelljen a bajba jutott, illetve a rendszerkockázati szempontból fontos pénzügyi intézményeket megmenteni. Ezt a célt szolgálja a bankunió egységes bankfelügyeleti, valamint szanálási mechanizmusa is, amely uniós forrás akkor vehető igénybe, ha tagállami szinten az intézmény megmentése nem lehetséges.

Tóth és Zéman (2017) véleménye, hogy a bankrendszer koncentráltági fokának meghatározása kiemelten fontos, hiszen a monopól helyzet időben történő feltárása csökkenti a negatív hatások bekövetkezésének valószínűségét, segíti az új szereplőket a piacra való belépés eldöntésében, illetve a már piacon levő szereplők számára lehetővé teszi a verseny meghatározását.

H5: A lakosság bizonyos jól körülhatárolható, differenciált ismeretekkel rendelkező csoportjaira jobban jellemző a hazai betétbiztosítási rendszer ismertsége.

A betétbiztosítás intézményrendszere valamennyi, megtakarításait hitelintézetben elhelyező magánember, vállalkozás és intézmény számára a bankrendszer fontos eleme, mégis a legtöbb ember keveset tud róla. Ennek oka, hogy a betétbiztosító ritkán kerül a figyelem középpontjába, ha mégis, akkor a kártalanítás lebonyolítása jellemzően gyorsan megtörténik. A betétbiztosítás lakosság általi ismerete kiemelt szempont kell, hogy legyen a szektor stabilitása érdekében, hiszen önmagában is csökkenteni tudja a pánik kialakulását. Ezért is fontos a betétesek folyamatos tájékoztatása, hogy egy bekövetkező hitelintézeti csőd ne okozzon fennakadást a gazdaság működésében (Vajai - Tóth, 2018).

A hipotézis állításának igazolása a kérdőíves felmérés során kapott adatok alapján történik, amely adatok alkalmasak a tényezők közötti összefüggések vizsgálatára. Az értekezésben a csoportképző kérdéseket (nem, életkor, lakóhely, végzettség, megtakarítással rendelkezik vagy sem, részesült az OBA kártalanításából vagy sem) használtam fel annak kimutatására, hogy van-e valamilyen jellemzője azoknak a válaszadóknak, akik ismerik a betétbiztosítási rendszer legfontosabb ismérveit (betétbiztosítás tárgya, értékhatára, kártalanítás határideje).

A következő kapcsolatokat kiemelve elemeztem a tényezők közti összefüggéseket:

- az életkor és a betétbiztosítási rendszer ismertsége,
- a végzettség és a betétbiztosítás értékhatárának ismerete,
- a kártalanításban való részesedés és a kártalanítás határidejének ismerete,
- a kártalanításban való részesedés és egy újabb hitelintézeti csőd bekövetkezése esetén várható betétes magatartás.

A megfogalmazott összefüggések elemzéséhez keresztábra elemzést használtam, ahol az adott betétbiztosítási ismérv ismertsége a függő tényező, a csoportképző tényezők pedig a független változók.

A vizsgálat kezdetekor felállított H_0 hipotézis minden egyes esetben ugyanaz, vagyis a változók között nincs kapcsolat. Az alternatív H_1 hipotézis értelmében viszont a két változó közti kapcsolat kimutatható. A kapcsolat szignifikanciájának vizsgálatát a Pearson-féle KHI-négyzet statisztikával, majd a kapcsolat erősségének vizsgálatát Cramer V féle együttható elemzésével végeztem el.

A tényezők közti kapcsolat feltétele, hogy a Khi-négyzet próba esetében a szignifikancia szint 0,05-nél alacsonyabb ($\alpha=0,05$) legyen. Ebben az esetben a tényezők között van összefüggés és lehetőség nyílik az erősség mértékének vizsgálatára. Az együttható értéke a nullához közel a kapcsolat gyengeségére utal, míg az 1-hez közeli érték erős kapcsolatot feltételez (Sajtos - Mitev, 2007).

Függetlenségvizsgálat az életkor és a betétbiztosítási rendszer ismertsége között

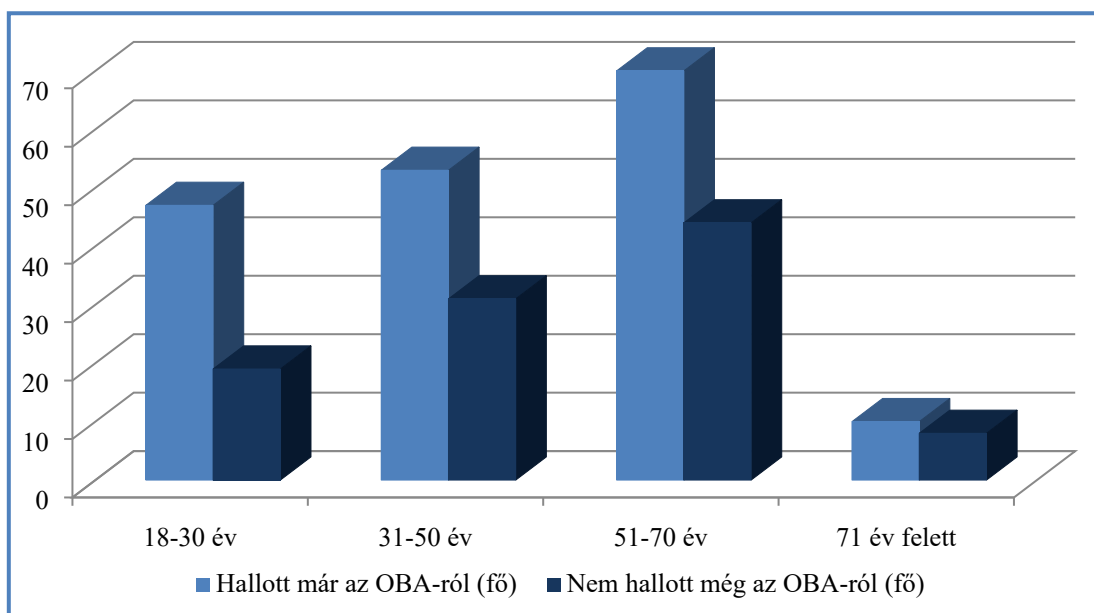
A kérdőívet kitöltők 64%-a nyilatkozott úgy, hogy hallott már az Országos Betétbiztosítási Alapról, amelynek forrása a legnagyobb százalékban az online felület (43%), majd a vizuális média (38%), a betétbiztosítási tájékoztató (36%) és a nyomtatott sajtó (32%) volt. Egyéb forrásként a bank, mint munkahely, illetve az főiskolai tanulmányok kerültek megnevezésre. Az OBA megkülönböztet spontán és támogatott ismertséget. Előbbi a betétbiztosítás, mint szolgáltatás önálló ismeretét, az utóbbi pedig zárt kérdéskörben feltett ismeretét jelenti, mint például „A felsoroltak közül mely intézmény látja el a betétbiztosítás feladatát?” (OBA, É.n.). Jelen esetben az Országos Betétbiztosítási Alap, mint betétbiztosító intézmény ismertsére vonatkozott a kérdés.

16. táblázat: Az életkor és az OBA ismertsége közti összefüggés keresztábra elemzése (fő)

		Válaszadók életkora				Összesen
		18-30 év	31-50 év	51-70 év	71 év-	
OBA ismertség	Igen	47	53	70	10	180
	Nem	19	31	44	8	102
Összesen		66	84	114	18	282

Forrás: A primer kutatás eredményei alapján saját szerkesztés

A keresztábra elemzés alapján a betétbiztosító ismertsége az összes válaszadón belül a legnagyobb mértékű az 51-70 év közöttiek körében volt (25%). Korcsoportok szerint a 18-30 év közöttiek 71%-a, a 31-50 év közöttiek 63%-a, az 51-70 év közöttiek 61%-a, a 71 év felettek pedig 55%-a hallott már a betétbiztosítási rendszerről. Az OBA 2017. évi beszámolójában foglaltak alapján ez a szám 55% volt.

38. ábra: Az OBA ismertségének korcsoportok szerinti megoszlása

Forrás: A primer kutatás eredményei alapján saját szerkesztés

A keresztábra elemzés adatai alapján az SPSS statisztika programcsomagban elvégezhető volt a Pearson-féle KHI négyzet statisztikai számítás. A H_0 hipotézis alapján a tényezők között nincs kapcsolat, H_1 hipotézis alapján a tényezők közti kapcsolat kimutatható. A számítás eredménye alapján megállapítható, hogy az OBA ismertsége és a válaszadók életkora között szignifikáns kapcsolat nem áll fenn, mivel a $P=0,493$, amely nagyobb, mint $\alpha=0,05$. Mindez a H_0 hipotézist igazolta, vagyis a két tényező független, hiszen előfordulhat, hogy valaki már az általános vagy középiskolai tanulmányai során találkozik a betétbiztosítás fogalmával és előfordulhat az is, hogy valaki idősebb korában sem szerzett még tudomást a betétbiztosítás intézményéről.²⁹

Függetlenségvizsgálat a végzettség és a betétbiztosítás értékhatárának ismertsége között

Az OBA szintén 2017-ben készített felmérése alapján a betétesek megdöbbentően alacsony aránya, mindössze 4%-a volt tisztában a betétbiztosító kártalanítása során alkalmazott 100 ezer eurós értékhatárral (OBA, É.n.). Az OBA fennállása óta öt különböző biztosítási értékhatár került alkalmazásra, viszont a kérdőívben feltüntetett lehetséges válaszok közül csupán a helyes, 100 ezer eurós értékhatár volt eddig egyedülként érvényben.

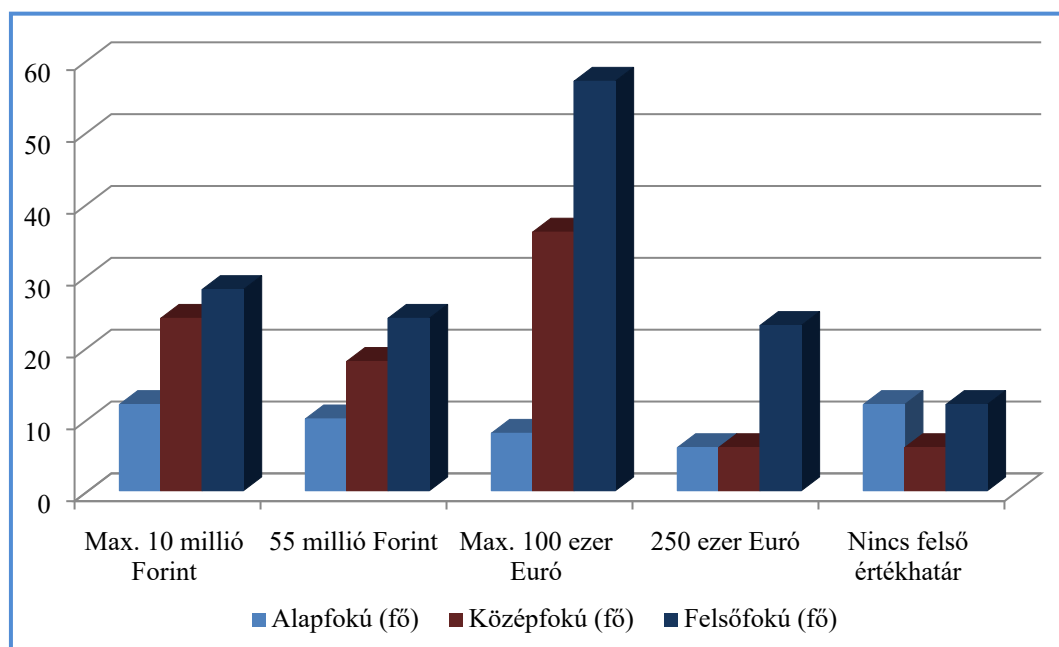
²⁹ A részletes számításokat az értekezés 17. számú melléklete tartalmazza.

17. táblázat: A végzettség és a kártalanítási értékhatár közti összefüggés keresztábra elemzése (fő)

		Válaszadók végzettsége			Összesen
		Alapfokú végzettség	Középfokú végzettség	Felsőfokú végzettség	
Betétbiztosítás értékhatára	Max. 10 millió forint	12	24	28	64
	55 millió forint	10	18	24	52
	100 ezer euró	8	36	57	101
	250 ezer euró	6	6	23	35
	Nincs felső értékhatár	12	6	12	30
Összesen		48	90	144	282

Forrás: A primer kutatás eredményei alapján saját szerkesztés

A 17. táblázat keresztábra elemzéséből kiderül, hogy jelen esetben a válaszadók az OBA 2017. évi felméréséhez képest, jóval nagyobb arányban, közel 36%-ban jelölték meg a helyes választ. Ezen kívül magas volt a 10 millió és az 55 millió forintos értékhatárt megjelölők aránya (23% és 18%). 30 fő jelölte meg, hogy a betétbiztosításnak egyáltalán nincs felső értékhatára (39. ábra).

39. ábra: A kártalanítás értékhatárának végzettség szerinti megoszlása

Forrás: A primer kutatás eredményei alapján saját szerkesztés

Az adatok alapján elkészült Pearson-féle Khi négyzet számítás eredménye $P=0,003$, amely érték az előírt 5%-os érték alatt található, ezért a H_0 hipotézis, vagyis az, hogy a tényezők között nincs kapcsolat, elutasításra került és a H_1 hipotézis jelen esetben igazolta, hogy a válaszadók iskolai végzettsége és a kártalanítás értékhatárának ismertsége között összefüggés áll fenn. Ez abból is látható, hogy a magasabb, közép és felsőfokú végzettségűek jelölték meg legtöbbször a helyes választ. A kapcsolat erősségének vizsgálatához a Cramer V együttható alkalmazható, amelynek értéke $\Phi=0,202$. A nullához közeli érték gyenge, az 1-hez közeli érték erős kapcsolatot feltételez, vagyis jelen esetben a tényezők közti gyenge kapcsolat mutatható ki.³⁰

Függetlenségvizsgálat a betétbiztosító kártalanításából való részesedése és a kártalanítás határidejének ismertsége között

A 282 válaszadó közül 30 fő már részesült a betétbiztosító kártalanításából, ami közel 11%-os aránynak felel meg. A választható öt kártalanítási határidő közül a 365 napos határidő túlságosan hosszú időtávot jelent, ennek ellenére az összes válaszadó közel 10%-a jelölte meg lehetséges jó válaszként. A határidővel kapcsolatban elmondható, hogy sem a betétbiztosítónak, sem pedig a betétesnek nem érdeke, hogy a kártalanítási folyamatot akár egy évre is elhalassza, hiszen ez a lassú folyamat a betétes bizalom további romlását és a bankrendszer stabilitásának gyengülését vonhatja maga után. Valamennyi gazdasági szereplő közös érdeke a kárrendezés lehető leggyorsabb módon történő lebonyolítása.

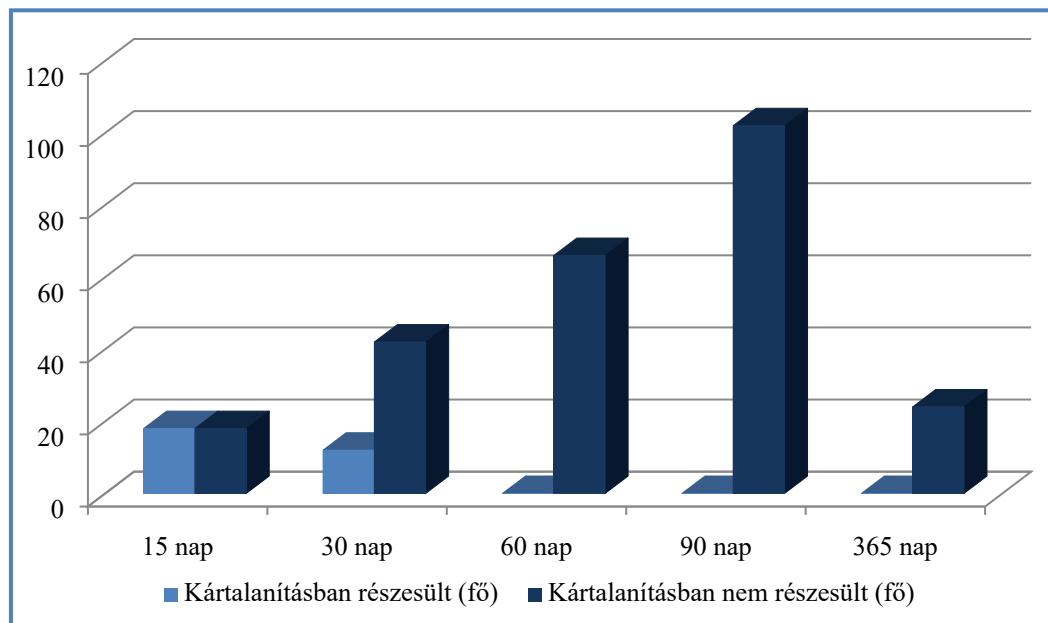
18. táblázat: A kártalanításban részesültek és a kártalanítás határidejének keresztábra elemzése (fő)

		Kártalanításban részesült		
		Igen	Nem	Összesen
Kártalanítás határideje	15 nap	18	24	42
	30 nap	12	53	65
	60 nap	0	76	76
	90 nap	0	72	72
	365 nap	0	27	27
Összesen		30	252	282

Forrás: A primer kutatás eredményei alapján saját szerkesztés

³⁰ A részletes számításokat az értekezés 18. számú melléklete tartalmazza.

A keresztábra elemzést követően megállapítható, hogy a kártalanításban részesültek magas száma, 60%-a helyesen válaszolt a kérdésre, amely szerint a kártalanításra rendelkezésre álló idő jelenleg 15 nap, amely 2021-től 10 napra csökkent. Az összes válaszadón belül a helyes választ megjelöltek aránya 15% volt. A 60 napos kártalanítási határidőt jelölték meg a legtöbben (27%).

40. ábra: A kártalanítás határidejének a kártalanításban való részesedés szerinti megoszlása

Forrás: A primer kutatás eredményei alapján saját szerkesztés

A keresztábra elemzést követően elvégzett Pearson-féle Khi négyzet próba eredménye alapján $P=0,000$, amely kisebb, mint $\alpha=0,05$, vagyis a H_0 hipotézist, amely szerint a tényezők között nincs kapcsolat, elutasítottam.³¹ Ezzel szemben a H_1 hipotézis igazolta, hogy a kártalanításban való részesedés és a kártalanítás határidejének ismertsége között összefüggés áll fenn. A kapcsolat erősségének számítására a Cramer V együttható alkalmas, amelynek értéke $\Phi=0,501$. Az eredmény közepesen erős sztochasztikus kapcsolatot mutat.

Függetlenségvizsgálat a betétbiztosító kártalanításából való részesedés és egy jövőbeni hitelintézeti csőd esetén tanúsítandó várható magatartás között

A keresztábra elemzést megelőzően, a két tényező közti kapcsolatot tekintve, azt a választ várhatjuk, hogy azok a betétesek, akik már részesültek a betétbiztosító kártalanításából és ezzel kapcsolatban pozitív tapasztalatuk volt, minden bizonnyal a jövőben is hasonló módon bíznának a kártalanítás lebonyolításában.

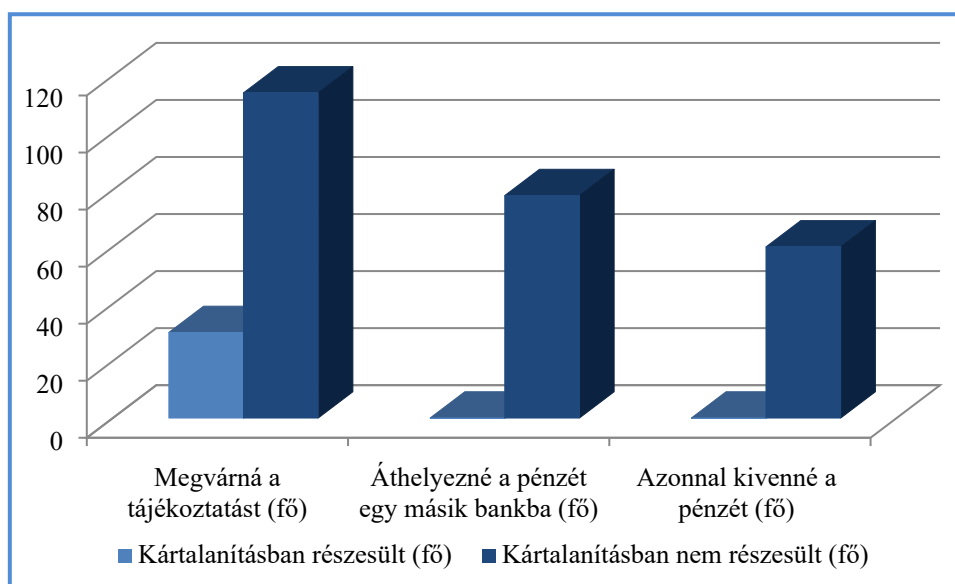
³¹ A részletes számításokat az értekezés 19. számú melléklete tartalmazza.

19. táblázat: A kártalanításból való részesedés és egy jövőbeni hitelintézeti csőd esetén várható betétes magatartás keresztábra elemzése (fő)

		Kártalanításban részesült		Összesen
		Igen	Nem	
Hitelintézeti csőd esetén várható magatartás	Megvárná a tájékoztatást	24	114	138
	Áthelyezné a pénzét egy másik bankba	4	78	82
	Azonnal kivenné a pénzét	2	60	62
Összesen		30	252	282

Forrás: A primer kutatás eredményei alapján saját szerkesztés

A keresztábra adatait elemezve elmondható, hogy a fentiekben leírt elvárásokkal megegyező eredmény született. Egy újabb hitelintézeti csőd esetén a kártalanításban már részesült válaszadók 80%-a megvárná a hitelintézet és betétbiztosító tájékoztatását a további teendőkhöz kapcsolatban. A 30 fő kártalanításban részesült közül csupán 2 fő nyilatkozott úgy, hogy azonnal kivenné a pénzét a bankból. A kártalanításban nem részesültek 45%-a nyilatkozott úgy, hogy a betétbiztosító tájékoztatása alapján cselekedne.

41. ábra: Bankcsőd esetén tanúsítandó magatartásnak a kártalanításban való részesedés szerinti megoszlása

Forrás: A primer kutatás eredményei alapján saját szerkesztés

A pánikhelyzet elkerülése érdekében fontos, hogy a betétbiztosító minél hamarabb beavatkozzon és tájékoztassa a betéteseket a kártalanítás folyamatáról. Pozitívnak mondható, hogy az összes válaszadó csaknem fele (49%) nyilatkozott úgy, hogy megvárná a további tájékoztatást, vagyis ezzel együtt bízik a betétbiztosító tevékenységében.

A keresztábra elemzés Pearson-féle Khi-négyzet próbája alapján a $P=0,001$, amely kisebb, mint $\alpha=0,05$, vagyis ebben az esetben is elfogadható a H_1 hipotézis, amely szerint a kártalanításban való részesedés és a hitelintézeti csőd esetén várható jövőbeni betétes magatartás között összefüggés van. A kapcsolat erősségét mutató Cramer V együttható értéke $\Phi=0,215$. Az eredmény gyenge sztochasztikus kapcsolatot mutat, viszont alátámasztja a betétbiztosító irányába tanúsított bizalmat, amelynek következtében a válaszadók közül egyre kevesebben tartanak a csődtől és bíznak a betétbiztosítási rendszerben.³²

A kérdőívre adott válaszokból az alábbi következtetések vonhatók le:

- Az életkor és a betétbiztosítási rendszer ismertsége közötti összefüggés nem kimutatható.
- A magasabb végzettség és a kártalanítási határidő ismerete között kismértékű kapcsolat megfigyelhető, viszont nem jelenthető ki, hogy a magasabb végzettségből egyértelműen következik a betétbiztosítás jellemzőinek pontosabb ismerete.
- A tény, hogy valaki már részesült a betétbiztosító kártalanításából növelte a betétbiztosítási rendszerrel kapcsolatos ismereteit. Ezen állítást alátámasztotta a kártalanítási határidőnek a kártalanítottak körében való nagyarányú ismerete.
- Egy jövőbeni hitelintézeti csőd esetén követendő magatartás és a betétes kártalanítási tapasztalata közti közepesen erős összefüggés a statisztikai számítások alapján igazolásra került. Jelen esetben a kártalanításban már részesült válaszadók egyértelműen pozitív tapasztalattal rendelkeztek a kártalanítással kapcsolatban.

Összességében elmondható, hogy a kérdőíves elemzés igazolta a hipotézis állítását, amely szerint megkülönböztethetjük a társadalom bizonyos csoportjait, akik pontosabb ismeretekkel rendelkeznek a betétbiztosítási rendszerrel kapcsolatban.

³² A részletes számításokat az értekezés 20. számú melléklete tartalmazza.

5.2. Új és újszerű tudományos eredmények

A gazdasági válság óta több mint tíz év telt el. Ez az időtáv már alkalmas volt a bankrendszerben megalkotott új szabályok hatásainak vizsgálatára, viszont azok fokozatos bevezetése miatt elmondható, hogy a folyamat még korántsem zárult le. A felállított hipotézisek törvényszerűnek, egyértelműnek tűnhetnek, hiszen a döntéshozók azért alkották meg és vezették be a szabályokat, hogy azokkal biztonságosabbá tegyék a bankrendszer működését. Ugyanakkor nem tudni, hogy egy jövőbeni válság milyen hatással lesz a szektorra, a jelenlegi szabályok által előírt tőketartalékok elegendőek lesznek-e a probléma kezeléséhez. Az elemzés elsősorban arra irányult, hogy a bevezetett változtatások ténylegesen javították-e a rendszer működését és az valóban biztonságosabbá vált-e a szereplők számára. Az értekezés során felállított hipotézisek vizsgálata során összefoglalóan a következőkben megfogalmazott eredményekre jutottam.

H1 hipotézis igazolása

H1: Az európai bankszabályozás területén bekövetkezett szigorítások javították a tagállami bankrendszerek tőkehelyzetét és likviditási pozícióit.

Az értekezésben vizsgáltam az Európai Unió bankrendszerének gazdasági állapotát, amely során az egyes tagállamok tőke és likviditási mutatóinak elemzésére került sor. A tőkemegfelelési, tőkeáttételi és likviditási mutató értékei alapján a tagállamok bankrendszerei a jogszabályalkotók által elvárt minimum értékeket a vizsgált időszakban teljesíteni tudták. A tőkemegfelelési mutató értéke, a tőketartalékolási szabályok bevezetésének hatására, a vizsgált időszakban javult. A korábban magas tőkeáttétel leépítése a válságot követően megkezdődött, amely tendencia a hitel/betét arány mutató vizsgálatakor is igazolódott.

Az újonnan bevezetett likviditási mutatókkal rövid és hosszú távon is lehetőség nyílt a bankok fizetőképességének folyamatos kontrolljára. Összességében, a tagállamok bankrendszerének tőkeszerkezetét vizsgálva elmondható, hogy a bankok tevékenységét korábban meghatározó túlzott kockázatvállalásról a hangsúly áthelyeződött a biztonságos működésre, a tartalékok képzésére és a folyamatos likviditás biztosítására.

T1: Az uniós tagállamok bankrendszerének tőke és likviditási helyzete, ugyan eltérő mértékben, de a válságot követő időszakban javult és ez a meghozott új szabályozói intézkedésekre vezethető vissza.

A javuló tendencia ellenére továbbra is kérdéses, hogy az előírt tőketartalékolásai értékek elegendőek lesznek-e egy újabb válság kirobbanása esetén, illetve egyáltalán meg lehet-e határozni az optimális tőkeszintet a folyamatosan változó gazdasági környezet mellett.

H2 hipotézis igazolása

H2: A 2008/2009-es válságot követő szabályozói rendszerbeli szigorítás, egyéb más tényezők mellett, hozzájárult ahhoz, hogy az Európai Unió országaiban ugyan különböző mértékben, de általában negatív irányban változott a hitelintézetek jövedelmezősége.

A H2 hipotézis vizsgálata során a bankok jövedelmezőségi helyzete került elemzésre a RoA, RoE és NPL mutatók segítségével. A mutatók révén igazolásra került, hogy az uniós tagállamok bankjainak jövedelmezőségi helyzete a válság óta eltelt időszakban némileg javult, viszont tendenciája az egyes országokban eltérő volt. A statisztikai elemzés bizonyította, hogy a nemteljesítő hitelek állománya és a bankok jövedelmezősége között negatív irányú kapcsolat áll fenn, vagyis az alacsonyabb NPL arány hatására a jövedelmezőség nő és ez a folyamat fordítottan is igaz.

T2: A bankok jövedelmezősége a válságot követő időszakban csökkent, viszont a nemteljesítő hitelállomány leépítése és egyéb lokális intézkedések e negatív hatást kompenzálni voltak képesek, így a bankok jövedelmezősége a tagállamok többségében növekedni kezdett. A szabályozás által előírt tőke és likviditási tartalékok képzése forrást von el a szektortól, amely negatívan hat a jövedelmezőségre. A jövedelmezőség alakulását több tényező is befolyásolja, köztük a banki szabályozás, viszont egyértelműen nem jelenthető ki, hogy csupán ennek a tényezőnek köszönhető a banki jövedelmezőség növekedése.

A pozitív tendencia alakulása egybeesik a banki szabályok szigorításával, akárcsak a válságot követően a gazdaságban megindult növekedési hullám is. A hipotézis igazolása csak részben teljesült, hiszen a hitelintézetek jövedelmezősége a válságot követő visszaesés után ugyan javult, de még mindig alacsony szintűnek mondható. Kérdéses, hogy egy jövőbeni válság miatti tőketartalékolás hatására nem esik-e túlzottan vissza a jövedelmezőség, amelynek következtében válság esetén nem lesz elegendő forrás a probléma orvoslására. Megállapítható, hogy a bankok kedvező helyzetben vannak, de továbbra is elsődleges feladat a jövedelmezőség növelése és a banki mérlegek nemteljesítő hitelektől való megtisztítása (Müller, 2019).

H3 hipotézis igazolása

H3: A bázeli és hazai előírások szigorításának pozitív hatásai a hazai hitelintézetek gazdasági paramétereiben és a hitelkockázat csökkenésében is megmutatkoznak.

A H3 hipotézis a magyarországi bankrendszer helyzetét részletesen mutatta be és igazolta, hogy a korábbi hipotézisekben megfogalmazott tendenciák ugyan eltérő méreteken, de a hazai bankrendszerre is érvényesek.

T3: A hazai bankrendszer tőkehelyzete és likviditása, valamint jövedelmezősége a bevezetett szabályok hatására javult. A magyar bankrendszer jövedelmezőségi helyzete uniós szinten is kiemelkedő. Hazánkban a nemteljesítő hitelek aránya az egyik legalacsonyabb, a szigorú tőkeszabályok hatására elvárt likviditási tartalékok következtében pedig az egyik legstabilabb bankrendszerrel rendelkezik a tagállamok között.

H4 hipotézis igazolása

H4: A 2008/2009-es gazdasági válságot követő években az Európai Unió szintjén és hazánkban is koncentráltabbá vált a bankszektor.

A H4 hipotézis kutatása során vizsgáltam, hogy a válságot követően a piaci erőviszonyok miként alakultak át a szektorban. Az unió tagállamainak szinte mindegyikével kapcsolatban elmondható, hogy a bankok száma csökkent. Okai között megtalálhatóak a digitális technológiák előretörése, a fiatal és megtakarítással rendelkező lakosság online ügyintézés iránti igényének növekedése. A szigorú tőkeszabályozás, az intézmények méretétől függetlenül, valamennyi hitelintézetre vonatkozik. A kisebb intézmények nem feltétlenül tudják teljesíteni mindegyik előírást, előfordulhat, hogy az ilyen típusú bankok emiatt csődbe jutnak, vagy jobb esetben beolvadnak egy nagyobb hitelintézetbe. Ez utóbbi eset viszont a rendszerkockázati bankok méretének és számának növekedését eredményezte az elmúlt időszakban.

T4: A válságot követően az Európai Unióban és hazánkban is koncentráltabbá vált a bankrendszer, de az egyes országok közötti differenciálódás megfigyelhető.

A koncentrációs adatokat elemezve igazolásra és elfogadásra került a hipotézis állítása, ugyanakkor az is kiderült, hogy a TBTF bankok problémája a válságot követően sem oldódott meg. A felvásárlások, fúziók hatására a bankóriások mérete tovább növekedett, ezért a jövőben további problémák kiváltó okai lehetnek. Hazánkban a folyamat egyértelmű oka a takarékszövetkezeti szektor átalakulása, amely koncentráltabbá teszi ugyan a szektort, viszont az egyesülés révén a betétesek egy nagyobb kockázatközösségnek a tagjai, így megtakarításaikat nagyobb biztonságban tudhatják.

H5 hipotézis igazolása

H5: A lakosság bizonyos jól körülhatárolható, differenciált ismeretekkel rendelkező csoportjaira jobban jellemző a hazai betétbiztosítási rendszer ismerete.

A H5 hipotézis a betétbiztosítási rendszer ismeretének fontosságát hangsúlyozta. A primer kutatás eredményeinek elemzése keresztábra elemzéssel, Pearson-féle Khi négyzet próbával és Cramer V együttható elemzésével történt. Az elemzett négy különböző csoportjellemző és változó (betétbiztosítási ismérv) közötti összefüggés kapcsán három esetben a szignifikáns összefüggés bizonyításra került, ezért a hipotézis állítása elfogadásra került.

T5: A betétbiztosítási rendszer ismertsége a lakosság bizonyos jobban képzett vagy a betétbiztosítási rendszerrel korábban már kapcsolatba került és így tapasztalattal rendelkező csoportjainak körében magasabbnak mondható.

Az Országos Betétbiztosítási Alap által 2017-ben készített felmérés alapján a betétbiztosítás spontán ismertsége 55%, támogatott ismertsége pedig 43% volt. A primer kutatás ennél jobb, 64%-os eredménnyel zárult. Ennek oka lehet, hogy a felmérésben szereplők többsége a lakóhelyem szűkebb környezetében élő betétesek köréből került ki. A 2014. évi takarékszövetkezeti csődhullám a térség egyik jelentős pénzügyi szolgáltatóját is érintette. Bizonyos betétbiztosítási elemek, mint a kártalanítási értékhatár vagy határidő viszonylag magas, az országos átlagot meghaladó ismerete abból adódhat, hogy a válaszadók egy bizonyos százaléka vélhetően aktív részese és károsultja volt a 2014-es eseményeknek.

Az értekezés elején felvázolt célok alapján megfogalmazott hipotézisek teljesülését és eredményeket a 20. számú táblázat tartalmazza.

20. táblázat: A kutatás során megfogalmazott célok és azok igazolásához kapcsolódó módszerek, eredmények

CÉL	HIPOTÉZIS	ADATBÁZIS	MÓDSZER	EREDMÉNY
Szigorú szabályozói intézkedések létjogosultságának, pozitív hatásainak igazolása	H1, H2, H3	Az Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa, az Európai Bankszövetség adatai, a Magyar Nemzeti Bank adatai, egyéb elemzések	Mutatók (tőke megfelelés, tőkeáttétel, LCR mutató, NPL mutató, Hitel/betét arány mutató, RoE, RoA mutatók) elemzése	H1: teljesült H2: részben teljesült H3: teljesült
A bankszektorban jelenlévő szereplők koncentrációjának igazolása	H4	Az Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa, az Európai Bankszövetség adatai, egyéb elemzések	Mutatók (HHI-index, koncentrációs arányszám, hitelintézeti szám változásának) elemzése	teljesült
A társadalom differenciált csoportjainak a betétbiztosítási rendszerrel kapcsolatos eltérő ismereteinek igazolása	H5	Primer kérdőíves kutatás eredményei, az Országos Betétbiztosítási Alap éves jelentései, egyéb elemzések	Keresztábra-elemzés, függetlenség vizsgálat, Kihínégzet próba, Cramer V együttható számítás és elemzés	teljesült

Forrás: Saját szerkesztés

Összességében elmondható, hogy a kutatás során felállított öt hipotézis közül, a feldolgozott adatok alapján a H1, H3, H4 és H5 hipotézisek állításai az eredmények alapján teljes egészében, a H2 hipotézis állítása pedig részben került elfogadásra.

6. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Az Európai Unió a válságot követően 2019-ben újabb mérföldkőhöz ért. Európa a római szerződés aláírásának és az Európai Közösség létrejöttének 60., az Európai Unió létrehozásának 25., az euró bevezetésének 20. évfordulóját ünnepelte. Bármelyik dátumot vesszük is figyelembe, az unió fennállása óta jelentős változásokon ment keresztül és a 2008-as világválságot követően korábban nem tapasztalt problémákkal nézett szembe. Inotai (2018) megfogalmazása szerint az Európai Unió fejlődésének kritikus szakaszába ért. A pénzügyi rendszert érintő globális probléma nemzetközi szinten való megoldása a válságot követően ugyan megkezdődött, viszont a szabályok bevezetése napjainkban is tart, az újonnan létrehozni kívánt intézmények köre pedig még korántsem teljes. A megkezdett folyamat még nem zárult le, hiszen a Bázeli III., egyes szakirodalmakban Bázeli IV. javaslatcsomag alapján megfogalmazott tőkekövetelmények bevezetése folyamatos, a bankunió harmadik pillére, az egységes betétbiztosítási rendszer megvalósítása pedig még csak az elképzelések szintjén létezik.

A pénzügyi felügyeleti rendszer átalakítása és a szabályozás szigorítása az uniós tagállamok banki adatait elemezve összességében hozzájárult ahhoz, hogy a rendszer a 2012-es mélypont után ismét növekedési pályára álljon, viszont hatása a jövőre vonatkozóan számos kérdést vet fel. Az intézkedések következtében a bankrendszer által elért eredmény pozitív hatása jelenleg összességében nagyobb, mint amit abban az esetben ért volna el a szektor, ha ezeket az intézkedéseket nem hozzák meg.

A bevezetett előírások fő célja a válság által felszínre hozott problémák és hiányosságok megoldása, valamint egy esetleges jövőbeni válságra való felkészülés. Ugyanakkor felmerül a kérdés, hogy az előírt szabályok kellően szigorúak-e. Egy jövőbeni válság esetén elegendőek lesznek a jelen állapotban előírt likviditási és tőkeszabályok a gazdasági sokkok kezelésére? Egyes vélemények szerint a tőke elégséges szintje egyáltalán nem határozható meg, hiszen a gazdaság folyamatosan, egyik pillanatról a másikra változik. Ami az egyik nap még elegendő tőkének bizonyult az a másik nap már nem biztosítja a banki likviditást. Kérdéses, hogy a likviditási szabályok a jövőben kellő védelmet nyújtanak-e. Jelen helyzetben a tartalékolt tőke elvonja a forrást a bankok jövedelemtermelő tevékenységétől és ezen keresztül az országok GDP növekedését is visszafogja.

Az előírt tőketartalékok képzése hasznos lehet egy jövőbeni válság esetén, de ha nem kerülnek felhasználásra, akkor féltő, hogy csak a jelenlegi banki jövedelemtermeléstől elvont tőkét fogják jelenteni. Móra (2019) megfogalmazása szerint a kialakult helyzet paradox, hiszen az előírt szigorú tőke és likviditási szabályok hatására a rendszer működése biztonságosabb, viszont ezzel egyidőben a jövedelmezőség csökken. Ennek következtében a szereplők új, sokszor kockázatosabb eszközökbe fektetnek, ami viszont csökkenti a rendszer stabilitását. A döntéshozók ugyan igyekeznek stressz tesztekkel modellezni egy kedvezőtlen gazdasági esemény által előidézett helyzetet, viszont senki nem tudja, hogyan fog alakulni a gazdasági környezet a következő években és a jelenben elért stressz teszt eredmények ténylegesen a valós képet mutatják-e a bankok jövőbeni állapotáról. Minden válság más és más és ahogy eddig sem lehetett, most sem lehet előre jelezni annak természetét és nagyságát, emiatt gyorsítani kellene a szabályok bevezetésének folyamatát.

A válság óta 12 év telt el, az új tőkekövetelmény szabályok végleges változata 2017-ben készült el, bevezetésük 2024-től lesz kötelező. Probléma, hogy túlságosan sok idő telik el a szabályok megalkotása, véglegesítése és bevezetése között, ezért féltő, hogy egy újabb gazdasági krízis ismét felkészületlenül éri a bankrendszert. A bankok szabályozása nagyon összetett terület és emiatt nehéz annak egyszerűsítése. A jelenlegi szabályozásról is elmondható, hogy nehezen áttekinthető. Probléma, hogy a bankok túlzott szabályozottságnak való megfelelése erőforrásokat von el más területektől, ezzel szemben a szektor más szereplőire, mint például az árnyékbankokra, ilyen típusú szabályozás nem vonatkozik.

Az európai bankunió gondolata pozitív abból a szempontból, hogy egy nagyobb kockázatközösség szükség esetén segíteni kívánja a tagállamokat a szanálás és a betétbiztosítás területén, viszont az euró övezeti és nem euró fizetőeszközzel rendelkező országok közti különbség növeli a kérdéseket a felek között. Az euró övezeti országok automatikusan tagjai a rendszernek, a többi tagállam pedig dönthet a csatlakozásról, viszont ebben az esetben úgy részesülnek a bankunió által nyújtott támogatásból, hogy más, az euró övezetre vonatkozó előírásokat nem kell teljesíteniük.

A bankunió keretein belül az egységes felügyelet immár 6 éve ellátja feladatát, az egységes szanálási rendszer pedig 4 éve működik. Ha a felügyelet és a szanálás nem képes az intézmény megmentésére, akkor minél hamarabb szükség lenne az egységes betétbiztosítás létrehozására, amely kártalanítani tudja az ügyfeleket.

A betétbiztosítással kapcsolatban az alapok számára előírt 0,8%-os fedezettségi szint egy, a piacon meghatározó erővel bíró bank betéteseinek kártalanítása esetén kevésnek bizonyulhat. Erre volt példa a hazánkban is lezajlott 2014. évi kártalanítás. A határon átnyúló európai szintű betétbiztosítási rendszer kidolgozása kiemelten fontos (Böhm, 2016), hiszen a bankok mérete folyamatosan nő és a jövőben leginkább a határokon átnyúló, kiterjedt ügyfélkörrel rendelkező bankok kapcsán történő kártalanításokra kell majd számítani.

Továbbra is probléma az intézmények koncentrációja révén létrejövő óriásbankok szabályozásának, a rendszerkockázati intézmények növekedés korlátozásának hiánya. Az előírt plusz tőkekövetelmény kritériumok ugyan jelzik az intézményeknek, hogy működésük kockázatos, igazi korlátot ez nem jelent terjeszkedésüknek. Kérdéses, hogy egy újabb válság esetén valóban megoldható lesz-e az állami beavatkozás nélküli szanálásuk, hiszen méretük jóval nagyobb a Szanálási Alap által rendelkezésre álló forrásoknál.

A bankrendszer jelenbeni és jövőbeni kihívása a megváltozott fogyasztói igényeknek való megfelelés. Az online felületen történő bankolás előtérbe kerülése, a digitális valuták térnyerése komoly informatikai erőforrás felhasználást igényel részükről annak érdekében, hogy teljesíteni tudják az ügyfelek által elvárt gyors, hatékony és bankfiók nélküli ügyintézés. Az online felhasználók számának növekedésével a szektor digitalizációja immár elkerülhetetlenné vált és míg a szereplők korábban úgy vélték, a banki termékek fejlesztése mellett az informatikai újítások bevezetése csupán másodlagos szempont, addig mára bebizonyosodott, hogy az online szolgáltatások fejlesztése révén komoly versenyelőnyökre lehet szert tenni.

A bankcsődök okai között a tulajdonosok felelőtlen magatartása is nagy szerepet játszott. A bankárok túlzott kockázatvállalása ellenére felelősségre vonásuk nem történt meg, ami tovább mélyítheti a bankrendszer és a betétesek közti bizalmatlanságot (Avgouleas - Goodhart, 2019). Ahogy az élet számos pontján, úgy a bankrendszerben is a legfontosabb a felek közti bizalom kiépítése, de ennél is fontosabb annak megtartása. A bankok működése nagyon összetett, tevékenységüket nehéz megérteni. Ezért is fontos a bizalom, amely mindig is nélkülözhetetlen eleme volt a banki működésnek (Kovács, 2018).

A betétes bizalom szempontjából fontos lenne a betétbiztosítási rendszerrel kapcsolatos kommunikáció erősítése. A kérdőíves felmérésből is látszik, hogy hazánkban a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők körében ismertebb a rendszer, ugyanakkor a pénzügyi tudatosság jegyében a középiskolás diákokkal is érdemes lenne megismertetni annak létezését, működését.

A betétesek témával kapcsolatos tudásszintjének növelése a betétesek és a rendszer érdeke egyaránt. A betétes egyik oldalon biztonságban tudhatja pénzét, a bank a másik oldalon pedig elmondhatja, hogy megtett mindent annak érdekében, hogy az ügyfél bankpánik esetén is kiálljon mellette. Bankcsődök esetén a betétbiztosítás jobban a figyelem középpontjába kerül, a közvélemény jobban szembesül az alap tevékenységével. Ezt, illetve az ezt követő időszakot lehetne jobban kihasználni a betétesek tájékoztatása szempontjából.

Az elemzés ugyan a 2008-2019 év adatainak a vizsgálatára vonatkozik, nem lehet említés nélkül elmenni a 2020-as évet meghatározó egészségügyi világméretű járvány gazdaságot és így a bankrendszert is érintő hatásai mellett. Míg a 2008-ban kirobbant válság kiváltó okai fokozatosan, több év leforgása alatt alakult ki (jelzőhitelek állományának növekedése, ingatlanpiaci helyzet alakulása, devizahitelezés felfutása), addig a mostani helyzet kiváltó oka egyik pillanatról a másikra változtatta meg szinte valamennyi ember életét a világon. Szinte egyszerre került sor a világ különböző pontjain a kijárási korlátozások bevezetésére, ezáltal a munkahelyek bezárására, a légi, vasúti közlekedés leállítására, különböző szolgáltatók (éttermek, szállodák, kulturális és sport létesítmények) bezárására. Az élet szinte egyszerre állt le és bénult meg. A kezdeti, ismeretlentől való félelem és bizonytalanság arra kényszerítette a gazdaság szereplőit, hogyha nehéz is, de az emberek egészségének védelme érdekében szükséges a gazdaság szinte teljes mértékű leállítása. Az elérhető adatokból mára már látszódik, hogy mindez milyen károkat okozott az országok gazdaságában és így a bankszektor korábbi növekedési ütemét is visszafogta.

A válság a szektorban elsőként a hitelkihelyezések és hiteltörlesztések területén jelentkezett. A csődbe jutott vállalkozások és a munkanélküliek számának növekedése miatt számos ország kormánya a hiteltörlesztések felfüggesztésével igyekezte támogatni az embereket a kialakult nehéz helyzetben. A hazánkban 2020 márciusában bevezetett hiteltörlesztési moratórium az egyik leghosszabb az unióban. A válság hatására a korábban megindult banki fellendülés megtorpant, sőt bizonyos mutatók esetében negatív irányú változás is megfigyelhető volt. Mindezek alapján tudható volt, hogy a járvány második hullámában a teljes bezárkózás nem lehet megoldás, hiszen a családok, vállalkozások és egyéb szükségszerű szolgáltatások fenntartása a gazdaság szempontjából is elemi érdek. Mint minden válság esetében, jelen helyzetben is a legnagyobb probléma a bizonytalanság, hiszen nem lehet előre tudni, hogy a járvány mikorra fékezhető meg, mikor térhetünk vissza korábbi életünkhöz.

Adathiány miatt nem volt lehetőség az Európai Unió belüli bankcsődök számának vizsgálatára, amely adatok és a bankrendszer koncentrálttsági foka közti kapcsolat vizsgálata újabb összefüggések feltárását segítheti. A bankszabályok fokozatos bevezetése és az új intézményi struktúra kialakítása napjainkban és a következő években is zajló folyamat, emiatt a téma a jövőben is alkalmas lesz további kutatások elvégzésére. Az értekezés lezárása 2021 tavaszán történt, ezért a 2020. év banki adatainak vizsgálatára még nem került sor. A világgazdaságban bekövetkezett események nagy hatással voltak a bankrendszerre és kihívás elé állították a szektor valamennyi szereplőjét, ezért az adatok teljes körű rendelkezésre állását követően a kutatás tovább bővíthető az egészségügyi járvány bankrendszerre gyakorolt helyzetének vizsgálatára vonatkozóan.

Az elvégzett kutatás alapján összességében az állapítható meg, hogy az Európai Unió bankszabályozás területén megkezdett reformja egyértelműen szükséges és hasznos a bankrendszer stabilitásának megteremtése szempontjából. A folyamat ugyanakkor még korántsem végleges, továbbra is szükség van a szektor folyamatos felügyeletére annak érdekében, hogy szabályozás a lehető legkorábban tudjon reagálni a gyorsan változó gazdasági környezet okozta kihívásokra.

7. ÖSSZEFOGLALÁS

Doktori értekezésem fő célja volt, hogy egyrészt ismertessem az uniós és így hazánk bankszabályozását meghatározó szabályokat, irányelveket, rendeleteket, majd az uniós tagállamok bankrendszer adatainak vizsgálatával elemezzem a szektor gazdasági helyzetét a 2008-as gazdasági válságot követően egészen a 2019-es év végéig.

A válságot megelőző időszakban a Bázeli I. és Bázeli II. javaslatcsomagok tartalmazták a bankok működését meghatározó legfontosabb előírásokat, viszont a krízis által felszínre hozott bankrendszerbeli hiányosságok nemzetközi és uniós szinten is új szabályozást követeltek meg. A Bázeli III. javaslatcsomag a válságot követő közel 10 év után, 2017-ben vált véglegessé és előírásainak bevezetése még jelenleg is folyamatban van. Az uniós felügyeleti rendszer strukturális átalakulásának eredményeként létrejött felügyeleti és szanálási intézmények megkezdtek működésüket, biztosítva ezzel az alanyi jogon tag euró zóna tagállamok és csatlakozni kívánó tagországok bankrendszerének biztonságosabb működését. A bankunió három pillérének létrehozása, az egységes szabályokat tartalmazó szabálykönyv megalkotása, valamint az új uniós banki felügyeleti intézményi struktúra kialakítása egy újabb lépcsőfokát jelenti a még egységesebb gazdasági unió megteremtésének. Bemutatásra került a rendszerkockázati bankok további növekedésének és szabályozásának kérdése, valamint a banki digitalizáció fontosságának előtérbe kerülése, amely egyre gyorsítja a szektor koncentrációját.

Az uniós tagállamainak bankszektor adatai alapján, azok tőkehelyzete, likviditása és jövedelmezősége is elemzésre került. A vizsgált időszakot tekintve elmondható, hogy a szektor stabil tőkehelyzettel rendelkezik. A szabályok által előírt tőketartalékolás hatására, a bankok által rendelkezésre álló likvid vagyon mérésére a Bázeli III. szabályozásban bevezetett rövidtávú (LCR) és hosszú távú (NSFR) likviditási mutatók alkalmasak. A bankok hitelezési tevékenysége, a tagállamok többségében, a válságot követő mélypont után ismét fellendült. A nem teljesítő hitelállomány leépítése megkezdődött, amelynek hatására a jövedelmezőség is növekedni kezdett.

A vizsgálatban ugyan látható, hogy az országok többségében a bankok saját tőke arányos jövedelmezősége a válság előtti időszakhoz képest is kimagasló szintet ért el, viszont a tőketartalékok képzése forrást von el a bankoktól, amelynek hatására a jövedelmezőség kisebb mértékű növekedést mutat és összességében a gazdasági növekedést is visszafogja.

Magyarország bankrendszerének állapota a vizsgált adatok alapján 2019 év végére stabilnak mondható. A 2008-as válságot követően a régióban a legnagyobb veszteségeket talán a magyar bankrendszer szenvedte el és egészen 2014-ig nem sikerült növekedési pályára állnia. Az intézmények által ekkor a devizahitel tartozások rögzített árfolyamon történő visszafizetése miatt elkönyvelt végtörlesztést követően lassan megkezdődött a szektor állapotának helyreállítása.

A tagállamok bankrendszer adatainak pénzügyi mutatók segítségével elvégzett elemzését követően kijelenthető, hogy a szabályok szigorítása nagyban hozzájárult a bankok tőkehelyzetének javulásához. Ezzel párhuzamosan viszont az is megfigyelhető, hogy az előírt tőke- és likviditási tartalékképzés miatt a szektor jövedelemtermelő képessége összességében alacsony, mindez pedig az országok gazdasági növekedésére is hatással van. A kutatás bemutatta, hogy a tényezők szoros kapcsolatban állnak egymással. A tőkehelyzetet éppúgy befolyásolja a bank jövedelemtermelő képessége, mint ahogy a jövedelmezőség hat a bank likviditási helyzetére. E tényezők miatt is nehéz a mutatók optimális szintjét meghatározni és kérdéses, hogy a jelenleg elvárt értékek elegendőnek bizonyulnak-e a jövőbeni kihívásokkal szemben.

A bankszektor méretének átalakulása kapcsán megállapításra került, hogy az utóbbi évek koncentrációs folyamata egyértelműen megmutatkozik a bankok, bankfiókok számának és az alkalmazotti létszámnak a csökkenésében. A válságot követően egyértelműen a bankcsődök megnövekedett számával, majd részben a szigorú szabályoknak megfelelni nem tudó kisebb intézmények felvásárlásával létrejövő rendszerkockázati bankok térnyerésével és a digitális technológiák előretörésével magyarázható a szereplők számának csökkenése. Mindez az unió valamennyi tagállamára vonatkozóan elmondható folyamat. Hazánkban külön kiemelendő ok a takarékszövetkezeti szektor közös integrációs szervezetbe való tömörülése és így egy nagyobb és tőkeerősebb szereplő létrejötte.

A betétbiztosítási rendszer lakosság általi ismerete csökkenti a bankpánik kialakulásának lehetőségét. A témával kapcsolatban a kutatás során kérdőíves elemzésre került sor, amely a betétbiztosítási rendszer alapvető jellemzőivel (biztosítottak köre, biztosítás tárgya, biztosítás értékhatára) kapcsolatos kérdéseket tartalmazott. A kutatás feltárta, hogy a kérdőívet kitöltők körében a betétbiztosítás milyen szintű ismertségéről beszélhetünk, illetve a válaszadóknak, bizonyos szempontok alapján, milyen típusú csoportjai azonosíthatók.

Így megállapításra került, hogy a magasabb végzettséggel rendelkező, illetve a betétbiztosítási rendszerrel már kapcsolatba került személyek esetében a kérdésekre adott válaszok pontosabbak voltak, mint az ettől eltérő jellemzőkkel bíró válaszadók körében. A megállapítások ugyan az adott mintára érvényesek, viszont alkalmasak voltak következtetések levonására. A kutatás igazolta, hogy a társadalomnak csak bizonyos jól körülhatárolható, differenciált ismeretek birtokában lévő csoportjai rendelkeznek megfelelő tudással a rendszerről, ezért a jövőben szükséges a betétesek témával kapcsolatos ismereteinek bővítése.

A szereplők, a banki termékek és a szolgáltatások sokszínűsége miatt a bankrendszer szabályozása nagyon nehéz. A szektor mérete és kapcsolati hálója óriási, koncentrációja a válságot követően tovább folytatódott. Az elemzés szinte valamennyi EU tagállamban a bankok számának csökkenését mutatta, viszont ezzel párhuzamosan egyes bankok eszközállománya, a felvásárlások és fúziók következtében, olyan méreteket ért el, amely intézmények tevékenysége már az országok gazdálkodását is jelentős mértékben meghatározza. A rendszerkockázati intézmények kontrollja napjaink bankszabályozásának egyik alapját jelenti, hiszen az ilyen típusú intézmények eszközállománya egyes országok nemzeti össztermékét is meghaladja. Közös felügyeletük érdekében jött létre a bankunió keretein belül működő egységes felügyeleti mechanizmus, amely az euró zóna és a bankunióhoz csatlakozott országok legnagyobb bankjainak ellenőrzését látja el.

A bankunió második pillérének, az egységes szanálási mechanizmusnak a célja, hogy az intézmények likviditási problémája esetén ne az adófizetők pénzét kelljen felhasználni, illetve az országok költségvetését megterhelni a bankok megmentésével, hanem a szanálási alap révén lehetővé váljon a bajba jutott intézmények közös alapból történő megsegítése.

Az értekezés kiemelten foglalkozott a betétbiztosítás témakörével, amelynek gazdaságvédő szerepe nem vitatható. A pénzügyi szereplők közti szoros kapcsolat következtében a negatív hatások gyorsan továbbterjedhetnek, emiatt is fontos, hogy a bankunió harmadik pillére, az egységes betétbiztosítási rendszer létrejöttén és szükség esetén segíteni tudja a tagállamokat a betétesek kártalanításában. Hazánk példája is mutatja, hogy az utóbbi évek bankcsődjeinek negatív hatásait a betétbiztosítás sikeresen tudta tompítani és így a betétesek és a gazdaság szempontjából elszenvedett veszteség jóval kisebb volt, mintha a betétbiztosító nem vett volna részt a kártalanítások lebonyolításában.

A pozitív eredmények ellenére továbbra is szükséges a rendszer folyamatos kontrollja. Az egészségügyi válság felszínre hozta a bankrendszer digitalizáltság szempontjából való lemaradását, amelynek a fejlesztése a kialakult helyzetben sürgető feladat. A Bazel III. javaslatcsomag szabályainak végleges bevezetése, az Egységes Szanálási Alap teljes feltöltöttsége 2024-re várható, az egységes betétbiztosítási intézményrendszer létrehozása még csak a tervek szintjén létezik. A jövőben továbbra is fontos lesz figyelemmel kísérni a szektor szereplőinek tevékenységét, a felügyelet és a hatóságok által elvégzett stressztesztek eredményeit vizsgálat alá vonni, valamint a gazdasági változásoknak megfelelő szabályozói döntéseket, változtatásokat meghozni, amelyek így hozzá tudnak járulni a tagállami és uniós szintű bankrendszerek biztonságos működéséhez, valamint a gazdasági stabilitás biztosításához.

SUMMARY

The main purpose of my doctoral thesis is to describe the rules, guidelines and regulations specifying the banking regulation of the EU and of Hungary on the one hand, and to analyse the economic situation of the sector after the economic crisis of 2008 until the end of 2019 by examining the data of the banking system of the EU member states on the other hand.

In the period before the crisis, the major requirements specifying the operation of banks were contained in proposals Basel I and Basel II, however, new regulation was demanded by the deficiencies of the banking system brought by the crisis to the fore at both international and EU levels. Proposal Basel III was finalised nearly 10 years after the crisis, in 2017, and the introduction of its requirements is still in process. The supervision and resolution institutions created as a result of the structural conversion of the supervision system of the EU have started their operation, ensuring thereby a safer operation of the banking system of the member states of the Eurozone and the member states intending to join it. The creation of the three pillars of the banking union, the drawing of a single rule book, and the establishment of the new EU banking supervision structure are additional steps towards the formation of a more uniform economic union. The issue of the further growth and regulation of systematically important banks as well as the prevalence of the importance of banking digitalisation accelerating the concentration of the sector have been presented.

Based on the data of the banking sector of the member states of the EU, their capital situation, liquidity and profitability have been also analysed. As regards the period under examination, we can state that the sector is in a steady capital situation. As a result of the capital reserves required by the rules, the banks have already sufficient liquid assets, for the measurements of which the liquidity coverage ratio (LCR) and net stable funding ratio (NSFR) indicators introduced in regulation Basel III are suitable. After a low point following the crisis, the lending activity of the banks has recovered in the majority of the member states. The elimination of non-performing borrowings has been started, as a result of which profitability is now increasing.

Though the examination shows that the banks' return on equities in the majority of the countries has achieved a rather high level in comparison to the period before the crisis, holding capital reserves drains away resources from the banks, and consequently, the growth of profitability is less significant, and, in general, it also hinders the economic growth.

By the end of 2019, the state of the banking system of Hungary is considered steady on the basis of the examined data. Following the crisis of 2008, perhaps the Hungarian banking system suffered the greatest losses in the region, and it was not able to start growing until 2014. Then, the restoration of the sector slowly started after the final repayments of foreign currency loan debts settled at a fixed currency rate were booked by the institutions.

After making an analysis of the data of the bank systems of the member states using financial indicators, it can be stated that the introduction of the more stringent rules contributed to the improvement of the capital situations of the banks. However, it is simultaneously observed, that due to the required capital and liquidity reserves the revenue generation ability of the sector is, in general, low, and this affects also the economic growth of the countries. The research has proved that the factors are closely interconnected. The capital situation is affected by the revenue generation ability of the bank, just as the liquidity situation of the bank is affected by the profitability. It is difficult to determine the optimal level of the indicators also due to these facts, and it is not sure if the currently expected values prove to be sufficient to cope with the future challenges.

In connection with the resizing of the banking sector it has been found that the concentration process of the recent years is clearly indicated by the reduction of the number of bank and bank branches as well as of their staff. After the crisis, the reduction of the number of operators is clearly attributable to the increase of the number of bank failures and the penetration of the systematically important banks created by means of acquisition of small institutions being unable to meet the stringent requirements. This process is true for all member states of the EU. The concentration of the savings banks sector into one integration organisation and thereby the creation of a bigger well-capitalised operator are the most important driving factors in Hungary.

The public's knowledge of the deposit insurance system reduces the possibility of bank panic. In connection with the topic, a questionnaire analysis was carried out during the research, which included questions related to the basic characteristics of the deposit insurance system (scope of insured persons, subject of insurance, value limit of insurance). The research revealed the level of awareness of deposit insurance among the respondents and the type of groups of the respondents that can be identified on the basis of certain aspects. Thus, it was found that the answers to the questions were more accurate in the case of persons with higher education or already in contact with the Deposit Insurance Scheme than among the respondents with different characteristics.

Although the findings are valid for the sample, they were suitable for drawing conclusions. Research has shown that only certain groups of society with well-defined, differentiated knowledge have adequate knowledge of the system, so it is necessary to expand the knowledge of depositors on the topic in the future.

Due to the diversity of the operators, the banking products and services, it is very difficult to regulate the banking system. The size and system of connections of the sector are enormous, and its concentration further increased after the crisis. According to the analysis, the number of banks has reduced almost in every EU member state, while the assets of the individual banks have reached such dimensions as a result of acquisitions and mergers that the activities of these institutions significantly affect even the economy of the countries. The control of the systematically important institutions is one of the bases of today's banking regulation, as the assets of such types of institution even exceed the gross national product in certain countries.

The single supervising mechanism operating within the framework of the banking union was established to ensure their common supervision, which controls also the greatest banks of Euro area and of the countries joining the banking union. The second pillar of the banking union, the single resolution mechanism is intended to make sure that in the case of liquidity problems of the institutions the resolution fund allows the support of the institutions falling into distress from a common fund instead of using the money of taxpayers and the state budgets for bank saving.

The thesis has laid an emphasis on the topic of deposit guarantee, the economy protecting role of which cannot be contested. As a result of the close connections between the financial operators, the negative effects may rapidly spread, and for this reasons, too, the third pillar of the banking union, the single deposit guarantee system must be also established, which can help the member states indemnify the depositors, if it is necessary. As it is proved by the example of our country, the negative effects of the bank failures of the recent years can be significantly mitigated by the deposit guarantee, and thereby the losses of the depositors and of the economy were significantly lower than it would have been without the involvement of the deposit guarantee in the indemnifications.

Despite the positive results, the system must be constantly controlled also in the future. The health crisis has brought to the surface the backwardness of the banking system in terms of digitalisation, the development of which is an urgent task in the current situation. The final introduction of the rules of proposal Basel II and the totally filled up resolution fund are expected by 2024, while the establishment of a single deposit guarantee system of institutions exists only in plans. In the future, it will be still important to monitor the activities of the operators of the sectors by means of stress tests performed by the supervision and the authorities, and to make regulatory decisions and changes in accordance with the economic changes, which will be able thereby to contribute to the safe operation of the banking systems of the member states and of the EU.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Acharya, V.– Schnabl, Ph (2009): How banks Played the leverage game. Acharya, V.– Richardson, M. (szerk.): Restoring financial stability. How to repair a failed system. John Willey and Sons, Hoboken–New Yersey, 83–100. p.
2. Admati, A. R., Hellwig, M. (2013): The banker’s new clothes, Princeton: *Princeton University Press*. 424. p.
3. Andres, T. (2018): How the financial crisis changed banking, *Divided Decade*, 21. December
4. Anginer, D. - Demirgüç-Kunt, A. - Zhu, M. (2014): “ How does deposit insurance affect bank risk? Evidence from the recent crisis”, *Journal of Banking & Finance*. Vol. 48, 312-321. p.
5. Avgouleas, E. – Goodhart, C. (2019): Bank Resolution 10 Years from the Global Financial Crises – A Systemic Reappraisal. School of European Political Economy, Working Paper 7.
6. Baker, A. (2013): The new political economy of the Macroprudential Ideational Shift, *New Political Economy*. Vol. 18., No.1., 112-139. p.
7. Banai Á. - Király J. - Nagy M. (2010): Az aranykor vége Magyarországon. *Közgazdasági Szemle*. LVII. évf., 105-131. p.
8. Banai Á. – Hosszú Zs. – Körmendi Gy. – Sóvágó S. – Szegedi R. (2013): Stressztesztek a Magyar Nemzeti Bank gyakorlatában. *MNB tanulmányok*. 109. p.
9. Banai Á. - Lang P. (2018): Banki kockázatkezelés stressztesztekkel az OBA-nál. *Gazdaság és Pénzügy*. 2018. november különszám, 16-25. p.
10. Baranyi A. – Széles Zs. (2010): Egy hitelintézet kockázatvállalása és a bázeli szabályozás korlátai. *Pénzügyi Szemle*. 55. évf., 1. szám, 168-179. p.
11. Becsei A. – Bógyi A. – Csányi P. – Kovács L. (2019): A jövő bankja, a bankok jövője, A Magyar Bankszövetség digitalizációs javaslatai. *Gazdaság és Pénzügy*. 6. évf., 3. szám, 299-310. p.

12. Berlinger E. – Horváth F. – Vidovics-Dancs Á. (2012): Tőkeáttétel-ciklusok. *Hitelintézeti Szemle*. 11. évf., 1. szám, 1-23. p.
13. Biedermann Zs. – Orosz Á. (2015): Eltérő irányú szabályozások a válság után? Az EU és az Egyesült Államok válaszainak összevetése. *Hitelintézeti Szemle*. 14. évf., 1. szám, 30-56. p.
14. Boccuzzi, G. (2016): The European Banking Union Supervision and Resolution. *Palgrave Macmillian*. UK, 219. p.
15. Borio C. (2014): Macroprudential frameworks: (Too) great expectations? In Schoenmaker, D. (szerk.) : Macroprudentialism. A VoxEU.org Book, Duisenberg, *CEPR Press*. 29-45. p.
16. Botos K. (2012): Reformok a bankszabályozásban: a „zászlóshajó” elemzése. *Hitelintézeti Szemle*. 11. évf., 2. szám, 101-110. p.
17. Bóta N. - Radnai M. - Vonnák Dzs. (2019): Banki tőke megfelelési kézikönyv. Második kötet, Budapest: Alinea Kiadó, 104. p.
18. Buda L. (2015): Az Európai Unió pénzügyi felügyeleti rendszerének átalakulása és a bankunió létrehozásának bemutatása. *Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás*. Nemzeti Közszerológati Egyetem Közigazgatás-Tudományi Szakmai Folyóirata (2), 114-122. p.
19. Buda L. (2017): Does Banking Union Resolve One of the Impossible Trinitities of the Eurozone? *Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás*. Nemzeti Közszerológati Egyetem Közigazgatás-Tudományi Szakmai Folyóirata (1), 134-149. p.
20. Bugár Gy. (2015): Piaci és hitelkockázat menedzsment. Budapest: Akadémiai Kiadó, 168. p.
21. Carmassi, J. –Dobkowitz, S. – Evrard, J. – Parisi, L. – Silva, A. – Wedow, M. (2018): Completing the Banking Union with a European Deposit Insurance Scheme: who is afraid of crosssubsidisation? European Central Bank, Occasional Papers No 208/11 April, 56. p.

22. Csatai R. (2012): Banküzemelteti alapismeretek Segédlet, Mosonmagyaróvár, NYME MÉK, 105. p.
23. Csere B.- Quirin M. (2013): Hitelintézetek és pénzügyi szolgáltatás végző egyéb szervezetek jogi szabályozása. 203-262. p. In: Lentner Cs. (szerk.) *Bankmenedzsment, Bankszabályozás - Pénzügyi fogyasztóvédelem*. Budapest: Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó, 526. p.
24. Dömötör B. - Miskó J. A. (2016): A piaci kockázat tőkekövetelményének szabályozása. *Gazdaság és Pénzügy*. 3. évf., 3. szám, 188-210. p.
25. Demirgüç-Kunt, A. - Kane, E. - Laeven, L. (2008), Deposit Insurance Design and Implementation: Policy Lessons from Research and Practice, In Demirgüç-Kunt, A. Kane, E. and Laeven, L. (szerk.): *Deposit Insurance around the World - Issues of Design and Implementation*. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 3-26. p.
26. Demirgüç-Kunt, A. - Huizinga, H. (2010): Are Banks Too Big to Fail or Too Big to Save? International Evidence from Equity Prices and CDS Spreads. The World Bank, Policy Research Working Paper, 5360. p.
27. Demirgüç-Kunt, A. – Kane, E. - Laeven, L. (2014): Deposit Insurance Database, IMF Working Paper, July 2014.
28. De Rynck, S. (2016): Banking on a Union: The Politics of Changing Eurozone Banking Supervision. *Journal of European Public Policy*. 23 (1), 119-135. p.
29. Diamond, D. – Dybvig, P. (1983): Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity. *Journal of Political Economy*. 91. évf., 3. szám, 401–419. p.
30. Erdős M. - Mérő K. (2010): Pénzügyi közvetítő intézmények. Budapest: Akadémiai Kiadó, 292. p.
31. Fama, E. E. (1985): What is Different About the Banks? *Journal of Monetary Economics*. 15, 29–39. p.

32. Földényiné Láhm K. – Kómár A. – Stréda A. – Szegedi R. (2016): Bankszanálás, mint új MNB-funkció – az MKB Bank szanálása. *Hitelintézeti Szemle*. 15. évf., 3. szám, 5-26. p.
33. Gál Z. (2010): Pénzügyi piacok a globális térben. Budapest: Akadémiai Kiadó, 775. p.
34. Gros, D. - Schoenmaker, D. (2014): European Deposit Insurance and Resolution in the Banking Union. *Journal of Common Market Studies*. 52 (3), 529-546. p.
35. Gyura G. (2014): A szanálás, mint új alternatíva. MNB Szakmai Cikkek
36. Haldane, A. G. - May, R. M. (2011): Systemic Risk in Banking Ecosystem, Nature, Mcmillan Publishers, Vol. 469, January 2011, 351-355. p.
37. Helleiner, E. (2010): What Role for the New Financial Stability Board. The Politics of International Standards after the Crisis, *Global Policy*. Vol. 1. Issue 3., 282–290. p.
38. Howarth D. - Quaglia L. (2018): The difficult construction of an European Deposit Insurance Scheme: A step too far in Banking Union, *Journal of Economic Policy Reform*. 21, 3, 190-209. p.
39. Huertas T. F. (2014): A szanálás reformja. *Hitelintézeti Szemle*. 13. évf., 4. szám, 86–101. p.
40. Iguá, I. (2013): Analysis of the Banking System's concentration degree in EU countries. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*. 15 (1), 184-193. p.
41. Illés I. (2005): Bankmenedzsment. Budapest: Perfekt Könyvkiadó, 290. p.
42. Inotai A. (2018): Történelmi keresztúton az Európai Unió: kihívások és lehetséges válaszok. 11-28. p. In: Éltető A., Szijártó N. (szerk.): *Változó Európa a változó világban*. Budapest: MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Világgazdasági Intézet, 340. p.
43. Juhász Z. – Kovács R. (2016): A banki kockázatmenedzsment új irányai a hazai és nemzetközi gyakorlatban. *Gazdaság és Társadalom*. 8. évfolyam, 3. szám, 28-50. p.

44. Kallóné Csaba K. (2019): Egységes betétbiztosítási értékhatár, erkölcsi kockázat az Európai Unióban, *Statisztikai Szemle*. 97. évf., 2. szám, 175-191. p.
45. Kallóné Csaba K. - Katona V. (2019): Betétbiztosítás és pénzügyi stabilitás. *Gazdaság és Pénzügy*. 2018. november különszám, 3-7. p.
46. Kallóné Csaba K. - Vajai B. (2017): Az Országos Betétbiztosítási Alap kártalanítási tapasztalatai a betétesek korösszetételéről és a betétösszegek eloszlásáról. *Hitelintézeti Szemle*. 16. évf., 2. szám, 28-39. p.
47. Katona K. (szerk.) (2018): A pénzügyi közvetítőrendszer funkciói. Budapest: Wolters Kluwer Hungary Kiadó, 216. p.
48. Kerényi, Á. – Müller, J. (2019): Szép új digitális világ? – A pénzügyi technológia és az információ hatalma. *Hitelintézeti Szemle*. 18 évf., 1. szám, 5-33. p.
49. Kerlin, J. (2017): The Role of Deposit Guarantee Schemes as a Financial Safety Net in the European Union. Springer International Publishing AG, Cham, Switzerland, 351. p.
50. Kenesey Zs. (2014): Úton a bankunió felé?! Egységes európai bankfelügyelet és betétbiztosítás. A hazai betétbiztosítási rendszer kártalanítási tevékenysége, Diplomadolgozat, Nyugat-magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar, 69. p.
51. Kenesey Zs. – Pataki L. (2015): A betétbiztosítás növekvő szerepe. *Gazdaság és Társadalom*. 7. évf., 1-2. szám, 74-87. p.
52. Király J. (2002): Szabályok és bukások. *Hitelintézeti Szemle*. 1. évf., 2. szám, 3-13. p.
53. Kisgergely K. – Szombati A. (2014): Bankunió magyar szemmel – hogyan látja az MNB a szoros együttműködés lehetőségét? *MNB tanulmányok*. 115., 26. p.
54. Kiss H. J. (2018): A betétesek viselkedése tömeges betétkivonás idején. *Hitelintézeti Szemle*. 17. évf., 4. szám, 95-111. p.
55. Kolozsi P. P. - Banai. Á. - Vonnák B. (2015): A lakossági deviza-jelzáloghitelek kivezetése: időzítés és keretrendszer. *Hitelintézeti Szemle*. 14. évf., 3. szám, 60-87. p.

56. Kómár A. (2019): A pénzügyi szervezetek szanálása. 439-451. p. In: Kovács T., Szóka K., Varga J. (szerk.): *Pénzügyi intézményrendszer Magyarországon*. Sopron: Soproni Egyetemi Kiadó, 555. p.
57. Kómár A. - Sulyok A. (2018): A betétbiztosítók alternatív szerepkörei tekintettel a szanálási szerepvállalásra. *Gazdaság és Pénzügy*. 2018. november különszám, 39-54. p.
58. Kovács L. - Marsi E. (2018): *Bankmenedzsment Banküzemtan*. Budapest: Magyar Bankszövetség, 382. p.
59. Kovács L. (2018): A betétbiztosítás szerepe a bizalmi kapcsolatok fejlődésében. *Gazdaság és Pénzügy*. 2018. november különszám, 8-15. p.
60. Lentner Cs. (2013): A bankszabályozás tudományos rendszertana és fejlődéstörténete. 27-86. p. In: Lentner Cs. (szerk.) *Bankmenedzsment, Bankszabályozás - Pénzügyi fogyasztóvédelem*. Budapest: Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó, 526. p.
61. Losoncz M. (2017): Az Egyesült Királyság kilépése az EU-ból és az európai integráció. Budapest: Budapesti Gazdasági Egyetem, 258. p.
62. Louri, H. (2017): A fourth pillar for Europe's banking union? The case for a pan-European asset management company in the Eurozone. *European Politics and Policy*, London School of Economics, 135-143. p.
63. Lublósy Á. (2003): Rendszerkockázat a bankszektorban. *Hitelintézeti Szemle*. 2. évf., 4. szám, 69-90. p.
64. Mérő K. (2012): A bankszabályozás kihívásai és változásai a pénzügyi-gazdasági válság hatására. 129-166. p. In Valetiny P. – Kiss F. L. – Nagy Cs. I. (szerk.): *Verseny és szabályozás 2011*. Budapest, MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, 372. p.
65. Mérő K. (2013): Egy paradigma születése és bukása A „túl nagy a csődhöz” elv értelmezésének és alkalmazásának változásai. 32–57. p. In Valetiny P. – Kiss F. L. – Nagy Cs. I. (szerk.): *Verseny és szabályozás 2012*. Budapest, MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, 384. p.

66. Mérő K. (2017): A makroprudenciális szabályozás térnyerése – Hogyan változtatta meg a globális pénzügyi válság a bankszabályozást? 132-159. p. In: Kálmán J. (szerk.): *Állam – Válság – Pénzügyek*. Budapest: Gondolat Kiadó, 414. p.
67. Mérő K. (2018): A kockázatalapú bankszabályozás előretörése és visszaszorulása – az ösztönzési struktúrák szerepe. *Közgazdasági Szemle*. 65. évf., 10. szám, 981-1005. p.
68. Mérő K. (2019): Érdemes-e csatlakozniuk az európai bankunióhoz az euróövezeten kívüli tagállamoknak. *Közgazdasági Szemle*. 66. évf., 5. szám, 497-520. p.
69. Mérő K. - Piroska D. (2013): A makroprudenciális bankszabályozás és felügyelés keretrendszerének kialakulása. *Hitelintézeti Szemle*. 12. évf., 4. szám, 306-325. p.
70. Mérő K. – Piroska D. (2017): Bankunió és banknacionalizmus. A magyar eset kelet-közép-európai kontextusban. *Politikatudományi Szemle*. 26. évf., 1. szám, 135-166. p.
71. Miles, D. (1995): Optimal Regulation of Deposit Taking Financial Intermediaries. *European Economic Review*, 39, 1365–1384. p.
72. Móra M. (2013): Mit is ér a bankunió fiskális integráció nélkül? *Hitelintézeti Szemle*. 12. évf., 4. szám, 326-350. p.
73. Móra M. (2019): Tíz évvel a válság után. Gondolatok a pénzügyi szabályozás reformjáról. *Gazdaság és Pénzügy*. 6. évf., 4. szám, p. 332-385.p.
74. Müller J. (2019): Az Európai Unió pénzügyi rendszerének építménye. *Gazdaság és Pénzügy*. 6. évf. 4. szám, 386-412. p.
75. Németh K. (2019): Ötéves a bankunió. Politikai célok, közgazdasági elméletek, gyakorlati eredmények. *Gazdaság és Pénzügy*. 6. évf., 2. szám, 136-153. p.
76. Nyikos Gy. (2013): Az Európai Központi Bank feladatai és működése. 177-202. p. In: Lentner Cs. (szerk.) *Bankmenedzsment, Bankszabályozás - Pénzügyi fogyasztóvédelem*. Budapest: Nemzeti Közszerzői és Tankönyvkiadó, 526. p.

77. Papp I. (2015): A bankrendszerek nemzetköziesedése. *Hitelintézeti Szemle*. 14. évf. Különszám, 7-13. p.
78. Pataki L. (2019): Az OBA, a BEVA és a Szövetkezeti Hitelintézetek Tőkefedezeti Közös Alapja működésének jellemzői. 455-470. p. In: Kovács T., Szóka K., Varga J. (szerk.): *Pénzügyi intézményrendszer Magyarországon*. Sopron: Soproni Egyetemi Kiadó, 555. p.
79. Pál T. (2009): A pénzügyi kormányzás intézményrendszere. 117-151. p. In: Veress J. (szerk.): *Gazdaságpolitika a globalizált világban*. Budapest: Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Typotex Kiadó, 442. p.
80. Radnai M. – Vonnák Dzs. (2010): Banki tőkemegfelelési kézikönyv. Budapest: Alinea Kiadó, 251. p.
81. Sajtos L. - Mitev A. (2007): SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv. Budapest: Alinea Kiadó, 404. p.
82. Schenk T. (2018): Digitális forradalom a bankszektorban. *Gazdaság és Pénzügy*. 5. évf., 1. szám, 100-112. p.
83. Scott, H. S. (2010): Reducing Systemic Risk Through the Reform of Capital Regulation. *Journal of International Economic Law*. Vol. 13., No. 3., 763-778. p.
84. Sereg P. (2019): Az Európai Unió pénzügyi felügyeleti rendszerének szervezeti felépítése. *Miskolci Jogi Szemle*. 14. évf., 2. szám, 131-153. p.
85. Seregdi L. (2013): Az Európai Unió hitelintézetekre vonatkozó szabályai és azok implementálása Magyarországon. 263-318. p. In: Lentner Cs. (szerk.): *Bankmenedzsment, Bankszabályozás – Pénzügyi fogyasztóvédelem*. Budapest: Nemzeti Közsolgálati és Tankönyv Kiadó, 526. p.
86. Seregdi L. (2019a): Bankszabályozás Magyarországon (1989-2019). *Gazdaság és Pénzügy*. 6. évf., 1. szám, 115-128. p.

87. Seregdi L. (2019b): Mit várhat az Európai Unió a végleges Bázeli III. alkalmazásától? *Gazdaság és Pénzügy*. 6. évf., 4. szám, 436-446. p.
88. Simai M. (2007): A világgazdaság a XXI. század forrágában. Budapest: Akadémiai Kiadó, 428. p.
89. Sironi, A. (2018): The evolution of banking regulation since the financial crises: a critical assessment. *Bocconi Working Paper*. No 103, December
90. Szegedi L. (2012): A pénzügyi piacok közvetlen európai felügyeletének kihívásai. *Pénzügyi Szemle*. LVII. évf., 3. szám, 368-379. p.
91. Székely Gy. (2002): Pénzügyek és banküzletek. Budapest: KJK Kerszöv, 328. p.
92. Széles Zs. – Baranyi A. (2016): Bázeli tőkeszabályozás változása az Európai Unióban, 132 p., In: Resperger R. (szerk.) *Európa: gazdaság és kultúra*. Nemzetközi tudományos konferencia, programfüzet és előadáskivonatok, Sopron, Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, 139 p.
93. Széles Zs. – Pataki L. – Fóriánné Horváth M. (2016): A bázeli tőkeszabályozás múltja, jelene és jövője. *Gazdaság és Társadalom*. 8. évf., 3. szám, 51-68. p.
94. Szombati A. (2013). A makroprudenciális felügyeleti hatáskör Magyarországon. 127-176. p. In: Lentner Cs. (szerk.): *Bankmenedzsment, Bankszabályozás – Pénzügyi fogyasztóvédelem*. Budapest: Nemzeti Közszerológálati és Tankönyv Kiadó, 526. p.
95. Tajti Zs. (2011): A bázeli ajánlások és a tőkeegfelelési direktíva (CRD) formálódása. *Hitelintézeti Szemle*. 10. évf., 5 szám, 499-519. p.
96. Tarullo, D. K. (2008): Banking on Basel. The Future of International Financial Regulation. Washington DC: Peterson Institute for International Economics, 256. p.
97. Tarullo, D. K. (2019): Financial Regulation: Still Unsettled a Decade After the Crisis. *Journal of Economic Perspectives*. 33 (1), Winter, 61-80. p.

98. Tóth J. (2015): Az európai betétbiztosítási és bankszanálási rendszerek jellemzői és azok finanszírozása. *Közgazdasági Szemle*. LXII. évfolyam, 4. szám, 768-785. p.
99. Tóth J. - Zéman Z. (2017): Az Európai Unió bankrendszerének piaci koncentrációja. *Közgazdasági Szemle*. LXIV. évfolyam, 5. szám, 852-871. p.
100. Vajai B. - Tóth I. (2018): Szemelvények az OBA kártalanításai tapasztalataiból. *Gazdaság és Pénzügy*. 2018. november különszám, 26-38. p.
101. Vass P. – Kovács L. (2019): A pénzügyi szektor szabályozásának aktuális kihívásai az Európai Unióban (2019-2024). *Gazdaság és Pénzügy*. 6. évf., 4. szám, 413-430. p.
102. Walter Gy. (2016): Kereskedelmi banki ismeretek. Budapest: Alinea Kiadó, 251. p.
103. Wiggins, R. Z., Wedow, M., Metrick, A. (2019): European Banking Union B: The Single Resolution Mechanism. *Journal of Financial Crisis*. Vol. 1., Iss. 3., 130-149. p.
104. Wymeersch, E. (2006): The Structure of Financial Supervision in Europe. About single, twin peaks and multiple financial supervisors, *Oxford University Press*. Oxford, 1-56. p.
105. Zsolnai A. (2012): A banki tőkekövetelményi szabályozás jellegzetességei, háttere és nehézségei. *Pénzügyi Szemle*. LVII. évf., 2. szám, 213-225. p.

INTERNETES HIVATKOZÁSOK

1. Adema, J. - Hainz C. - Rhode C. (2019): Deposit Insurance: System Design and Implementation Across Countries
<https://www.econstor.eu/bitstream/10419/199058/1/dice-report-2019-1-5000000005878.pdf>
Letöltés dátuma: 2020. április 24.
2. Admati, A. R. (2019): Towards a Better Financial System, Econfip Research Brief, January
<https://econfip.org/policy-brief/towards-a-better-financial-system/#>
Letöltés dátuma: 2020. január 2.
3. BCBS (2018): Sound Practices: On the implications of FinTech developments for banks and bank supervisors
<https://www.bis.org/bcbs/publ/d431.pdf>
Letöltés dátuma: 2021. február 1.
4. Becker B. - Milbourn T. (2010): How did increased competition affect credit ratings?
<https://www.nber.org/papers/w16404.pdf>
Letöltés dátuma: 2020. május 2.
5. Borio C. (2013): BIS Working Paper: The Great Financial Crisis: setting priorities for new statistics
<https://www.bis.org/publ/work408.pdf>
Letöltés dátuma: 2018. szeptember 7.
6. Borio C. (2003) BIS Working Paper: Towards a macroprudential framework for financial supervision and regulation
<https://www.bis.org/publ/work128.pdf>
Letöltés dátuma: 2020. február 14.
7. Böhm K. (2016): „Önmagától senkit nem lehet megvédeni.” Interjú Tóth Istvánval, az OBA kommunikációs vezetőjével
https://bohmkornel.blog.hu/2016/02/19/_onmagatol_senkit_sem_lehet_megvedeni_toth_istvan_interju_oba
Letöltés dátuma: 2020. február 14.

8. Chesini, G. - Giaretta, E. (2014): Toward a Pan European Deposit Guarantee Scheme. How bank Riskiness is relevant in the scheme?
http://convegni.unicatt.it/meetings_Chisini.pdf
Letöltés dátuma: 2014. október 30.
9. Clark, D. (2020): Gross domestic product (GDP) of leading European countries in 2018
<https://www.statista.com/statistics/1078628/gdp-of-european-countries/>
Letöltés dátuma: 2020. május 1.
10. Darvas Zs. - Wolff, G. B. (2013): Should non-euro area countries join the single supervisory mechanism? Bruegel: Policy Contribution
https://www.bruegel.org/wp-content/uploads/imported/publications/pc_2013_06_.pdf
Letöltés dátuma: 2018. augusztus 30.
11. Divéki É. – Kajdi L. (É.n.): Digitális átállás a pénzforgalomban – a sikeres banki alkalmazkodás öt pontja
<https://www.mnb.hu/letoltes/digitalizacio-a-penzforgalomban-mnb-honlapra.pdf>
Letöltés dátuma: 2021. február 1.
12. Eurostat (É.n.): E-banking data
http://appsso.eurostat.ec.europ.eu/nui/show.do?dataset=isoc_bde15cbc&lang=en
Letöltés dátuma: 2021. február 1.
13. Európai Bankfelügyeleti Hatóság (É.n.): Deposit Guarantee Schemes data
<https://eba.europa.eu/regulation-and-policy/recovery-and-resolution/deposit-guarantee-schemes-data>
Letöltés dátuma: 2020. május 2.
14. Európai Bankszövetség Tanulmányai (2010-2019)
<https://www.ebf.eu/facts-and-figures/previous-editions/>
Letöltés dátumai: 2019 májusa és 2021 februárja között

15. Európai Bizottság (2017): Bankszektor és pénzügyi stabilitás
https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_banking-sector-financial-stability_hu.pdf
Letöltés dátuma: 2019. szeptember 5.
16. Európai Központi Bank (2020): List of supervised entities
<https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.listofsupervisedentities202002.en.pdf>
Letöltés dátuma: 2020. május 2.
17. Európai Tanács (É.n.): Bankunió
<https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/banking-union/>
Letöltés dátuma: 2020. június 7.
18. Financial Stability Board (FSB) (2020): 2020 list of global systemically important banks (G-SIBs)
<https://www.fsb.org/wp-content/uploads/P111120.pdf>
Letöltés dátuma: 2021. január 5.
19. International Association of Deposit Insurers (IADI) (É.n.): Deposit Insurance Systems Worldwide
<https://www.iadi.org/en/deposit-insurance-systems/dis-worldwide/>
Letöltés dátuma: 2021. január 22.
20. International Association of Deposit Insurers (IADI) (2014): Core Principles for Effective Deposit Insurance System
<https://www.fdic.gov/bank/international/iadi/coreprinciples11-2014.pdf>
Letöltés dátuma: 2020. január 2.
21. Kreisz B. (2014): Az európai felügyeleti hatáskörök válság utáni expanziója – kérdőjelekkel
http://real.mtak.hu/20048/1/az_europai_bankfelugyeleti_hataskorok_valsg_utani_expanzioj_a_kerdojelekkel.pdf
Letöltés dátuma: 2018. március 14.

22. Magyar Nemzeti Bank (É.n.): A hitelintézetek prudenciális adatai
<https://www.mnb.hu/felugyelet/idosorok/i-penz-es-hitelpiaci-szervezetek/hitelintezetek>
Letöltés dátuma: 2020. február 7.
23. Magyar Nemzeti Bank (É.n.): A hitelintézeti szektor részletes adatai
<https://www.mnb.hu/felugyelet/idosorok/i-penz-es-hitelpiaci-szervezetek/archivum/a-hitelintezeti-szektor-reszletes-adatai>
Letöltés dátuma: 2020. február 7.
24. MNB (É.n.): Pénzügyi stabilitási jelentések
<https://www.mnb.hu/kiadvanyok/jelentesek/penzugyi-stabilitasi-jelentes>
Letöltés dátuma: 2021. január 8.
25. Országos Betétbiztosítási Alap (2003): Az első tíz év (1993-2003)
http://www.oba.hu/images/stories/downloads/oba/az_elso_tiz_ev.pdf
Letöltés dátuma: 2013. október 07.
26. Országos Betétbiztosítási Alap éves beszámoló (2007-2019)
<http://www.oba.hu/hu/oba/eves-jelentes>
Letöltés dátuma: 2020. augusztus 7.
27. Országos Betétbiztosítási Alap (É.n.): Iránytű a betétbiztosításhoz
http://www.oba.hu/images/stories/downloads/iranytu/iranytu_a5_1229.pdf
Letöltés dátuma: 2016. augusztus 21.
28. Országos Betétbiztosítási Alap (2018): 25 éves az Országos Betétbiztosítási Alap, 2019 év elejétől gyorsabban kártalanít a betétbiztosítás sajtóközlemény
https://www.oba.hu/images/stories/Sajtokozlomenyek/25_eves_az_OBA_sajtokozlemny_2018_11_16.pdf
Letöltés dátuma: 2019. szeptember 26.
29. Országos Betétbiztosítási Alap (2019): NHB Bank: 756 ügyfél kap kártalanítást sajtóközlemény
<https://oba.hu/sajto/194-nhb-bank-756-ugyfel-kap-kartalanitast>
Letöltés dátuma: 2020. február 8.

30. Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (2012): Új válságkezelési intézkedések a bankmentések kiváltására. PSZÁF Hírlevél 2012. június, 13-15. p.
<https://www.mnb.hu/letoltes/hirlevel-2012-06-junius.pdf>
Letöltés dátuma: 2019. szeptember 7.

31. Realbank (É.n.): Banks around the world, World's top banks
<https://www.relbanks.com/worlds-top-banks>
Letöltés dátuma: 2021. január 10.

32. Restoy F. (2018): The european banking union: what are the missing pieces?, Bank for International Settlements
<https://www.bis.org/speeches/sp181018a.pdf>
Letöltés dátuma: 2018. december 15.

33. Schoenmaker D. (2009): The financial trilemma
https://sbe.vu.nl/nl/Images/Financial_Trilemma_tcm257-318715.pdf
Letöltés dátuma: 2021. január 8.

34. Seregdi L. (2015): A szavatoló tőke szerepe a hitelintézetek prudenciális szabályozásában.
MNB
<https://www.mnb.hu/letoltes/a-szavatolo-toke-szerepe-a-hitelintezetek-prudencialis-szabalyozasaban-1.pdf>
Letöltés dátuma: 2018. augusztus 14.

35. Single Resolution Board (É.n.): Resolution Cases
<https://srb.europa.eu/en/content/resolution-cases>
Letöltés dátuma: 2020. december 28.

36. Szanálási Alap (É.n.): A szanálás. A szanálási alap
<https://www.szanalasi.alap.hu/szanalasi-alap/>
Letöltés dátuma: 2020. március 8.

37. Windisch L. (2014):

A magyar pénzügyi rendszer, a bankfelügyelet és a bankunió kapcsolata – „Lemarad, aki kimarad?”

<http://docplayer.hu/6578365-A-magyar-penzugyi-rendszer-a-bankfelugyelet-es-a-bankunio-kapcsolata-lemarad-aki-kimarad.html>

Letöltés dátuma: 2019. május 16.

38. World Bank Database (É.n.):Countries GDP data

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>

Letöltés dátuma: 2021. január 10.

TÖRVÉNYEK, RENDELETEK, JOGSZABÁLYI HIVATKOZÁSOK, EGYÉB FORRÁSOK

A hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény

A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2017. évi LIII. törvény

Az Európai Parlament és a Tanács 2013/36/EU irányelve a hitelintézetek tevékenységéhez való hozzáférésről és a hitelintézetek és befektetési vállalkozások prudenciális felügyeletéről

Az Európai Parlament és a Tanács 73/183/EEC irányelve a bankok és egyéb pénzügyi intézetek önálló vállalkozási tevékenységeivel kapcsolatos, letelepedési szabadságra és szolgáltatásnyújtási szabadságra vonatkozó korlátozások megszüntetéséről

A Tanács 93/6/EEC irányelve a befektetési vállalkozások és hitelintézetek tőke megfeleléséről

Az Európai Parlament és a Tanács 1994. május 30-án kelt 94/19/EK irányelve a betétbiztosító rendszerekről

Az Európai Parlament és a Tanács 2000/12/EC irányelve a hitelintézetek üzleti tevékenységének megkezdéséről és folytatásáról szóló

Az Európai Parlament és a Tanács 2006/48/EK irányelve a hitelintézetek tevékenységének megkezdéséről és folytatásáról

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A de Larosière-csoport jelentése (saját kezdeményezésű vélemény) (2009/C 318/11)

Az Európai Parlament és Tanács 1092/2010/EU rendelete a pénzügyi rendszer európai uniós makroprudenciális felügyeletéről és az Európai Rendszerkockázati Testület létrehozásáról

Az Európai Parlament és a Tanács 2006/48/EK irányelve a hitelintézetek tevékenységének megkezdéséről és folytatásáról (CRD, Capital Requirements Directive)

Az Európai Parlament és a Tanács 2009/111/EK irányelve a 2006/48/EK, a 2006/49/EK és a 2007/64/EK irányelvnek a központi hitelintézetek kapcsolt bankjai, egyes szavatoló tőke elemek, nagykockázat-vállalások, felügyeleti szabályok és válságkezelés tekintetében történő módosításáról (CRD II)

Az Európai Parlament és a Tanács 2010/76/EU irányelve a 2006/48/EK és a 2006/49/EK irányelvnek a kereskedési könyvre és az újra-értékpapírosításra vonatkozó tőkekövetelmények, továbbá a javadalmazási politikák felügyeleti felülvizsgálata tekintetében történő módosításáról (CRD III)

Az Európai Parlament és a Tanács 2013/36/EU irányelve a hitelintézetek tevékenységéhez való hozzáférésről és a hitelintézetek és befektetési vállalkozások prudenciális felügyeletéről, a 2002/87/EK irányelv módosításáról, a 2006/48/EK és a 2006/49/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (CRD IV)

Az Európai Parlament és a Tanács 2019/878 irányelve a 2013/36/EU irányelvnek a mentesített szervezetek, a pénzügyi holding társaságok, a vegyes pénzügyi holding társaságok, a javadalmazás, a felügyeleti intézkedések és hatáskörök, valamint a tőkefenntartási intézkedések tekintetében történő módosításáról (CRD V)

Az Európai Parlament és a Tanács 575/2013/EU rendelete a hitelintézetekre és befektetési vállalkozásokra vonatkozó prudenciális követelményekről és a 648/2012/EU rendelet módosításáról (CRR I)

Az Európai Parlament és a Tanács 2019/876 rendelete az 575/2013/EU rendeletnek a tőkeáttételi mutató, a nettó stabil forrásellátottsági ráta, a szavatoló tőkére és a leírható, illetve átalakítható kötelezettségekre vonatkozó követelmények, a partnerkockázat, a piaci kockázat, a központi szerződő felekkel szembeni kitettségek, a kollektív befektetési formákkal szembeni kitettségek, a nagykockázat-vállalások és az adatszolgáltatási és nyilvánosságra hozatali követelmények tekintetében történő módosításáról, valamint a 648/2012/EU rendelet módosításáról (CRR II)

Az Európai Parlament és a Tanács 2009/14/EK irányelve a betétbiztosítási rendszerekről szóló 94/19/EK irányelvnek a fedezeti szint és a kifizetési határidő tekintetében történő módosításáról

„Négy elnök jelentése”, vagyis „Az Európai Bizottság közleménye A valódi, szoros gazdasági és monetáris unió tervezete: Európai vitaindító” COM/2012/0777 final/2.

Európai Parlament és Tanács 2014/49/EU irányelve a betétbiztosítási rendszerekről (DGSD irányelv)

Európai Parlament és Tanács 2014/59/EU irányelve a hitelintézetek és befektetési vállalkozások helyreállítását és szanálását célzó keretrendszer létrehozásáról (BRRD irányelv)

A Tanács 407/2010/EU rendelete az európai pénzügyi stabilizációs mechanizmus (ESM) létrehozásáról

A Tanács (EU) 2015/1360 rendelete az európai pénzügyi stabilizációs mechanizmus létrehozásáról szóló 407/2010/EU rendelet módosításáról

A Magyar Nemzeti Bank 15/2019 (VII.9.) számú ajánlása a hitelkockázat méréséről, kezeléséről és kontrolljáról

Az Országos Betétbiztosítási Alap által rendelkezésre bocsátott belső anyagok

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet:

KÉRDŐÍV A BETÉTBIZTOSÍTÁSI RENDSZER ISMERTSÉGÉRŐL

Tisztelt Válaszadó!

Kenesei Zsófia, a Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola doktorandusz hallgatója vagyok. Kutatási területem a bankrendszer és a betétbiztosítási rendszer működése.

A következő kérdőív a betétbiztosítási rendszer ismertségével kapcsolatos kérdéseket tartalmaz, kitöltése 1-2 percet vesz igénybe.

A kérdőív kitöltése anonim és önkéntes.

Kérem, hogy a kérdőív kitöltésével segítse munkámat!

A válaszadás során, az adatok hitelessége érdekében, az internetet segítségként ne használja!

Köszönöm, hogy időt szán a kérdőív kitöltésére!

1. Neme:

- nő	62%
- férfi	38%

2. Melyik korosztályba tartozik:

- 18-30	23%
- 31-50	30%
- 51-70	41%
- 71 év felett	6%

3. Milyen jellegű településen él?

- tanya	0%
- falu	21%
- kisváros	28%
- város	40%
- főváros	11%

4. Milyen végzettséggel rendelkeznek?

- alapkú **17%**
- középkú **32%**
- felsőpkú **51%**

5. Rendelkezik-e megtakarítással?

- igen **96%**
- nem **4%**

6. Ha igen, milyen jellegű megtakarítással/megtakarításokkal rendelkeznek?

(több válasz is adható)

- folyószámla betét **74%**
- lekötött betét **38%**
- állampapír **47%**
- kötvény **9%**
- részvény **13%**
- egyéb: **4%** (biztosítás, lakástakarék)

7. Hallott-e már az Országos Betétbiztosítási Alapról (OBA)?

- igen **64%**
- nem **36%**

8. Ha igen, honnan ismeri az OBA-t? (több válasz is adható)

- betétbiztosítási tájékoztatóból **36%**
- nyomtatott sajtóból **32%**
- vizuális médiából **38%**
- online felületről **43%**
- egyéb helyről: **4%** (munkahely, főiskolai tanulmányok)

9. Tart-e a hitelintézeti csódtól?

- Igen, jelentős mértékben **19%**
- Igen, de megítélésem szerint a velem kapcsolatban lévő bankkal nem fordulhat elő **22%**
- Elképzelhetőnek tartom a csőd bekövetkezését a hazai bankrendszerben **36%**
- Nem tartom valószínűnek a csőd bekövetkezését a hazai bankrendszerben **23%**

10. Mit tennie, ha értesülne arról, hogy a hitelintézetnél a közeljövőben fizetési nehézségek várhatók?
- Megvárnám a hitelintézet tájékoztatását a további teendőkről **49%**
 - Azonnal kivinném a hitelintézetnél elhelyezett megtakarítását **22%**
 - Áthelyezném megtakarításait egy másik bankba **29%**
11. Hallott-e már olyan bankszövegről, amely esetében az OBA-nak kártalanítási kötelezettsége keletkezett?
- igen **42%**
 - nem **58%**
12. Ha igen, mely hitelintézet volt ez / mely hitelintézetek voltak ezek?
(több válasz is adható)
- Széchenyi Hitelszövetkezet, Orgovány és Vidéke Takarékszövetkezet,
Jógazda Szövetkezeti Takarékpénztár, Körmend és Vidéke Takarékszövetkezet,
DRB Bankcsoport**
13. Ön szerint kikre tejed ki az OBA védelme? (több válasz is adható)
- magánszemélyekre **91%**
 - egyéni vállalkozókra **74%**
 - vállalkozásokra **72%**
 - helyi önkormányzatokra **32%**
 - egyesületekre **34%**
 - pénzügyi intézményekre **19%**
14. Ön szerint milyen típusú megtakarításokra vonatkozik a kártalanítás?
(több válasz is adható)
- önkéntes nyugdíjpénztári megtakarítás **38%**
 - folyószámlabetét **87%**
 - lekötött betét **98%**
 - értékpapír **43%**

15. Ön szerint milyen típusú betétek védettek?

- forint betét **34%**
- deviza betét **2%**
- mindkettő **64%**

16. Ön szerint hazánkban milyen értékhatárig kártalanítja az OBA a betéteseket?

- maximum 10 millió Forint **23%**
- 55 millió Forint **18%**
- 100 ezer euró **36%**
- 250 ezer euró **12%**
- nincs felső értékhatár **11%**

17. Ön szerint hány napon belül kerül sor a betétesek kártalanítására?

- 15 nap **15%**
- 30 nap **23%**
- 60 nap **27%**
- 90 nap **26%**
- 365 nap **9%**

18. Sor került az Ön esetében hitelintézeti csőd miatti kártalanításra?

- igen **11%**
- nem **89%**

Csak akkor válaszoljon, ha részesült a betétbiztosítási alap kártalanításából!

19. Elégedett volt az OBA tájékoztatásával, a kifizetés gyorsaságával?

- teljes mértékben **20%**
- részben **60%**
- egyáltalán nem **20%**

20. Továbbra is bízik a hazai hitelintézeti rendszer stabilitásában és a betétbiztosítás rendszerében?

- teljes mértékben **20%**
- részben **60%**
- egyáltalán nem **20%**

2. számú melléklet: A hitelintézetek számának alakulása az Európai Unió tagállamaiban (2011-2019)

db	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ausztria	766	751	731	707	678	615	572	544	521
Belgium	108	103	103	103	99	92	88	88	85
Bulgária	31	31	30	28	28	27	27	26	25
Ciprus	141	137	101	57	56	54	35	32	29
Csehország	58	56	56	56	57	56	55	59	58
Dánia	161	161	161	119	113	110	100	98	98
Egyesült Királyság	373	373	358	361	362	355	370	390	400
Észtország	17	16	31	37	39	38	36	37	40
Finnország	327	313	303	271	281	279	267	257	243
Franciaország	660	639	623	496	467	445	422	409	407
Görögország	58	52	40	40	40	38	38	37	35
Hollandia	287	266	253	218	209	96	92	93	9
Horvátország	0	0	35	33	33	32	31	22	24
Írország	480	472	458	446	416	370	347	327	314
Lengyelország	700	695	691	679	670	664	645	647	629
Lettország	31	29	63	59	61	57	54	54	54
Litvánia	92	94	91	89	90	88	83	85	84
Luxemburg	141	141	147	148	143	141	141	135	127
Magyarország	189	189	189	189	143	109	60	60	46
Málta	26	28	27	27	28	27	25	24	25
Németország	1.898	1.869	1.842	1.808	1.774	1.702	1.632	1.584	1.533
Olaszország	754	714	694	670	656	611	546	508	490
Portugália	155	152	151	150	147	145	141	141	149
Románia	41	39	39	39	38	37	37	34	75
Spanyolország	335	314	290	226	218	207	206	200	197
Svédország	175	176	168	159	153	153	156	153	155
Szlovákia	31	28	28	28	27	29	26	27	27
Szlovénia	25	23	23	24	23	19	18	17	17
Összesen	8.060	7.861	7.726	7.267	7.049	6.596	6.250	6.088	5.981

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa

3. számú melléklet: A bankfiókok lakosságszámra vetített száma az Európai Unió tagállamaiban (2019)

Ország	Bankfiókok lakosságszámra vetített száma (db)	Ország	Bankfiókok lakosságszámra vetített száma (db)
Ausztria	2.522	Lengyelország	12.273
Belgium	4.198	Lettország	137
Bulgária	2.147	Litvánia	359
Ciprus	2.670	Luxemburg	216
Csehország	5.894	Magyarország	1.956
Dánia	6.216	Málta	94
Egyesült Királyság	8.713	Németország	26.620
Észtország	15.962	Olaszország	24.350
Finnország	6.889	Portugália	4.046
Franciaország	1.870	Románia	4.059
Görögország	5.848	Spanyolország	24.004
Hollandia	13.716	Svédország	1.450
Horvátország	4.228	Szlovákia	1.140
Írország	5.598	Szlovénia	526

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját számítás

4. számú melléklet: A banki alkalmazottak számának alakulása az Európai Unió tagállamaiban (2008-2019)

fő	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ausztria	78 754	77 246	78 098	78 085	77 424	75 980	74 110	73 315	72 957	71 927	71 798	71 479
Belgium	65 985	63 723	61 861	61 197	60 068	58 237	56 666	55 783	54 728	53 002	51 758	50 335
Bulgária	33 258	34 290	34 133	33 897	33 527	32 756	31 715	30 675	30 352	30 070	29 991	28 238
Ciprus	12 554	12 513	12 643	12 809	12 853	11 142	10 956	10 983	10 663	10 632	8 946	8 554
Csehország	38 291	38 153	38 273	39 317	39 710	39 216	40 334	40 672	41 202	41 566	40 244	39 738
Dánia	52 830	50 101	47 739	47 224	44 900	36 367	37 201	407 448	41 123	42 240	41 737	41 432
Egyesült Királyság	491 262	471 129	452 231	453 943	440 221	420 692	402 561	398 253	387 577	353 299	352 556	344 076
Észtország	6 144	5 693	5 497	5 516	5 563	4 861	4 860	4 979	4 924	4 920	5 317	5 425
Finnország	25 699	24 879	23 353	23 188	22 510	22 402	22 019	21 806	21 965	20 999	21 148	20 922
Franciaország	424 536	416 772	412 933	426 336	421 037	416 262	411 012	407 645	402 010	404 001	408 491	399 374
Görögország	66 165	65 682	63 408	59 958	57 006	51 242	45 654	46 086	42 628	41 707	39 383	36 727
Hollandia	116 000	110 000	108 000	105 408	103 447	96 423	94 000	90 137	85 803	75 215	72 199	70 000
Horvátország	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	21 704	21 190	20 914	20 607	20 434	20 028	19 563
Írország	40 507	38 178	36 438	35 612	31 773	29 832	28 871	27 091	26 811	26 891	27 940	27 692
Lengyelország	188 969	183 064	184 858	186 331	181 991	179 385	175 972	175 151	173 043	168 800	166 011	160 878
Lettország	13 905	12 365	11 534	11 188	10 565	10 029	9 374	9 401	8 803	8 492	7 345	6 915
Litvánia	11 080	10 902	9 993	8 707	8 671	8 392	8 952	8 434	8 643	8 922	9 165	10 334
Luxemburg	27 208	26 416	26 255	26 696	26 534	26 237	25 816	25 980	26 062	26 149	26 317	26 334
Magyarország	43 620	42 609	41 526	41 305	41 103	40 642	39 456	38 205	37 767	38 877	39 434	39 659
Málta	3 872	3 836	3 914	4 026	4 007	4 197	4 427	4 583	4 752	4 924	5 046	5 175
Németország	685 550	673 500	668 500	663 800	659 100	655 600	647 300	646 400	628 121	619 059	584 688	578 596
Olaszország	338 035	323 407	321 081	316 360	309 478	306 607	299 684	298 575	295 305	281 865	274 056	280 219
Portugália	62 377	61 593	61 504	59 911	57 348	55 820	53 888	52 496	46 584	46 238	50 866	51 060
Románia	71 622	67 898	66 753	65 772	61 769	58 612	57 732	55 928	55 396	55 044	53 737	53 106
Spanyolország	276 497	267 383	261 389	245 956	234 292	11 218	201 643	196 553	186 982	183 016	179 054	173 447
Svédország	44 527	42 711	43 111	42 677	43 544	43 120	54 644	53 987	55 260	70 877	42 886	44 499
Szlovákia	20 598	18 750	18 234	18 452	18 655	11 218	18 656	18 900	19 788	18 879	19 539	19 393
Szlovénia	12 284	12 188	11 995	11 813	11 498	18 540	10 682	10 444	10 055	9 844	9 683	9 553

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa

5. számú melléklet: A banki eszközállomány és a tagállami GDP hányadosának alakulása az Európai Unió tagállamaiban (2011-2019)

%	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ausztria	326	306	283	264	248	237	220	219	219
Belgium	316	280	260	275	261	260	232	222	216
Bulgária	102	108	113	111	107	106	103	104	101
Ciprus	679	657	497	518	513	468	409	337	295
Csehország	110	119	121	125	123	127	145	138	134
Dánia	462	455	405	407	375	377	366	354	381
Egyesült Királyság	512	457	429	393	358	370	385	377	374
Észtország	114	110	105	107	113	114	108	102	102
Finnország	326	300	258	282	265	253	202	271	271
Franciaország	408	387	372	380	371	373	368	374	384
Görögország	230	231	226	223	218	199	167	158	169
Hollandia	373	382	341	365	363	348	322	300	298
Horvátország	0	0	132	133	130	125	119	117	112
Írország	768	668	566	554	414	396	354	340	352
Lengyelország	81	91	92	92	92	95	95	93	92
Lettország	146	129	128	131	131	118	105	77	75
Litvánia	79	73	69	70	66	70	68	67	66
Luxemburg	2552	2180	1967	1933	1944	1981	1876	1830	1831
Magyarország	113	112	114	107	101	103	98	96	91
Málta	751	747	658	669	490	447	425	360	308
Németország	311	298	266	266	251	247	235	230	241
Olaszország	248	262	252	248	237	232	215	209	208
Portugália	326	331	303	271	250	230	202	194	182
Románia	70	68	64	60	58	55	53	51	50
Spanyolország	340	344	307	286	262	244	233	219	215
Svédország	281	286	278	288	285	284	293	275	280
Szlovákia	82	82	82	84	87	90	92	91	92
Szlovénia	142	141	128	116	107	100	94	88	88

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa alapján saját számítás

6. számú melléklet: A banki alapvető tőke (Tier 1) átlag értékének alakulása az Európai Unió tagállamaiban (2008-2019)

%	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ausztria	7,73	9,27	9,98	10,34	10,99	11,89	11,80	12,71	14,93	15,91	16,03	16,30
Belgium	11,47	13,23	15,52	15,12	15,86	16,37	15,30	15,97	16,23	16,90	16,48	16,60
Bulgária	11,20	14,03	15,16	15,73	15,13	16,01	19,56	19,93	20,29	20,60	19,66	18,84
Ciprus	8,32	9,52	10,87	7,36	6,26	12,34	14,56	16,00	16,39	15,38	16,13	18,98
Csehország	10,55	12,29	13,61	13,65	14,93	15,99	16,52	17,06	17,12	17,51	17,78	19,22
Dánia	10,23	13,48	14,07	14,87	16,66	17,27	16,23	17,63	18,41	19,71	19,71	19,92
Egyesült Királyság	8,16	9,93	10,86	10,72	12,32	14,38	n.a.	15,59	16,92	17,10	17,89	17,94
Észtország	10,26	11,78	12,69	18,50	22,77	22,74	41,30	34,86	33,82	30,08	30,37	25,87
Finnország	12,55	13,79	13,73	13,72	16,31	15,46	16,58	22,39	23,07	21,54	18,65	19,19
Franciaország	8,42	10,12	10,76	10,94	13,33	13,16	13,11	13,81	14,97	15,29	15,56	16,14
Görögország	7,93	10,76	10,90	n.a.	7,96	13,18	13,85	16,32	16,93	17,00	15,34	15,95
Hollandia	9,67	12,48	11,84	11,83	12,30	12,86	15,38	16,57	17,87	18,59	18,96	19,03
Horvátország	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	18,59	19,42	17,71	19,42	20,18	20,17	21,79
Írország	9,24	9,79	11,56	16,66	16,69	17,31	20,51	23,18	23,04	23,42	23,39	23,04
Lengyelország	10,17	12,10	12,59	11,88	13,14	13,96	13,73	14,51	15,41	16,31	16,13	15,90
Lettország	9,62	10,79	10,89	13,50	14,52	16,50	17,53	18,98	17,30	18,41	20,26	21,98
Litvánia	9,20	9,30	10,77	12,03	14,57	17,04	20,91	24,29	19,09	18,79	18,45	19,49
Luxemburg	12,74	15,59	15,09	15,32	18,60	21,30	18,49	20,18	23,60	21,83	20,77	19,30
Magyarország	10,86	11,91	11,55	11,28	13,31	14,67	13,80	13,89	15,90	14,18	16,69	15,93
Málta	15,58	21,34	49,59	52,18	49,56	43,87	23,12	18,76	17,68	18,83	20,25	21,56
Németország	9,26	10,63	11,41	11,72	13,80	15,19	14,75	15,44	15,63	16,44	16,29	16,09
Olaszország	6,90	8,26	8,66	9,53	10,55	10,55	11,78	12,32	11,46	14,38	13,90	14,89
Portugália	6,61	7,88	8,31	8,56	11,31	12,23	11,40	12,59	11,71	14,46	13,95	15,25
Románia	11,59	12,91	14,07	14,22	14,80	15,77	14,45	16,38	17,06	17,42	17,74	19,13
Spanyolország	8,13	9,33	9,65	10,26	9,80	11,85	11,83	12,66	12,95	13,23	13,51	13,81
Svédország	7,92	10,58	10,65	10,91	11,29	11,46	19,19	21,03	22,74	22,99	18,46	19,65
Szlovákia	10,06	11,61	11,38	12,51	14,88	16,22	16,03	16,49	16,24	16,64	16,15	16,48
Szlovénia	8,83	9,03	8,62	9,32	9,77	12,91	17,14	17,98	18,54	17,67	17,63	17,78

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa

7. számú melléklet: Online banki szolgáltatást használók aránya a teljes lakosságon belül az Európai Unió tagállamaiban (2011-2019)

%	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ausztria	44	45	49	48	51	53	57	58	63
Belgium	54	56	58	61	62	64	67	69	71
Bulgária	3	4	5	5	5	4	5	7	9
Ciprus	20	21	23	24	20	28	28	33	41
Csehország	30	35	41	46	48	51	57	62	68
Dánia	75	79	82	84	85	88	90	89	91
Egyesült Királyság	n.a.	52	54	57	58	64	68	74	78
Észtország	68	68	72	77	81	79	79	80	81
Finnország	79	82	84	86	86	86	87	89	91
Franciaország	51	54	58	58	58	59	62	63	66
Görögország	9	9	11	13	14	19	25	27	31
Hollandia	79	80	82	83	85	85	89	89	91
Horvátország	20	21	23	19	33	38	33	41	46
Írország	33	43	46	48	51	52	58	58	67
Lengyelország	27	32	32	33	31	39	40	44	47
Lettország	53	47	55	57	64	62	61	66	72
Litvánia	40	43	46	54	50	54	56	61	65
Luxemburg	59	63	63	67	65	71	76	68	71
Magyarország	21	26	27	31	34	35	38	41	47
Málta	42	41	43	45	47	47	50	51	54
Németország	45	45	47	49	51	53	56	59	61
Olaszország	20	21	22	26	28	29	31	34	36
Portugália	22	25	23	25	28	29	31	39	42
Románia	4	3	4	4	5	5	7	7	8
Spanyolország	27	31	33	37	39	43	46	49	55
Svédország	78	79	82	82	80	83	86	84	84
Szlovákia	34	40	39	41	37	45	51	50	55
Szlovénia	31	28	32	32	34	35	39	42	47

Forrás: Eurostat adatbázisa

8. számú melléklet: A tőke megfelelési mutató alakulása az Európai Unió tagállamaiban (2008-2019)

%	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ausztria	11,02	12,72	13,20	13,55	14,18	15,39	15,56	16,17	18,22	18,91	18,58	18,69
Belgium	16,43	17,27	19,29	18,55	18,20	18,71	17,57	18,69	18,81	18,96	18,77	18,71
Bulgária	14,93	17,04	17,38	17,55	16,64	16,97	21,51	21,61	21,51	21,77	20,59	19,47
Ciprus	11,00	12,11	12,26	8,62	7,32	13,50	15,33	16,57	16,79	16,29	17,12	19,95
Csehország	11,57	13,97	15,25	14,98	15,63	16,56	17,04	17,57	17,66	18,07	18,29	19,69
Dánia	13,10	16,10	16,24	16,91	18,70	19,24	18,21	19,82	20,74	22,13	21,59	22,38
Egyesült Királyság	12,97	14,95	15,86	15,73	17,11	19,28	n.a.	19,46	20,84	20,50	21,39	21,26
Észtország	13,16	15,76	16,29	19,41	23,19	23,14	41,83	35,39	34,39	30,57	31,01	26,34
Finnország	13,71	14,61	14,56	14,39	17,24	16,30	17,53	23,78	24,58	23,40	20,95	21,28
Franciaország	10,34	12,24	12,56	12,23	13,99	15,01	15,20	16,41	17,59	17,78	18,04	18,65
Görögország	9,44	11,75	12,22	n.a.	8,70	13,57	14,08	16,46	17,04	17,05	16,01	17,04
Hollandia	11,99	14,96	14,11	13,74	14,49	15,27	18,43	20,62	22,40	22,10	22,38	22,93
Horvátország	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	19,62	20,44	19,23	20,78	21,35	21,06	22,47
Írország	11,98	12,79	14,50	18,93	19,24	20,50	22,61	25,26	24,99	25,22	25,39	24,87
Lengyelország	11,34	13,46	14,01	13,29	14,87	15,57	14,90	15,81	16,93	17,98	17,93	17,84
Lettország	11,01	13,72	13,91	16,52	16,73	18,04	20,18	21,84	20,37	20,64	22,26	23,36
Litvánia	11,60	12,90	14,83	14,24	15,65	17,47	21,29	24,85	19,39	19,05	18,58	19,89
Luxemburg	15,14	18,12	17,82	17,82	21,89	24,39	19,59	20,92	24,28	22,49	21,40	19,72
Magyarország	12,90	14,37	14,09	13,82	16,30	17,43	17,03	16,95	17,97	16,16	18,46	18,01
Málta	17,66	24,16	52,03	54,62	51,87	46,38	25,14	21,25	20,17	21,07	22,25	23,38
Németország	12,99	14,27	15,28	15,78	17,39	18,67	17,25	17,91	18,05	18,79	18,44	18,09
Olaszország	10,38	11,63	12,06	12,68	13,43	13,70	14,24	14,83	13,87	16,75	16,09	17,19
Portugália	9,36	10,54	10,33	9,78	12,64	13,71	12,25	13,32	12,27	15,18	15,16	16,74
Románia	14,14	15,76	16,66	16,81	17,24	18,79	17,75	18,92	19,22	19,39	19,67	20,96
Spanyolország	11,31	12,23	11,89	12,16	11,46	13,26	13,59	14,48	14,69	15,36	15,37	15,71
Svédország	10,48	12,74	12,24	11,78	12,07	12,33	22,19	24,11	26,34	25,89	20,71	21,58
Szlovákia	11,25	12,75	12,53	13,54	15,90	17,51	17,35	17,75	18,04	18,60	17,76	17,97
Szlovénia	11,67	11,68	11,32	11,84	11,41	13,67	17,87	18,64	19,05	18,08	17,95	18,54

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa

9. számú melléklet: A tőkeáttételi mutató alakulása az Európai Unió tagállamaiban (2008-2019)

%	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ausztria	18,48	15,36	13,84	14,71	13,52	13,44	14,43	13,64	12,55	11,64	11,50	11,26
Belgium	15,36	22,18	20,14	21,73	17,37	15,65	15,09	14,74	14,18	13,25	13,13	13,43
Bulgária	13,84	7,51	7,36	7,42	7,62	7,79	7,93	7,68	7,65	7,71	7,47	8,21
Ciprus	14,71	17,25	15,17	19,88	25,98	16,24	10,26	10,73	10,65	12,14	14,09	12,83
Csehország	13,52	12,10	11,92	11,81	10,39	10,78	10,02	10,10	10,74	12,36	12,47	12,05
Dánia	14,20	22,23	21,77	21,12	20,27	18,36	19,49	17,65	17,71	17,60	17,78	18,16
Egyesült Királyság	14,43	22,00	20,78	20,54	19,09	17,88	16,04	14,73	n.a.	14,55	15,31	15,96
Észtország	13,53	14,22	12,43	8,12	7,06	6,80	5,00	5,89	5,94	6,77	6,94	7,51
Finnország	11,62	16,79	19,62	26,09	26,31	21,69	24,31	19,06	17,67	18,95	16,06	16,6
Franciaország	11,41	20,72	20,07	21,08	20,14	18,07	18,93	17,26	16,00	15,17	15,32	15,13
Görögország	13,64	14,60	15,43	0,00	26,62	14,02	10,95	9,29	8,46	7,40	9,21	8,9
Hollandia	15,65	23,15	23,19	24,20	22,29	20,78	18,54	17,96	17,72	16,68	16,14	16,1
Horvátország	12,55	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	7,47	7,15	7,96	7,24	7,36	7,48	7,48
Írország	11,50	20,88	21,13	17,67	15,83	15,01	9,09	7,82	7,39	6,63	6,73	7,42
Lengyelország	15,09	9,29	9,98	9,90	9,09	9,04	8,73	8,81	9,05	8,63	9,10	9,34
Lettország	21,73	13,20	12,70	10,68	10,25	9,91	8,88	8,47	9,92	8,87	7,81	9,8
Litvánia	22,18	17,79	14,18	11,31	10,18	9,64	9,67	9,04	11,59	10,65	10,42	14,52
Luxemburg	20,14	18,52	16,83	17,73	15,11	13,90	13,45	13,45	13,38	13,25	14,61	14,99
Magyarország	11,64	13,44	12,35	13,53	11,52	10,67	9,94	10,15	8,89	8,53	9,38	9,5
Málta	17,37	9,50	5,01	5,14	4,98	6,61	11,92	14,07	15,76	13,49	12,12	10,76
Németország	13,44	26,58	25,80	25,70	23,51	20,27	21,51	20,18	19,95	15,21	14,79	14,69
Olaszország	30,46	12,78	12,70	14,90	14,35	14,96	14,02	13,13	14,18	12,20	13,06	12,9
Portugália	14,74	16,08	16,21	19,61	15,50	14,84	13,68	12,38	12,91	10,56	11,00	10,79
Románia	14,18	10,98	10,09	9,98	9,70	9,66	10,49	9,79	9,79	9,59	9,28	9,05
Spanyolország	12,52	16,43	17,18	17,39	17,92	14,86	13,78	13,52	13,02	13,50	13,59	13,55
Svédország	13,25	22,84	22,42	24,14	22,08	21,34	19,86	18,15	16,97	16,07	16,62	16,45
Szlovákia	15,09	10,47	10,39	9,38	8,53	8,21	8,43	8,99	9,48	9,81	10,39	10,58
Szlovénia	13,13	12,88	13,20	13,28	12,93	11,29	8,88	8,27	8,01	7,83	8,12	8,18

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa

10. számú melléklet: A hitel/betét arány mutató alakulása az Európai Unió tagállamaiban (2014-2019)

%	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ausztria	105,10	102,00	98,67	97,75	98,84	100,85
Belgium	102,00	88,45	88,02	90,19	93,22	93,4
Bulgária	98,67	73,38	72,40	72,55	75,55	78,02
Ciprus	97,75	83,23	77,89	71,89	60,33	59,96
Csehország	98,84	81,81	84,32	94,86	101,91	103,87
Dánia	88,45	213,84	211,02	228,70	240,72	248,94
Egyesült Királyság	73,38	105,87	89,83	86,34	93,73	95,43
Észtország	88,02	97,59	99,02	89,80	93,50	90,03
Finnország	93,22	102,37	94,35	94,79	133,21	136,67
Franciaország	82,66	104,66	106,18	105,12	109,09	107,34
Görögország	72,40	72,33	75,88	83,53	74,70	74,8
Hollandia	81,81	122,15	119,57	117,74	117,55	119,4
Horvátország	72,55	89,16	85,32	82,05	82,10	82,26
Írország	83,67	98,73	93,21	95,28	90,21	91,49
Lengyelország	84,32	95,09	93,34	93,68	93,24	91,88
Lettország	60,33	59,85	62,37	60,57	70,65	70,72
Litvánia	77,89	83,85	82,28	78,85	79,55	77,19
Luxemburg	71,89	88,02	83,28	76,64	75,64	76,55
Magyarország	75,55	78,61	74,48	71,79	72,67	76,02
Málta	78,93	49,15	56,28	61,38	74,98	57,39
Németország	88,44	94,57	92,62	89,42	90,18	87,66
Olaszország	83,23	105,79	101,16	102,15	97,09	94,38
Portugália	94,86	81,55	80,82	78,89	76,24	76,41
Románia	101,91	67,63	68,23	69,25	71,75	72,01
Spanyolország	90,19	91,75	92,49	89,31	90,64	92,62
Svédország	97,46	177,80	177,98	172,69	189,90	187,92
Szlovákia	92,62	90,31	90,47	96,16	98,45	99,1
Szlovénia	94,57	74,12	73,99	74,72	73,10	73,3

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa

**11. számú melléklet:
Az LCR mutató alakulása az Európai Unió tagállamaiban (2016-2018)**

%	2016	2017	2018
Ausztria	145,22	148,79	150,55
Belgium	142,65	138,28	147,13
Bulgária	n.a.	n.a.	296,17
Ciprus	215,55	279,28	351,41
Csehország	n.a.	n.a.	n.a.
Németország	187,86	192,91	160,87
Dánia	187,86	192,91	160,87
Észtország	218,32	160,81	155,67
Spanyolország	n.a.	158,79	170,06
Finnország	142,92	137,92	174,72
Franciaország	130,07	132,87	135,29
Egyesült Királyság	149,21	157,62	164,99
Görögország	n.a.	n.a.	n.a.
Horvátország	188,99	187,66	162,46
Magyarország	216,60	192,20	182,70
Írország	154,74	163,76	156,69
Olaszország	151,23	169,35	158,49
Litvánia	267,01	282,18	254,19
Luxemburg	134,02	148,00	155,91
Lettország	343,30	309,35	266,85
Málta	179,79	193,13	207,67
Hollandia	137,50	139,82	147,81
Lengyelország	148,98	155,38	163,01
Portugália	153,58	173,41	196,41
Románia	227,72	239,36	235,07
Svédország	165,88	152,94	163,00
Szlovénia	414,82	305,54	317,24
Szlovákia	205,09	199,89	170,98

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa

12. számú melléklet: A RoE mutató alakulása az Európai Unió tagállamaiban (2008-2019)

%	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ausztria	1,74	2,79	6,12	1,42	4,05	-0,68	1,06	7,56	7,14	8,72	8,60	8,00
Belgium	-44,82	-2,36	10,48	1,36	3,28	6,17	7,81	10,27	8,90	8,81	8,20	9,40
Bulgária	17,27	8,33	6,39	4,72	4,73	4,45	7,17	8,01	11,32	10,16	11,78	8,30
Ciprus	13,62	10,65	8,18	-75,58	-100,83	-90,04	-7,10	-7,65	1,73	-11,88	7,07	2,90
Csehország	14,35	16,67	14,86	12,98	13,73	11,36	11,44	11,28	11,86	13,02	13,27	12,50
Dánia	-3,37	-3,83	2,39	0,60	2,04	4,44	4,71	6,81	9,72	10,83	8,00	8,70
Egyesült Királyság	-9,71	0,38	4,37	4,24	1,93	2,19	3,85	3,17	2,12	4,30	5,53	4,90
Észtország	15,55	-41,30	3,61	22,92	11,70	10,74	9,69	6,79	11,10	9,19	9,80	8,30
Finnország	8,38	7,15	6,81	7,62	8,90	8,06	9,13	8,33	8,70	8,78	8,12	4,90
Franciaország	2,91	4,68	8,35	5,59	3,42	6,00	4,39	6,83	6,50	6,39	6,47	6,40
Görögország	10,53	2,19	-4,35	0,00	0,00	0,00	-10,58	-24,22	-7,51	-1,32	-0,36	0,70
Hollandia	-12,12	-0,30	7,47	6,05	4,12	5,00	3,31	7,04	7,29	8,75	8,14	7,50
Horvátország	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,56	3,89	-6,80	8,89	5,87	8,84	6,10
Írország	0,42	-36,13	-65,22	-11,12	-14,57	-13,16	8,53	6,81	6,31	4,97	4,86	3,20
Lengyelország	14,14	7,02	9,98	12,03	10,76	9,97	9,35	7,74	7,49	6,88	7,01	6,60
Lettország	3,12	-44,31	-19,66	4,53	4,89	8,75	10,24	10,75	14,34	7,61	9,21	7,00
Litvánia	11,48	-56,07	-3,77	15,53	7,84	8,56	7,73	7,48	11,89	9,12	12,31	15,10
Luxemburg	3,51	8,77	8,13	2,72	6,98	6,45	7,18	7,22	7,48	5,70	5,47	4,40
Magyarország	15,03	22,68	-0,28	-11,95	-5,06	-0,42	-21,89	0,27	11,72	14,53	14,62	16,00
Málta	-0,55	11,62	3,65	3,24	4,67	3,68	4,37	6,34	8,09	7,23	5,21	6,90
Németország	-9,78	-2,17	1,88	2,17	1,11	1,26	2,49	1,69	2,21	2,92	2,42	1,70
Olaszország	4,90	3,97	3,68	-12,99	-1,00	-11,51	-2,78	3,14	-7,74	7,14	5,76	4,80
Portugália	3,37	5,36	6,72	-4,22	-3,32	-9,34	-3,46	0,93	-5,53	-0,84	2,70	2,00
Románia	18,90	6,33	2,58	0,23	-7,15	0,01	-15,24	11,30	10,60	11,74	13,58	15,20
Spanyolország	12,36	8,89	8,54	0,16	-24,88	5,77	6,69	6,59	5,03	6,99	8,19	6,80
Svédország	12,08	5,38	10,18	10,65	11,35	11,11	11,77	11,19	11,88	10,87	12,63	10,60
Szlovákia	11,38	5,94	10,42	11,96	9,04	10,01	9,24	9,69	9,89	9,27	9,30	5,00
Szlovénia	5,23	1,14	-3,14	-11,10	-19,43	-90,25	-2,48	3,50	7,85	9,11	10,68	10,40

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa

13. számú melléklet: A RoA mutató alakulása az Európai Unió tagállamaiban (2008-2019)

%	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ausztria	0,09	0,18	0,46	0,10	0,31	-0,04	0,08	0,56	0,58	0,76	0,76	0,71
Belgium	-1,47	-0,11	0,52	0,06	0,19	0,39	0,52	0,70	0,63	0,67	0,62	0,64
Bulgária	1,98	1,06	0,81	0,62	0,64	0,59	0,93	1,03	1,48	1,31	1,61	1,41
Ciprus	0,87	0,58	0,61	-3,60	-3,58	-5,19	-0,63	-0,63	-0,32	-1,07	0,26	0,30
Csehország	1,07	1,41	1,28	1,16	1,36	1,08	1,18	1,17	1,15	1,09	1,10	1,19
Dánia	-0,14	-0,17	0,11	0,03	0,10	0,24	0,26	0,41	0,58	0,66	0,49	0,52
Egyesült Királyság	-0,37	0,02	0,21	0,21	0,10	0,12	0,22	0,20	0,14	0,29	0,36	0,28
Észtország	1,31	-3,41	0,40	3,14	2,01	1,77	1,58	1,08	1,55	1,36	1,42	1,12
Finnország	0,46	0,42	0,35	0,31	0,35	0,39	0,40	0,47	0,52	0,55	0,54	0,32
Franciaország	0,11	0,23	0,42	0,27	0,17	0,33	0,23	0,40	0,41	0,42	0,42	0,40
Görögország	0,58	0,14	-0,31	0,00	0,00	0,00	-1,05	-2,82	-0,89	-0,19	-0,06	0,08
Hollandia	-0,37	-0,01	0,33	0,25	0,18	0,24	0,19	0,40	0,42	0,54	0,50	0,47
Horvátország	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,07	0,54	-0,85	1,23	0,80	1,18	1,21
Írország	0,01	-1,73	-3,09	-0,63	-0,92	-0,88	0,94	0,87	0,85	0,75	0,72	0,50
Lengyelország	1,32	0,75	1,00	1,24	1,20	1,12	1,03	0,86	0,82	0,80	0,76	0,71
Lettország	0,20	-3,97	-1,66	0,47	0,59	0,91	0,98	1,20	1,51	0,88	1,22	1,02
Litvánia	0,79	-3,94	-0,28	1,51	0,95	1,02	0,88	0,92	0,98	0,88	1,24	1,09
Luxemburg	0,04	0,43	0,50	0,20	0,49	0,50	0,54	0,55	0,57	0,49	0,43	0,41
Magyarország	0,97	1,67	0,01	-0,90	-0,44	0,00	-2,04	-0,09	1,27	1,55	1,60	1,47
Málta	0,21	1,85	0,97	0,77	1,15	0,72	0,69	0,90	0,87	1,06	0,93	0,78
Németország	-0,29	-0,08	0,07	0,08	0,05	0,06	0,13	0,09	0,12	0,21	0,17	0,16
Olaszország	0,34	0,31	0,29	-0,87	-0,07	-0,77	-0,20	0,24	-0,55	0,59	0,44	0,38
Portugália	0,20	0,34	0,41	-0,21	-0,26	-0,71	-0,24	0,09	-0,32	-0,02	0,28	0,45
Románia	1,72	0,56	0,30	0,11	-0,64	0,08	-1,28	1,17	1,11	1,28	1,53	1,46
Spanyolország	0,68	0,57	0,47	-0,03	-1,38	0,36	0,49	0,47	0,39	0,52	0,61	0,50
Svédország	0,46	0,24	0,45	0,44	0,51	0,54	0,61	0,62	0,70	0,69	0,75	0,64
Szlovákia	0,84	0,54	0,94	1,18	0,95	0,96	0,90	0,93	0,88	0,86	0,84	0,76
Szlovénia	0,41	0,09	-0,24	-0,84	-1,49	-7,99	-0,26	0,41	0,95	1,11	1,28	1,22

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa

14. számú melléklet: Az NPL mutató alakulása az Európai Unió tagállamaiban (2008-2019)

%	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ausztria	1,95	2,72	3,89	4,05	4,29	4,23	6,24	5,47	4,22	2,96	2,28	1,92
Belgium	2,72	4,09	3,94	4,18	5,05	5,27	3,34	3,04	2,63	2,26	1,96	1,82
Bulgária	3,89	11,52	17,93	19,66	19,78	18,59	14,39	13,02	11,22	8,95	6,78	5,69
Ciprus	4,05	4,31	5,56	11,89	18,65	37,06	35,65	34,70	33,77	28,93	17,42	15,36
Csehország	4,29	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	3,41	2,50	1,91	1,53
Dánia	6,24	2,78	3,13	3,02	3,87	3,87	5,11	3,97	3,37	2,57	2,34	1,74
Egyesült Királyság	3,94	1,98	2,14	2,17	2,05	1,78	n.a.	n.a.	1,63	1,34	1,08	1,03
Észtország	5,47	8,93	9,29	4,52	3,04	1,89	2,64	1,86	1,49	1,92	1,27	1,53
Finnország	2,96	1,15	0,90	0,80	0,76	0,67	1,45	1,31	1,27	1,10	1,35	1,23
Franciaország	2,28	4,30	4,50	4,63	4,49	4,64	3,62	3,48	3,20	2,78	2,49	2,22
Görögország	4,09	5,23	7,08	12,10	17,81	24,19	34,02	37,92	39,04	41,33	37,28	31,29
Hollandia	1,96	2,60	2,32	2,42	2,66	2,73	2,95	2,38	2,16	1,92	1,74	1,66
Horvátország	3,94	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	11,79	12,88	12,53	10,11	8,44	7,04	4,57
Írország	5,05	n.a.	n.a.	n.a.	16,60	18,38	16,26	11,66	10,29	8,09	4,58	2,93
Lengyelország	4,77	6,35	6,44	6,02	6,35	5,98	5,39	5,00	4,66	4,69	4,65	4,47
Lettország	2,63	13,57	15,29	10,13	7,94	5,56	7,65	5,14	5,24	4,70	4,83	3,54
Litvánia	3,34	15,44	16,14	13,38	10,94	8,50	6,48	5,22	3,83	3,05	2,44	1,64
Luxemburg	3,04	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	1,08	0,86	0,66	0,60	0,69	0,50
Magyarország	4,18	7,65	10,88	12,80	14,07	14,03	14,25	10,99	8,09	5,60	3,90	4,00
Málta	2,26	1,68	1,61	1,55	1,67	2,01	3,20	2,89	2,42	1,99	2,24	2,37
Németország	4,23	2,72	2,39	1,61	1,73	1,81	2,49	2,03	1,76	1,56	1,23	1,14
Olaszország	5,27	7,51	8,37	9,47	11,02	12,92	13,59	13,62	12,36	9,45	6,92	5,40
Portugália	11,52	2,50	3,75	5,33	7,04	7,79	13,62	14,41	14,37	10,99	7,58	4,93
Románia	17,93	5,76	8,65	11,36	n.a.	17,87	15,84	10,70	7,68	5,11	4,11	3,30
Spanyolország	4,22	3,63	4,13	5,23	6,40	7,91	6,67	5,32	4,84	3,84	3,19	2,73
Svédország	19,66	n.a.	n.a.	0,56	0,55	0,47	1,39	1,15	1,07	1,15	0,76	0,90
Szlovákia	18,59	3,50	3,93	4,02	3,78	3,75	4,11	3,55	3,86	3,32	2,73	2,46
Szlovénia	19,78	n.a.	n.a.	n.a.	19,25	17,14	16,57	13,26	9,60	6,99	4,68	2,65

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa

15. számú melléklet: A HHI mutató alakulása az Európai Unió tagállamaiban (2008-2019)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ausztria	454	414	383	423	395	405	412	397	358	374	369	369
Belgium	1.881	1622	1439	1294	1061	979	981	998	1017	1102	1218	1246
Bulgária	834	846	789	766	738	730	836	919	939	906	939	992
Ciprus	1.017	1085	1125	1030	1007	1645	1445	1443	1366	1962	2378	2276
Csehország	1.014	1045	1057	1028	1012	1014	966	994	1016	1039	1069	1082
Dánia	1229	1042	1077	1192	1130	1160	1190	1180	1224	1123	1069	1170
Egyesült Királyság	431	467	523	519	527	525	462	438	422	453	353	349
Észtország	3120	3090	2929	2613	2493	2483	2445	2409	2406	2419	2698	2545
Finnország	3490	3480	3830	3880	3250	3410	3630	3160	2300	1700	2570	2420
Franciaország	681	605	610	600	545	568	584	589	572	574	664	654
Görögország	1172	1183	1214	1278	1487	2136	2195	2254	2332	2307	2304	2382
Hollandia	2167	2034	2049	2067	2026	2105	2131	2104	2097	2087	2178	2039
Horvátország	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	1384	1364	1396	1405	1387	1554	1564
Írország	661	714	700	645	630	671	673	672	636	658	632	665
Lengyelország	562	574	559	563	568	586	656	670	659	645	683	688
Lettország	1205	1181	1005	929	1027	1037	1001	1035	1082	1237	1583	1596
Litvánia	1714	1693	1545	1871	1749	1892	1818	1939	1938	2189	2278	2289
Luxemburg	309	310	343	346	345	357	330	321	260	255	261	277
Magyarország	819	864	828	848	873	862	792	763	787	802	801	920
Málta	1236	1250	1181	1203	1313	1458	1648	1620	1602	1599	1518	1548
Németország	191	206	301	317	307	266	300	273	277	250	245	277
Olaszország	307	298	410	407	410	406	424	453	452	519	579	643
Portugália	1114	1150	1207	1206	1191	1197	1164	1215	1181	1220	1202	1225
Románia	922	857	871	878	852	821	797	860	903	915	962	978
Spanyolország	497	507	528	596	654	719	839	896	937	965	1138	1110
Svédország	953	899	860	863	853	876	880	866	845	914	785	787
Szlovákia	1197	1273	1239	1268	1221	1215	1221	1250	1264	1332	1383	1404
Szlovénia	1268	1256	1160	1142	1115	1045	1026	1077	1147	1133	1020	1008

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa

16. számú melléklet: Az 5 legnagyobb bank piaci részesedése az Európai Unió tagállamaiban (2008-2019)

%	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ausztria	39,01	37,24	35,87	38,38	36,49	36,72	36,84	35,76	34,45	36,07	36,02	35,99
Belgium	80,84	77,12	74,86	70,77	66,35	63,99	65,79	65,45	66,19	68,80	73,40	73,98
Bulgária	57,31	58,29	55,17	52,58	50,38	49,85	55,03	57,64	58,03	56,48	59,69	62,51
Ciprus	63,78	64,69	64,23	60,68	62,55	64,06	63,40	67,51	65,78	84,16	86,92	85,70
Csehország	62,05	62,62	62,63	61,90	61,38	62,04	60,86	62,51	63,89	63,68	64,49	64,79
Dánia	65,96	63,99	64,42	66,30	65,61	68,38	68,08	67,78	68,33	65,65	64,50	66,20
Egyesült Királyság	37,59	40,80	42,52	43,55	42,82	43,67	38,85	36,99	35,49	36,88	31,82	31,21
Észtország	94,75	93,43	92,26	90,64	89,60	89,71	89,85	88,63	88,04	90,30	90,97	92,95
Finnország	87,68	87,49	89,17	86,90	85,95	87,11	89,73	88,02	80,52	73,46	81,61	80,36
Franciaország	51,16	47,21	47,40	48,27	44,62	46,74	47,64	47,23	45,95	45,38	47,73	48,66
Görögország	69,60	69,24	70,64	71,99	79,47	94,01	94,06	95,23	97,28	96,98	96,83	97,35
Hollandia	86,73	85,08	84,20	83,56	82,07	83,83	85,01	84,59	84,72	83,84	84,67	84,71
Horvátország	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	73,94	72,85	72,27	72,65	73,00	72,79	79,42	79,79
Írország	50,34	52,58	49,88	46,72	46,40	47,83	47,56	45,93	44,27	45,51	46,13	49,71
Lengyelország	44,22	43,93	43,37	43,69	44,40	45,24	48,31	48,63	47,73	47,51	49,51	49,80
Lettország	70,24	69,35	60,43	59,57	64,05	64,13	63,60	64,58	66,60	73,60	80,93	83,18
Litvánia	81,25	80,48	78,83	84,75	83,63	87,10	85,70	86,85	87,10	90,13	90,93	90,44
Luxemburg	29,71	29,31	31,11	31,21	33,08	33,72	31,95	31,27	27,63	26,18	26,31	27,68
Magyarország	54,45	55,18	54,64	54,63	54,02	51,89	49,30	49,38	49,83	49,64	50,00	52,69
Málta	72,83	72,79	71,28	71,96	74,44	76,48	81,49	81,32	80,27	80,85	77,52	75,14
Németország	22,74	25,01	32,60	33,55	33,01	30,59	32,12	30,56	31,35	29,71	29,10	31,22
Olaszország	31,18	30,96	39,84	39,46	39,68	39,60	41,00	41,00	43,00	43,43	45,59	47,88
Portugália	69,10	70,15	70,86	70,76	69,95	70,26	69,23	72,32	71,20	73,12	72,95	73,34
Románia	54,00	52,40	52,70	54,60	54,70	54,40	54,20	57,40	59,10	59,50	61,60	62,60
Spanyolország	42,40	43,30	44,30	48,10	51,40	54,40	58,30	60,20	61,80	63,73	68,53	67,41
Svédország	61,87	60,66	57,78	57,81	57,42	58,26	58,54	57,83	56,28	58,18	54,28	54,85
Szlovákia	71,55	72,09	72,03	72,23	70,72	70,32	70,69	72,30	72,72	74,54	75,57	75,69
Szlovénia	59,14	59,65	59,27	59,33	58,35	57,08	55,61	59,15	60,99	61,53	60,79	60,93

Forrás: Európai Központi Bank statisztikai adatbázisa

17. számú melléklet:

Függetlenségvizsgálat az életkor és a betétbiztosítási rendszer ismertsége között

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
OBA ismertség * Kor	282	100,0%	0	,0%	282	100,0%

OBA ismertség * Kor Crosstabulation

		Kor				Total	
		18 év felett	31 év felett	51 év felett	71 év felett		
OBA ismertség	igen	Count	47	53	70	10	180
		Expected Count	42,1	53,6	72,8	11,5	180,0
	nem	Count	19	31	44	8	102
		Expected Count	23,9	30,4	41,2	6,5	102,0
Total		Count	66	84	114	18	282
		Expected Count	66,0	84,0	114,0	18,0	282,0

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,402 ^a	3	,493
Likelihood Ratio	2,440	3	,486
N of Valid Cases	282		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,51.

18. számú melléklet:

Függetlenségvizsgálat a végzettség és a betétbiztosítás értékhatárának ismertsége között

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Biztosítás értékhatára * Végzettség	282	100,0%	0	,0%	282	100,0%

Biztosítás értékhatára * Végzettség Crosstabulation

		Végzettség			Total	
		alapfokú	felsőfokú	középfokú		
Biztosítás értékhatára	10	Count	12	28	24	64
		Expected Count	10,9	32,7	20,4	64,0
	100	Count	8	57	36	101
		Expected Count	17,2	51,6	32,2	101,0
	250	Count	6	23	6	35
		Expected Count	6,0	17,9	11,2	35,0
	55	Count	10	24	18	52
		Expected Count	8,9	26,6	16,6	52,0
	nincs	Count	12	12	6	30
		Expected Count	5,1	15,3	9,6	30,0
	Total	Count	48	144	90	282
		Expected Count	48,0	144,0	90,0	282,0

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	23,071 ^a	8	,003
Likelihood Ratio	22,305	8	,004
N of Valid Cases	282		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,11.

Symmetric Measures

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,286	,003
	Cramer's V	,202	,003
	Contingency Coefficient	,275	,003
N of Valid Cases		282	

19. számú melléklet:

Függetlenségvizsgálat a betétbiztosító kártalanításából való részesedés és a kártalanítás határidejének ismertsége között

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Kártalanítás határideje *	282	100,0%	0	,0%	282	100,0%
Kártalanításban való rész.						

Kártalanítás határideje * Kártalanításban való részesülés Crosstabulation

		Kártalanításban való részesülés		Total	
		igen	nem		
Kártalanítás határideje	15	Count	18	24	42
		Expected Count	4,5	37,5	42,0
	30	Count	12	53	65
		Expected Count	6,9	58,1	65,0
	60	Count	0	76	76
		Expected Count	8,1	67,9	76,0
	90	Count	0	72	72
		Expected Count	7,7	64,3	72,0
	365	Count	0	27	27
		Expected Count	2,9	24,1	27,0
	Total	Count	30	252	282
		Expected Count	30,0	252,0	282,0

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	70,879 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	71,586	4	,000
N of Valid Cases	282		

a. 2 cells (20,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,87.

Symmetric Measures

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,501	,000
	Cramer's V	,501	,000
	Contingency Coefficient	,448	,000
	N of Valid Cases	282	

20. számú melléklet:

Függetlenségvizsgálat a betétbiztosító kártalanításából való részesedés és egy hitelintézeti csőd esetén tanúsított, várható magatartás között

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Kártalanításban való részesülés * Csőd esetén magatartás	282	100,0%	0	,0%	282	100,0%

Csőd esetén magatartás * Kártalanításban való részesülés Crosstabulation

		Kártalanításban való részesülés		Total	
		igen	nem		
Csőd esetén magatartás	áthelyezné	Count	4	78	82
		Expected Count	8,7	73,3	82,0
	azonnal	Count	2	60	62
		Expected Count	6,6	55,4	62,0
	megvárna	Count	24	114	138
		Expected Count	14,7	123,3	138,0
Total	Count	30	252	282	
	Expected Count	30,0	252,0	282,0	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,065 ^a	2	,001
Likelihood Ratio	13,974	2	,001
N of Valid Cases	282		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,60.

Symmetric Measures

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,215	,001
	Cramer's V	,215	,001
	Contingency Coefficient	,210	,001
	N of Valid Cases	282	

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik nélkül jelen értekezés nem készülhetett volna el.

Elsősorban köszönettel tartozom témavezetőmnek, Dr. Pataki Lászlónak, aki főiskolai és egyetemi tanulmányaim során szakdolgozatom, diplomadolgozatom, TDK dolgozataim, valamint több közösen írt publikáció elkészítésében mindvégig segített és támogatott. A több mint tíz éve tartó munka során emberi és szakmai segítségnyújtásának, bátorításának és biztatásának eredménye jelen értekezés, amely Nélküle nem készülhetett volna el.

Ahhoz, hogy mindezidáig eljutottam hálás vagyok és köszönetet mondok valamennyi tanáromnak és oktatómnak a középiskola és az egyetem évei alatt, valamint mindazoknak, akik bármilyen formában hozzájárultak ahhoz, hogy jelen értekezés létrejöjjön.

A legnagyobb köszönettel családomnak tartozom. Mérhetetlen szeretettel köszönöm szüleimnek, hogy az elmúlt évek során mindvégig támogattak és lehetővé tették, hogy tanulmányaimat a Soproni Egyetem keretei között folytassam. Köszönöm testvéremnek és családjának, akik türelemmel viselték, hogy az értekezés írása során kevesebb időt tudtunk együtt tölteni, köszönöm megértésüket az elmaradt családi pillanatokért. Köszönöm mindnyájuk kitartását, segítségét és biztatását.

NYILATKOZAT

Alulírott **KENESEY ZSÓFIA** jelen nyilatkozat aláírásával kijelentem, hogy

A NEMZETKÖZI BANKSZABÁLYOZÁS VÁLTOZÁSÁNAK HATÁSAI MAGYARORSZÁG, VALAMINT AZ EURÓPAI UNIÓ BANKRENDSZERÉNEK ÉS BETÉTBIZTOSÍTÁSI RENDSZERÉNEK MŰKÖDÉSÉRE

című

PhD értekezésem

önálló munkám, az értekezés készítése során betartottam *a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv.* szabályait, valamint a Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola által előírt, a doktori értekezés készítésére vonatkozó szabályokat, különösen a hivatkozások és idézések tekintetében.³³

Kijelentem továbbá, hogy az értekezés készítése során az önálló kutatómunka kitétel tekintetében a programvezetőt illetve a témavezetőt nem tévesztettem meg.

Jelen nyilatkozat aláírásával tudomásul veszem, hogy amennyiben bizonyítható, hogy az értekezést nem magam készítettem, vagy az értekezéssel kapcsolatban szerzői jogsértés ténye merül fel, a Soproni Egyetem megtagadja az értekezés befogadását.

Az értekezés befogadásának megtagadása nem érinti a szerzői jogsértés miatti egyéb (polgári jogi, szabálysértési jogi, büntetőjogi) jogkövetkezményeket.

Sopron,

.....

doktorjelölt

³³ 1999. ÉVI LXXVI. TV. 34. § (1) A MŰ RÉSZLETÉT – AZ ÁTVEVŐ MŰ JELLEGE ÉS CÉLJA ÁLTAL INDOKOLT TERJEDELEMBEN ÉS AZ EREDETIHEZ HÍVEN – A FORRÁS, VALAMINT AZ OTT MEGJELÖLT SZERZŐ MEGNEVEZÉSÉVEL BÁRKI IDÉZHETI. 36. § (1) nyilvánosan tartott előadások és más hasonló művek részletei, valamint politikai beszédek tájékoztatás céljára – a cél által indokolt terjedelemben – szabadon felhasználhatók. Ilyen felhasználás esetén a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni, hacsak ez lehetetlennek nem bizonyul.

